

A
MECSEK EGYESÜLET
évkönyve

a 2022-es
egyesületi évről

Szerkesztő:

BARONEK JENŐ

Régi évfolyam: 80. szám
Új évfolyam: 26. szám

Kiadja a Mecsek Egyesület
Felelős kiadó: Dr. Varga Tamás

ISSN 14183-137

Borítófotó: Baronek Jenő

Tördelés, nyomdai munkák: Kontraszt Plusz Kft.

Pécs, 2023

A Mecsek Egyesület évenként megjelenő kiadványa, amely tartalmaz írásokat, élménybeszámolókat, riportokat, tudósításokat, az éves munka rendszerezett összegzését, az egyesület tisztikarának és tagjainak névsorát.

A könyvből a tagság és szimpatizánsai képet kapnak az egyesület életéről. Ez a könyv nem egy irodalmi mű, hanem gyűjtemény, a természet szerető emberek tollából származó – igazi természetbarát szakmai igényességgel papírra vetett – alkotásokat tartalmazza, tudományos, leíró és olvasmányos formában.

Az évkönyvet a Mecsek Egyesület tagjai a tagdíjuk ellenében ingyenesen kapják.

Fontosabb tudnivalók az egyesületről

Mecsek Egyesület – közhasznú társadalmi szervezet
Székhely: 7623 Pécs, Rét u. 8. (Mecsekerdő Zrt. irodaháza)
Weblap: www.mecsekegyesulet.hu
Az irodában állandó ügyelet nincs, előzetes egyeztetés szükséges.
Titkár: Tózsér-Márkus Emília
Tel.: +36 72 508 215
E-mail: mecsekegyesulet@gmail.com
Ügyfélfogadás: munkanapokon 9:00-13:00-ig.
Számlavezető bank: Takarékbank Zrt.
Számlaszám: 50100112-12002690

Külföldi utalás esetén:
Bank: Magyar Takarékszövetkezeti Bank Zrt.
1122 Budapest, Pethényi köz 10.
IBAN szám: HU 66 50100112 1200 2690 0000 0000
SWIFT-CODE: TAKBHUHB

Támogassa egyesületünket adója 1%-ával!
Adószámunk: 18301942-1-02

A tagtársak ötleteit, észrevételeit, kéréseit, javaslatait e-mailben vagy postán az iroda címére juttassák el.

Az elnökségi ülések és más rendezvények nyilvánosak, azokat bárki látogathatja. Az időpontokról az egyesület honlapjáról, illetve a meghívókból tájékozódhatnak.

*A közhasznú szervezetként működő
Mecsek Egyesület köszönetet mond mindazoknak
a szervezeteknek, cégeknek, magánszemélyeknek,
akik a Mecsek természeti és kulturális értékeinek megóvását
és szebbítését szolgáló céljaink megvalósításában segítségünkre voltak.*

A 2022-es évben kiemelkedően támogatták céljainkat:

**Mecsekerdő Zrt.
Pannon Biomassza Kft.
PÉTÁV Pécsi Távfűtő Kft.**

Tartalomjegyzék

<i>Schaller Károly</i>	
Emlékezés Szirtes Bélára	7
<i>Baronek Jenő</i>	
A Szigriszt-kereszt felújítása.....	10
<i>Dr. Bártai István, dr. Kerényi Monika</i>	
Késő őszi túra a Keleti-Mecsekben	13
<i>Pappné Halász Andrea</i>	
12 hónap a Mecsekben.....	31
<i>Bakonyi Ilona</i>	
Kirándulás Mátyás király kútjához	59
<i>Bóday Miklós</i>	
Kéktúra Nagyvázsöny és Jásd között.....	66
<i>Sey Gábor Lajos</i>	
Baranyai várbejárás	73
<i>Dr. Bártai István, dr. Bártainé dr. Kerényi Monika</i>	
Jakab-hegyi kirándulás. Remete-rétről Kővágószőlősig	107
<i>Kraft János</i>	
Baranyai meleg források.....	126
<i>Sey Gábor Lajos</i>	
A Zsolnay család hercegnője	137
<i>Temesi Endre Miklós</i>	
„Mögöttem mindig ott a hegy”	155
<i>Komlós Attila</i>	
A Hamerli-dinasztia.....	162
<i>Sey Gábor Lajos</i>	
Makár János ezredes	171
<i>Sey Gábor Lajos fotói</i>	
Közgyűlés a Mandulásban. 2022. március 3.....	182
<i>Sey Gábor Lajos</i>	
A pécsi egyházmegye 84. és 85. püspökének címerei	187

<i>Montskó Péter</i>	
Kalandozások Dél-Szerbia hegyei között	196
<i>Sey Gábor Lajos</i>	
Az előnevek csapdájában, avagy miről mesélnek a praedicatumok	202
<i>Baumann József</i>	
A Mecsek Egyesület Munka Osztály 2022. évi beszámolója.....	208
<i>Strasser Péter</i>	
Síugrás a Mecsekben – Pécs lett volna a magyar síélet egyik központja.....	223
<i>Baronek Jenő</i>	
Rövid mesék.....	226
<i>Pécsi Első Lions Club fotóival</i>	
Látogatás a Mecsek Egyesületnél.....	248
<i>Tőzsér-Márkus Emília</i>	
Titkári jelentés a Mecsek Egyesület 2022. évéről	253
A Mecsek Egyesület tisztikara és tagsága	258

Életének 92. évében, 2022. október 3-án elhunyt Szirtes Béla vasdiplomás bányamérnök, a Mecsek Egyesület Bányász Munkaosztályának tagja.

Szirtes Béla 1930. október 24-én Somogyon született, egy pécsi bányász-dinasztia negyedik generációjának tagjaként.

Általános iskolába a szabolcsi társulati elemi népiskolába járt. A Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumában szerzett érettségi bizonyítványt, majd tanulmányait a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Bányamérnöki Karán folytatta. 1953-ban szerezte meg bányamérnöki oklevelét Sopronban.

A végzést követően szakmai pályája a mecseki feketeköszén-bányászat-hoz kötötte. 1953 októberétől 1974 augusztusáig a Pécsi Szénbányászati Tröszt Szabolcs Bányauzemében (Pécsi Bányauzem) a termelésben dolgozott különböző mérnöki beosztásokban, végül a bányauzem felelős műszaki vezető főmérnöke volt.

A Pécsi Szénbányák Kutatási Osztályának alapító tagja (1953).

A szabolcsi (István-aknai) időszak közben 5 évig (1957–1962) a szénbányák központjában (Bányaigazgatóság) beruházási osztályvezető-helyettesként dolgozott.

1974-től Tatabányán, a Magyar Szénbányászati Tröszt megalakulása után a Távlati Tervezési Osztály vezetője. 1981-et követően ismét Pécssett dolgozik, a Központi Bányászati Fejlesztési Intézet Liász Programirodájának vezetője, 1982-től a Mecseki Szénbányák Vállalat beruházásainak megvalósítását irányító vállalati főmérnöke. 1991-től a Mecseki Szénbányák Vagyonhasznosító Központjának vezetője az 1992. évi nyugállományba vonulásáig.

1992-ben bányászati tervezéssel, szakértéssel foglalkozó Kútforrás Kft. egyik alapító tulajdonosa, ügyvezetője a kft. végelszámolásáig.

1993-tól, nyugállományba vonulását követően lelkesedése, bányász-szíve tovább hajtotta a térségben kialakult, két évszázadot meghaladó bányászati kultúra tárgyi és írott emlékeinek, hagyományainak,

Szirtes Béla

létesítményeinek megmentése, bemutatása és közkinccsé tételének nemes ügye felé. A mecseki bányászat múltjával, történetével foglalkozó – több könyv, publikáció szerzője, kezdeményezője, szerkesztője, kiadója. Tevékenységével nagyban hozzájárult ahhoz, hogy több évtizeddel a bányabezárások után is élnek a bányászati hagyományok. Pécs városa nem feledkezett meg arról, hogy milyen sokat köszönhet az itt folytatott szén- és uránbányászati tevékenységnek.

2001-ben a Pécsi Bányásztörténeti Alapítvány létrehozásának egyik kezdeményezője. Az alapítvány megalakulásától 2019. évi megszűnéséig az alapítvány kuratóriumi elnöke, majd tiszteletbeli elnöke. Elévülhetetlen alapítványi mun-

káját többek között a mecseki szén- és uránbányászat jelentős emlékhelyeinek megjelölése, az Ágoston téri központi szén- és uránbányászati emlékmű megvalósítása, az egykori bányásztelepüléseken a tiszteletadó bányász toronyzene megszólalása fémjelzi. – *Az alapítvány tevékenységéről szerkesztésében a Mecsek Egyesület 2018. évi évkönyvében olvashattunk.*

Az elődök annyira érdekelték, hogy csaknem egy életen át foglalkozott velük, kutatta történetüket. Ebből születtek család- és bányásztörténeti írásai, tanulmányai, valamint a Bányászélet című, posztumusszá vált könyve.

A Mecsek Egyesületnek 1999-től volt tagja, ahol példamutató bányásztörténeti munkáját haláláig a Mecsek Egyesület keretében létrehozott Bányász Munkaosztályban is folytatta.

Munkásságát Pécs város önkormányzata Pro Communitate kitüntetéssel (2009), a város polgárai pedig Tüke Díjjal (2012) ismerték el.

A szakmai egyesületében, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesületben is aktív tevékenységet végzett, az egyesületi Bányászati Lapokban is rendszeresen jelentek meg szakmai, bányásztörténeti cikkei. Tevékenységét több kitüntetéssel, egyesületi tiszteletbeli tagsággal ismerték el.

2022. október 28-án a Pécsi Központi Temetőben történt búcsúztatásán a bányászhimnusz hangjaival búcsúztak el gyászoló családtagjai, egykori kollégái, barátai, azok, akik életpályáját tisztelték, tudását nagyra becsülték, személyét szerették! Végző nyughelyéhez a klopacska gyász-ütemét hallgatva kísértük el, és kívántunk sírjánál bányászköszöntéssel utolsó Jó szerencsét!

Szigriszt-kereszt (Közép-Mecsek): a Bánffy Simon út felső végén, a Misina déli nyiladékában, a műút mellett álló kőkereszt, melyet Szigriszt Lajos, a Mecsek Egyesület tagja állíttatott fel 1910-ben. Mellette pihenőpadokat találunk.

Szigriszt Lajos magánhivatalnok, a Mecsek Egyesület választmányi tagja (1905–1911), számvizsgálója (1912–1930).

A Mecsek Egyesület felújította a Szigriszt-keresztet.

2022. december 27-én reggel 9 órakor jött értem Tamás (ügyvezető elnök) a saját autójával.

Felmentünk a Mecsekre, a misinai alsó autóbusz-fordulóhoz, hogy helyet nézzünk a Horvát Adolf Olivér emlékút jelzőkövének.

*HORVÁT ADOLF OLIVÉR
Széchenyi-díjas botanikus
Pécs város díszpolgára
EMLÉKÚT*

A sorompónál indultunk, kb. 100-120 méter séta után Tamás felfedezett egy sziklát az út É-i oldalán, kérdezte tőlem, mit szólok ahhoz, hogy erre helyeznénk el a jelzőkővet.

Jó helynek tartom – mondtam –, csak a kő elhelyezésének, erősnek és biztonságosnak kell lennie. Ebben egyetértettünk, és indultunk vissza az autóhoz.

A nem messze lévő Szigriszt-keresztig autóztunk, ahol Tamás segítségével én is feljutottam a szépen felújított kereszthez, rajta emléktábla, mellette kettő pad, ahol pihenni lehet.

Ilyen felújítások erősítik egyesületünk hírnevét, és tisztelgünk nagy elődeink, segítők előtt. Meghosszabbítottuk a „nevezetes” kereszt „életét”.

Sokan megpihennek itt, azok, akik a Mandulásból gyalog mennek a tv-toronyhoz.

Kácsr Gránit Kft
7628 Pécs
Zuzmó utca 9
Adószám: 13244035-2-02, HU13244035

Bank neve: Takarékbank
Bankszámlaszám:
50800111-15430575-00000000

SZÁMLA

Sorszám: KCSR-2022-102

VEVŐ:

Mecsek Egyesület
7623 Pécs
RÉT UTCA 8.
Adószám: 18301942-1-02

Fizetési mód: **átutalás**
Teljesítés dátuma: **2022.12.13.**
Kiállítás dátuma: **2022.12.13.**
Fizetési határidő: **2022.12.21.**

Megnevezés	Menny.	Egységár	Nettó ár	Áfa	Áfaérték	Bruttó ár
kereszt felújítás	1 db	513 000	513 000	27%	138 510	651 510
Összesen:			513 000		138 510	651 510

áfa 27 %: 138 510

Összesen:

651 510 Ft

A számla aláírás és bélyegző nélkül is érvényes!

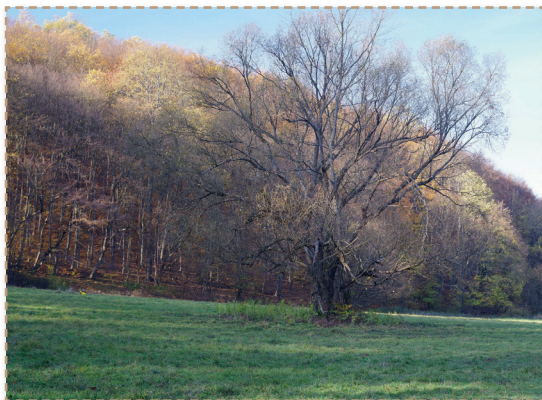
Szigriszt kereszt

A felújítást a Kácsr Gránit Kft. végezte.

Késő őszi túra a Keleti-Mecsekben Zobáktól Mecseknádasdig a Dél-Dunántúli Kék túrán

Dr. Bátai István, dr. Kerényi Monika

November végén az időjárás már nem kényeztet el bennünket, de az erdő ilyenkor is gyönyörű, bár keményebb, vadabb arcát mutatja. Zobákon csatlakoztam a Mecseknádasdig vezető kék sáv jelzéshez. Az ösvény rögtön a magyaregregyi műút leágazása után észak felé betér az erdőbe. Kis tisztásnál kelet felé leválik a sárga kereszt Takanyóba. Pár méter után egy nagyobb rétre érünk, közepén magányos fával, törzsénél rozoga pad. Innét is jól látni a tőle nyugatra, szigetszerűen kitűnő művirágcsokrot. Vajon kinek az emlékére áll itt? Semmi nem jelzi. Mielőtt a Hidasi-völgybe érünk, csak pár métert kell aszfalton mennünk a hídnál, előtte nagy parkoló. A völgy bejáratánál tájékoztató és szigorú tábla: „Szigorúan védett terület”. Kár, hogy a fejsze, láncfűrész nem tud olvasni.

Magányos fa a tisztáson

Szigorúan védett terület

A Hidas vagy Hidasi-völgy a Mecsek egyik méltán legnépszerűbb célpontja, minden évszakban új arcával varázsolja el a látogatót. Nevének eredete azonban homályba vész, maga a megnevezés is bizonytalan. Sose érttem, miért Hidasi a neve. Csak az azonos nevű, innét jóval távolabb fekvő falura tudtam gondolni, de ehhez kapcsolni értelmetlen. Baronek Jenőtől hallottam, amikor erről a leírásról beszélgettünk, hogy eredeti neve nem Hidasi, hanem Hidas-völgy volt. Neki több évtizede dr. Oppe Sándor és dr. Angyal Tibor mondta. A korábbi túraleírások

egész 1959-ig Hidas-völgynek nevezik. A völgyben található nagyszámú hídról először az 1939-ben kiadott „A Mecsek részletes kalauza” számol be. (1)

A dr. Oppe Sándor által szerkesztett „Mecsek útikalauz” egyértelműen mindenhol Hidas-völgyet és Hidas-hátat ír, a könyv mellékleteként itt található Mecsek turista térképen is Hidas-völgy található. A völgy leírásakor olvasható: „Sajnos az átvezető festői dorongfahidacsák már elpusztultak”. (2)

Ugyanitt a „Mecsek lexikonja” részben láthatjuk: „Hidasvölgy. A völgy nevét az Egregyi műút hídjától kapta”, tehát ő a névadáskor nem a völgyben látható hidakra gondolt. (3)

Reuter Camillo részletes, Hosszúhetény földrajzi neveit taglaló munkájában is kitér a völgy nevére. Az eddig fellelt legrégebb dokumentumban, aminek pontos dátuma nem ismert, de a benne található adatok alapján 1780 körülre datálják, „Hidas völgy” szerepel. Ezt követően 1863 és 1955 között minden forrás Hidas-völgynek nevezi. Egy 1864-es kéziratban szerepel: „Hidas, igen csekély rét, itt egy régi 5 – 6 öles pinczeluk létez – kaszálló”. Reuter nem fogadja el Oppe magyarázatát, szerinte a Hidas-völgy név a fentiek alapján jóval régebbi, mint a Magyaregregyi völgyben a hid.(4)

Van még két, 1960-ban kiadott, Pécsváradról és Komlóról, valamint környékükről írt könyvecske, ezekben Hidas-völgy szerepel. (5, 6)

A nyelvészet távol áll tőlem, de véletlenül találtam még egy jelentését a „hidas” szónak. Kíváncsi voltam, mit írtak eleink erről a tájról. A Mecsek Egyesület 1909-ben kiadott évkönyvében a „Mecseki séták. Első kirándulás” leírásban olvasható:

Hidasól Óbányán

„Ujbányán főképp az ácsipar virágzik. Nem láttam még sehol oly tiszta s jókarban lévő hidasokat, mint itt.” (7)

És hogy mi az a „hidas”? Korombéli, falun élt, falut látott emberek még tudják, ez lábakon álló, szétszedhető, és így szállítható disznóólat jelent.

Csurgótól nyugatra

sajnos megváltoztatták a nyomvonalat, ami az északi domboldalon vezet, több helyen kimondottan csúszós, balesetveszélyes helyzetet teremtve. Most az egész völgybe mindössze kétszer keltem át a patakon, mindjárt az út elején. A völgy ezen a szakaszon fás, bokros, csak kis része látható be.

A Csurgó előtt enyhe emelkedőn kapaszkodunk fel. A kis víz-esést tápláló érnél balra, északnak fordulunk, hogy elérjük a Csobogó-forrást. Eleinte őserdőben képzelhetjük magunkat, majd a forrás után, ami most nem csobogott, kitérül a Hidas(i)-hátra vezető völgy. Itt forrás helyett helyesebb forrásmezőről beszélni. Visszatérünk a sárga kereszt jelzésen a kék sávhoz (kb. 50 m), balra továbbhaladunk, és vagy közvetlenül a Csurgó mellett (meredek, csúszós szakasz), vagy kicsit hosszabb, de biztonságosabb kerülővel térünk le a vízéséshez. Korábban esőbeálló, asztal, padok

A Csobogó forrásnál

Csurgó

is voltak itt, most csak romjai. A Csurgón most is folydogált, csöpögött a víz, nagyon lassan, de folyamatosan építve a mésztufa emelvényt. Továbbhaladva kezdődik a rétek és összeszűkülő szakaszok váltakozása. Az első tisztás utáni keskeny részen találjuk az 1957-ben foglalt Hidasi-forrást, körülötte a patakban sziklalépcsők. A közelben levő, dél felé vezető szurdokvölgy egy részét régen „Kékverem”-nek hívták az itt kibukkanó andezitről. Ezt az elnevezést ma már nem használják. (8, 4)
A Hidasi-forrás után keskeny völgszakaszon megyünk a következő tisztásig.

A Hidasi-forrás

A „Kékverem”

Hidasi-forrás és Lajos-forrás között

Ezt régen „Káposztás”-nak hívták, az északi hegyoldalt „Égett”-nek. (8) Itt három forrást is találunk a patak bal partján, azaz haladási irányunk szerint jobbra. Az első a Lajos-forrás, az 1949-ben elhunyt Pintér Lajosnak állít emléket. Korábban Úttörő-, József-, Pintér-, vagy Pintér József-forrásnak is nevezték. (9)

Volt erdészház a Lajos-forrásnál

A forrástól nem messze 1969-ig vadászház állt. (10)

Következő a Pius-forrás, a környék legrégebben foglalt víznyelő helye. Ottjártamkor tábláját is vastag avar fedte, az alatta levő kifolyót nem is lehetett látni. Túll Alajos és Csokonay Sándor foglalta 1932-ben. Nevét a pécsi Pius Gimnázium itteni táborhe-

lye után kapta. Tábláján 1932, PIUS FORRÁS 1934 és 1935 látható, a legfelső bevést jelenleg föld és avar fedi. Kifolyócsöve innét pár méterre van a patakmeder mellett, vastag avartakaró alatt. (11)

A rét kelet felé egyre keskenyedik, majd egy újabb fás szakasz következik. Itt egy jellegzetes nagy bükk közelében található a tisztás harmadik

Lajos-forrás

Pius-forrás

Wein György-forrás

forrása, a Wein György-forrás. Ez is a patak bal oldalán található, de valamivel távolabb tőle, mint az előző kettő. A forrást először Wein György (1912–1976) geológus írta le 1959-ben (12), majd munkatársai foglalták emlékére 1993-ban. (13) Mindhárom forrást jól jelzi a mellette levő fára festett kék kör.

Folytatjuk utunkat az összeszűkülő völgyben, és ha a horizontot olyanak látjuk a Hidas(i) hát felé, mint a bal alsó képen, akkor ennek az oka az, amit a jobb alsó képen látunk. Tarvágás. A fára szükség van a

Világos horizont

A világos horizont mögött ezt látjuk

mindennapi élethez, nem tehetjük meg, hogy csak gyönyörködjünk bennük, vagy „csak” az ökoszisztéma része legyen, de akkor mi a bánatnak hívhatják ezt a részt „fokozottan védett természeti terület”-nek, ahova belépni is csak engedéllyel lenne szabad?

Magasles a Nagy-kaszálón

Egy magaslesnél kiértünk a völgy legnagyobb tisztására, a Nagy-kaszálóra, ahol nemrég még erdészeti csemetekert is volt. A magaslessel szemben vadetető és dagonyázóhely.

Minden bizonnyal ez is feltehető, hogy egy hely „fokozottan védett természeti terület” lehessen. Hogy mik vannak!

De elég a hiábavaló sopánkodásból, inkább merüljünk el ismét a csodák világában. Látványos útjelző táblánál jobbra fordulunk, átkelünk a patakon és dél felé indulunk a zöld kereszt jelzésen. Harminc méter után a szélesebb erdei út jobbra, délnyugatnak tart, míg jelzésünk egy keskenyebb ösvényen élesen balra, nyugat felé fordul. Pár méter után egy újabb elágazásnál jobbra tartunk és megpihenhetünk a Betyár-forrásnál. Kiss Lajos és Csokonai Sándor foglalta 1961-ben, nevét is tőlük kapta a Pusztabányán korábban állt Betyártanyáról. Most, egy rendkívül száraz nyár után ez se adott vizet.

Visszatérünk a tisztásra, és a kék sáv jelzésen megyünk tovább. A völgy ismét szűkül, a turistaút vonalvezetése elkerüli a kanyargós patakmedret, és a néhol nehezen járható, csúszós északi domboldalon vezet. Az erdei műutat egy betonhídnál érjük el.

Betyár-forrás

A műút hídja

A Szürke-forrás

Az eredetit 1964-ben építették, ami pár éve olyan súlyosan megrongálódott, hogy teljesen újjá kellett építeni. Balra fordulunk, és 250 métert követjük, majd a Szürke-rétnél jobbra egy keskeny ösvényen betérünk az erdőbe.

A nyelvészek szerint a Szürke-rét szép példája a párhuzamos névadásnak. A kisújányai svábok és a hosszúhetényi magyarok egymástól függetlenül megfigyelték, hogy itt, a párás, mélyen fekvő környezetben hamar lesz deres a növényzet, és innét a Szürke-rét elnevezés. (4)

A cigány-hegyi leágazó felé

Eleinte lejt utunk, majd fokozatosan emelkedik. A műút elhagyásától 500 méterre jobbra, egy szurdokvölgybe térve találjuk meg a Szürke-forrást egy fa tövében. Most ez is száraz volt.

A Kisújányára vezető keskeny aszfaltozott úton jobbra fordulunk. Remélhetően azt a pillanatot sikerült elkapnom, amire százévente egyszer kerül sor: 4 quad robogott el mellettem. Kitaláltam, ez is feltétele

lehet, hogy valami „fokozottan védett természeti terület” lehessen. Hiába, szabály az szabály, ha ezt is meg kell engedni, akkor bizony ezt is meg kell engedni.

A Cigány-hegyi letérőnél a már megszokott, magas színvonalú tájékoztató tábla vár minket, innét azt is tudjuk, 474 m magasan járunk. A Cigány-hegyet nem szabad kihagyni, ha erre járunk, onnét a Mecsek egyik legszebb körpanorámája tárul elénk. Észak felé, a sárga sáv és zöld háromszög jelzésen indulunk a csúcstámadásra a sorompóval lezárt szerkúton. A szintkülönbség mindössze 50 méter az 524 méter magas tetőig, többnek éreztem.

A Buzás Endre terve alapján épült kilátót 1980-ban avatták fel, akkor még csak az első szint volt kész.

A környező fák lassan túlnőtték, állapota is romlott, Ottó Gábor terve szerint 2007-ben felújították és ekkor érte el mai magasságát. A kör kilátás páratlan, ha a hűvös őszi szél nem fúj volna, hosszabb időt töltöttem volna itt. Dél felé a Zengőt, délkelet irányba a Misinát a tv-toronnyal, keletre Köves-tetőt és a Vár-völgyet, ahol Mára vára is kivehető, északnak a Döggút-tetőt övező domboldalt, nyugatra az Óbányai-völgyet alkotó vonulatokat látjuk.

Akit nem érdekel, esetleg megveti azokat az információkat, amiket csak a szemtanúk mondhatnak el, évekkal később talán jelentőségük sincs, mégis ezektől élet az élet, túra a túra és emlék az emlék, azok ezt a pár sort át is ugorhatják. Baronek

Cigány-hegyi kilátó 2004-ben

Kilátó a Cigány-hegyen

Jenő mesélte, úgy gondolom, érdemes megörökíteni az utókornak a 2007-es kilátóavatás egy pillanatát. Megpróbálom szó szerint idézni az elkövetőt: „A kilátó újjáépítésekor Ripszám István, a Pécsvoáradi Erdészet igazgatója engem kért fel a kilátó felavatására. A rövid avatóbeszéd után egy üveg vilmoskörte pálinkával locsoltam meg a kilátót, a pálinka minőségét dr. Novotny Iván ellenőrizte, nagyon finomnak minősítette, amelyet ezután többen megkóstoltak.” Teljesen igazuk volt. Ha egy hajó megér egy üveg piát vízre eresztésekor, akkor ennyi egy mecseki kilátónak is kijár!

Visszaérve a kék sávhoz, érdemes kisétálni Miske-tetőre, a szép fennsíkra.

Kisújbánya

Ahogy ereszkedünk a gépkocsival is járható úton Kisújbányára, sorompó, parkoló, és egy nekem tetsző tábla fogad. „Hív az erdő. De csak téged, nem az autódát!”

Már ennél a fogadtatásnál érezni a törődést, gondoskodást, a falu szeretetét, és ez az érzés az egész településen végigkísér. Nincs szemét, viszont van rendbe hozott templom, gondozott házak, faluház, kis bolt (nyáron talán nyitva), szabadtéri helyrajzi múzeum, emlékoszlop, padok.

Kisújbánya fiatal település, 1761-ben alapították. Ekkorra az Óbánya körüli erdők kimerültek, új helyet kellett keresni az üveghuta számára. A Morvaországból származó, németül beszélő mesterek és a bajor származású zselérek ide költöztek. A helyet eredetileg Csomor-völgynek hívták. Az új település első neve Vitriaria Nova, németül Neue Glashütte volt. Üveghutája egy forrás szerint mindössze 1784-ig, más szerint 1809-ig működött. Temploma 1794-ben épült Szent Márton tiszteletére. A Kisújbánya nevet a kiegyezés után kapta.

Az 1960-as években iskoláját bezárták, boltját megszüntették, szilárd burkolatú utat nem építettek. A falu 1970-re majdnem elnéptelenedett. Házait üdülőnek vásárolták meg. A Kisújibányai Baráti Kör 1988-ban alakult. (14)

A faluban több forrás is található. Óbánya felé haladva először jobboldalt a Kőlapos-forrást, majd baloldalt a Béke-forrást érintjük. A források foglalási ideje nem ismert, feltehetően a falu eredeti lakói építették ki és használták ezeket a víznyerő helyeket.

Kőlapos-forrás

Béke-forrás

A falut a kék négyszög leágazásánál hagyjuk el, s az Óbányai-völgyben haladunk tovább. Ez merőben eltér a rétekekkel tagolt, lankás domboldalakkal övezett Hidas(i)-völgytől, amiben kanyarog a patak. Ez a völgy szűk, oldalai meredekebbek, a patak sziklazúgókon csobog tova. Négyszáz méter után a patak bal partján kiépített pihenőhelyet találunk, mellette a Bodzás-forrás.

Bodzás-forrás

Mindössze 200 métert haladunk a patak jobb partján, és a dr. Péceli Endre síremlékéhez érünk, itt nyugszanak hamvai.

Az első keresztet Arnold Fülöp kisújányai molnár állíttatta 1868-ban malmának (Arnold-Mühle) közelében. Ezt az 1960-as években lebontották, romjai ma is láthatók. A népi emlékezet szerint a 60-as években Mecseknádasd felvilágosult, haladó szellemű párttitkára és tanácselnöke a corpust vadászataik során céltáblának használta. A kereszt így sokáig csak torzóként volt látható, felújítására 2019-ben került sor. Dr. Péceli Endre (1932–1994) nyughelye is itt van. Az emlékkövön 1932–1993 szerepel, az Orvosi Hetilap szerint 1994. január 7-én hunyt el. (15)

Ő is megszólal Rockenbauer Pál „...még egymillió lépés” című, 1989-ben bemutatott sorozatában. Fiatalkoromban Bándi bácsit volt szerencsém személyesen is ismerni, szüleim csoporttársa volt az egyetemen. Hosszúhetényben többször meglátogattuk, rendkívül szerény, kedves, nagy tudású orvos volt. Nőgyógyász és aneszteziológus (altatóorvos) szakvizsgája is volt, ezeken a területeken dolgozott Pécsen a Megyei Kórházban, mielőtt körzeti főorvos lett (ma háziorvos). Hozzá tartozott Hosszúhetény is. 1975–1991 között élt Kisújányán. Egyik alapító tagja volt az 1988-ban megalakult Kisújányai Baráti Körnek. Emlékkövének felirata: *Medicus curat, Natura sanat. Az orvos kezel, a természet gyógyít. Nagy bölcsesség...*

Dr. Péceli Endre síremléke

A Ferdelépcsős vízesés

Nem messze innét található a völgy egyik geológiai nevezetessége, a Ferdelépcsős vízesés (újabban Ferde-vízesésnek írják). Magas vízállásnál igazán látványos, de most is, amikor alig csörgedezett, is megkapó. Mellette a völgy egyetlen hídján átkelünk a patak bal partjára, és jobboldalt látjuk a Csepegő-sziklát, előtte kis „tó”. A kis vízgyűjtő megvolt, a szikla nem csepegett. Hiába, nagy volt a nyári szárazság.

Híd a vízesésnél

Csepegő-szikla

Minden út egész más képet mutat attól függően, hogy melyik irányból megyünk végig rajta. Ez fokozottan igaz az Obányai-völgyre. Ne sajnáljuk az időt meg-megállni és hátranézni, a patak zúgói így mutatják meg valódi bájukat. Nagy esőzések után is érdemes elnézni ide. A sok víz elviszi a patakba hullott ágakat, leveleket, a „sziklák kifehérednek”. (Baronek Jenő, személyes közlés.)

A völgy alsó szakaszán több magányos épületet találunk. A második a dr. Pataki József (1912–1985) turistaház.

Dr. Pataki József Baracson született, Szekszárdon érettségizett 1931-ben. A Pécsi Erzsébet Tudományegyetemen szerzett diplomát történelem–földrajz szakon. A Földrajzi Intézet adjunktusaként dolgozott, később jogi végzettséget is szerzett. A világháború után

Obányai-völgy

Dr. Pataki József turistaház

szovjet hadifogságba került 1949-ig. A szekszárdi Garay János Gimnázium tanára, majd igazgatója lett. 1956 után eltiltották a történelem tanításától (gondolom, azok haverjai, akik szétlótték a kereszt corpusát az Óbányai-völgyben). Több tudományos munkát írt a Sárközről, Tolna megye többi részéről. Emlékére februárban rendeznek emléktúrát a háztól. (16)

Egyszerű szemétyűjtő
az Óbányai-völgyben

Az út során több helyen láttam oszlophoz erősített szemeteszsákokat. Nagyon jó ötlet! Aki valóban tiszteli, szereti az erdőt, az minden körülmények között hazaviszi szemétét. Lássuk be, sok kocaturista is elmerészkedik az ösvényekre, és vannak köztük jóérzésű emberek is. Ők (talán) legalább akkor nem szemetelnek, ha találnak gyűjtőt. Ha nincs, akkor... szedgetjük mi utánuk. A következő épület a Krémer-tanya. Nevét tulajdonosáról kapta, régi neve paprikaőrli malom volt. A mellette levő Krémer-tanya-forrás jelenleg le van takarva, nem hozzáférhető. (17)

Utunk során még két ház mellett megyünk el, a második közvetlenül a pisztrángos tavaknál épült.

Krémer-tanya

Óbányai-völgy

Óbánya, Szent Margit szobra

Óbánya, pisztrángos tavak

A tavak után jobbra pihenőhely, sportpálya. A házak közé jutva jobbra 1848-ban állított kereszt, nem messze tőle egy igazi remekmű, a bogáncs motívumba rejtett Skóciai Szent Margit szobra, Tóth Attila alkotása.

Óbányára érve véget is ért az erdőben, ösvényeken vezető túránk. A falu nyugati végénél, nem messze a szobortól a Pisztrángos büfé, mellette a régi strand romjai. Fénykorában két medencéje is volt. A rendezett faluban van minden, ami kell. Étkezési lehetőség, legalább egy tucat vendégház, autóbusz-megálló, templom, helytörténeti gyűjtemény, mini golf és mini arborétum. Hétvégén sok látogatót vonz a környék, a falu biztonsága érdekében bölcsen egy nagy parkolót nyitottak a falu keleti bejáratánál, innét csak az engedéllyel rendelkezők mehetnek tovább. Ezért van, hogy a Fő utcán mindig sok a gyalogos, autós viszont nincs.

Óbánya

Óbánya, strand romjai

Óbánya

Óbánya, temető

A templom után a kék négyszög jelzésen érdeemes balra északnak fordulni és betekinteni a temetőbe, ahonnan a falu központjára is rálátunk.

Visszatérünk a Fő utcára, és a Polgármesteri Hivatal után forduljunk jobbra, dél felé, a zöld háromszög jelzésen. Átkelünk a patakon, és a falu másik sportpályája előtt a szekerút balra fordul és erősen emelkedik. Rövid idő múlva megpillantjuk a Belátó-kilátót, ahonnan szép panoráma tárul a falura. A meredek, nedves időben csúszós úton térünk vissza a Fő utcára, és jobbra fordulunk Mecseknádasd felé. Mielőtt kiérünk Óbányáról, baloldalt szép mamutfenyőt, jobbra mini arborétumot és mini golfpályát, majd a már említett parkolót találjuk.

Óbánya

Itt érdemes megemlíteni a „tüzeskerék-gurítást”. Ezt a szokást még a német telepések hozták magukkal az óhazából. Tavaszváró, nagybőjt első vasárnapján tartják, a kerék a 6 órai harangszó után indul. A parkolótól délkelet felé eső irtáson zajlik az esemény (ennek felső végénél van a kilátó).

Innét országúton folytatjuk utunkat Mecseknádasdig. Az úton több magányos épület mellett is elhaladunk, az egyik udvarában régi, 1862-ben állított kőkereszt.

A Réka-völgy bejáratánál találjuk a Skóciai Szent Margit-emlékkeresztet és a régebbi idők egyik emlékét. Ilyen fémtáblakon mutatták, hogy szabad-e az átjárás, vagy éles lövészet zajlik a Pécsvárad melletti gyakorlótéren. Ilyet látunk Óbányán is, ahol a kilátóba vezető jelzett út elhalad a sportpálya mellett.

Elhagyjuk a Stein-malmot, és elérjük túránk végállomását, a mecseknádasdi Árpád-kori Szent István-kápolnát.

Mecseknádasdról, Óbányáról vagy az „Üvegesek útjáról” nem írtam. Nem véletlen, ezek olyan sok érdekességet rejtegetnek, ami már önmagában is említésre méltó, nagy terület.

Ez a túra kitérők nélkül alig 14 kilométer, de látnivalókban, élményekben mérhetetlenül sokat ad annak, aki bármely évszakban végigjárja. Két egymástól eltérő csodálatos völgy, egy nagyszerű kör kilátás és két mesébe illő település a rövid összefoglalója!

A mecseknádasdi Árpád-kori templom

Felhasznált és ajánlott irodalom:

- » 1. *A Mecsek részletes kalauza*. Dr. Sík Lajos, Pécs, 1939. 130. oldal.
- » 2. *Mecsek útikalauz*. Szerkesztő dr. Oppe Sándor. Sport Lap- és Könyvkiadó, 1959. 266. o.
- » 3. *Mecsek útikalauz*. Szerkesztő dr. Oppe Sándor. Sport Lap- és Könyvkiadó, 1959. 318. o.
- » 4. Reuter Camillo: *Hosszúhetény község földrajzi nevei*. Magyar Tudományos Akadémia Dunántúli Tudományos Intézet. Közlemények 5. Pécs, 1968.
- » 5. *Komló és környéke*. Szerk. Huba László. Baranya Megyei Idegenforgalmi Hivatal, 1960. 86. oldal.
- » 6. *Pécsvárad és környéke útikalauz*. Szerk. Huba László. Baranya Megyei Idegenforgalmi Hivatal, 1960. 82. oldal.
- » 7. *A Mecsek-Egyesület évkönyve a XVIII-ik egyesületi évről*. (1908). Mecseki séták. Első kirándulás. 84. oldal.
- » 8. *A Mecsek részletes kalauza*. Dr. Sík Lajos, Pécs 1939. 131. oldal.
- » 9. <https://turistautak.openstreetmap.hu/mefo/forras-3350658789>
- » 10. <https://turistautak.openstreetmap.hu/mefo/forras-3350658789>
- » 11. <https://turistautak.openstreetmap.hu/mefo/forras-4312381249>
- » 12. Wein György. *A mecsekhegységbeli kisújbányai medence karszthidrológiája*. Hidrológiai Közöny, 1959. 4. szám. 298-302. oldal.
- » 13. <https://turistautak.openstreetmap.hu/mefo/forras-3350662538>
- » 14. <http://kisujbanya.com>
- » 15. *Halottaink*. Orvosi Hetilap 135. évf. 12. szám. 667. oldal
- » 16. https://hu.wikipedia.org/wiki/Pataki_J
- » 17. <https://turistautak.openstreetmap.hu/mefo/forras-3350658782>

12 hónap a Mecsekben

(Túrák, Ötóriai beszélgetések, Jeles elődök sírjainak koszorúzása, évzáró)

Pappné Halász Andrea

A Mecsek Egyesület „12 hónap a Mecsekben” és „Ötóriai beszélgetések” programjai a 2022-es évben is igen változatos lehetőségeket kínáltak a Mecseket szeretők, megismerni vágyók számára. A túravezetők és előadók beszámolóival alapján idézzük fel a 2022-es év főbb eseményeit.

12 hónap a Mecsekben A MECSEK EGYESÜLET 2022. ÉVI PROGRAMJAI

Téli fotós túra – 2022. február 6.

- **Túravezető:** Müller Nándor.
- **Útvonal:** Zobákpusztá – Takanyó – Kis-kaszáló – Hidasi-völgy – Csurgó – Zobákpusztá.
- **Táv:** 7 km, szintemelkedés: 183 m.

Reggel –6,5 fokot mutatott a hőmérő, igazi hideg téli reggelre ébredtünk. Ha az ember téli fotós túrára indul, akkor legyen télies az időjárás is. Irány Zobákpusztá, a kirándulás találkozási helye. Kitehettük volna a „Zobákpusztá megtelt” táblát, mert buszokkal és autóval közel hatvanan érkeztek a helyszínre. Hosszú, kigyózó sorban indultunk a

Takanyó völgye felé, majd a vadregényes szurdokvölgyben felfedeztük a Takanyó-forrás által „kialakított” mésztufa lépcső befagyott vízésését. A Kiskaszáló tisztására felkapaszkodva egy hosszabb pihenő és uzsonna következett, majd a nagy létszámú túracapat kettévált. Az egyik csoport a rövidebb, 7 kilométeres kört választva lesétált a Hidasi-völgybe az S+ jelzésen. Mi pedig a K háromszögön elgyalogoltunk Pusztabányára, ahol az ősi üvegmesterséggel ismerkedtünk. A tavasziasra fordult napos időben a szép réten megebédeltünk, majd lesétáltunk a Betyár-forráshoz, ahol a természet egy újabb csodaszép „jégesséssel” ajándékozott meg minket. Innen már a Hidasi-völgyben folytattuk tovább utunkat. Felfedeztük a völgy kiapadt forrásait, a csordogáló Hidasi-forrásnál pedig megtölthettük kulacsainkat. A kígyózó patakvölgyben a Curgó meseszép vízésése fogadott minket. Közel 10 kilométerrel a lábunkban a végén jól bele kellett húznunk, hogy Zobákpusztán elérjünk a pécsi buszt. Jól sikerült, szép fotós túra volt, szép tavaszi napot kaptunk kora délutánra.

A Kis-kő-hegy elfeledett mesterségei – 2022. február 19.

- **Túravezető:** Horváth Péter Brúnó.
- **Útvonal:** Abaliget vasútállomás – Kiskő-hegy – Öreg-hegy – Kovácsszénája – Tekerés buszforduló.
- **Táv:** 13 km, szintemelkedés: 280 m.

A Nyugati-Mecsek északi határán, Abaligettől nyugatra magasodó Kis-kő-hegy (296 m) volt a túra első célpontja. A hegyen felkerestük a környék lakosainak munkát és megélhetést biztosító mesterségek egykori

*Abaliget faluvége,
az állattartás a mindennapok része*

helyszíneit. A legeltetési állattartás még ma is tart a hegyen, bár az általunk felkeresett itató forrást a '90-es évek vége óta csak a vaddisznók járják. Ezt követően a hegy északi oldalán besétáltunk az egykori kőbánya udvarába, majd a bányabejáratnál megnéztük a téglával kirakott mészegető kemencéket, ahol a '80-as évekig folyt a mészegetés. Ezt követően

Tekerés–Abaliget átkötő

a Hideg-malom, utolsó lakó-járól Górász-malomnak nevezett helyet kerestük fel, ahol már csak a régi pince omladozik, a lakó- és malomépületek elbontásra kerültek, de a patakkel párhuzamosan a régi malomárok nyomvonalára még jól követhető.

Az Abaligettől északra vezető gerincútról a Tekerés felé tartó átkötés korábbi nyomvonalán a terület gazdálkodója kerítést emelt, így az nem járható, de az attól nyugatra fekvő fenyvesben jól járható földút halad a tekeresi szőlőhegy

irányába – lásd a térképvázlatot, mi is ezen haladtunk. Ebből az irányból értünk Kovácsszénájára, így a falu teljesen új arcát mutatta nekünk. A túrát 10 fővel jártuk le, hűvös, esős, inkább őszi, mint téli jellegű időben.

Ötörai beszélgetések – 2022. február 23.

Madárvédelem egy kis baranyai faluban

- **Előadó:** Szilasi Tamás.

Az Ötörai beszélgetések természetközeli témája volt a madarakról szóló élmények megosztása. Első gondolatra talán nem is olyan érdekfeszítő, hisz a madarak túráink résztvevői. Évszaktól függetlenül késérőink hol közelebb, máskor távolabb repülve túracsoportunktól. Mégis sokak érdeklődését felkeltette a februári télen megtartott előadás.

Ismerjük a madarakat? Tudjuk szokásaikat? Elbizonytalanodunk, amikor csak a füttyszót halljuk, melyik madárhoz is tartozik? Talán a „tantermi előadás” a következő túránkon segíteni fog bennünket a beazonosításban. A figyelmünket felhívja, hogy a terepi beszélgetéseinket, nótázásainkat néha szakítsuk meg a madarak énekének jobb hallása érdekében. Az előadáson közel hatvan madarat ismerhettünk meg közelebbről, sokuknak még a hangját is hallhattuk. A rendelkezésre álló modern technika élethűen adta vissza a trillákat a Mecsekerdő Rét utcai székházának előadótermében.

A madárfajok felsorakoztatásánál fontos szerepet kapott, hogy nem a ritkán látható, olykor csak átvonuló madarak kapjanak szerepet. Ellenkezőleg, a mindennapjainkban fellelhető, a közvetlen környezetünkben trillázó, párzaskor verekedő, utódaikat nevelő szárnyas barátaink kerüljenek bemutatásra.

A természeti képek segítségével pontosíthattuk élőhelyüket, táplálkozási szokásaikat, ezzel várható előfordulási helyeiket, de még az olykor vehemens „birtokvédelmükbe” is volt szerencsénk bepillantani. Az előadás hanganyagát hallgatva érdekes dallamrészleteket hasonlíthattunk össze. Olykor döbbenetes, hogy egymástól távoli rokonságban állók is azonos „dallamszavakat” használnak, gyorsan összekeverve a hallgatóságot. A naplementében „ébredező” kuvik, erdei fülesbagoly vagy fülemüle, a lábunk alól felrepülő fácán, mely sokszor próbára teszi lélekjelenlétünket, mind hétköznapi érdekesség. A gyakorlott madárhangfigyelőket is elgondolkodtatja a zöld küllő és a fekete harkály hangjának megkülönböztetése, de az igazi szélhámós a hanglopásban a szajkó. Azt is megtanultuk, amíg az erdőben jól megfér az egerészölyv a szajkóval, addig óvatosan bírál a hangot, mert semmi sem annak hangzik, aki azt képzi.

A madárvédelem kellékeiről is összeszedtük a gondolatainkat. Hogyan is segíthetjük a telelésre készülő szárnyas lakótársainkat? A fészekanyag gyűjtésének, felkínálásának lehetőségével, az indokolt időjárási körülmények esetén történő – rendszeres etetéssel, megfelelő kialakítású etetők elhelyezésével. Nem is gondolnánk, mennyit jelent az etetőanyag megfelelő összetétele és annak minőségi állapota. Hangulatos fotók segítségével ismertük meg a madárfajokhoz tartozó odúk, költőládák paramétereit. Lenyűgöző, hogy az odúk bejárati nyílásainak méretezésével miként szelektálhatóak a beköltözni kívánó fajok. Fontos műszaki megoldásokat ismerhettünk meg a tavaszi felkészüléskor alkalmazandó fészekrablók megfékezése céljából. A madárvédelem igen fontos része a szárnyas és szőrmés ragadozók elleni védekezési praktikák alkalmazása.

A párbeszéd alapuló előadás befejező gondolataiban is sok jó tanács volt. Az udvarunkban elhelyezett denevérodú segítheti a nyári szunyoggyérítést. Ha jó ládat ácsolunk, a repülő emlőseink nem akarnak majd a hajunkban szunyókálni. Záró gondolatként elmondhatjuk, hogy

Szilasi Tamás előadása

egy festői környezetben, csendes magányában fekvő baranyai falucskát ismerhettünk meg, Kiskassát. Sok madárfaj lakja, igaz, az ottlakó emberek sok etetővel, odúval segítik a fajgazdagság színesebbé válását.

Bakancsos gyerekek túrája a Mecsekben – 2022. április 9.

- **Túravezető:** Földesiné Kövi Ildikó.
- **Útvonal:** Misina-tető – S– S+ – Flóra-pihenő – Irma út – Miléva út – Sári-pihenő – Francia emlékmű – Hotel Kikelet – Mecsek-kapu – pálosok.
- **Táv:** 5 km, szintemelkedés: 10 m.

A túra a mecseki parkerdő néhány szép pihenőjével ismertette volna meg a kirándulni vágyókat. Ezeknek az épített emlékeknek valamilyen kötődésük volt és van a Mecsek Egyesülethez. Az időjárás-előrejelzés azonban már napokkal előbb jelezte, hogy front közeledik, mely esővel és nagyobb intenzitású szélrohamokkal érkezik a Dél-Dunántúlra.

Volt mégis egy lelkes nagyszülő házaspár, akik gyakorlott túrázóknak lévén, unokájukkal jelentkeztek a túrára. A tv-toronynál az időjárás még kellemes volt, így az S– turistajelzésen indultunk a Dömörkapu

Nagyszülők az unokával

Akkor nyílt a tavaszi hérics

felé. A sípályánál megcsodáltuk a kilátást és a szépen felújított épületet. Utunk során számtalan olyan tavaszi virággal ismerkedtünk, melyek még a lombkoronák kibomlása előtt nyílnak: hóvirág, bókoló fogasír, odvas keltike, bogláros szellőrózsa stb. Az S– és S+ kereszteződésénél medvehagymát szedtünk, amit még a szendvicsünkbe is tettünk. Megismerkedtünk a foltos kontyvirággal, melynek lándzsa alakú levelei a

Lelkes csapat a Dömörkapunál

Messzire ellátni a Flóra-pihenőből

Még találtunk leánykőkörcsint

medvehagyma közé bújva megtéveszthetik, és kellemetlen tüneteket okozhatnak a figyelmetlen medvehagymagyűjtőknek. A Dömörkapuhoz érve a kis család meghallgatta Dömör király meséjét.

A Flóra-pihenőnél éppen ekkor nyílt a leánykőkörcsin és a tavaszi hérics, melyeket csak rövid ideig csodálhattunk, mert hirtelen szélvihar kerekedett, és az eső is eleredt. Így aztán nem folytathattuk túránkat, mert ideért a hidegfront. Majd egy másik alkalommal megnézzük a pihenőket is.

Források, kutak, patakok a Keleti-Mecsekben – 2022. április 23.

- **Túravezető:** Óri Zsuzsanna.
- **Útvonal:** Zobákpusztá – Hidasi-völgy – Csurgó – Hidasi-forrás – Szederindás-kút – Somosi-patak – Nyomákói-kút – Vörösfenyő kh. – Máré csárda.
- **Táv:** 15 km, szintemelkedés: 260 m.

Kellemes, tavaszi reggel indultunk Zobákpusztáról a Rockenbauer Pál Dél-Dunántúli Kék túra útvonal kék sáv jelzését követve. Hatfős kis csapatunkkal – a Hidasi-völgy kicsit nehezebb szakaszán átjutva – hamar

Indulás Zobápusztáról források kutak patakok nyomában

elérkeztünk a völgy nevezetes és szép pontjához, a Csurgóhoz. Továbbhaladva a Hidasi-forráshoz értünk, ahol pótolhattuk az addig elfogyasztott folyadékot, majd áttértünk a piros körrel jelzett, felfelé vezető ösvényre. Kicsit vadregényes, kevésbé járt szakaszon haladva értük el utunk következő célpontját, a Szederindás-kutat. Innen – pár perces pihenő után – ismét egy újabb, a zöld kereszt jelzést követve haladtunk, mely elvezetett egészen a Vörösfenyő kulcsosházig. Közben a Vár-völgyi úton áthaladva tértünk be a Somosi-pataks völgyébe, ahonnan felfelé kapaszkodás és lefelé ereszkedés váltakozott. A Nyomákói-kút érintésével érkezünk meg a kulcsosházhoz. Rövid pihenővel és falatozással erőt gyűjtve, a sárga négyzettel jelzett turistaúton értük el gyalogtúránk végcélját, a Mára csárdát.

Zöldülő erdő és pataksobogas.

A Csugó még mindig szép.

A Hidasi-forrásnál

A Vár-völgyi úton

*Még él, és fontos része
a természetnek*

Néha kell egy kis pihenő!

*Vörösfenyő kulcsosház.
(A komlói turisták 2. otthona!)*

Megemlékezés a Pécsi Köztemetőben – 2022. április 29.

- Pappné Halász Andrea

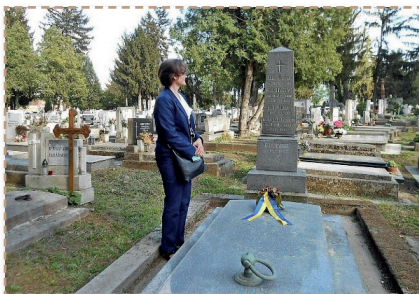
A 131 éves Mecsek Egyesület megalakulásának évfordulója alkalmából 2022. április 29-én felkerestük az Egyesület életében fontos szerepet játszó jeles elődök nyughelyeit a Pécsi Köztemetőben. A megemlékezés

koszorúit ez évben dr. Varga Tamás, a Mecsek Egylet ügyvezető elnöke, Baumann József, a Munka Osztály elnöke, Pappné Halász Andrea, az Ifjúsági Osztály elnöke, és dr. Jelenszky dr. Fábíán Ildikó helyezték el.

Dr. Majorossy Imre

Reéh György sírhelye

Dr. Entz Béla sírhelye

Ptacek Viktor sírhelye

Károlyi Emil sírhelye

Rábay Gyula sírhelye

Hamerli Imre sírhelye

Visnya Ernő sírhelye

Littke József sírhelye

Bánffay Simon sírhelye

Dr. Nendtvich Andor sírhelye

Dischka Győző sírhelye

Szigriszt Lajos sírhelye

Tripammer Károly sírhelye

Tavaszi fotós túra – 2022. május 1.

- **Túravezető:** Müller Nándor.
- **Útvonal:** Dömörkapu – Kantavári-forrás – Keresztkunyhó – Melegmány – Ágnes-vízesés – Nagy-Mély-völgy – Tölgyes út – Kisrét – Dömörkapu.
- **Táv:** 14 km, szintemelkedés: 462 m.

Talán a majálisnak vagy az anyák napjának tudható be, hogy csak heten indultunk a tavaszi fotós túránkra. A legjobb kirándulóiódót és a fotózáshoz ideális fényeket kaptunk a természettől. A tavaszi erdő talán a legszebb arcát mutatta meg a kis túracapatnak. Találkoztunk bimbózó és pompásan virágzó medvehagymatengerrel, tömegesen nyíló zergevirágmezővel, és még sorolhatnám a lencsevégre kapott növények

hosszú sorát. A zöld minden árnyalatában pompázó erdőben érintettük Kantavár forrását, a Rábay-fát, megpihentünk a Kereszt-kunyhónál, és felfrissültünk az utunkba eső forrásoknál. Az utóbbi hetek csapadékos időjárásának köszönhetően a források bőségesen elláttak minket friss vízzel. Sajnos a vízeséseken, zúgókon nem segített az esős időszak, így a

Melegmányi- és az Ágnes-vízesés nem mutathatta meg nekünk legszebb arcát. Kárpótolt minket a tavaszi erdő zsongása, a medvehagymamezők közt kígyózó ösvények hangulata, a Nagy-Mély-völgy szurdokának varázsa. Nagy körtúránk végén, 16 kilométerrel a lábunkban, tele memóriakártyával és élménnyel érkeztünk vissza a Dömörkapuhoz.

Ciszterci vonatkozások a Mecsekben – 2022. május 7.

- **Túravezető:** Kazal Márton.
- **Útvonal:** Éger-völgy – Horváth Adolf Olivér-emléktábla – Cinke-tanya-emlékkő – Szuadó-völgy – Orfú – Büdöskút – Tubes – Misina – Szaniszló-pihenő – Tettye.
- **Táv:** 16 km, szintemelkedés: 540 m.

Kosbor a Vörös-hegyen

A szombati nyílt túra családi hangulatban telt öt fő részvételével. Az éger-völgyi találkozókör lógott az eső lába, de végig kellemes, esőmentes időben volt részünk. A Gégen-kút érintésével jutottunk el a Horváth Adolf Olivér-emléktáblához, ahol a ciszterci botanikus életével és munkásságával ismerkedtünk meg pár mondatban. Ezt követően a volt Cinke-tanya felé vettük az irányt, rövid kitérőt téve az egykori mészegetőhöz.

Cinke-tanyánál Csokonay Sándor tevékenységéről hallhattunk rövid ismertőt, aki a Nagy Lajos Gimnáziumban is tanított egy ideig. A Laci-forrás érintésével

leereszkedtünk a Szuadó-völgybe, megtekintettük a barlangász táborhelyet és megnéztük a Szuadó-barlang bejáratát. Orfú felett a műutat keresztezve Büdöskút felé mentünk, ahol a déli pihenőnket töltöttük. Felhasználva összegyűjtött erőnket, felmáztunk a hosszú emelkedőn Lapisig, és az északi Rotary-sétányon – Misina érintésével – a Szaniszló-pihenőhöz gyalogoltunk. Itt Mócs Szaniszló ciszterci szerzetes életével ismerkedtünk meg röviden, és a róla elnevezett sétaúton, a Balázs-kilátó érintésével, túránk végpontjára, a Tettyére ereszkedtünk le.

Ötórai beszélgetések – 2022. május 25.

Növények kommunikációja az erdőben

- **Előadó:** Szilasi Tamás.

Egy nyárelői napon szívesen találkozik a Mecsek Egyesület-i társaival egy ötórai beszélgetésre a természetkedvelő ember. Telt házat hozott a délután témájául választott gondolatkör: növények kommunikációja az erdőben, avagy léteznek EYWHAK – lelkek fája az erdeinkben? Hogyan és miért kommunikálnak a növények, mit is akarnak tudatni egymással? Lebilincselő gondolatokkal indult az előadás, mely egy ismeretlen világba kalauzolt bennünket. A természetszerű erdőgazdálkodás alapösszefüggéseit ismertük meg. A folyamatos erdőborítottság előnyeit, a helyben termelt és gyorsan növekedési versenyre induló szaporítóanyag nélkülözhetetlen szükségességét. A természetesen keletkező és mestersegesen előállított „lékek” szerepét, a „fényzilip” mint erdőgazdálkodási fogás alkalmazását.

A természetes folyamatokban sok példán keresztül megismerhettünk jó pár kifinomult védelmező praktikát, melyek mostani állomásához sok millió éven keresztül jutottak el a növények. A mezei juhar és szilek „paralécés” kéregképződményeit, a tövisek és tuskék szerepét, a levelek és termésburkok tuskés kinövéseit a kérődzők elleni védekezésben. Gondolatban ellátogattunk a Pécsi Tudományegyetem Botanikus Kertjébe, hisz a húsevő növények az ember gyorsaságát is leköröző ügyességgel kapják el élő áldozataikat.

Ezeket a példákon keresztül jutottunk el a kérdéseinkig: A természetes újulat növésben versengő egyedei mikor tudják, hogy felértek, és „már vége a versenynek”? A felfelé törekvő faegyed honnan tudja, hogy már elég magasra nőtt?

Az afrikai szavannán a zsiráf harapta akácia méreganyagot választ ki, de csak amelyiket harapják? Vagy a körülötte álló egyedek is? A még nem „megtámadott” fának ki ad jelet, hogy kezdj védekezni, mert közel a zsiráf?

KOMMUNIKÁLNAK – BESZÉLGETNEK...

Peter Wohlleben német erdész-kutató és Suzanne Simard kanadai tudós kutatási eredményei alapján beszélgettünk erről a számunkra még ismeretlen világról. A sci-fi birodalmába kalauzoltak a lélegzetelállító képsorok a lomkoronában végbemenő diszkurzusról, melyet vegyületek áramoltatásával végeznek a növények, receptorsejtek érzékelésén keresztül. A társuláson belül elektromos impulzusok is segítik a jelek adását. A legdöbbenetőbb felfedezés a talajban végbemenő folyamatok, a gyökerek és gombafonalak hálózatán keresztül történő jeltovábbítás. Egy hatalmas analóg telefonhálózat, központban az anyafákkal – az EYWHAK-kal. És máris az Avatar birodalmában jártunk. A hihetetlen képsorok a természetkedvelő ember határokat nem ismerő képzeletereje és kíváncsisága... Ilyenkor még az előadó is elnémul... „Mondhatom, megbántam volna, ha nem vagyok ott!”

Aztán elemeztük a látottakat: gombafonal-hálózat (szaprofiták, mikorrhizások, paraziták). Heterotrófok, gombamicélium a hifákkal. Tényleg, hisz ezt már száz éve tudjuk: gombagyökerek a fa gyökereivel szimbiózisban – összenőve, az a mutualizmus. Mit is közvetítenek, és mikor gondolják azt közvetíteni? Riasztják a társaikat, ha károsító kezd pusztítani. Egészségügyi diagnózist végeznek az egyedtársakról. Ki, miben szenved hiányt, akár még tápanyagkölcsonzés is történik a betegeskedő egyed megmentésének érdekében. Az anyafák megjegyzik a bajt jósó történéseket, károsítókat, ezeket az ismereteket elraktározzák, később „megtanítják” a facsemetéknek, hogy gyorsan tudjanak reagálni, ha majd szükség lesz rá. Az anyafák csomóponti szerepet töltenek be, ők a „telefonközpontosok”. A facsemetéket gondozzák, folyamatosan segítő információkkal látják el őket. És megint szembesülünk a tápanyag pótlásának képességével, tudnak hiányzó nyomelemeket küldeni. „Abszorpciós képesség”, hisz ez sem lehetetlen: atomi molekulák átlépnek az érintkező szilárd testbe, „anyagátnyelődés”, diffúziós mozgás. Szintén százéves ismeretanyag.

A legérdekesebb gondolat, talán a legizgalmasabb mondanivalója a dél-utánunknak: nem csak azonos faj él egy közösségben. Az adott társulásban élő növények többsége „összekapcsolódik”, belép a „telefonhálózatba”. Elfogadja az anyafák jótékony hatását, és él a közösség segítő erejével.

Épp hogy mi is diskurzusba elegyedtünk egymással, amikor megértettük az első zsiráfos példát. Ha az akáciák folyamatosan termelnék a méreganyagot, akkor a sok millió év alatt a zsiráfok hozzászoktak volna, és felfalnák az összes akáciát. Viszont a figyelmeztető jelzés alkalmazásával a facsoportot legelő zsiráf sok levelet elfogyaszt, mire elindul

a mérgeanyag-kiválasztás. Erre a kérődző továbbáll. A jeladás (a kutatás alapján) 100 m távolságban vészreakciót vált ki az összes akáciánál. Tehát messzebb sétál, ott ismét tud legelni, mire szintén továbbállásra kényszerítik a növények. Tanulásképp a zsiráfok mindig tudnak eleget legelni, de nem annyit, hogy az akácia ne tudjon regenerálódni, azaz a vegetációs felületének csak egy része sérül, nem befolyásolja az életképességét. (A levegőben továbbított vészjelzés mérhető, a „megtámadott fák” etilénszármazékot küldenek a „gyanútlan fák” irányába, amelyek receptorsejtjeiken keresztül képesek feldolgozni a beérkező jelzést.)

A következő gondolattal visszaérkeztünk a föld felszínére, és egyben szűkebb hazánk talajára. Az itt végzett kutatások is ámulatba ejtő eredményeket hoztak: A tölgyeseink hernyórágás esetén elektromos impulzusokat továbbítanak a „gyanútlan” társaiknak, akik válaszreakcióként cserzőanyagokat választanak ki. Bizony a cersavanyagokat nem igazán komálják a hernyók. Fűzfaféléink szalicilanyagok kiválasztásával bírják távozásra a hernyókat. Szilféléink, örökzöldjeink talán még dörzsöltebbek lettek az évmilliók alatt. Ők illóanyagokkal csalogatnak, de nem a károsító hernyókat, hanem az azt felfaló darázsféleket! Az előadásnak, a beszélgetéseinknek sem lett vége, csak abbahagytuk. Majd éjjelbe járunk, amikor zártunk. A tanulság már a lépcsőházban született: „Az erdő a benne élő növények támogató biológiai közössége”.

Ha megtiszteltél, hogy most is a végéig kísértél, néked is szánok útravalót: „Öleld a fát, mert energiát, életet kapsz tőle”.

Nyári fotós túra – 2022. június 12.

- **Túravezető:** Müller Nándor.
- **Útvonal:** Éger-völgy – Szuadó-nyereg – Szuadó-völgy – Magyarok kunyhója – Jakab-hegy – Eger-tető – Éger-völgy.
- **Táv:** 12 km, szintemelkedés: 432 m.

Tizenhárman keltünk útra Teca mamától, hogy egy körtúrán felfedezzük és fényképeken megörökítsük a vidék nyári szépségeit. Az időjárás éppen megfelelő, kirándulásra talán a legalkalmasabb, nincs túl meleg, lágy szellő fújdogál, kora reggel talán még egy kicsit alul is vagyunk öltözve... Az Éger-völgyben még látni a néhány nappal ezelőtti villámárvíz nyomait, de sáros, dagonyás útszakasszal szinte alig találkozunk egész nap.

A Szuadó-nyeregben, a Blokkháznál kifújjuk magunkat, majd leereszkedünk a vadregényes Szuadó szurdokvölgyébe. Néhány kalandos patakátkelés és hosszas völgyi kalandozás után felkapaszkodtunk a Körtvélyesi-hát gerincútjára, ahol egy kicsit csalódva nyugtázzuk, hogy a sok eső ellenére a környék erdeiben nemigen találunk gombát.

A Magyarok kunyhójánál rövid pihenőt tartottunk, majd az emlékhelyet elhagyva egy jókora emelkedővel felkapaszkodtunk a Jakab-hegyet körbeölelő vaskori földsánchoz. Túratervet „félredobva” egy kis kalandra indultunk, és a földsánc „körgyűrűjén” folytattuk utunkat. Tettük mindezt azért, hogy felkeressük a földsáncon egykor büszkén álló Szent Isván-kilátó maradványait. Innen leereszkedtünk a Zsivány-barlanghoz, majd a mesésép kilátást nyújtó Zsongor-kőhöz.

A Jakab-hegy fennsíkján hosszabban elidőztünk a 2021-ben megújult pihenőhelynél, miközben a hegy több ezer éves történelmi múltjával ismerkedtünk. A hegyről lefelé vezető útnak a zöld kört választottuk.

A sáncokat elhagyva térd- és bokaszaggató kövesúton ereszkedtünk le a kis erdei tavacskához. 12 kilométerrel a hátunk mögött, közel 450 méter szintet legyűrve érkeztünk vissza Éger-völgybe. A túracsapat tagjai közül többen még a Jakab-hegyen és a Zsongor-kónél sem jártak, így a földsáncokalanddal fűszerezett fotós túra mindenkinek igen emlékezetes élmény maradt.

Árpád-kori Sarlós Boldogasszony templom – 2022. július 2.

- **Túravezető:** Őri Zsuzsanna.
- **Útvonal:** Árpád-tető – Tripammer-fa – Melegmányi-völgy, Mésztofalépcső – Kőfejtő-kút – Cifra malom – Árpád-kori Sarlós Boldogasszony-templom – Mánfa.
- **Táv:** 13 km, szintemelkedés: 190 m.

Árpád-tetőn jött össze a csapat, és a Rockenbauer Pál Dél-Dunántúli Kék túra útvonal kék sávval jelzett turistaútvóján indultunk a Nyugati-Mecsek sok szépséget ígérő erdejébe.

Első rövid pihenőnk a Tripammer-fánál volt, ahol felidéztük Tripammer Károly erdőmester személyét és legendáját. Innen a kék kör, majd a piros kereszt jelzéseket követve haladtunk az Anyák-kútja érintésével a Melegmányi-völgy nevezetessége, a mésztufa-lépcsők felé. Bár a kevés csapadék miatti szárazság itt is nyomot hagyott, azért így is különleges látványt nyújtott. Falatozás után továbbhaladtunk, és a Páfrányosnál balra áttértünk a zöld sávval jelzett ösvényre a Petnyák-völgy felé. Megtekintettük az Ágnes vízesést, majd a Nagy-Mély-völgyben haladva értünk a Kőlyuki-barlanghoz. Itt a barlang mondáját elolvastuk, és a Cserkész-, illetve az Eta-forrás vizével megtöltve kulacsainkat, a piros sávot követve barangoltunk tovább. A piros kör jelzésen tettünk egy kitérőt a Kőfejtő „szikláihoz” és a Kőfejtő-kúthoz. Információink szerint a pécsi bazilika egykori apostol szobraihoz innen szállították a homokkövet.

A Sarlós Boldogasszony tiszteletére felszentelt mánfai Árpád-kori templom

Az Árpád-kori templom belülről

Továbbhaladva utunkon, a Cifra-malomnál jobbra fordulva hamarosan megérkeztünk a mánfai Árpád-kori, Sarlós Boldogasszony tiszteletére felszentelt templomhoz. Sarlós Boldogasszony ünnepén – melyet Magyarországon július 2-án tartunk – a kereszténység arról az eseményről emlékezik meg, amikor Szűz Mária meglátogatta rokonát, az ugyancsak gyermeket váró Erzsébetet. Az ünnep liturgikus neve ezért: „Szűz Mária látogatása Erzsébetnél”. A túránkat Mánfán, illetve Budafán zártuk.

Tavaktól... tavakhoz – 2022. augusztus 6.

- **Túravezető:** Óri Zsuzsanna.
- **Útvonal:** Sikonda – Magyarszéki szőlők – Kereszt-hegy – Vágotpuszta – Bános – Mecsekrákos – Tekerés.
- **Táv:** 13 km, szintemelkedés: 280 m.

Nagy örömmel vártam ezt a túrát, hiszen köztudottan imádom a víz látványát, no és Vágotpusztát már gyermekkoromban a szívembe zártam. Ugyan „csak” hárman indultunk a sikondai horgásztavaktól, de ez nem szegte a kedvünket, hiszen kellemes idő volt, és gyönyörűségeket ígért az útvonal. A Szent Márton zarándokút jelzését követtük végig. A magyarszéki szőlőhegyről visszatekintve szép volt a panoráma. A Kereszt-hegyet, majd a vágotpusztai emelkedőket legyőzve, a kis település egykori temetőjéhez értünk, mely szépen rendezett. Az egykori 10 házból még kilenc ma is áll, melyeket többnyire felújítottak hétvégi „menedéknek” a világ zajától. Vágotpuszta egykor a „Mecseki Láthatatlanok” csapatának is rejtekhelyet adott. A harangláb falán elhelyezett emléktábla és egy szépen faragott kopjafa is őrzi ennek

Sikondai horgásztó

Csak hárman,
de jó hangulatban...

Vágotpuszta egykori temetője

A temető melletti ház.
(Itt született édesanyám.)

Vágotpuszta, Harangláb

emlékét. Gyermekkoromban magam is sokszor élveztem ezt a különleges, erdők ölelte csodavilágot. Egy kis falatozás után tovább barangoltunk Bánosra, melyet elhagyva már gyönyörű kép tárult elénk. Ráláttunk Mecsekrákosra, Orfűre, a távolban magasodó Balázs-hegyi kilátóra és a Mecsek fantasztikus panorámájára.

Indulás Bános – Mecsekrákos felé

Pihenőhely Bánoson

Pécsi-tó

Értékek Komló – Magyaregregy között – 2022. szeptember 24.

- **Túravezető:** Óri Zsuzsanna.
- **Útvonal:** Komló buszpályaudvar – Arborétum – Szilvás – Gadányi-tavak – Jánosipusztá – Battyáni-hegy – Pap-erdő – Almás – Magyaregregy,
- **Táv:** 12 km, szintemelkedés: 240 m.

Komló Arborétum.

Szép őszi reggelen vártam a túrázni vágyókat a komlói buszpályaudvaron. A városközponton végighaladva igyekeztem dióhéjban minden fontosat elmondani szülővárosom múltjáról, és az utunk során látott épületek egykori és jelenlegi funkciójáról.

Arborétumunkba érve a Díszpolgárok sétányán haladtunk a Szilvási városrész felé, ahol még több túrázó is csatlakozott hozzánk.

Jánosipuszta, Jánosi Engel Adolf egykori kastélya

Őszi kikerics,
a korábban nyílókat követve...

Kisbattyán házai a messzeségben

A Battyáni-hegyről kis kitérővel érünk
a Margit-forráshoz

*Magyaregregy,
Kisboldogasszony templom*

Magyaregregy egyik utcáján

*Szomjoltás és falatozás után
a Nevenincs Egregyi Kávézóban*

A zöld kereszttel jelzett ösvényen leereszkedve hamarosan megcsodálhattuk a Gadányi-tavakat, majd Jánosipusztára érve megálltunk Jánosi Engel Adolf kastélyánál, mely sajnos régóta rossz állapotban van. Röviden összefoglaltam, mit is köszönhetek, és köszönhetünk ma is a szénbányászat elindítójának, fiainak, és Jex Simon bányamérnöknek. Honnan is indult, milyen ember is volt a kastély egykori tulajdonosa. A Battyáni-hegy felé haladva sok természeti szépséget láthattunk, így az őszi kikericsekkel tarkított rétet. Többen egy rövid kitérőt tettünk a piros kör jelzést követve, hogy megkóstoljuk a Margit-forrás vizét, majd a Pap erdőbe érve, egy kellemes pihenőhelyen falatoztunk egyet. A piros kereszttel jelzett úton haladtunk tovább az Almás felé, ahová felérve csodálatos panorámában lehetett részünk szinte minden irányban. Magyaregregyre érve a kávézóban oltottuk a szomjunkat és pihentünk egyet. Mivel még volt időnk a busz indulásáig, megnéztük az Arnold-ház több helyiségében lévő gazdag gyűjteményt, és a Kisboldogasszony tiszteletére felszentelt templom kertjében a szép stációkat és a Szent-kutat. Tartalmas, kellemes napunk volt.

Bakancsos gyerekek túrája a Mecsekben – 2022. október 8.

- **Túravezető:** Földesiné Kövi Ildikó.
- **Útvonal:** Misina-tető – Kis-Tubes – János-kilátó – Déli-Rotary – Misina-tető – Mandulás.
- **Táv:** 6 km, szintemelkedés: 80 m.

Gyülekező a tv-torony buszmegállójában

Az időjárás kegyes volt hozzánk, az indián nyár kellemes hangulata kísérte végig túránkat. A Misina-tetőre egyesek busszal, mások kocsikkal érkeztek. A meghirdetett időpontra 37-en gyűltünk össze, hogy bejárjuk a hegyerinc kilátóit, tanösvényét és a Rotary-körsétány déli részét. A túra megkezdése előtt a gyerekekkel megbeszéltük az erdei illemszabályokat, majd a túrajelzésekkel ismerkedtek, melyek az erdei tájékozódás szempontjából nagyon fontosak.

*Hasznosak
a tanösvény táblái*

*Az őzláb gombának
nagy sikere volt*

*Vidám csapat a Kis-Tubesnél**Játék – Találd ki, mi van a zsákban**A legnagyobbak a Mandulásig jöttek**Pihenő a János-kilátónál.*

Utunk az S- túrajelzést követve haladt a hegygerincen nyugat felé. A tanösvény tábláit szemlélve sok ismerettel gazdagodtunk a Közép-Mecsek növényvilágával kapcsolatban. A gyerekek élénk érdeklődést mutattak a fekete fenyő, a gyertyán és a tölgy jellemzőinek megismerése iránt. Közben a fák terméseit, leveleit, kavicsokat, csigaházakat gyűjtöttek, melyeket egy vászonzsákba ömlesztettük.

A Rotary-körsétányt elhagyva a Kis-Tubes kilátójánál gyönyörködhetünk a párás pécsi panorámában. A János-kilátóra is örömmel másztak fel a családok, hiszen innen még távolabbra látni, de sajnos most észak felé a Badacsonyt nem csodálhattuk meg, a Papuk is csak halvány sávként mutatkozott a déli irányból. A kilátó alján egy észak-amerikai indián mesét hallhattak a gyerekek, melyből megtudhatták, hogy „Miért nem hullatják le ősszel leveleiket a tölgyek?” Egy érzékelős játék keretében, az előzőleg összegyűjtött erdei kincseket a zsákban kikapogatva kellett kitalálni.

A P+ turistaúton haladva a családok őzlábgombával ismerkedtek, megtanulták, miért hasznos az erdő élővilágának a holtfa. Közben rátértünk a Rotary-körsétány déli részére. Visszakanyarodva az S- jelzésen, a Misina-tető felé vettük utunkat. A résztvevők többsége a tv-toronyhoz indult vissza, de néhányan végállomásunk, a Mandulás felé kanyarodtunk a P Δ cikcakkos turistaútvonalra. A túra végig vidáman, jó hangulatban telt, gyerekek és felnőttek feltöltődve indultak haza.

Egyesületi évzáró – 2022. december 16.

- Pappné Halász Andrea.

A Mecsek Egyesület Múzeumában (7621 Pécs, Király u. 40.).

Rudolf Péter, a Mecsek Egyesület elnöke, valamint dr. Varga Tamás, a Mecsek Egyesület ügyvezető elnöke megköszönte az elnökség megjelent tagjainak a 2022-ben végzett munkáját. Baronek Jenő rövid ismertetőt tartott a Mecsek Egyesület Múzeumáról, amely hamarosan elköltözik a Mecsekerdő Zrt. Látogatóközpontjába.

Túraleírás

Röviden a kútról:

Jövőre lesz 80 éve, hogy a Mecsek Egyesület 1943. május 30-án foglalta a forrást az igazságos Mátyás király emlékére. 2017-ben teljesen felújították. Az akkor a kút mellé helyezett információs táblán részletesebben olvashatunk a történetéről.

A Mecsek Egyesület 2017. évi évkönyvében Baumann József tollából részletes leírás található a Mátyás király kútja történetéről és felújításáról. Egy szép nyár végi napon, igen kellemes, igazi kirándulóidőben kerestük fel Mátyás király kútját Egyházaskozár határában, közel Szárász falucskához.

A kút több irányból is megközelíthető. Mi a Tófű – Mátyás király kút – Egyházaskozár útvonalat választottuk. 8,77 km, 78 m szintemelkedéssel.

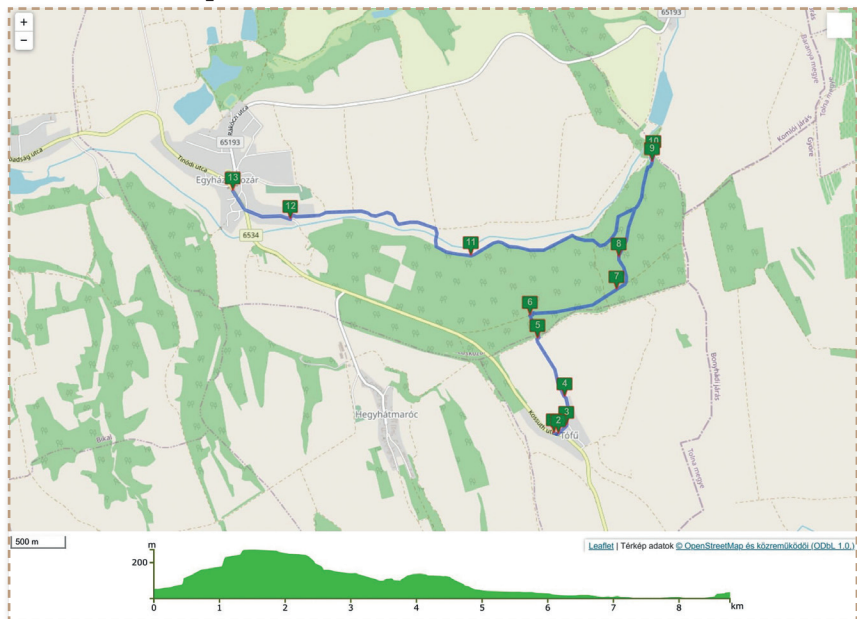
Az útvonal térképvázlatának linkje:

<https://turistautak.openstreetmap.hu/mentettutv-16636159142rag>

Az útvonal térképvázlata linkjének QR kódja:

Az útvonalterkép vázlata:

Tótfű – Mátyás király kút – Egyházasokozár
Táv: 8,77 km. Emelkedés: 78 m. Lejtés 82 m.

Bonyhádról indultunk a Kaposvárra közlekedő autóbusszal. 7:45-kor értünk meg Tótfűre. A buszmegállóban egy rövid menetfelszerelés-igazítás, és már indultunk is.

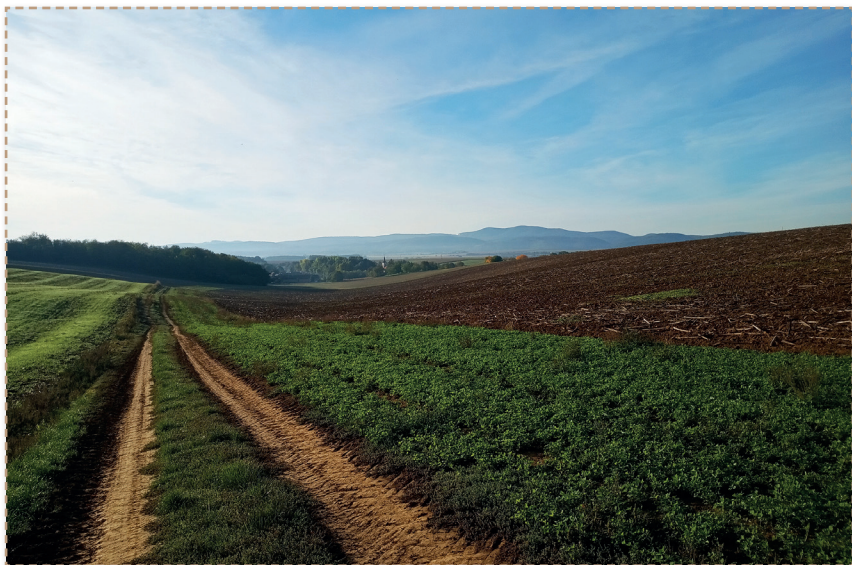
Néhány méter után azonban a téren ötletes dekorációt láttunk. Libákat és az Őszi hölgyet. Nem hagyhattuk ki, néhány fotót készítettünk. Keletnek indultunk a Kossuth utcán. Alig 100 m megtétele után a falu evangélikus temploma előtt voltunk. Felmentünk a dombocskán, és megnéztük közelebbről is a templomot. Sajnos zárva volt.

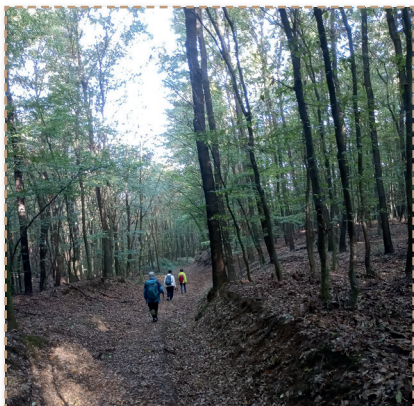

A templom eredetileg nem itt állt, hanem egy vizes helyen. Emiatt meg-süllyedt, ezért 1900-ban lebontották és itt újra felépítették.

Továbbhaladtunk a Kossuth utca csinos portái előtt, és 500 m megtétele után értünk ki a községből. Nyílegyenes, kissé emelkedő út vezetett a szántóföldek között az erdőbe.

A térkép alapján nem gondoltam, hogy egy ilyen szép, hangulatos erdősávban vezet majd túrautunk. Elég lassan haladtunk, mert rengeteg gombát láttunk. Chlebovics Miklós túratársunk szívesen mesélt róluk, mi érdeklődve hallgattuk.

Első pihenőnk az erdészháznál tartottuk.

Kissé elhagyatottnak tűnt a ház. Előtte kiépített tűzrakó hely, nyárstar-tó állványokkal.

Erőt gyűjtve a finom szendvicsekből, továbbindultunk. Mivel túránk nem jelzett útvonalon haladt, folyamatosan használtuk a telefonra letöl-

tött térképet. Jó néhány olyan úttal találkoztunk, amelyek a térképen nincsenek rajta. Eltévedni azonban nemigen lehet, hiszen végig a keskeny erdősávban kell haladni, követve a Hábi-csatornát.

Bandukoltunk tovább az erdőben, meg-megállva, mert nagyon sok gomba volt.

Egyszer csak lejtteni kezdett az út, gondoltuk, közeledünk Mátyás király kútjához.

Hamarosan az út bal oldalán meg is pillantottuk, néhány méterrel alattunk.

Leereszkedtünk a kúthoz, melynek GPS-koordinátája: É 46° 19,999' és K 018° 22,154'.

A kút, a mellette lévő pad, az információs tábla, az emlékkő igen jó állapotban van, de a kutat és környékét benőtte a gaz, bozót. 2017-ben tör-tént a felújítás.

„Szorgos kezek felújították a kút falazatát, és a kútház faanyagát is teljesen kicserélték. Megújult a faragott kövekből épített kőfal, és pótolva lett a két sarokkő. Nagyobb területen ki lett vágva a bozót, és vízelvező árok lett kiásva. A kihelyezett olvasótablán a kút és környéke története olvasható.” Idézet a Mecsek Egyesület 2017-es évkönyvében a 16–21. oldalon található cikkből, amely a kút történetéről, felújításáról szól.

Nagyon hangulatos hely, alkalmas hosszabb pihenésre, baráti beszélgetésre.

Bő fél órát töltöttünk itt, körbejártuk a kút környékét, pihentünk egy kicsit, elolvastuk az információs táblát, majd amerre jöttünk, visszaindultunk. 500 m után jobbra tértünk, és még körülbelül egy kilométert ballagtunk az erdőben, majd kiértünk az erdősáv szélére.

Itt továbbhaladva jobbra fordultunk, és átmentünk a Hábi-csatorna hídján, majd balra a szántóföldek között (nem kikaposított, de gyalog járható) úton begyalogoltunk Egyházaskozárra. A Hatos Gusztáv, majd a Béke utcán keresztül érkezünk meg a Fótérre.

Rövid várakozás és egy frissítő elfogyasztása után megérkezett a busz, ami először még bement Szárászra, így legalább (igaz, csak a buszból) ott is körülnézhettünk.

Túrajavaslatok:

Tófú – Mátyás király kútja – Egyházaskozár: kb. 9 km.

Tófú – Mátyás király kútja – Szárász: 6 km.

Tófú – Mátyás király kútja – Szárász – Lengyel: 9 km.

Tófú a reggeli órákban autóbusszal megközelíthető Pécs, Komló, Dombóvár és Bonyhád irányából. A hazautazás is megoldott a délutáni órákban.

Irodalom

- » Mecsek Egyesület 2017-es évkönyve 16–21. és 48. oldal
- » <https://www.baranyatermeszetbarat.hu/index.php/regionk/forrasok/forrasok-l-m/1694-matyas-kiraly-kut>
- » <https://turistautak.openstreetmap.hu/mefo/forras-5459846415>
- » <http://www.mecsekerdo.hu/erdei-emlekhelyek>

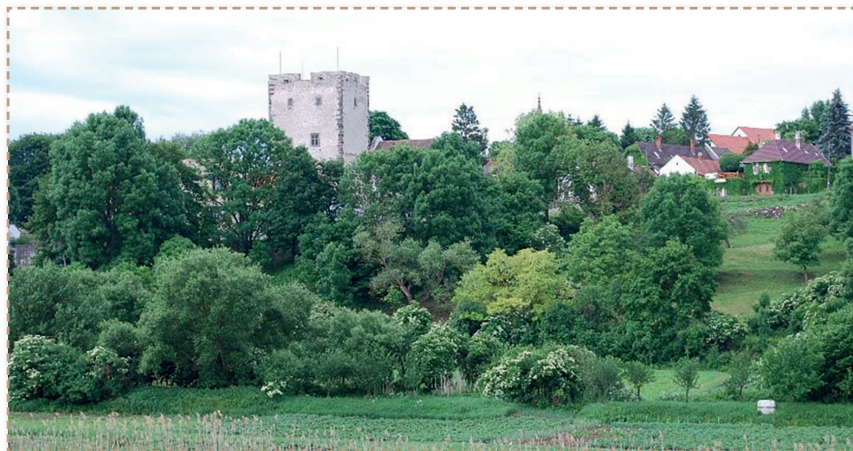
A fotókat Bakonyi Ilona készítette, 2022. október 6.

Kéktúra Nagyvázsony és Jásd között

Bóday Miklós

Mivel a csapat – Zoltán bátyám és jó barátunk, Csaba – 2021 júniusában elérte az osztrák határt – Írott-kő –, a 2022-es évre a nagyvázsonyi indulást vettük célba Jásd felé.

2022. május 30-án megtettük az első lépéseket Nagyvázsonytól. Szép időben az út szinte nyílegyenesen haladt Kab-hegy felé. A különböző nyiladékokat végigjárva értünk a hegy lábához. Innen felkapaszkodtunk az adótoronyhoz, majd a Kinizsi kilátónál megpihentünk. A Kab-hegy platót elhagyva Úrkút felé vettük az irányt. A régi bányászházak fölött értük el Úrkút falu szélét. A falu keleti határában lévő szépen kialakított pihenőnél álltunk meg egy kis pihenőre. Az itt lévő kútból a hagyomány szerint vadászat közben az urak és maga Mátyás király is szomját oltotta. A falu innen kapta a nevét. A falut elhagyva a bányaműveléssel feltárt csárda-hegyi őskarszt geológiai bemutatóhely mellett haladtunk tovább. Kellemes tisztásokon, réteken haladva értünk a Városlőd-Kislőd vasútállomáshoz. Innen, mivel Kislődön volt a szállásunk – takaros vendéglő és panzió –, itt fejeztük be az erre a napra kitűzött, a pecsételőkönyv szerinti 7. szakaszt.

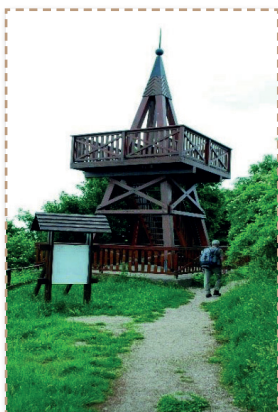
Nagyvázsony

Útban Kab-hegy felé

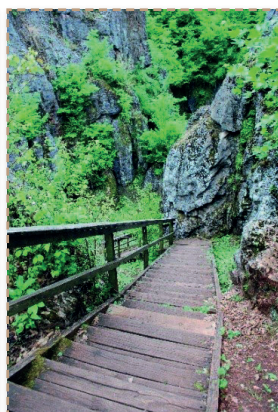
Kislőd

Kab-hegy Kinicsi kilátó

Úrkút

Úrkút

Másnap a bőséges reggeli után indultunk Bakonybél felé. Városlődöt érintve folytattuk az utunkat. Útközben nagy örömeinkre több kéktúrát teljesítő túrázóval találkoztunk. Hölgykő vára mellett elhaladva értük el a németbányai vadászházat. Ezt elhagyva értünk be Németbányára. Itt kis pihenőt engedélyeztünk magunknak, majd tovább folytattuk az utunkat. Közeledtünk Bakonybélhez. Útközben, ha lett volna rá időnk, több kisebb kitérőt – Pénz-lik (Savanyó Jóska betyár egykori rejteke), Pápvár – tehettünk volna, de az idő sürgetett, minél előbb be akartunk érni Bakonybélbe, ahova délután értünk. Szállásunk a Gerence Fogadóban volt. Vacsora után még egy kis vezető sétát tettünk a faluban, majd elraktuk magunkat másnapra. Ezzel a 8. szakasz részét teljesítettük.

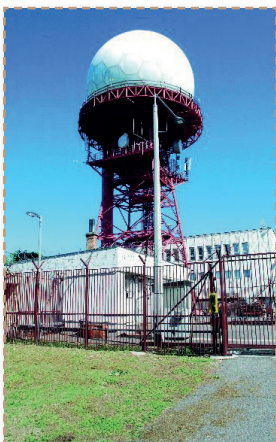
*Kislőd**Útban Bakonybél felé**Bakonybél**Némethányi vadászház**Bakonybél**Bakonybél**Bakonybél, Bakony Hotel*

Ezen a napon a 8. szakasz befejező, Zircig tartó részét teljesítettük. Az éjszaka folyamán egy vihar vonult át a falu felett. Reggelre gyönyörű verőfényes napra ébredtünk. Kezdsésként felkapaszkodtunk a 709 méteren lévő Kőrishegyre. Az út egy 120 éves bükkerdőn keresztül vezetett.

Felérve a Bakony legmagasabb csúcsára, megcsodáltuk a környék szépségeit. A Vajda Péter-kilátónál kis pihenőt tartottunk, majd leereszkedtünk Kisszépalmapusztára, majd Szépalmapuszta következett. Itt a Hotel Szépalma kávézójában megpihelve gyönyörködtünk a régi majorból igényesen átalakított és működtetett létesítményekben (nem magyar tulajdon). Kipihelve fáradalmainkat, Borzavár következett. A kis falun áthaladva késő délután értünk be Zircre, szálláshelyünkre. Este egy kiadós vacsora várt bennünket egy helyi étteremben. Ezzel befejeztük a Városlód – Zirc szakaszt.

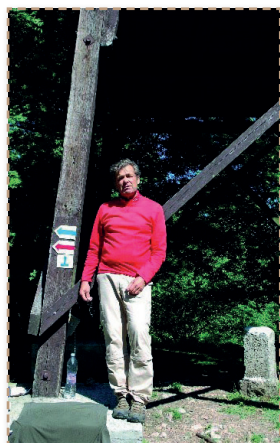
Bakonybél

Kóris-hegy

*Kóris-hegy,
Vajda Péter-kilátó*

Vajda Péter-kilátó

Szépalmapuszta

Szépalmapuszta

Szépalmapuszta

Szépalmapuszta

A kora nyári kéktúránk az erre az időre tervezett részét a 9. szakasz első felével – Jásd – fejeztük be. Zircet elhagyva, Nagyesztergár falut csak érintettük. Veimpuszta majorépületeinek romjait elhagyva értünk Bakonyánára. A XIX. századi Prémmlalom mellett elhaladva, egy igen jó állapotban lévő, nyugdíjas bányász által kezelt és karbantartott épületegyüttesnél pihentünk meg, és élveztük vendégszeretetét. A jól megérdemelt pihenő után folytattuk utunkat. Jásd előtt megcsodáltuk a szépen karbantartott több mint 600 éves zarándokhelyet, Szentkutat. Jásdra beérve egy magánháznál foglalt szállásunkra mentünk. Ezzel befejeződött kora nyári kéktúránk utolsó szakasza. Másnap hazaindultunk Pécsre.

Zirc

Zirc

Zirc

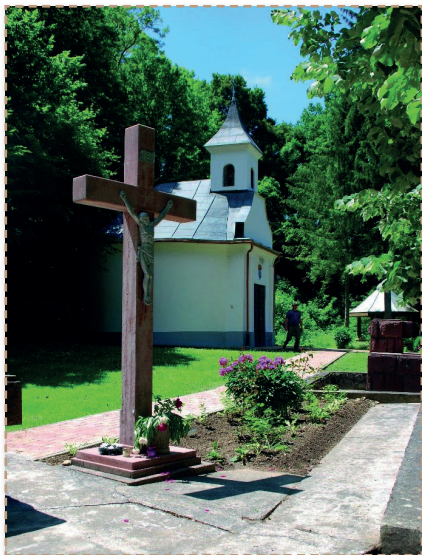
Prémmalom

Bakonynána

Útban Jásd felé

Jásd – Szentkút

Jásd – Szentkút

Jásd

Jásd

Jásd

A négy nap alatt több mint 90 kilométert gyalogoltunk, és ezt 30 óra alatt tettük meg. Remélhetőleg, ha semmi nem jön közbe, a kéktúrát a nyári pihenő után, ősszel folytatni fogjuk.

Baranyai várbejárás

Sey Gábor Lajos

Baranyában, ha jól számoltam össze, 25 vár, illetve megerősített, falal körített templom nyomát, illetve emlékét lelhetjük fel.¹ Helyesebb talán (hajdani) erősségeknek nevezni őket, mert a klasszikus vár fogalmától bizony távol állt nagyobb részük. Valójában a pécsi és szászi püspökvár, a pécsvárad monostorvár sem tekinthető „igazi” várnak a siklói és szigetvári várak mellett. Ez utóbbi öt „váron” kívül a többi kővárnak falmaradványaival találkozhatunk jobb-rosszabb állapotban, kevésbé vagy jobban feltárva, míg a földváraknak jobbára csak a helye tudható, sejtethető. Érdekes, hogy a települések lakói mennyire őrizték meg avagy sem hajdani „váraik” emlékét. 2019-ben jelent meg „Abaligettől Zósig Baranya megye településeinek címerai” című könyvem, amiben a 305 baranyai településből a címerrel rendelkező 302 településnek címerét ismertettem. Ekkor figyeltem fel arra, hogy a jelenleg is és egykor várral rendelkező települések mennyire nem használták ki a múltjukból adódó azon lehetőséget, hogy váraikat címerükben megjelenítsék. Kifejezetten a várat, vagy a vár részletét hat (Helesfa, Magyarereggy, Nagyarsány, Pécs, Szigetvár, Siklós); a vitézi múltra utaló jelképet (fegyvert, vitézt, oromzatot) öt (Dráwapalkonya, Máriakéménd, Nagyváty, Pécsvárad, Tarrós) település emelte címerébe.²

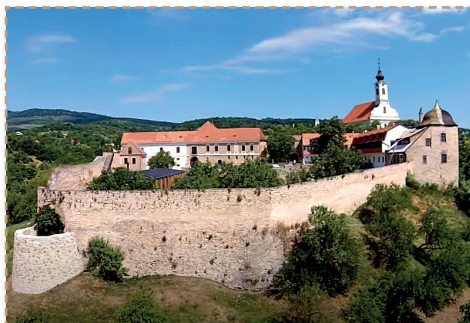
A kíváncsiságtól hajtva úgy gondoltam, utánajárok várainknak, s szerveztem a családnak egy várbejárását. Első nekifutásra Pécsvárad monostorvár – Kószavár – Mecseknádasd Szt. István-kápolna (templomerőd) – Réka-vár – Sloßberg – Váralja (Tolna megye) – Szászvár – Magyarereggy útvonalon mentünk végig. Váralja útba esett, és meg kell mondanom, nem lógott ki a sorból, címerében se híre, se hamva nincs az egykori török földsáncnak, pedig még a község neve is utal rá! Milyen szép beszélő címer kerekedhetett volna ebből!

¹ Cserkút, Dráwapalkonya, Harkány, Helesfa, Ibafa, Hosszúhetény – Zengővár, Jakabhegy földsánc – kolostor, Kisvaszar, Mánfa-templomerőd, Magyarereggy – Mária-vár, Máriakéménd, Nagyarsány, Nagyváty, Orfú, Pécs-püspökvár, Pécs-Kantavár, Pécsvárad monostorvár, Pécsvárad – Kószavár, Siklós, Szászvár, Szigetvár, Mecseknádasd – Rékavár, Mecseknádasd – Sloßberg, Mecseknádasd – Szt. István-kápolna, Tarrós.

² Mánfa Árpád-kori templomát foglalta pajzsba.

Pécsvárad, kolostorvár

„Pécsvárad környékén már az igen korai időktől kezdve megtalálható az emberi élet nyoma. A kőkorszakban – Kr. e. második évezred – elsősorban a lengyeli kultúra emberének jelenlétét bizonyítja az a számos tárgyi lelet, amely ebből az időszakból ránk maradt.”³ – olvasom egy a kisvárosról szóló egyik igen szépen illusztrált könyvben.

Pécsvárad kolostorvár, madártávlatból.

Forrás: <https://www.pecsvaradivar.hu/>

Meg kell, hogy mondjam, ez a mondat kicsit összezavart. Ismereteim szerint a „lengyeli kultúra” – ami a Tolna megyei Lengyelen fellelt kerámialeletekről kapta a nevét, és négy részre lett felosztva – jóval előbbre datálódik. Az újkőkorkor a Dunántúlon az i. e. 6. évezredben kezdődött el, és a 4. évezredben ért véget.⁴ „A késő neolitikus – korai rézkori lengyeli kultúra majdnem az egész i. e.

V. évezred folyamán kultúraformáló szerepet vitt Közép-Európa nagy részén, mely az anyagi és szellemi javak Délkelet- és Közép-Európa közti közvetítésében mutatkozott meg. Igazi jelentősége abban rejlik, hogy a primer [elsődleges] elterjedési területén kívül a korai szakaszban meginduló, majd a késői fázisban kiterjedő expanziója nyomán tulajdonképpen egész Közép-Európában olyan kultúrák születtek, amelyek kialakításában a lengyeli kultúra (is) közreműködött.”⁵

Idézem igazam bizonyítására P. Barna Juditot, a téma szakértőjét. Megvallom, a régészeti korszakoknak is utánanézttem,⁶ mert valahogy ez az időszámításunk előtti második évezred részemről kevésnek, pontosabban késeinek találatott a lengyeli kultúra leleteihez.

³ Nagyvárad László – Stebényi Anita: Pécsvárad. Ezer év a Zengő alján (Pécsvárad, 2014) 31. old.

⁴ <http://www.ace.hu/szentgal/e4.html> 2022. 03. 29. 20:29

⁵ P. Barna Judit: A lengyeli kultúra kialakulása a DNy-Dunántúlon. Disszertáció (Budapest, 2011). https://hu.wikipedia.org/wiki/Lengyeli_kult%C3%BAra 2022. 03. 29. 20:25

⁶ Paleolitikum: Őskőkor, pattintott kőkorszak Európában: kb. i. e. 10. évezredig. Mezolitikum: Átmeneti kőkorszak Eu: kb. i. e. 10. – i. e. 8. évezredig. Neolitikum: újkőkorszak, v. csiszoltkő-korszak Eu: kb. i. e. 8. – i. e. 5. évezredig. Rézkorszak: Eu: kb. i. e. 5. – i. e. 3. évezredig. Bronzkorszak: Eu: kb. i. e. 3. – i. e. 1. évezredig. Vaskorszak: kb. i. e. 1. évezred folyamán; Római korszak a Kárpát-medencében i. sz. 1. – 5. század; Népvándorlások i. sz. 5. – 9. század. <https://www.chegg.com/flashcards/fbb-regeszeti-korok-eu-karpat-m-058b5269-9e23-43d0-85da-38defb630822/deck> 2022. 03. 29. 20:44

No de ne időzzünk a kőkorbán, s ugorjuk át a rómaiakat, hunokat, avarokat s minden erre kalandozó és meg-megtelepedő nációt, hogy mielőbb ideérkező eleinkkel foglalkozhassunk, akik közül feltehetőleg Árpád vezér törzse, a Megyer törzs, telepedhetett meg a környéken. Talán ennek köszönhető, hogy már Géza fejedelemnek is megerősített központja, udvarháza állt a mai Pécsvarad területén, ahol aztán fia, István királyunk 998-ban, Kopány legyőzése után monostort alapított, ami az ország második Bencés apátságaként jött létre. Az 1015-ben felszentelt apátság javairól, az ugyanez évben keltezett – a Vatikánban őrzött – oklevél⁷ emlékezik meg, mely szerint 41 falu tartozott az apátság birtokaihoz, melyben 1136 fős háznép élt, valamint felsorolásra kerültek azok a mesteremberek is, akik a monostort szolgálták. Talán e bőséges, mindenre kiterjedő felsorolás az, ami alátámasztja az 1192–1195 körül íródott Pray-kódex⁸ jóval számszerűbb azon részét, amely a korábbi Pozsonyi évkönyv eseményjegyzékét tartalmazva ezt írja: „Dedicatum est monasterium S. Benedicti et Stefanus rex mortuus est et Petrus in regem elevatur” – azaz felavatták Szt. Benedek monostorát,⁹ István király meghalt, és Pétert királlyá választották. Itt a felszentelés éve 1038.¹⁰

István király Nagy Legendája, mely 1083 körül íródott, is említést tesz – ugyan sem alapítás, sem felszentelés évét nem említve – a monostor építéséről a következőképp: „...Ascericus abbas ... ad radicem Montis Ferrei

A vár rekonstrukciós rajza.

Készítette: Ferenc Tamás.

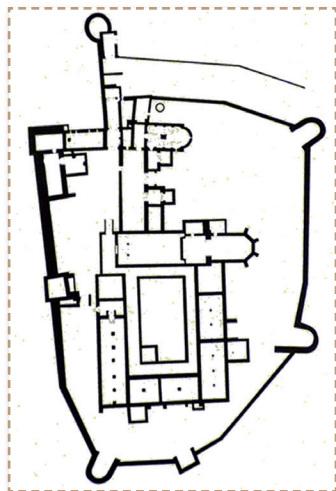
Forrás: <https://varlexikon.hu/pecsvarad-monostor>

⁷ Ez az oklevél az elégett eredeti után egy többszörösen átírt változatban maradt csak fent.

⁸ A Pray-kódex tartalmazza a Halotti beszédet is.

⁹ A kolostor, monostor vagy rendház olyan összetartozó épületcsoport, amelyben valamely szerzetes-rend tagjai állandóan együtt élnek. A „kolostor” és „monostor” kifejezéseket többnyire szinonimaként használják, de jelentésük kismértékben eltér. A monostor a monasztikus [A monasztikus rendek a keresztény szerzetességben olyan rendek, melyeknek egyes monostorait, apátságait csak laza szálak fűzik egybe] rendek templommal egybeépített, kötött rendszerű telepét jelenti – az ilyen telepek a rend tagjainak minden élet-, hit- és gazdasági funkcióját kiszolgálják. A kolostor: a szerzetesek szállásépülete, aminek templom is kapcsolódik, de nincs komplett kiszolgáló egysége

¹⁰ Gállos Ferenc – Gállos Orsolya: *Tanulmányok Pécsvarad középkori történetéhez*; Kőfalvi Tamás: *A pécsvaradi konvent hiteleshelyi oklevéltára 1254–1526. Az erődített monostor rövid története* <https://varlexikon.hu/pecsvarad-monostor> 2022. 03. 29. 11:21

A vár alaprajza.

Rajz: Bodó B. Forrás: Az erődített monostor rövid története.

<https://varlexikon.hu/pecsvarad-monostor>

kolostorvár lett, ami stratégiai jelentőséggel nem bírt, egyetlen komoly ostromot – ami nem is volt soha – nem bírt volna kiállni.

Nevezetessége a várnak, hogy Vak Béla¹⁴ – a trónért sikertelenül harcoló Álmos herceg megvakított fia – huzamosabb ideig (1125–1128 között) élt e falak között.

A monostor fontosságát jelzi, hogy 1254–1526 között hiteles helyként működött, azaz itt foglalták írásba a különböző jogügyleteket, birtok-adásvételekkel kapcsolatos egyezségeket.

cenobium sub titulo sancti patris Benedicti construxit...” – azaz, Asztrik apát ... a Vashegy¹¹ lábánál Szt. Benedek atyáról elnevezett szerzetesházat épített.¹²

A monostor folyamatosan bővült, szépült, és bár az eredeti épület leégett 1157-ben, azt emelettel megtoldva építették újjá. Az északi oldalon a bejárat épült barbakan bástyával, farkasveremmel, felvonóhíddal. A 13. században egy nagy, gótikus templom is épült, melynek déli oldalán a 14. században négyzet alapú kolostor épült a bencés hagyományok szerinti négyszögletes udvarral, körülötte kerengőfolyosóval és az abból nyíló különböző rendeltetésű helyiségekkel. Az eredeti épület nyugati végéhez lakótornyot is építettek, és az épületegyüttest bástyafallal vették körül.¹³

Valójában a ma is látható épületegyüttes így falakkal, sarokbástyával megerősített

A vár makettje a vármúzeumban.

Fotó: Sey G.

¹¹ Zengő

¹² Gállos Ferenc – Gállos Orsolya: *Tanulmányok Pécsvarad középkori történetéhez; Kőfalvi Tamás: A pécsvaradi konvent hitelshelyi oklevéltára 1254–1526. Az erődített monostor rövid története* <https://varlexikon.hu/pecsvarad-monostor> 2022. 03. 29. 11:21

¹³ <https://www.pecsvaradivar.hu/a-var-tortene> 2022. 03. 29. 11:21 dr. Novotny Iván szövege alapján

¹⁴ Királyként II. Béla (1131–1141)

Jelentős könyvtárral (32 kódexről írnak már a 13. sz.-ban) rendelkezett, és falai közt is folyt kódexmásolás.¹⁵

1526 után a törökök jöttek hírére 1539-ben úgy a szerzetesek, mint a várórség – kapitányuk, Horváth Sándor – vezetésével a falakat, épületeket felrobbantva, ledöntve menekültek el. A törökök csak 1543-ban foglalták el a „várat” és uralták 1686-ig. Idejükben a város az öt baranyai nahije¹⁶ egyike volt.

Egykor a kolostor vezetője a pécsváradi apát, fontos politikai szerepet is játszott az ország életében, s ez a kitüntetető cím megmaradt az egyházi hierarchiában még az után is, hogy a város¹⁷ – először 1333-ban említik így a települést – vesztett jelentőségéből. A pécsi püspök ugyanis jogkörénél fogva 1611-től a mindenkori pécsváradi plébánosnak apát címet adományozott. Az „utolsó címzetes” apát gróf Hugo Franz Karl von Eltz-Kempenich mainzi érseki helynök volt (1739–1779).¹⁸

Az altemplom.

Fotó: Sey G.

Pécsváradi vár, 2022.

Fotó: Sey G.

Az épületegyüttes viszonylag jó állapotban vészeltte át a háborúk, majd a szocializmus éveit. 1945–1969-ig az állami erdészet központja kapott helyet a falak között. A régészeti kutatások 1957–1987-ig folytak.

Mai formájában 1988-ban nyitották meg a „várat” a benne lévő múzeummal, étteremmel, szállodával.

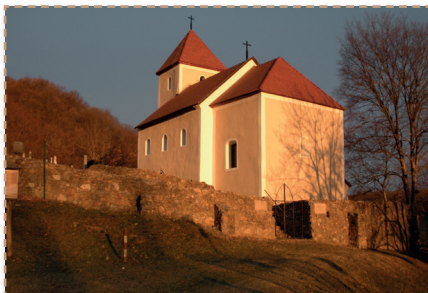
¹⁵ Nagyvárad László – Stebényi Anita: Pécsvárad. Ezer év a Zengő alján (Pécsvárad, 2014) 39. o.

¹⁶ Bírósági kerület

¹⁷ 1333-ban civitas, a későbbiekben oppidum, azaz mezővárosként említetik.

¹⁸ dr. Novotny Iván szövege alapján <https://www.pecsvaradivar.hu/a-var-tortene> 2022. 03. 29. 11:21

Rékavár

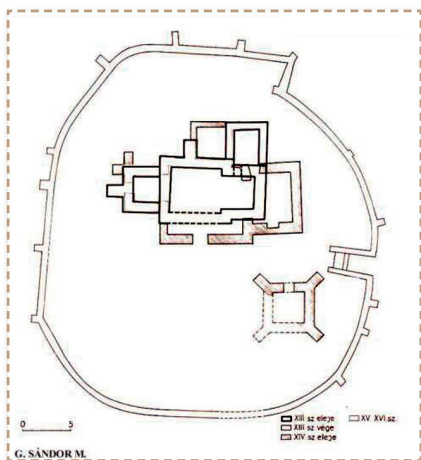
A mecseknádasdi Árpád-kori templom.
Fotó: Sey Gábor

A régi 6-os úton haladva a Mecseknádasd előtti szerpentin lábánál, a temető és a középkori templom (Szt. István-kápolna) mellett balra letérve térhetünk rá a Réka-vár felé vezető útra. Érdeemes pillantást vetni a kora gótikus stílusjegyek alapján a tatárjárás után épült templomra, ami egy korábbi alapjaira emeltetett. Az épület helyreállítása során több építési korszak maradványaira találtak. A román kori templomból csak az alapfalak és a nyugati homlokzati fal látható ma is. A 13. században bővített templomból a toronytest szinte sértetlenül áll. Az Árpád-kori falu e templom körül volt. A kápolnában 14. századi, Zsigmond királyról falfestmények láthatók.¹⁹ Az épületet falal körítették, ami védelmi célokat is szolgálhatott, elsősorban garázdálkodó rablók ellen. A feltárást G. Sándor Mária végezhetette, a feltárási eredményét rögzítő rajz tanúsága szerint.

Alig pár kilométeres autótút után érjük el az út bal oldalán álló Skócia Szt. Margitnak állított keresztet, ahonnan utunkat már gyalog kell folytatni. Az útjelző táblán sokat sejtetően került kiírásra, hogy a vár 570 m-re 17 perces sétával közelíthető meg. Így igaz. A 70 m-es szintkülönbség miatt alaposan lóghat a nyelvünk, ha célunk eléréséhez az időt is tartani akarjuk.

Nézzük sorjában, ki is volt Skócia Szt. Margit, s milyen kötődése is van hazánkhoz, s azon belül Mecseknádasdhoz.

A régi 6-os úton haladva a Mecseknádasd előtti szerpentin lábánál, a temető és a középkori templom (Szt. István-kápolna) mellett balra letérve térhetünk rá a Réka-vár felé vezető útra. Érdeemes pillantást vetni a kora gótikus stílusjegyek alapján a tatárjárás után épült templomra, ami egy korábbi alapjaira emeltetett. Az épület helyreállítása során több építési korszak maradványaira találtak. A

A Szt. István-kápolna feltárájáról G. Sándor Mária által készített alaprajz.

Forrás: <https://varak.hu/latnivalo/index/290-Mecseknadasd-templom/>

¹⁹ <https://szallas.hu/programok/szent-istvan-kapolna-mecseknadasd-p8516> 2022. 03. 30. 11:10

Skóciai Szent Margit²⁰ (Nádasd, Magyarország, 1047. június 10. – Edinburgh, Skócia, 1093. november 16.) magyar származású skót királyné, aki III. Malcolm második feleségeként nagy befolyást gyakorolt a kora középkori Skócia egészére, ám legfőképpen hitéleti munkássága jelentős, mivel megismertette a római katolikus liturgián alapuló kereszténységet Skóciával. Gyermekai folytatták munkáját.

Szt. Margit skót királyné arcképe
egy kódexből.
Forrás: Wikipédia

Az első biztos adat, amit Margit atyjáról, Száműzött Edwardról ismerünk, az, hogy Magyarországon élt, és Szent István király lányát

(más források szerint húgát), Agathát feleségül véve *Reskán* (Nádasdon, ma Mecseknádasd) élt. Itt születhetett Margit leányuk 1047. június 10-én. Egyes feltételezések szerint azonban születési helye a Hosszúhetény és Pécsvárad közt fekvő Nádasd, *Kószavár* is lehetett.²¹

Eduárd feleségével és Margittal, valamint időközben született további gyermekeivel, Krisztinával és Edgárral az 1050-es évek derekán-végén visszatért Angliába. Hazatérése kudarcra végződött. A Bölcsek Tanácsa által királlyá választott Edgárnak – Eduárd és Ágota fia, Margit testvére – a normannok által támogatott Hódító Vilmossal szemben nem voltak esélyei. Edgár anyjával és nővérével, Margittal együtt Skóciába menekült, III. Malcolm király udvarába.

Más források szerint²² két száműzött angol herceg menekült Dánián keresztül Magyarországra 1022-ben, Edward és Edgar.²³ 1058-as hazatérésük után egy évvel Edward elhunyt, öccsét, aki a trónra került, mivel

²⁰ https://hu.wikipedia.org/wiki/Sk%C3%B3ciai_Szent_Margit 2022. 03. 05. 9:04 Skóciai Szent Margit

²¹ „Műemlékvédelem, 1986 (30. évfolyam, 1–4. szám) 1986 / 1. szám Sándorfi György: Három korai magyar motte”.

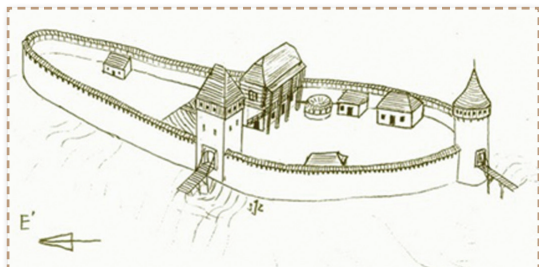
²² J. Abbot angol történész cikke. Fordította Xantus J.: Kik voltak az angol (saxon) hercegek Szt. István udvarában, és mi lett belőlük? In.: Századok 1878 668-669. o.

²³ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Turul-turul-1883-1950-1/1939-179FB/1939-12-179FC/i-ertekezések-es-onallo-cikkek-17A04/skociai-szent-margit-szarmazasanak-kerdes-17A05/> 2022. 03. 05. 9:09

Skóciai Szent Margit származásának kérdése c. könyv alapján a testvérek száműzésére Angliából 1007-ben került sor és Svédországon keresztül 1018-ban érkeztek hazánkba.

magyarul jobban beszélt,²⁴ mint angolul, lemondatták. A történetben sok ellentmondás van, arról is olvashatunk, hogy a két száműzött herceg egyike hazánkban hunyt el.

Margit 1069-ben III. Malcolm második feleségeként Skócia királynéja lett, halála 1093. november 16-án következett be. A nép körében igen hamar szentként kezdték tisztelni, ünnepélyes szentté avatása 1261-ben történt IV. Ince által.

Rékavár a 15. században.
Sztanek József rajza. Forrás: Internet

Margit, illetve szüleinek Nádasdon való előfordulását egy II. András által 1235-ben kiállított birtokadományozó oklevélre való hivatkozással valószínűsítik a történészek, mely oklevélben szerepel a „nádasdi brittek földje” („cum terris Britannorum de Nadasch”).²⁵

Réka várának már a neve is talány. Egyesek a völgyben folyó Rák patak nevének elferdítéséből eredeztetik, de a Reskán egykori településnév is lehet névadója. A legvalószínűtlenebb, de néphitben legmélyebben gyökerező feltevés szerint Attila hun fejedelem (Kaukázus?, 410 körül – Tiszántúl?, 453 márciusa)²⁶ építtette egykoron az erősséget Réka nevű feleségének. A magyar történeti krónikák sok érdekes adattal szolgálnak őseink történetéhez. A Képes Krónikán kívül a kevésbé ismert Tarihi Üngürüs szól Attila király feleségeiről,²⁷ mert bizony a hun uralkodók egyszerre több feleséget is tartottak, biztosítandó a bőséges gyermekáldást és az elegendő számú fiúutódot, hogy legyen kinek átadni a méltóságot. Volt azonban mindig egy főfeleség, aki a többiekkel szemben előjogokat élvezett, s az ő fia volt az, aki, ha megfelelt az uralkodói követelményeknek, apja örökébe léphetett. Attila főfelesége Réka (*Rika*) volt, akit a korabeli bizánci történétíró Kreka, illetve Rekan néven említ, s az ő fia volt Irnek, azaz Csaba királyfi, akit apja örökösül szánt. Megjegyzem, a Rekan név visszacseng Nádasd Reskán elnevezésében. Egyébként a Réka név eredete ugyan bizonytalan, „talán egy germán szóból

²⁴ Ez inkább azt erősíti meg, hogy Margit öccse volt a lemondott király, aki hazánkban született.

²⁵ Joseph, Koller: Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum

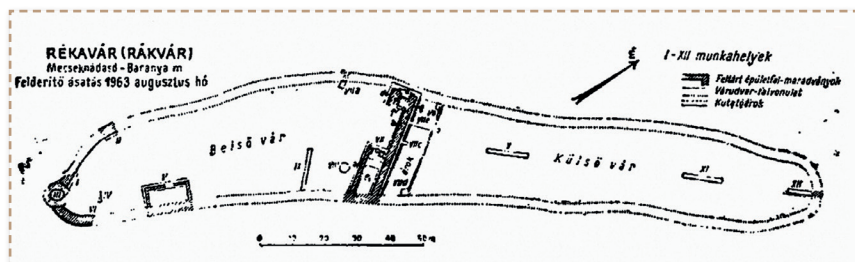
²⁶ https://hu.wikipedia.org/wiki/Attila_hun_kir%C3%A1ly 2022. 03. 16. 17:13

²⁷ https://alfahir.hu/attila_harom_felesege 2013. november 27. | 15:16 letöltve: 2022. 03. 16. 16:05

származik, és a jelentése *víz, patak*, de ótörök eredetűnek is tartják, e szerint a vélemény szerint eredeti alakja *Arikan* volt, és a jelentése *tiszta úrnő*.²⁸ Nos, ez a „*víz, patak*” jelentés is lehetne magyarázata akár a vár elnevezésének is. Réka a hun mondakörben szereplő törzsi kapitányok²⁹ egyikének, Keve vezérnek leánya lehetett. A rend kedvéért jegyzendő meg, hogy Attila másik két név szerint ismert felesége *Krimhilda* és *Ildikó (Mikolt)* volt.

Jól tudjuk, hogy a hunok nem építettek állandó szálláshelyet, s ha igen, akkor azokat földsáncokkal védték, így kétkedéssel kell fogadni, hogy a Réka-vár jelenlegi omlatag kőfalai hun erődítménynek a nyomai lennének, aminek elhelyezkedése, valljuk meg, nem is kedvez a hun lovas harcmodornak. A szakértők még a feltárás előtti óvatos nyilatkozata alapján inkább „*illyr, vagy kelta eredetű, netán IX. századi frank építménynek*” tartották a várat.³⁰

A vár építésének idejéről nincsenek valós adataink. Első említése egy 1296-ban íródott oklevélben található, amikor a Kórógyiak birtokolták. Őket a következő századok során több család követte, míg a település török kézre nem került 1543 és 1686 között.

A vár 1963-as ásatás szerinti alaprajza.

Forrás: Papp László

A várat valószínűleg egy tűzvész pusztította el, ami akár egy ostrom következménye is lehetett volna. A község lakóinak emlékezetében él is egy „várostromról” szóló legenda,³¹ de a valószínűség az, hogy a vár

²⁸ <https://hu.wikipedia.org/wiki/R%C3%A9ka> 2022. 03. 10. 10:29

²⁹ Keve, Kadosa/Kadocsa, Béla, valamint Érd fia Bendegúz

³⁰ Papp L.: Réka-vár és 1963. évi felderítő ásatása (Pécs, 1967)

³¹ A mese szerint a várat magyar védői, a lakosság furdangos segítségével védték meg a töröktől. A falu lakói 200 gyermeket kecskének öltöztetve elhitették a törökökkel, hogy még ennyi élelmük van a falusiaknak. A nádasdiak szerint innen ered a mondás is: „többet ésszel, mint erővel”. Nos, a mese az mese, a falusiaktól a 200 kecskebőrbe bújt gyereket bizony janicsárnak vitte volna a török. A várfalon belül ugyanis nem fértek volna el ennyien. A szólás eredetmagyarázata pedig nem más, mint a tanulság a mese végén.

Rékavár a 16. században.

Forrás: <https://varlexikon.hu/rekavar>
2022. 03. 05. 9:19

a török hódoltság után éghetett le, mindenféle ostrom nélkül. Az erősség megmaradt, mészkőből rakott falai nagy részét a környék lakói hordhatták szét a hajdan 4 méter széles szekérúton, mely eredetileg a vár bejáratához vezetett. Valószínűleg, hogy ezekből az elhordott kövekből épülhetett az egykori *Stein-malom* is, ami egykor turistaháznak lett átalakítva, s mára majd oly romos, elhagyatott, mint a vár.³²

A vár első szakszerűtlen feltárási kísérletére 1937-ben került sor, ami nemhogy dokumentált eredményt nem hozott,³³ hanem inkább rontott a romok állagán. Az 1963-as Papp László vezette feltárási is – csak részleges volt az anyagiak hiányában – néhány kutatóárok feltáráására korlátozódott, ám jól dokumentált volt és némi lelettel is szolgált, úm. égetett téglák, díszített cserépedény-töredékek, szegkek, nyílvevessző, tör, patkódarab, csat és sarkantyú.

A feltárási szerinti a felvezető viszonylag széles út a kerek vártonnyal szemben kettéágazott, és a várfalakkal párhuzamosan haladt. Mivel a vár a hegygerincen épült, a gerinc adta lehetőségnek megfelelően elnyújtott alakú, mintegy 200-205 méter hosszú, 30-35 méter széles, változó magasságú mészkőből rakott 3 m szélességű kőfallal körülvett erősség³⁴ volt, egy kör alaprajzú és egy négyzet alaprajzú kaputoronnyal, melyek közül az

Rékavár 2022. 03. 09.

Fotó: Sey Gábor

utóbbi a palotaszárnyhoz csatlakozott. A 13. század elmúltával a várudvart egy árok szeltek ketté, és az északi oldalára egy „palotaszárnyat” építettek a belső vár területére, ahol a gazdasági épületek is állottak.

³² www.mecseknadasd.helyinfo.hu

³³ Néhány újságcikk jelent meg az „ásatásról”.

³⁴ Az 1937-es „feltárási”-ról írt sajtóhírek 254 m hosszúságú, 62 m szélességű, 7 méter magas, 4 m széles falakkal körülvett várról tudósítottak. Papp L.: Rékavár és 1963. évi felderítő ásata (Pécs, 1967) 9. o.

A terület távolati képe és Sándorfi vázlatja a magaslatról.

Forrás: Internet; Rajz: Sándorfi György

Adós vagyok még a bevezetőmben említett Kószavár³⁵ – másképp Török-domb, vagy Türkische Schanze³⁶ – történetével.

Valójában ennek a várnak pusztán helyét ismerjük, s csak feltevéseink lehetnek róla. Helyét a Pécsvárad közelében lévő 20-25 méter magas várdomb 12 x 18 m méretű platóján látható mélyedés alapján határozhatjuk meg. A terület egyik lelkes kutatója *Sándorfi György* volt, aki a dombtetőn álló torony méreteit 10 x 15 méter alapterületűre becsülte, s a körülötte kialakított védművet „motte” jelzővel illette, ami tulajdonképpen földhalomvárat jelent. Azaz teljes tömegében földből felhalmozott, favagy kőtorony elhelyezésére kiépített csonka-kúp alakú, agyaggal, esetleg faoszlopokkal erősített mesterséges dombot, amilyeneket a középkor, 894–1323 közötti időszakában építettek. Az objektum a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázisában is szerepel, a feltárást vezető régész *Kiss Attila* volt, és a sánc korát a népvándorlás és a középkor közé teszi, pontosabb behatárolás nélkül. A terület feltárájáról három³⁷ magyar nyelvű dokumentáció is készült.

A brit hercegek 1022-ben ide történő települése Sándorfi elképzelése nyomán vert gyökeret a köztudatba – s némileg ellentmond Rékavár legendájának –, míg mások, a még gyermek II. (Vak) Béla számára épült objektumnak tartják, annak ellenére, hogy a közelben fekvő Pécsvárad apátság alapítólevelében (1015) meg sem említetik ez az építmény.

³⁵ (https://www.youtube.com/watch?v=Dx5whSI_hOM); Kószavár – a pécsvárad motte 2014. július 18., péntek <http://kokovon.blogspot.com/2014/07/koszavar-pecsvaradi-motte.html>

³⁶ Német: Török sánc

³⁷ 1964. december 17-én; 2003. július 16-án; 2009-ben. A dokumentáció készítői: Kiss Attila – régész, Dombay János, ismeretlen, Klinger László – régész, Virágos Réka – régész <https://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/53520> 2022. 03. 17. 19:20

Tehát vagy később épült, vagy már addigra az enyészete lett a valójában inkább őrtoronynak, mint várnak mondható építmény. Annyi biztos, hogy a 13–14. századra már nyoma sem lehetett. Jegyezzük azért meg, hogy a két idemenekült brit hercegnek jóval tágasabb helyet adott Réka-vár, mint az alternatívaként említett Kószavár.

A vár egyik rekonstrukciós rajzát Szakonyi Balázs készítette el – mint az interneten írja – a saját elképzelése alapján. Elképzelését emígy indokolja: „Mindenesetre én úgy döntöttem maradok a motte mellett, és nem klasszikus angol stílusú „motte and bailey” várat csináltam, hanem egy szerényebb, inkább őrsoszt jellegű épületet. A 3 emelet magas masszív faépületnek csak az alapja készült kőből, hogy a homokos talajon stabilan álljon. Erre régészeti adat nincs, tehát feltételezés ez is. Kéményt is ez a kőalap miatt kaphatott csak az építmény a munkámban, de alapvetően a faváraknál nem volt jellemző ez a csak később elterjedő fűtési megoldás. Bevallom, ez inkább esztétikai szereppel bír esetemben... A Kószavár nem egy hihetetlenül izgalmas épület, nem sokat tudunk róla, de ha tudnánk, akkor is jelentéktelennek tűnik a rangosabbnál rangosabb hazai várak sorában. Mégis, engem elvarázsol az Árpád-kor ködbe vesző mecseki tája, és a kis primitív helyőrség látványa, ahogy kiemelkedik az őszi fák lombkoronájából. Köszönet Mihályi Zsoltnak a segítségért a háttér technikai kivitelezésénél!”³⁸

Szakonyi Balázs elképzelése a várról.

Forrás: <http://kokovon.blogspot.com/2014/07/koszavar-pecsvaradi-motte.html>

A jóval szerényebb elképzelés.

Forrás: Hétvégi várkalauz a Múlt koron <https://mult-kor.hu/cikk.php?id=17932>

A Szakonyi Balázs által rekonstruált várkép mellé kívánczik az ő elképzelésénél jóval prózaiabb megjelenítésű makett³⁹ az internetről.

Kószavárról írásos emlék eleddig gyéren került elő, a lakosság körében is csak neve él tovább. A német ajkú kultúrában a helyet „Türkische Schanze” néven emlegetik, ahol a helyi legenda szerint a törökök által

³⁸ <http://kokovon.blogspot.com/2014/07/koszavar-pecsvaradi-motte.html>

³⁹ Hétvégi várkalauz a Múlt-koron <https://mult-kor.hu/cikk.php?id=17932> 2022.03.17. 19:32

állított akasztófa állt. Ez utóbbi annyiból érdekes, hogy a német betelepítés a török kiűzése után történt három hullámban (1689–1740 III. Károly; 1740–1780 Mária Terézia; 1782–1787 II. József), így ők a török vesztőhely létéről csak hallomásból tudhattak.

Sloßberg templomerőd

Mecseknádasd nem csak Rékavárral büszkélkedhet. A községet átszelő 6-os út jobb oldalán, a település szélén álló Sloßbergen a Rékavárnál sokkal jobb állapotban megmaradt romjai emelkednek egy templomerődítménynek. E romok történetéről is a megemlékezés II. András királyunk 1235-ben kelt okiratának a somogyi konvent 1404-ben kelt – vitatott hitelességű másolatával – kezdődik, melyben egy Mázáról szóló birtokadományozás⁴⁰ határkijelölésekor Nádas⁴¹ már

Sloßberg valamikor 2000 körül.
Fotó: Sey Gábor

említésre került, ami igaz, az igaz, csakhogy ebben vár említéséről szó sem esik. Nem úgy egy 1296-ban kelt oklevélben,⁴² ahol „*Possessio et castrum Nadaso in comitatu de Tholna*”⁴³ említetik, tehát ekkor már áll Nádason egy vár. Kérdés, hogy melyikre utal az oklevél a kettő közül, Rékavárra vagy a Sloßbergen álló objektumra. Gyanítom, inkább Rékavárra.

Objektumot írok, mert a középkori romok kutatása, amit 1974–1980 között G. Sándor Mária és Gerő Győző régészek végeztek, először egy

⁴⁰ Ld. Réka-várnál írtak: „cum terris Britannórum de Nadasch” – „nádasdi brittek földje”

⁴¹ Nádasd falu középkori elnevezései különféle okiratokban: Nadas, Nadasth, Nadosth, a török időkben: Rácnádas, Nádasgyé. A Rékavárnál említett *Reskán* név, hogy mennyire volt Nádasd korábbi neve, vagy kifejezetten Rékavár elhelyezkedésére utaló név, azt nem tudjuk.

⁴² Források: *Száz magyar falu: Mecseknádasd (Arcanum)*; G. Sándor Mária: *Adatok Mecseknádasd középkori településtörténetéhez*; König Frigyes: *Rajzok és rekonstrukciók a 16–17. századi oszmán–török erődítményekről a Kárpát-medencében*; <https://varlexikon.hu/mecseknadasd-schlossberg> 2022. 03. 04. 11:19 (III. András uralkodása 1290–1301 között kiállított oklevél.)

⁴³ Latin: „Birtok és »Nadaso« vára”.

háromhajós 14. századi templom – majd az előtte álló négyzetes alaprajzú torony –, és az épületeket védő körítőfal maradványait tárták fel, melynek déli oldalán a kerítőfal nyomvonalának folytatásaként palánkfalra utaló cölöplyukakat is feltártak. A templom padlószintje alatt és a déli mellékhajó keleti végén kívül egy nagyobb méretű, 11–12. századi épület állt, ami akár kisebb vár is lehetett. Ennek alaprajzát a későbbi – középső-, és török kori – átépítések miatt pontosan nem lehetett megállapítani. A támfalakkal megerősített gótikus templom főbejárata nyugati tájolású. A főhajóhoz kapcsolódó szentély külső fala egy szabályos nyolcszög felét alkotja, míg a mellékhajók kétoldalt helyezkednek el.

A sekrestye az északi oldalon lévő hajó folytatásaként a szentély mellett található. A szentély feltárása során *„előkerült az oltár alapozása, valamint nagy összefüggő felületekben a padozat terrazzo burkolata⁴⁴ és a falakon kisebb foltokban a későbbi eredetű meszelt vakolat. A szentélyt a hajótól elválasztó diadálív élszedéssel⁴⁵ díszített homokkő kváderek⁴⁶ből épült.”⁴⁷*

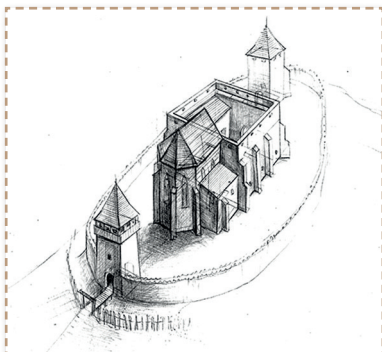
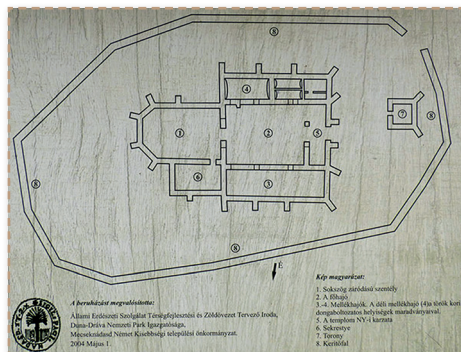
A kerítőfalon belül déli irányban két támfalal erősített, négyzet alaprajzú, keletre néző bejáratú, szabadon álló torony nyomaira bukkantak, a kerítőfal délnyugati bejárata közelében.

⁴⁴ Ol: Terrazzo = téglából, kőtörmeléből, mészből készült massa, illetve Itáliában elterjedt padlóburkolat. – Különböző színű köveket apróra zúznak, cementtel elkevernek, s az így nyert masszából hengereléssel készítik a fugamentes, tarka, mozaikszerű padlózatot. Forrás: lexikon.katolikus.hu

⁴⁵ Élszedés: négyszögletes párkányzat élének ferde bevágása, rézsútos élű párkány. A derékszögű élék szög alatt történő letörése. <https://slideplayer.hu/slide/2172556/8/images/31/Homor%C3%BA+p%C3%A1rk%C3%A1nytag+%C3%A9s+oszlopgy%C5%B1r%C5%B1.jpg> 2022.03.20. 18:25

⁴⁶ Az elnevezés, a Quader (kváderkő, téglatest) szó a latin quadrumból (négyzet), illetve az azonos tövű quattuor számnévből ered. Az építészetben a kváder szabályos alakra, általában négyszög alapú hasábbá faragott építőkö. Fontos ismertető jegye, hogy nem vakolják be, tehát a fal síkján látható marad, de nevezik így az, ilyen alakra munkált vakolatot is. Kváderezés: vakolt homlokzaton (a vakolt felületen) a kváder-kő falazat utánzása, csak vízszintes, vagy hálós fugával, mélyítéssel. Azonos méretű négyszög formájú motívumok, szerkezetileg és esztétikai szempontból is jó, és tetszetős kivitelben. Eleinte főleg a várépítésben használták. Általában a várak sarkait, illetve az ajtók, ablakok, lőrés kereteit rakták ki belőle. Nagyon ritkán az egész várat ilyenekkel burkolták. A reneszánsz építészet kedvelt eleme volt a nyers felületű kváderkövekből épített „rusztikafalazat”. Maig előszeretettel használják épületek sarkainak armirozására. (Az armirozás terméskő épületek építésénél szokásos falazási módszer: a kőhomlokzat sarkokköveinek kidomborítása a homlokzat teljes magasságában vagy szakaszosan. Ehhez a sarkokat a falakba rakottaknál nagyobb, soronként váltakozó hosszú kváderkövekből építik ki úgy, hogy úgynevezett futó- és kötőkövek váltják egymást. (Bokor József (szerk.). *A Pallas nagy lexikona*. Arcanum: FolioNET (1893–1897, 1998.). ISBN 963 85923 2 X; *Magyar nagylexikon II. (And–Bag)*. Főszerk. Élesztős László, Rostás Sándor. Budapest: Akadémiai. 1994. 390. o. ISBN 963-05-6800-4)

⁴⁷ <https://varlexikon.hu/mecseknadasd-schlossberg> 2022. 03. 04. 11:19

A romok alaprajza.
 Forrás: <https://varlexikon.hu/mecsekknadasd-schlossberg>

Rekonstrukciós rajz.
 Forrás: <https://varlexikon.hu/mecsekknadasd-schlossberg>

A török megszállók a templomot erődtémménnyé alakították át. A főhajót és a mellékhajót elválasztó pillérek vonalában emelt fallal három szakaszra osztották a hosszaházat, sőt, a déli mellékhajó alá még boltozott pincéket is ástak.⁴⁸

A templom szentélyének maradványaiból a törökök dzsámít alakítottak ki, a templom déli hajójában pedig török kori dongaboltozatos helyiségek nyomára bukkantak. A főhajó területén is több hódoltság kori épület maradványa került elő.⁴⁹

Nádasd gyakorlatilag Pécs elestétől, annak felszabadulásáig, 1543-tól 1686-ig gyakorlatilag török kézen volt. Érdekes, hogy lakossága ez időben többségében görögkeleti szerb nemzetiségű volt, s nevét is Rácnádasznak, illetve Nadasgyénak nevezték, mégsem volt a településen görögkeleti templom. Itt visszautalnék ismét a Rákvárnál említett Ráksa elnevezésre, mivel a szerbiai Raška (Ras, Rassza, Rasszon) nevű város nevéből származik a Ratka (Rascia, Rácország) mint tartománynak az elnevezése, csakúgy, mint *rác nemzet* megnevezése is.

A török összeírások 1554-ben Nádasdot a szászi (szászvári) nahijéhez⁵⁰ tartozó ppidumként,⁵¹ említik, ami három, Felső-, Alsó- és Kis-Nádas településrészből áll. Magyarországi utazása során Evlija Cselebi⁵² is

⁴⁸ <https://csodalatosmagyarorszag.hu/latnivalok/muemlekek-szobrok/schlossberg-templomrom-mecsekknadasd/> 2022. 03. 04. 11:29

⁴⁹ <https://varlexikon.hu/mecsekknadasd-schlossberg> 2022. 03. 04. 11:19

⁵⁰ Az Oszmán Birodalom kisebb közigazgatási területe, a szandzsák része. Adózási és gazdasági egység. A hódoltságban számuk a katonai helyzettel együtt gyakran változott.

⁵¹ Lat: Mezőváros

⁵² Evlija Cselebi (törökül: *Evliya Çelebi*; Isztambul, 1611. február 25. – Kairó, 1684, ill. vagy Isztambul, 1687) oszmán-török világutazó, történet- és földrajzi író. Műve kiemelt jelentőségű forrás a magyarországi hódoltság tekintetében is.

A romok 2022-ben.
Fotó: Sey Gábor

említést tesz a településről, a szokásos törökös túlzással: „Egy földhalmon mandula alakú, kettős kerítésű palánka erős fallal... A várban a templomból átalakított Szulejmán dzsámi és negyven deszkatejű ház van ...” A 40 ház, még ha csak viskó is, igen szűken férhetett volna el még a kerítőfalon kívüli palánkon belül is. Zrínyi Miklós 1664-es téli hadjáratában kihasználva, hogy a törökök erősségeik-

be húzódtak vissza, gyors előrenyomulással, komolyabb ellenállás nélkül Baranya területére nyomultak. Pécs bevétele ugyan nem járt sikerrel, de Zrínyi kétfelé vált csapata sikereket ért el a Dráva vidékén, Eszékenél és Baranyában is elfoglalva Mohács, Babarc, Szécs, (Duna)Szekcső, Újvár, Nádas és Szászvár erősségeit. Igaz, a végleges felszabadításra még a nagyharsányi csatáig (1687. augusztus 12.) kellett várni. Feltehető, hogy ha a romokat felépíteni már nem is volt ideje a törököknek, az adót behajtani visszajártak.

Alig ötven évvel a török végleges kiűzése után még állhatott Nádasdon a sloßbergi templom, mert az 1721. évi *Canonica Visitatio*⁵³-ban megemlékeznek róla: „A falun kívül kelet felé a hegy tetején látható egy nagyszerű épület hatalmas templommal. A templom hajóját oszlopok három részre osztják.” Ezek szerint a mecsetté való átépítésről ekkor nem esett szó. Jelenleg a késő gótikus templom maradványai láthatóak a török kori átépítések nyomai-val, a korábbi épületek maradványai a föld alatt rejtőznek.

A romok hajnali fényben 2022 márciusában.
Fotó: Sey Gábor

⁵³ Kanonikus látogatás. A kanonikus látogatás az egyházi felettes cselekedete, aki hivatalának betöltésekor személyeket vagy helyeket látogat meg a hit és a fegyelem fenntartása, valamint a visszaélések orvoslása céljából.

Földvár a váraljai Török-dombon

Bonyhádtól Szászvár felé haladva, Nagymányok után egy bekötőúton érhetjük el Váralját, ezt a kis Tolna megyei zsáktelepülést. Valaha Nagymányokon éltem, közvetlen a Váralja előtti faluban, ahonnan az iskolával, de nemegyszer baráti társasággal is megmásztuk a Várhegyet.

Összes ismeretünk csak annyi volt – tanárainknak is –, hogy valaha itt törökök tanyáztak a földsáncok mögött. Valójában a domboldalba vájt pár méteres „alagúton” kívül semmit nem találtunk, de remek szórakozás volt a hegy megmászása és a számháborúzás az erdő fái között.

Nézzük a Török-domb várának hiteles történetét, a szakértő kutatók, régészek írásai alapján, akik érdeklődését szintén felkeltette a „vár”.

Váralja közössége, illetve vezetése mindent megtesz azért – kivéve, hogy címerébe emelje a várat –, hogy a szép kis község vonzerejét a török sánc emlegetésével is növelje.

A hitelességhez azért hozzáteszem, hogy a község honlapján közöltek és az „egyéb” helyen fellelt dokumentumok nem fedik egymást teljes egészében, de mindenki döntse el, melyiket fogadja el valósnak. Én eldöntöttem, de ez maradjon az én titkom.

A Török-domb Nagymányok felől.

Fotó: Sey

Egyed Endre rajza a várról.

Forrás: <https://varak.hu/latnivalo/index/457-Varalja-Varfol> 2021. 08. 02. 20:48:09

„A 12–13. században földvár állt itt, amely később a szászi (szászvári) török helyőrség előretolt egységének is helyet adott. Kitűnő földrajzi fekvése miatt ősrégóta földvár jellegű katonai bázishely, megfigyelőhely volt. A községről az első írásos emlék 1270-ből maradt fenn, IV. László adománylevele – több Tolna megyei helység között – „Villa Varelly”-ként említi.”⁵⁴

⁵⁴ <http://www.varalja.hu/varaljamultja.php> 2021. 08. 03. 15:53

A település honlapjának e rövid bevezetője szerint a 12–13. századi földvár – tehát Árpád-kori –, aminek állnia kellett még a 17. században is, ha ott a szászi vár helyőrségének előretolt egysége volt bekvártélyozva. Ami tény: mikor 1543-ban Szulejmán csapatai Pécsset elfoglalják, Ahmed pasa hadoszlopa a szászi várat szállja meg, amit a környező falvak igazgatási központjává tesz, vagyis nahie lesz belőle. A hadászati szempontból ugyan nem annyira jelentőséggel bíró püspökvárat a török ekkor erősíti meg (1543) a külső hengeres bástyák építésével. A várban állandó őrség állomásozott,⁵⁵ míg bírták a várat,⁵⁶ valószínűleg Pécs visszafoglalásáig 1686. október 22-ig.

Szászvár és a közelében fekvő Váralja is a hódoltság idején a mindenkori budai vezír (basa) szolgálati birtokát képezte. A török kiűzése után az 1687. évi⁵⁷ visszafoglalási jegyzékben Váralját, mint a nádasdi (mecseknádasdi) kerület egyik helységeként említik.⁵⁸

Váralja, törököt túlélő lakossága besenyő magyarként szerepel ugyan csak a honlapon, akik mellé előbb sárközi reformátusok, majd a XVIII. század végén Mária Terézia rendelkezései nyomán német polgárok telepedtek le.

König Ferenc: Váralja – Várő.

Forrás: <http://www.varalja.hu/varaljavarfo.php>

A besenyők a 11–12. században telepedtek le Magyarországon. Letelepedésük helyét az oklevelek és helynevek alapján meglehetősen pontosan lehet beazonosítani, a többnyire összefüggő besenyő területeket. Így a Dunántúlon (a Fertő- és Rába-vidéken), Tolna és Fejér megyékben a Sárvidéken, a Balaton déli részén, a Duna-Száva-vidéken, Biharban, a Körös-vidéken és a

középső Tisza-vidéken találkozhatunk e népcsoporttal.⁵⁹ Eszerint a besenyők betelepítése után 5-600 évvel még kimutatható volt e népcsoport jelenléte Váralján.

⁵⁵ <http://www.szaszvar.hu/content/v%C3%A1r-t%C3%B6rt%C3%A9net> 2021. 08. 03. 20:14

⁵⁶ Pécs visszafoglalása.

⁵⁷ Nagyharsányi csata, 1687. augusztus 12-én

⁵⁸ <https://hu.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1ralja> 2021. 08. 02. 20:26

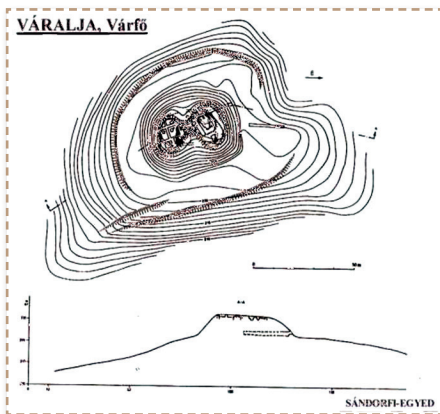
⁵⁹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Betelep%C3%BC1%C3%A9sek_%C3%A9s_betelep%C3%ADt%C3%A9sek_Magyarorsz%C3%A1gra 2021. 08. 03. 16:29

Apropó, Váralja! Fényes Elek 1851-ben megjelent geográfiai szótárában⁶⁰ 23 Váralja nevű községet sorol fel. A mi Váraljánkról így ír: „Magyar-német falú Tolna v. megyében, Baranya v. megye szélén egy magas hegy tövében., 870 reform., 320 ágostai és 56 kathol. lakossal, ref.anya-, ágostai fiók gyülekezettel, mely a kis-mányoki anyához tartozik. Kőszénbánya. Mészégetés. Szőlőhegye és erdeje szép; rétje nem sok, de jó. A fölötté lévő csúcsos hegy ormán egy régi vár romjai most is láthatók. Birja a pécsi püspök. Út post: Bonyhád.” Tehát a török után alig 170 évvel az előretolt török helyőrség már alig említetik. Térjünk vissza a falu honlapja információihoz, amit bő forrásjegyzékkel, jegyzetekkel láttak el, igen korrekt módon. Forrásként: Miklós Zsuzsa⁶¹ régészt feltüntetve.⁶²

„Váralja-Várfő XIII. (sic!) századi vár ásatási eredményei:⁶³ A Várfő a Völgységi-patak völgyéből meredeken kiemelkedő hegycsúcs, a völgy feletti relatív magassága mintegy 90 m. A falutól való távolsága kb. 1 km. A magányos, csonka kúp alakú hegycsúcsot jelenleg igen sűrű bozót fedi.

Első ismert említése 1699-ből származik: a Várfa néven szereplő hegyről a következőket írják: „Ist ein wüst Schloss, und weisz niemand wen solches gehört, oder zu gestandt, und ganz verwachsen und lauter Wat.”⁶⁴ Erődített voltára elsőként Egyed Antal utalt, 1829-ben készült művében: „A határban találtatik egy hegyen volt várnak régi omladéka, melynek egy oldalrul a sántz a máig is láttatik. Ezen várrul neveztetett a helység is Várallyának, melyben a török uralkodása alatt a hagyomány szerént egy aga(!) lakott, mikor épült pedig a vár és pusztult el nem tudhatni.”

A Várfő alaprajza.

Készítette: Sándorfi-Egyed.

Forrás: <https://varak.hu/latnivalo/index/457-Varalja-Varfol> 2021. 08. 02. 20:48:09

⁶⁰ Fényes Elek Magyarország Geographiai szótára (Pest, 1951.) II. köt. 267–58. old.

⁶¹ MTA Régészeti Intézet

⁶² Forrás: Miklós Zsuzsa: Váralja-Várfő XIII. századi vára (Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XX. Szekszárd. 1998) IV. 16.31.

⁶³ <http://www.varalja.hu/varaljamultja.php> 2021. 08. 03. 15:53

⁶⁴ Ez egy elhagyatott kastély, és senki sem tudja, kinek a tulajdonát képezi, vagy ki vallja tulajdonának, teljesen benőtt [növényzettel], és semmi más [nincs benne].

A várról az első részletes leírást monográfiájában Wosinsky Mór szekszárdi apátplébános, adta 1896-ban, aki feltételezte, hogy az építmény őskori földvár lehetett. Kis alapterülete miatt azonban csak áldozóhelynek tekintette. Majd 60 év után, 1954-ben történik újabb említés az erősségről, melynek kora, rendeltetése még kutatást igényel Fejér Kálmán szerint.

A várfeltárást és egyben az addigi kutatások összegzését Miklós Zsuzsa régész végezte el igen korrekt módon *Nováki Gyulával* és *Sándorfi Györggyel* együtt az 1980-as években, amikor elkészítették néhány Tolna megyei vár szintvonalas felmérését. Bevezetőjében utal egy a község által kiadott helybéli helytörténeszek által készített munkára, mely szerint „A Várfő-hegy titkát már megfejtették a kutatók. A szájhagyománnyal ellentétesen török vár nem állt a tetején. De földvár igen, melyben a szási (szászvári) török helyőrség előretolt egysége is tanyázott” Utalnak Moldován Vilma⁶⁵ váraljai tanítónő, amatőr régész által kezdeményezett ásatásokra, amikor épületmaradványokat nem, de bronzkori, honfoglalás kori [!] és későbbi használati tárgyakat találtak. A szerzők ennek alapján bizonyítottnak tekintik, a Várfő »katonai jellegű birtokbavételének és kiépítésének évezredes tényét.« Sajnos forrásra nem hivatkoznak, így egyelőre azt sem tudom, hogy pontosan hol volt ez az ásatás, és hova kerültek a leletek.” [Miklós Zsuzsa].

Miklós általánosságban jegyzi meg, 1981–1984 között folyt várkutatásai-val kapcsolatban: „E munka során felkutatom a korábbi szakirodalomban, régi térképeken, légi fotókon várként szereplő helyeket. Egy részükről kiderült, hogy tévesen tartották várnak; több vár pedig annyira elpusztult az évszázadok során (elsősorban a szántás, illetve a szőlőművelés következtében), hogy egykori erődítése alig ismerhető fel.

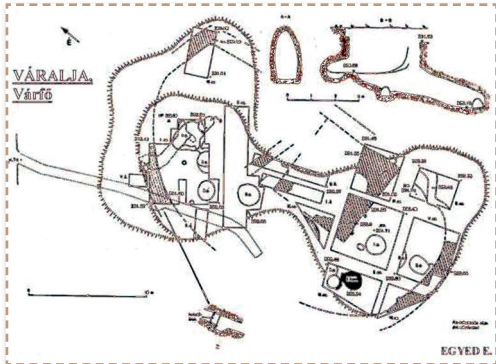
A felszíni terepmunkán kívül légi felderítést, légi fotózást is végzek. Ez a munka egyrészt kiegészíti a terepbejárásokat, másrészt – főleg az elpusztult várak esetében – ez az egyedüli megfigyelési lehetőség. Ezekben az esetekben kizárólag több száz méter magasságból lehet megfigyelni az egykori sáncárok, sánc nyomát. Az ilyen mértékben elpusztult várak a felszínen már alig, vagy egyáltalán nem figyelhetők meg...

A teljesen feltárandó várak közé került a váraljai Várfő is. Az 1980-as, '90-es években több alkalommal végzett terepbejárás során a felszínen téglá- és kőtörmelék, valamint XIII. századi [!] edénytöredékeket találtunk. Az 1980-as években még jól áttekinthető volt a vár... Ekkor még jól megfigyelhettük a hegytető jellegzetes nyolcas alakját, az alatta néhány méterrel lejjebb körbefutó teraszt, valamint az egykori feljáró utat. Most mindezt igen sűrű bozót fedi.

⁶⁵ A tanítónő Erdélyből menekült a II. világháború idején. Négy nyelven beszélt, és nagy műveltségű személy volt. Váralja néprajzát fáradszaktalanul gyűjtötte, munkája a Magyar Néprajzi Múzeumban található meg. <http://varalja.hu/latnivalok.php?par=nepmuvesz> 2021. 08. 03. 18:23

A geodéziai felmérést 1985-ben készítettük el.”⁶⁶

Egyed Endre és saját felmérése alapján Miklós szerint a Várfőn található erődítés „alapterülete kb. 30 x 11-15 m. A nyolcas alakú hegytetőt közepen árok osztja két részre. ... A hegy oldala igen meredek, többnyire szakadékos löszfal, amelynek tövében több pince nyílása is látszik. A hegytető alatt, 7-8 m-rel lejjebb 15-20 m széles terasz fut körbe. A terepbejárások során a teraszon és a tetőn

Egyed Endre rajza a vár belső elrendezéséről.

Forrás: <https://varak.hu/latnivalo/index/457-Varalja-Varfo/> 2021. 08. 02. 20:48:09

is a felszínen téglá-, kő- és paticstörödékeket,⁶⁷ valamint XIII. századi [!] edénytörödékeket találtunk. A vár a D-i oldalon közelíthető meg, valószínűleg a középkorban⁶⁸ is itt lehetett a feljáró út.”⁶⁹

A vár teljes feltárását 1994–1995-ben 4 hét alatt végezték el. Az ásátás tisztázta a lakóterület alaprajzát, kiterjedését, a torony méretét, a gazdasági udvar jellegét, az erődítés szerkezetét és korát.

Fény derült a hegytető furcsa alakjának kialakulására is. Az eredetileg ovális hegycsúcsperemen egykor végigfutó falmaradványok alapján régészek arra a következtetésre jutottak, hogy a hegytető jelenlegi alakja a századforduló környékén alakulhatott ki, amikor a környék lakossága elhordta a vár építőanyagát. „Ennek a pusztításnak esett áldozatul a vár egyetlen épülete [!], a lakótorony is. A 7 x 7,5 m alapterületű (külső méret), kő alapozású toronynak az alapozása is csak részletekben maradt meg. Falvastagsága 80-90 cm lehetett. A nagyfokú pusztulás miatt az épület belsejéből semmi sem maradt meg. A szórványosan előforduló tégladarabok arra utalnak, hogy a lakótorony vagy a körítőfal (vagy mindkettő) felmenő fala téglából készült.

A vár lakóterületének határát a körítőfal szabta meg. Ez a fal pedig a domb peremén futott körbe. Eszerint a torony egy 14 x 28 m-es alapterületű dombtetőn, annak is a közepén helyezkedett el. Körülötte a mindennapi élethez nélkülözhetetlen objektumok: sütőkemence, tárológödörök találhatóak. Minden bizonynyal ciszterna is volt a torony közelében, ez azonban az építőanyag elhordásakor megsemmisülhetett.

⁶⁶ <http://www.varalja.hu/varaljamultja.php> 2021. 08. 03. 15:53

⁶⁷ Vesszőből font [ház]fal, melyet mindkét oldalról agyaggal, sárral tapasztanak be.

⁶⁸ 476–1492 /1526 (magyar értelmezés)! 1642 (angol értelmezés).

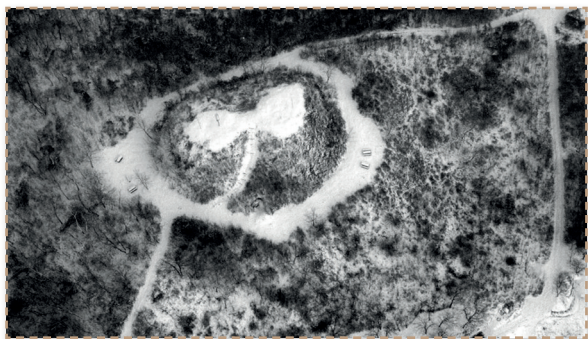
⁶⁹ <http://www.varalja.hu/varaljamultja.php> 2021. 08. 03. 15:53

A gazdasági udvar súlypontja a toronytól É-ra lehetett: itt 4 tárológödrt találtunk. Közülük az egyik Magyarországon egyedülálló: a löszbe vájít, alagútszerű verem 5 m hosszú. Kiszélesedő, induló szakaszán a löszfalba vágott falfélkék is vannak. Ez a verem élelmiszerek hűtésére kiválóan alkalmas. Hasonló korú és jellegű vermet – ismereteim szerint – eddig csak Morvaországban tártak fel. A sütőkemence a torony DNy-i sarkának közelében került elő. A löszbe vájít nagy méretű (150 x 200 cm) kemence felmenő fala mintegy 5-10 cm magasan maradt meg. Tapasztása jó minőségű volt. Alája – a jobb hőhatás érdekében – patakkaviccsokat és összetört edénydarabokat helyeztek.

A hegytető alatt körbefutó terasz jelenleg csaknem vízszintes, csupán az É-i oldalon figyelhető meg a külső oldalán enyhe sáncforma. A váraknál észlelhető teraszok eredetileg általában árok + sánc formájúak voltak, az évszázadok, évezredek során azonban az árkok betöltődtek, a sáncok szétomlottak. Váralján a XIX. század elején még részlegesen látszott a sánc, legalábbis erre utal az 1829-ben készült feljegyzés.”⁷⁰

Az 1995. évi ásatási megfigyelések szerint a hegycsúcs tövében egykor árok húzódnak, amely az évszázadok során feltöltődött, ami a folyamatosan leszakadó löszfal miatt következhetett be. Az előkerült leletek zöme fazék- és csészetöredék, amikből több fazekat és két csészét lehetett összeállítani. Felszínre kerültek még – elsősorban vas – használati tárgyak is: kések, lópatkók, lóvakaró, nyílhegyek, csat stb. Találtak még ebben a korban elég ritkán előforduló üvegedény-töredéket is.

Dr. Miklós Zsuzsa régész kandidátus a bonyhádi Völgységi Múzeumban az általa megtervezett és megrendezett „Nemesi várak a Völgységben és Sárközben a XIII–XV. században” című kiállításon mutatta be kutatási

Miklós Zsuzsa kutatócsapatának légi fényképe a váraljai Török-dombról. 2009.
Forrás: http://epa.oszk.hu/03400/03447/00013/pdf/EPA03447_regeszeti_kutatasok_2009_113-124.pdf

⁷⁰ <http://www.varalja.hu/varaljamultja.php> 2021. 08. 03. 15:53

eredményeit, melyről Csuti János tudósított. A jelzett korszakot felölelő kiállításon a bemutatásra került kis méretű várak – melyek a kor szokása szerint elsősorban gazdasági központként működtek – között szerepel többek között a váraljai Várfő, az ócsényi Oltovány és a teveli Schanzberg „vára” is. Ezek az általában római castrumok, honfoglalás kori nemzetségfői központok helyén kialakított erősségek többségében földből, faanyagból, téglából készültek, tornyukat sánc és árokrendszer vette körül, védte.

Summázat:

A váraljai várról időrendben a következő említések történtek, illetve végeztek kutatásokat a Várfőn:

1686 a törököt kiűzik Pécsről és Szászvárról is.

1699 első említés a romos „kastélyról”.

1824 Moldoványi József 1824-es kéziratában említi.⁷¹

1829 Egyed Antal utalása a régi várra, a benne egykor élt török agával.

1851 Fényes Elek Geographiai szótára.

1896 Wosinszky Mór őskori földvárnak tartja a Várfőn lévő sáncot.

1954 Fejér Kálmán: a Várfő nevű földvár kora és rendeltetése még kikutatlan.

1950-60-as évek Moldován Vilma váraljai tanítónő.

1980–1995 Miklós Zsuzsa.

„A leletek egyértelműen arra utalnak, hogy a Várfőn levő vár a XIII. században épült, és még ebben a században el is pusztult. [!] Azt nem lehet eldönteni, hogy ez a kis vár a tatárjárás előtt vagy után épült, és az sem deríthető ki, hogy pusztulását a tatárok okozták-e, vagy valamelyik szomszéd földesúr.

A váraljai vár tulajdonosát nem ismerjük. Ezekről a kis várakról csak igen ritkán maradt fenn okleveles említés. Csak valószínűsíteni lehet, hogy Váralja – amely a vár után kaphatta nevét – birtokosa építtette a várat.”⁷²

A váraljaihoz hasonló, kis méretű várak a XIII. században gyakoriak voltak Európa-szerte, és építtető ura családjának, vagyonának védelmét szolgálták. Méretük alapján nagyobb erő befogadására alkalmatlanok voltak, a családon kívül csak néhány szolga, esetleg állataik számára nyújtott védelmet. Kialakításukra, elhelyezésükre jellemző volt a természeti viszonyok kihasználása védettségük érdekében, s építőanyaguk is a környéken található kő-, faanyagból került ki.

⁷¹ https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Bonyhad/pages/bonyhad_kornyeke/006_5_latnivalok.htm

⁷² <http://www.varalja.hu/varaljamultja.php> 2021. 08. 03. 15:53

Megállapíthatjuk, hogy ezek a kis várak nagyobb seregek támadása ellen rövid ideig is alig nyújthattak védelmet. Céljuk pusztán az volt, hogy „a XIII. századi, meglehetősen rossz közbiztonság mellett” az önbíráskodó szomszéd vagy kóbor rablók ellen nyújtsón védelmet. Ezek a kis erődítések a 13. század végén, 14. század elején zömében az enyészett martalékává lettek, legtöbbször elhagyásuk miatt, amiben közrejátszott az Árpád-ház kihalását követő anarchia.

A váraljai várhoz hasonló elhelyezésű és korú erődítmény található Tevelen a Schanzbergen.

A vár lelkes helyi kutatóinak megállapításaira tudniillik, hogy a törökök még használták volna az erődöt, semmi nyom nem utal. A feltárt leletek a török kor előttiék. Előkerült fegyverekről – a nyílhegyek kivételével – csak Moldován tesz említést, ám azok hollétét homály fedi. A várhoz fűződő legenda – bármily szép is – valóságalapja megkérdőjelezendő. Már a mese kezdete is, hogy egy török aga élt itt, kérdéseket vet fel, annak tükrében, ha a szó jelentését is ismerjük.⁷³

Erről a regéről szó esik a Tókert fogadó honlapján⁷⁴ is, igaz, kurta-furcsa formában, ismerteti: „...a Várfő-hegy, népi nevén (Török domb)történetének hivatalos »verzióját.« ...ennek a csodálatos »kis« hegynek, hihetetlen, romantikus története kering nemzedékről nemzedékre immár – nyugodtan állíthatom – évszázadok óta! Erdemes a hegy történetét, erről az oldalról is firtatni, mert figyelemre méltó legendák ismertek a szájhagyomány alapján. Erről a helybeliek hosszasan tudnak regélni, amely sajnos terjedelme okán, már nem fér bele ebbe az oldalba, pedig igen csak lebilincselő történetről van szó.”

Nagy kár, hogy nem vállalkozott a történet rögzítésére a honlap alkotója. Ha már a vár történetét bogozgattuk, boncolgattuk, nem állhatom meg, hogy ne adjak hangot annak a meglátásomnak, hogy a falu címerének kialakításakor gondolhattak volna a címeralkotók és megrendelők arra, hogy ha már a falu történetében említésre került a „vár” és az ide települt besenyő népesség, akkor helyük lett volna a község címerében is a rájuk utaló motívumoknak.

⁷³ Aga (főnév)

1. *Történelmi:* A hadtesteket vezető török főtsiszt az Oszmán Birodalom nagy terjeszkedésének idején (a 14–17. században).
2. *Történelmi:* Török másodosztályú udvari hivatalnok; ilyen rang. Tekintélyes kereskedő vagy iparos.
3. *Történelmi:* Török közigazgatási tisztviselő, egy megye, közigazgatási egység vezetője; <https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/Aga> 2021. 08. 03. 19:09

⁷⁴ <https://www.tokertfogado.hu/index.php/latnivalok/27-varfo> 2021. 08. 03. 19:14

Szászvár - püspökvár

Szászvár neve egykor, a szocializmusban az itt bányászott feketeszénnel forrt össze. A község történetét papírra vető helybéli tanár, Várszegi Alajos – akinek kitűnő, mindenre kiterjedő, összefoglaló munkája⁷⁵ csak Blandl György Nagymányokról⁷⁶ írt munkájával mérhető össze, a környékbeli települések monográfiái közül – Kitaibel Pál baranyai útleírásaiban talált rá a környék „fekete arany” lelőhe-

A helyreállított vár 2020-ban.

Fotó: Sey Gábor

lyeinek – 1799 Váralja, Kárász; 1808 Máza bányászat – első említésére. Szászvár szénkincsének első említésére 1830-ban került sor a K.u.k. Bergdirektion⁷⁷ vezetője, Ritter Peter Mária Edler von Berksz⁷⁸ jelentésében, ami feltehetően egy 1811. évi feltáráshoz hivatkozott.⁷⁹ Nos, a szénvagyon hasznosítása, a bánya megnyitása 1849-ig váratott magára, s ez időponttól a bányászat egyre nagyobb szerepet játszott a település életében. A szénmező kiaknázása 1946–1992-ig, mint állami monopólium

Rekonstrukció. Vásár a vár előtt.

Forrás: Internet

folytatódott, s jelentős mennyiségű szénréteg hátrahagyásával megszűnt. A termelés rövid ideig egy magán bányatársaság keretében folytatódott.⁸⁰

Magának Szászvár településnek környékét már a kőkorszakban is lakottnak tekinthetjük az előkerült leletek alapján, ahogy a község honlapja szerényen fogalmaz. Várszegi a csiszolt kőkorszakból származó „környéket” pontosabban határozza

⁷⁵ Várszegi Alajos: Szászvár (Szászvár, 1991)

⁷⁶ Blandl György: Nagymányok község története (Nagymányok, 1934)

⁷⁷ Császári és királyi Bányai igazgatóság

⁷⁸ Lovag és nemes Berksz Péter Mária

⁷⁹ Várszegi Alajos: Szászvár (Szászvár, 1991) 119. o.

⁸⁰ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A1szv%C3%A1r> 2022. 03. 23. 15:04

A helyreállítás kezdete.

Forrás: Középkori élet a várkastélyban MNV

az írásomban már annyiszor hivatkozott 1235-ös II. András-féle adománylevelével, mely szerint a terület püspöki birtok.⁸² Ez oklevélben említett „Koromzou” apátság a feltevések szerint szorosan összefügg a szászvári apátság eredetével, alapításával.⁸³ Magának a településnek az említése 1334-ben történik a pápai tizedet fizető adójegyzékben (regestum annatarum). A név szerint említett „Iwan zaasi pap” által befizetett összeg nagyságából bátran vonhatjuk le azt a következtetést, hogy *Zaas* ekkor már nagyobb település lehetett, mint a tolnai főesperesség plébániás falija, amihez több község is tartozott. Ezért akár már a 12. században is lakott hely lehetett. A későbbiekben Szász a pécsi püspöki birtok hűbéres faluja, annak egyik gazdasági központja. A vár – de nevezzük inkább püspöki rezidenciának – felépítése Bertalan⁸⁴ pécsi püspökhöz köthető. 1393-ban ismét egyházi vonatkozásban találkozunk a falu nevével, amikor is egy egyházi peres ügyben Valentin⁸⁵ püspök Mihály *zaasi* plébánost bízta meg a per képviselésével. Ez időtől egyre gyakrabban említetik az oklevelekben a község neve, amit egyesek a honfoglaláskor itt élő szlávok „szatgrad” (vízvár, vízi erősség) szavából származtatott „Zasgrad” – „Zaz” – „Zaaz” – „Szász” szóból, mások a magyar

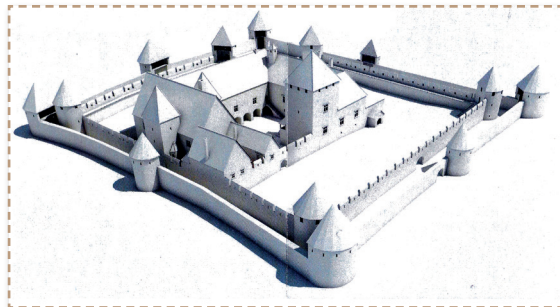
⁸¹ Várszegi Alajos: Szászvár (Szászvár, 1991) 7. o.

⁸² Az oklevél szövegének fordítását lásd: Várszegi Alajos: Szászvár (Szászvár, 1991) 9–10. o.

⁸³ Szászvári apát címet kapott: Bajzáth József 1754; Martinovics Ignác (*1755 – †1795) 1792; Dulovics József 1846; Steec György 1903; Michler Ferenc 1922; Sipos István 1927.

⁸⁴ Gros vagy Brancioni Bertalan (*1189 – †1254), pécsi püspök 1219–1251. Bertalan püspök címszó alatt lásd: Pécs lexikon

⁸⁵ Alsáni Bálint pécsi püspök 1374–1408.

A vár makettje.
Forrás: Középkori élet
a várkastélyban MNV

A felújítás kezdeti lépései.
Forrás: Középkori élet
a várkastélyban MNV

királyságba betelepült szász (Sachs) nemzetiségű hűbérúr származására utalásból, megint mások egy a 10–12. században itt élt Szász, vagy Száz nevű család nevéből származtatnak.⁸⁶ A magam részéről ez utóbbi feltevést furcsának vélem, hiszen ez időben előneveket nemigen használtak. Bertalan püspök örökébe lépő püspökök⁸⁷ „keze nyomát” is hordozhatja a szászi vár végső formája, hiszen az idő folyamán ők is alakították, csinosították az épületen, ami a köré épített „védművekkel” püspöki rezidenciából, gazdasági központból erősséggé, kisebb várrá vált.

A szászvári vár, ami a 14. században még püspöki uradalmi udvarházként funkcionált, Alsáni Bálint⁸⁸ bíboros, pécsi püspök működése alatt kibővített és egy kápolnával bővült, amit Keresztelő Szent János tiszteletére szenteltek fel. Alsáni halálát követően Eberhard váradi püspök gubernator⁸⁹ és Albeni Peterman occupator⁹⁰ irányítása alá került a rezidencia, majd 1410–1421 közt Albeni II. János püspök állt az

⁸⁶ Várszegi Alajos: Szászvár (Szászvár, 1991) 11. o.

⁸⁷ Hontpázmány nemzetségbeli Achilles (1251), Zách II. Jób (1252–1280), Balogh nemzetségbeli Széchy I. Pál (1287–1306), Manfréd (1306), I. Péter (1307–1314), Kórogyi I. László (1315–1346). Poroszlói vagy Neszmélyi Miklós (1346–1360), Koppenbachi Vilmos (1361–1374), Alsáni Bálint (1374–1408), Albeni II. János (1410–1421).

⁸⁸ Magócs (Szente-Mágocs) nemzetségbeli Alsáni Bálint (1374–1408. november 19. Pécs) 20. pécsi püspök (1374–1408), aki püspöksége mellett egyben a pécsi egyetem második kancellárja is volt. A család az Anjouk alatt emelkedett méltóságra. Logret fia János Károly Róbert uralkodása alatt előbb baranyai ispán (1319), majd macsói bán (1328–1334). A család birtokai Valkó megyében voltak. Alsáni, talán anyai nagybátyja Garai János veszprémi püspök hatására lépett papi pályára. Itáliában tanult, szerzett kánonjogi doktori fokozatot. 1378-tól politikai pályára lépett, Lajos király követeként Velenében folytatott tárgyalásokat. 1384-ben VI. Orbán pápa bíborossá nevezte ki. Lásd: Sey Gábor: Pécs város címeres emlékei (Pécs, 2013) 80. o.

⁸⁹ lat.: Főkancellár

⁹⁰ lat.: bérlő

egyházmegye élén, aki tovább bővítette a püspöki kastélyt. Az udvar északi felébe a két helyiségre osztott pince fölé kétszintes épületszárnyat emelt, melynek földszintjén boltozott kamra és konyha, a személyzet lakószobái, emeletén egy szoba és ebédlőterem került kialakításra. Az emeleti helyiségeket kőkeretes ablakok világították be. A pince és a ház bejárata nyugatra nézett, a keleti oldalra fallal körülvett kert került. A földszinti homlokzat előtt pillérekre támaszkodó árkádívek tartották a szélesebb emeletet, melyre külső lépcső vezetett. Bővítették a régi konyhát is egy külső sütőkemencével. Utóda, Albeni Henrik püspök (1421–1444) a konyha mögé új falormot emelt, valószínűleg védelmi célból.⁹¹

„Az udvarház egy alapincézett, emeletes, szintenként két helyiségből álló, igényesen kialakított kőépület volt, amelynek bejáratát egy lépcsőtoronyban helyezték el. Ez az egyik legkorábbi fennmaradt példája annak a középkori udvarháztípusnak, amely a XV–XVII. századba széles körben elterjedt egész Európában. Egy Zsigmond-kori okmány arról szól, hogy XII. Gergely pápa egy évi és 40 napi búcsút engedélyez mindazoknak, akik bűneiket megbánva és meggyónva, Keresztelő Szent János születése napján felkeresik a pécsi egyházmegyei „Zaas Oppidum”-ban Bálint bíboros és mások által ugyanazon szent tiszteletére alapított kápolnát.”⁹²

Egy 1439-es oklevél a várat középkori eredetűnek titulál, amit Henrik⁹³ püspök 19 falura kiterjedő uradalmi központjának tart.

Feltehetőleg az őt követő püspökök⁹⁴ is hozzájárultak a várrá váláshoz a maguk építkezésével, hiszen nem egyikük az országos politikai életben is szerepet vállaló nagy formátumú személy volt.

A vár a török terjeszkedés idején jutott fontosabb szerephez. 1540-ben Izabella királyné parancsára Athinai Simon elfoglalta Szászt, ami így rövid időre a királyné tulajdonába került. Pécs török kézre kerülésével Szász sorsa is megpecsételődött, Pécs elestével egy napon, 1543. július 13-án⁹⁵ ez a dunántúli kis erősség Ahmed ruméliai beglerbégnek adta meg magát

A török közigazgatási központtá – nahije székhelyé – tette a települést, amihez az 1554-es összeírás (defter) szerint 188 település tartozott, s egy-magában is 37 adózó házzal rendelkező város volt.

⁹¹ <http://www.szaszvar.hu/content/sz%C3%A1szv%C3%A1ri-v%C3%A1rkast%C3%A9ly> 2022. 03. 23. 19:32

⁹² <https://varlexikon.hu/szaszvar> 2022. 03. 23. 19:32

⁹³ Albeni Henrik pécsi püspök 1421–1444

⁹⁴ Kálnói I. András (1445), Bánfalvi Barius II. Miklós (1455–1459), Csezmiczei III. János (Janus Pannonius) (1459–1472), Hampó I. Zsigmond (1473–1505), Szatmári I. György (1505–1521). Csulai Móré Fülöp (1521–1526), Sulyok II. György (1526–1535), Brodarics István (1536–1537), Sulyok II. György (1537–1538), Eszéki IV. János (1539–1541).

⁹⁵ Várszeginél az 1493-as dátum nyilvánvalóan téves!

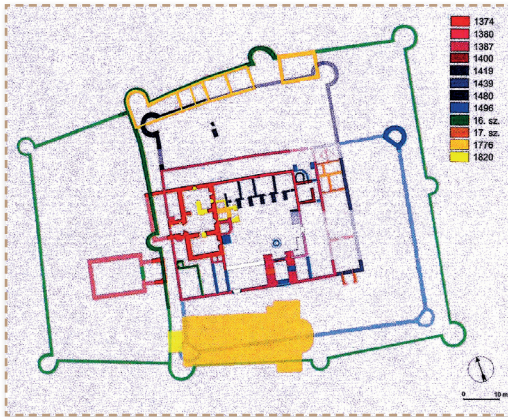

A vár makettje a kiállításon.
Fotó: Sey Gábor

A helyreállított várudvar.
Fotó: Sey Gábor

Ha hinni lehet: Ali Cselebi defterdár⁹⁶ 1545. évi összeírásának Szászson ekkor 142 fős katonai egység állomásozott. A török kézen lévő várat több ízben is támadás érte. 1603-ban keresztény csapatok, 1662-ben a kiskomáromi gyalogosok, 1664-ben Zrínyi hadai, 1680-ban ismét az egyesült keresztény erők égették fel a várat, pontosabban próbálták a törököt kiűzni, azonban a helyőrség csak 1686-ban szűnt meg, amikor a császári csapatok elfoglalták a várat.

Az alaprajz változása a századok során.
Forrás: Középkori élet a várkastélyban MNV

A harcok során elpusztult települést egy 1696-os dokumentum már csak faluként említi.

„A vár visszafoglalás utáni sorsáról keveset tudunk, valószínű, hogy még hosszú évtizedeken keresztül romokban állt. 1776-ban Klimó György pécsi püspök rendelte el a lakatlan, romos épület újjáépítését, de az csak 1821-ben Király püspök idején készült el teljesen. A vár maradványait megőrző plébániaház épületének kutatása, a vár elpusztult részeit feltáró ásátás – dr. Sándor Mária és dr. Gerő Győző régészek irányításával – 1980-ban kezdődött. 2016 nyarára a várat teljesen felújították és megnyitották a turisták előtt.”⁹⁷

⁹⁶ Adószedő

⁹⁷ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A1szson> 2022. 03. 23. 19:42

*Interaktív kiállítás: Játék nagyoknak és kicsiknek.
Anonymus és miniatűr lakótorony.
Fotó: Sey Gábor*

Megjegyzendő, hogy remek interaktív múzeum-kiállítást nyitottak meg a várban, ahol a korabeli fegyverzetek másolatát, ruháit próbálhatja fel a lelkes látogató, de külön feladatokkal gondoltak a létrehozók a gyerekekre is, akik játékos feladatokat megoldva nézegethetik a látnivalókat.

Máré-vár, Iovagvár Magyaregregynél

*A palotaszárny feltárás közben.
Fotó: Mihalik Tamás*

Amikor Máré váráról beszélek, azt szoktam mondani – némi túlzással –, hogy én már akkor itt jártam, amikor vár sem állott a hegytetőn. Úgy 4-5 éves lehettem, amikor 1956 vagy 1957 nyarán a nagymányoki iskolások Máré várához mentek táborozni, s édesapám jó barátja, Kékes Károly igazgató úr meghívott minket egy rövid látogatásra, amire családotul el is mentünk, amiről egy igen rossz minőségű fénykép is tanúskodik. A 340 m magas csúcson álló várrom 1958-ban került műemléki lajstromba,⁹⁸ romjainak feltárása, konzerválása közvetlenül az ezt követő években folyt a Műemlékvédelmi Felügyelőség részéről, majd a régészeti munkálatakat 1960–1966 között G. Sándor Mária végezte, a helyreállítás terveit pedig Pusztai Ilona és H. Nádori Klára készítette el. A vár teljes helyreállítását nem kapkodták el, bár a falak és épületek 1968–1970-re már

⁹⁸ Magyarország műemlékjegyzéke I–II. Országos Műemléki Felügyelőség, Bp., 1990. ISBN 963-340-928-4 (I./164. o.)

álltak. Megtörtént. Ma viszont már büszkén állnak az egykori falak, amik munkálatainál Strum György egykori hosszúhetényi kőművesmester serénykedett.⁹⁹ Az elmúlt években egymás után kétszer is ellátogattam a ma már ismét álló várhoz, előbb a televízió „Hazahúzó” programja csábított oda, másodszorra viszont a „várnagy” hívó szavára látogattam oda, aki egy kétnapos hagyományőrző várfesztiválra invitált meg.

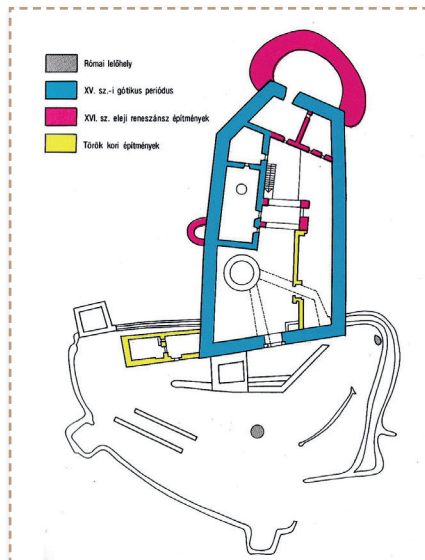
Maré-vár
Fotó: Sey Gábor

De nézzük Máré vára történetét.¹⁰⁰ A tény, hogy az i. u. 3. században már római őrtorony állt a magaslaton, amihez tartozó sziklabarlangban e korból származó cserépedényeket is találtak. A vár pontos építésének idejét és nevének pontos eredetét ma sem ismerjük. Feltételezhető, hogy a tatárjárás idejében épülhetett, s a későbbi tulajdonosok rendre bővítették. Első hiteles említése a várnak („Castrum Mare”) egy 1316-os adománylevélben történik, melyben Károly Róbert az akkor már Márévárnak nevezett erősséget „földjeivel és birtokaival, melyek jog szerint a várhoz tartoznak” Bogár Istvánnak adományozta.

Őt testvérei máréi (Mare-us → *Maréi* → *Máriássy*) Gunya-fi Domonkos és István követték a tulajdonban, akik birtokuk – s így a vár – egy részét becsei Töttösnek és Vesszősnek elzálogosították. 1392-ben becsei Vesszős Tamás a várat a Gunyafi családnak átengedte, amivel hosszas torzsalakodást indított el atyafiával, Töttös Lászlóval. Miközben a pécsi püspöknek is elzálogosították a várat, azt közösen bírta Gunyafi Mihály és Töttös László királyi ítélettel. A várat 1466-ban a hozzá tartozó falvakkal és kolostorral Töttös elfoglalta, majd a Várday családdal kötött kölcsönös örökösödési szerződés alapján a tulajdon az utóbbi családra szállt. Várday János a mohácsi csatában vesztette életét, ám testvére, Mihály életben maradvá menekülre fogta magát, s a török elől futva Máré várából a maga és testvére értékeit is magához véve menekült tovább. A vár mégis csak Mihály tulajdonában maradhatott, mert azt Várday Jánosné, Ráskay Krisztina Fruzsina a Szerbiából menekült Bakics Pál segítségével visszavette. Bakics segítségével sok köszönet nem volt, mert a várban

⁹⁹ Mészáros Attila: Legendás lovagom, lovagtalanságok. In.: Dunántúli Napló 2008. 10. 06.

¹⁰⁰ G. Sándor Mária: Magyaregregy Máré-vár (1984)

Máré-vár alaprajza.

Készítette: Schönerné Pusztai Ilona.

Forrás: G. Sándor M. Magyaregregy

Máré-vár (1984)

tulajdonosként viselkedett, erről tanúskodik még egy 1534-es oklevél is. Érdekes, hogy egy 1533-ban kelt adománylevéllel János király Nagy Zsigmondot és Tardossy Istvánt ülteti birtokba. Utóbbiak számára Bakics 1535-ben maga is átadja a várat.

1543-ban a vár ellenállás nélkül megadta magát a hódító török csapatoknak, tehát hamis lehet az a feltevés, hogy ekkor felégették volna a várat, hiszen tudjuk, 1545-től 72 török katona teljesített szolgálatot a falak között, s hogy a vár és az alatta lévő község a mohácsi szandzsákhöz tartozott. 1554–1561-ig hol rác, török, hol magyar helyőrsége volt a várnak.

Ferdinánd király 1561-ben Zrínyit utasította, hogy a korábban Tardossy Balázsnak és Radován

Jakab vajdának juttatott várat szerezze vissza – jog szerinti tulajdonosának – a Várday családnak, akik még 1574-ben is a vár eladományozása ellen tiltakoztak.

A hányatott életű és gyakran – jogosan és jogtalanul – gazdát cserélő vár a 17. század végén került a pécsi püspökség tulajdonába, már romos állapotban.

A romokat a 19. században *Rómer Flóris* és *Haas Mihály* írta le – utóbbi *Jankó János* tudós kárászi plébános közreműködésével. 1912-ben *Szőnyi Ottó* adott leírást a romokról, amiket aztán 1926-ban *Stipek Ottó* mért fel.

A vár kialakítása:¹⁰¹

A vár alatt egy 34 méter mély ciszterna található, aminek építése igen csak kemény munka lehetett az időben.

A 14. században épült szabálytalan ötszög alaprajzú *gótikus* vár külső védművekkel nem rendelkezett. Ebből a korszakból ajtó- és

¹⁰¹ H. Nádori Klára: Máré-vár helyreállításának terve. In: Műemlékvédelem 2. sz. (Bp; 1966) Tájak korok múzeumok kiskönyvtára.

ablakkereteken kívül kályhatöre-
dékek maradtak fent. Ezek a töre-
dékek ma is láthatók a Reneszánsz
Kőtárban. A vár alaprajza, épüle-
tei a 14–16. századig nem kerültek
megváltoztatásra.

A várat Bakics Pál az 1530-as évek-
ben *reneszánsz* ízlés szerint alakítot-
ta át a kis lovagvár lakóépületeit.

Az átépítés elsősorban a palota-
szárnyat érintette. Ekkor került az

épület nyugati falára loggia, s alakították ki a lépcsőfeljárót, majd ekkor
került fel Bakics Pál címere a nagyterem ajtajának ívére a „VIRTUTE ET
ARMIS OPTI-NUIMUS HANC ARCEM”.¹⁰² A teljes körű stratégiai kor-
szerúsítésre már sem ideje, sem pénze nem maradt, így csak egy kisebb
rondellával bővítette a vár védműveit, mely azonban elegendő volt arra,
hogy a helyőrség az itt elhelyezett ágyúkkal pusztító tűz alá vehesse a
meredek hegyoldalon rohamra induló ellenséget.

A vár építésének harmadik korszaka a török korra esik, amikor elsősor-
ban külső védműveket építettek, de ekkor épült a nyugati falhoz csatla-
kozó téglapalota és a nagy méretű sütőkemence is.

A várudvar a palotaszárnyal.

Fotó: Sey Gábor

*A feliratos, Bakics címeres kőkeret a
Reneszánsz kőtárban.*

Fotó: Mihalik Tamás

Érdekesnek tartom, hogy a *Reskán*,
Rekan névhez – ami Réka-várral
kapcsolatban már előkerült – igen
hasonló *Ráskay* (Várday János fele-
sége) név bukkan fel Máré várával
kapcsolatban.

Megragadta figyelmem, hogy az
interneten¹⁰³ az utolsó ostromlott
várként aposztrofálják Máré várat,
amit 1956-ban a szovjetek ostrom-
oltak volna meg, mivel a forra-
dalmárok egy csoportja itt húzta
meg magát. A hivatkozás a Kasté-
lyok Baranyában¹⁰⁴ oldalról szá-
mazik, ami további forrásra¹⁰⁵ utal.

¹⁰² Latin: am: „Vitézséggel és fegyverrel nyertük ezt a várat.”

¹⁰³ <https://hu.wikipedia.org/wiki/M%C3%A1r%C3%A9v%C3%A1r> 2022.03.04. 11:39

¹⁰⁴ <http://bahir.hu/2020/10/25/3-gyonyoru-kastely-baranyaban-ami-egykor-szebb-napokat-is-megelt> 2022. 03. 27. 17:16

¹⁰⁵ Forrás: <muemlekem.hu/wiki> 2022. 03. 27. 17:18

*A várkapu.
Fotó: Sey Gábor*

*2021 Mára-vári hagyományőrző napok.
Fotó: Sey Gábor*

A várban jártamkor az ottani 1956-tal foglalkozó tablót nézegetve a „várp kapitány”-nak is elmeséltem ennek az „ostromnak” a „hiteles” történetét, ami a környéken közszájon forgott még sokáig az események után is. Megteszem most is, mivel a történetekhez méltatlannak tartom a valóságtól elrugaszkodott történetek megerősítését.

Röviden. Valóban bujkáltak felkelők a romok között, s onnan jártak ki – hová, miért, arról nem szólt a fáma –, személyi okmányaikat a hátramaradt szakácsukra bízva, aki meleg étellel várta őket vissza.

Nos, a forradalom utolsó napjaiban ezt az egyedül a várban lévő főzőcskéző szakácsot fogták el magyar – és nem szovjet – fegyveresek. Természetesen a megtalált iratok alapján a csoport tagjainak kilétére azonnal fény derült, s aki nem menekült külföldre, azt bizony elfogták.

Jakab-hegyi kirándulás. Remete-rétről Kővágószőlősig

Dr. Batai István, dr. Batainé dr. Kerényi Monika

A közelben lévő látnivalók megtekintése nélkül 8 km, kb. 3 óra.

A látnivalók végigjárásával egész napos túra.

Aváros mellett magasodó Jakab-hegy nemcsak a tekintetet, de az embereket is vonzza már több ezer éve. A természetjárás a 19. században alakult ki. Mecsekünkben is ekkor, pontosan 1891-ben, a Mecsek Egyesület megalakulásával vette kezdetét hegységünk pihenés, sport, felüdülés céljából történő feltárása, megismerése. A Jakab-hegy elődjünknek is kiemelt jelentőséggel bírt, ezt igazolja, hogy egyesületünk már alapításának évében két utat jelölt ki, és ezek egyike ide vezetett, augusztusra már el is készült. (1)

Bevezetésül álljon még itt Kiss József, az egyesület fennállásának 40. évfordulóján elhangzott gondolatai. Megkérdezték tőle, milyen volt a régi pécsi turistaélet, amire első gondolata neki is a Jakab-hegy volt.

„Közel hatvan éve annak, hogy mint kis diák, először jártam a Jakab-hegyen. Nagy dolog volt ez még akkor. Micsoda előkészületekkel járt abban az időben egy ilyen expedíció! Ma az igazi lelkes turisták könnyebben vállalkoznak valamelyik Tatra-csúcs megmászására, vagy akár az Alpok jeges ormainak megostromlására, mint diákkorunkban mi a Jakab-hegy felkeresésére. Hetekkel előbb tárgyaltam már négytagú kis társaságunk a kirándulás esélyeit. Ezek képezték legnagyobb gondunkat, s tán álmainkban is ezek kísértettek. Hogy lesz, mint lesz?

S elérkezett végre a várvavárt nap. Egy izgalomtól álmatlan éjszaka után, a kora hajnali órákban keltünk útra a Szigeti külvárosi vámtól. Akkor az még ott volt a mai Zrínyi-akadémia mellett. A felkelő nap sugarai már bíborpalástot terítettek a Jakab-hegy gerincére, mikor mindenféle élelmiszerral megrakodva baktattunk Patacs felé. Milyen útirányon vezetett két nagyobb társunk, bizony nem tudom megmondani, csak arra emlékszem, hogy sok bolyongás után jutottunk a tetőre, ahol akkor nem volt más, mint őserdőben a régi Pálos-kolostor omladéka.

Sokáig elmélázva néztem a Zsongor-kőről elének táruló gyönyörű képet, s gyermeki fantáziával képzeltem el a Remete-barlang egykori lakójának életét, s a Babás-szerkövek sziklába kövesedett lakodalmi népét. Mikor aztán felhangzott Kővágószőlős templomának imára hívó harangszava,

áhitatos lélekkel mondtunk egy rövid imádságot a Zsongor-kő sziklalapján. Visszatértünk aztán a kolostorromok között lévő kúthoz, s a múltakon révedezve lelki szemeim látta a Pálosokat, amint ma már romokban heverő kis templomukban ájtatos imába merülve dicsérik az urat, vagy amint kint dolgoznak kis gazdaságukban.

Ez volt első Jakab-hegyi kirándulásom a múlt század hetvenes éveinek legelején. Ekkor szerettem meg igazán az erdőt, a hegyet, amiknek aztán életemen át rabja maradtam. (2)

Ma ennél sokkal könnyebb dolgunk van, és egy épp ily varázslatos túrán vehetünk részt, sok turista és történelmi emléket felkeresve, aminek egy részét a Mecsek Egyesületnek köszönhetjük. A Jakab-hegy és környéke mondáiról, történelmi, földtani, növénytani jellemzőiről több kiváló leírás jelent meg korábbi évkönyveinkben, így ezekre nem térek ki részletesen, csak idézem a műveket. (3, 4)

Túránk végig a 2009-ben létrehozott Nyugati-Mecsek tájvédelmi körzetben halad.

Cserkész-Farda kereszt

A kék sáv jelzésen a Remete-rétről indulva jelentős (100 m) kaptatót kell leküzdenünk a Rózsa-hegy nyergéig. Évtizedekkel ezelőtt fúrótorony állt az 532 méteres csúcson, ma csak a betonlapokat találjuk és méhkapárokat. A tetőn délnyugatra vesszük az irányt egy széles vágatban. Betérve az erdőbe ötszáz métert megyünk, és jobboldalt megpillantjuk a Cserkész-Farda keresztet. Legelőször az 1980-as térképen tüntették fel.

Itt célunkat megszakítva érdemes délkeleti irányba letérni a zöld háromszög jelzésre. Keskeny ösvényen, százhetven méter enyhe ereszkedés után elérkezünk a Dr. Horvát Adolf Olivér-emlékkőhöz. A 2007-ben a Mecsek Egyesület által emelt tábla felirata tömören, pontosan mutatja jelentőségét. „A Mecsek Egyesület örökös tiszteletbeli elnöke, a Mecsek flórájának kutatója, Pécs város díszpolgára, a biológiai tudományok doktora, a Pécsi Tudományegyetem címzetes egyetemi tanára, Széchenyi-díjas gimnáziumi tanár, Jávorka Sándor-díjas botanikus, ciszterci rendi szerzetes, a Szent István Akadémia tagja és újjászervezője.” Az emlékkő avatásáról láthatunk képeket, (5) Horvát Adolf Olivérről 90. (6) és 95. születésnapján is jelent meg közlemény a Mecsek Egyesület évkönyveiben. (7, 8) Nem mindig egyértelmű egy emlékkő helyének kijelölése. Ezt

a pontot Baronek Jenő javasolta, akit még tanított Horvát Adolf Olivér a Széchenyi Gimnáziumban (a Nagy Lajos Gimnázium tanára is volt). A biológia szakkörben, amit Horvát Adolf Olivér vezetett, gyakran jártak erre, ebből az emlékből került ide a kő. A táblát Tasnádi János építette be. (Baronek Jenő, személyes közlés, 2022)

Dr. Horvát Adolf Olivér-emlékkő

Dr. Horvát Adolf Olivér-emlékkő

Visszatérve a kék sáv jelzésre, mindössze pár métert kell megtennünk az újabb látványosságig. Az útról nem látszik semmi feltűnő, mindössze egy kis jelentéktelen, cserjékkel benőtt kiemelkedés baloldalt. Megkerülve feltűnik egy mészégető maradványa, közel két méter magas falmaradvány.

Mészégető romja

A Mecsek bővelkedik turista és régészeti emlékekben, de a Jakab-hegy környéke ebben is kiemelkedő. Négyszázötven métert gyalogolunk tovább, és útelágazáshoz érünk. Jobbra (észak) felé letérve a kék L jelzésre, 7 perc séta után elérünk a Négy Barát, Baranyai Aurél, Csokonay Sándor, Millner Jenő és Millner Pál egykori kunyhója, a Cinketanya helyén emelt pihenőhöz. A Mecsek Egyesület is tagja volt a 2003-ban követ állító csapatnak. A munkát Baronek Jenő és Somosi László szervezte, bonyolította, a követ a pécsi születésű szobrász, Rupper János faragta. Baranyai Aurél Augustin-díjas, érdemes gyógyszerész volt. Már az emlékkő-avatásról beszámoló, 2003-as évkönyvünkben is Szabó László gyógyszerész professzor méltatását idézték, álljon ez most itt is, ami hűen kiemeli a lényegét. „Baranya megye gyógynövényeinek és gyógyszerészet-történetének legkiválóbb ismerője és kutatója. Munkássága kiemelkedő, mert nemcsak a szakirodalom tanulmányozóit ismertette

meg tudásának kis hányadával, hanem – ami ennél sokkal több – a szakmai és napilapok útján rendszeresen közölt olyan irodalmi értékű esszét, karcolatokat, amelyekben a természet, a gyógynövény és az ember kapcsolata állt középpontban.”

Vitéz Csokonay Sándor méltán érdemelte ki a „források atyja” nevet. Testnevelő tanár, tornász volt, szabadidejében a mecseki forrásokat kutatta, tisztította, foglalta.

Millner Jenő banktisztviselő volt.

Millner Pál könyvelő, botanikus, tagja volt a Pécsi Akadémiai Bizottság természetvédelmi munkabizottságának.

Az emlékkőavatásról és a Négy Barátról is érdekes leírásokat találunk a Mecsek Egyesület évkönyveiben. (9-12)

Cinke-tanya helyén épült esőbeálló

Cinke-tanya-emlékkő

Cinke-tanya, a Négy Barát

Következő állomásunk a Szuadó nyeregnél (Patacsi-mező) álló Blokkház. Cédulaházként is említik, pontos építési ideje nem ismert. A térképekre csak 1980-ban került mint esőbeálló ház, de ennél jóval korábban épült. A Turista magazin így írt róla 2010. januári számában: „...mentünk a Patacsi-mezőig, ahol egy kis tornácos épület, az úgynevezett Blokkház található, sajnos kitépett ajtókkal, ablakokkal, méltatlan állapotban. Valamikor itt ellenőrizték az erdőgazdaság emberei a fát szállítók vásárlást igazoló papírjait,

„blokkjait”. Azóta felújították, környezetét rendezték. Nagyobb társaság pihenésére is alkalmas padjai a rendszeres Jakab-napi zarándoklat állomásként is szolgálnak.”

Innét alkalmunk van két rég foglalt forrás felkeresésére. Az elsőnél, a kék kereszt mellett található Mihály remeténél eddig szárazság idején is, amikor a környék forrásai már elapadtak, találtam jóízű

Blokk (Cédula) ház

vizet. Nyolc perc alatt leérünk ehhez a Szuadóban csörgedező forráshoz, amit Csokonay Sándor foglalt 1955-ben. Korábban Éltetőkútnak, majd Remete-forrásnak hívták, 2013-ban teljesen átépítették.

Mihály remete forrás ma

Az eredeti Mihály remete

Légvonalban innét mindössze 180 méter a Patacsi mezőtől saját ösvényen (kék kör) is elérhető, a dr. Tegzes Lászlónak és a Magas-Tátrában lezuhant és meghalt Csermely Vilmosnak (1931–1951, az 1950-ben alakult Lendület Természetjáró Szakosztály tagja volt) is emléket állító Tixi-forrás.

A forrás névadója dr. Tegzes (Teixler) László (1907–1951), akinek beceneve volt Tixi. Családja és a barátok építették a forrást 1951–1955 között. Az építésben részt vettek még: Tegzes Béla, Csokonay Sándor és Sándor Béla. (13)

A forrás felirata:

TIXI forrás
1951–55
IN MEMORIAM
CSERMELY VILMOS

Tixi-forrás

Négybarát-forrás

Négybarát-forrás

Fenyves-forrás

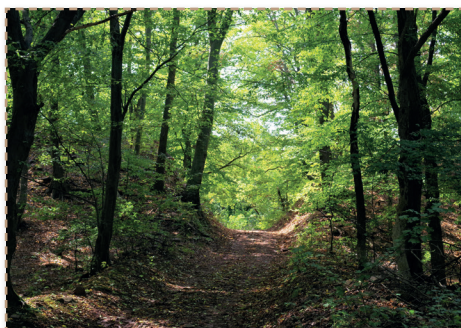
Jancsi-forrás

Visszatérve a Blokkházhoz, további 10 perc a Szuadó-tető, és megkezdjük a folyamatos emelkedést Jakab-hegyre, innét a földvár sánca már alig több mint egy kilométerre van. Előtte érdemes a turistautak találkozásától több forrást is felkeresni. A leglátványosabb a piros sáv jelzés mellett délkeletre 350 méterre található Négybarát-forrás. A Cinke-tanyáról már ismert természetbarátokról nevezték el az 1964-ben foglalt forrást. A forrástábla négy sarkában monogramjaikat találjuk. Ezt a forrást is Csokonay Sándor foglalta először, mai alakját többszöri átépítés után 2015-ben nyerte el.

Az utak találkozásától északra egy szurdokba leereszkedve pár méterre láthatjuk a Fenyves-forrást, északnyugatra nyolcvan méterre a piros sáv jelzésből leváló piros kör vezet a Jancsi-forráshoz. Mindkét forrás időszakos, szárazság idején nem számíthatunk rájuk.

Öt forrás felkeresése után indulhat a „csúcstámadás”. Útközben a jobb oldali, 2015-ös tarvágásnál érdemes visszatekinteni, még pár évig szép kilátásban lesz részünk a Tubes gerincre.

A földsánc átvágása a kék sáv jelzésen

A földsáncnál mindig elgondolkodom, milyen kezdetleges eszközökkel, milyen sok munkával készült ez a védmű. A tudomány mai állása szerint 2800 éves, kőből és földből emelt falak közt vagyunk. Nem a földvár kora vaskori építői voltak az első itt lakók. Régészeti leletek alapján előttük 200 évvel a késő bronzkorban élő urnamezős kultúra népe élt itt.

Nevüket jellegzetes temetkezési szokásukról kapták. Ahol belépünk a legalább 3000 éve lakott területre, nem az eredeti kapu.

Mára több helyen is átvágásra került a sánc, de úgy tudjuk, ezek közül csak kettő az ókori, ez, ahol beérünk a várba, nem tartozik közéjük. Ahol elértük a földvárat, érdemes balra (dél) felkapaszkodnunk rá, és ötven méter után elérünk egy jóval nagyobb bevágáshoz, ez lehetett az egyik eredeti nyílása.

Ha időnk és erőnk engedi, végigjárhatjuk a sáncot teljes hosszában. Erre ókori földváron ilyen hosszban Közép-Európában csak itt van lehetőségünk! Az ösvény a sánc teljes hosszában végig jól követhető, könnyen járható. Ha továbbhaladunk rajta a mély kapubevágástól, már déli irányba haladunk.

A földvár eredeti kapuja

A földsánc északi része

Újabb bevágás következik, ahol keresztesszük a zöld kör jelzést. Visszakapaszkodva a sáncre már a Fellegvárat körülölelő részen járunk.

A csúcstól először délkelet felé kezdjük megkerülni, majd az ösvény délnyugatra fordul. Ahol elérjük a zöld sáv jelzést, élesen északnyugatnak fordulunk. Ezen a szakaszon egy fára épített kunyhót is találunk. A „failakot” 2001 augusztusában Császár Péter építette egy tölgyfára. Eredeti neve Keddtől Keddig, ami a megvalósulás idejére utal. (14)

Ezen a szakaszon a legalacsonyabb a sánc az először nyugati, majd délnyugati meredek hegyoldal természetes védelmének köszönhetően. Erről a szakaszból könnyen felmehetünk a Fellegvár és egyben a Jakab-hegy 602 méter magas csúcsára.

Visszatérünk a földvárra, ami nyugatra fordul, és kiérünk egy újabb átvágáshoz, ahol találkozunk a kék sáv jelzéssel. A földvár itt derékszögben északnak fordul,

Ház a fán (failak)

István-kilátó régen

István-kilátó 2022-ben

és hamarosan elérjük a Mecsek első épített kilátóját, az 1892-ben emelt István-kilátót. Erről az építményről is részletes leírást találunk korábbi évkönyvünkben. (15)

A kilátót siralmas állapotban találjuk. A déli oldal fő sérülése jól látható a 2022-es fotón. Elhanyagoltságának oka részben, hogy a fák a több mint száz év alatt túlnőtték az egykor észak és kelet felé jó kilátást nyújtó építményt, és mint kilátó, már több évtizede nem használható, de a nemtörődomség is tetten érhető. Nemcsak a Mecsek első kilátója, de az országban is az első még álló turistaemlékek közé tartozik. Ennek megfelelően kellene óvnunk, történelmi emlékként kezelni és legalább állagmegóvásáról gondoskodni. Az elmúlt 10 (azaz tíz) évben évente kérem a Mecsek Egyesület vezetését, vegyük napirendre állagmegóvását. Jelenleg nincs értelme, nincs itt az ideje, hogy kilátóként funkcionáljon, de egy bármikor bekövetkezhető erdőírás után már erre is jó lenne. Addig is tüntessük el a déli oldalán tátongó nyílást és fedjük le tetejét, mert ha egyszer összedől, senki nem állítja helyre. Ígéret volt, tett nem, ezért fordítottam most erre írásban is több helyet, hátha így jó lesz ébresztőnek, talán mások is támogatják az ötletet, és végre lesz valami pozitív fordulat az ügyben. Természetesen anyagilag és segédmunkával

*Jakab-napi zarándoklat, 2022.
Mise a romoknál*

nem kevésbé érdekes kitérőre, a 18. században épült kolostorkert falának megismerésére. A kerítést több bástya is alkotta, maradványai kivehetők. Az új kolostortól pár méterre lévő részénél egy épen maradt pincét is találunk.

A kolostorkert kőfala

Pince a kolostorkert falánál.

A kolostorkerten belül, közvetlenül a romok előtt a kék sáv jelzés mellett kis tó maradványai is fellelhetők. Valamikor a szerzetesek halastava volt. Létrejötté mesterséges eredetű, de ehhez szükség volt némi hidrogeológiai segítségre is, ezért az itt összegyűlt vizet a szakemberek „lebegő” talajvíznek nevezik. Erről is, valamint a Jakab-hegy többi részének geológiájáról kiváló írás olvasható korábbi évkönyvünkben. (16)

A fennsík legjelentősebb emlékét, a pálos kolostort 1225-ben kezdték el építeni. Bertalan pécsi püspök gyűjtötte össze az itt élő remeteket és adott számukra szabályzatot. Ettől számítják az egyetlen magyar alapítású szerzetesrend, a pálosok kezdetét, és a Jakab-hegyet tekintik a rend alapítási helyének. Korábban elfogadták a rend 16. századi történetírója,

Gyöngyösi Gergely véleményét, de az elmúlt évtizedek kutatómunkája nyilvánvalóvá tette, hogy a rend kezdetei nem köthetők össze a Pilissel. A legfontosabb bizonyítékok az oklevelekben történtek említésre. A Jakab-hegyi kolostor esetén a legkorábbi 1234, majd 1252. (17)

A pilisi remetékről biztonsággal annyit mondhatunk, hogy még 1263-ban se váltak engedélyezett kolostori közösséggé. (18)

A Jakab-hegy mondái több helyen, így a Mecsek turistakalauzaiban is elérhetőek, szerintem mindannyiunk számára ismertek, ezért ezekre nem térek ki. Ugyanakkor csak megemlítik, hogy Bertalan pécsi püspök „egy rövid szabályzatot” adott remetéi részére, álljon most itt ez Gyöngyösi Gergely másolatából:

„Legkedvesebb testvéreim a monostorban közösen, együtt éljenek a saját kezüik munkájából, és az anyagiakat illetően mérsékletesen rendezzék be életüket. Áhítattal látogassák a szentegyházakat, viseljének az állapotuknak megfelelően szerény és egyszerű ruhát. Szorgalmasan őrizzék meg az atyák parancsait és rendelkezéseit. Az erények iskoláját nagy buzgalommal látogassák. Ne csak önmaguk legyenek feddhetetlenek, hanem másoknak is adjanak jó példát, és így ajánlják föl az Istennek kedves és elfogadható áldozatot. Ne csak a saját megtérésükre ügyeljenek, hanem azokéra is, akiknek szívét intelmeikkel töredelemre indítják a megtérés és üdvösség útján. Akik felövezték magukat, hogy ily módon haladjanak előre, azok minden feladatukat, tudniillik az imádságokat, az elmélkedéseket, a lelki olvasmányokat, a virrasztásokat, a böjtöket, az önmegtartóztatásokat, a kétkezi munkálkodásokat, az embernek mind a külső, mind a belső cselekedeteit abból a célból végezzék, hogy így, egyenes úton majd könnyebben és illőbben eljussanak az örök bölcsesség szeretetére és megízlelésére, a mi Urunk, Jézus Krisztus segítségével, aki méltóztasson őket megvigasztalni minden szenvedéssel teli munkálkodásukban: Amen.”

Ebből a szabályzatból az is kitűnik, hogy először csak a monostor épülhetett föl, és később Szent Jakab apostol tiszteletére a templom. (19)

A kolostor a 14. században a rossz közbiztonság miatt elnéptelenedett, a szerzetesek Patacsra települtek. A török hódoltság után a Pécsre visszatért pálosok nem az ősi fészekbe tértek vissza, időközben annak tulajdonjogát is elveszítették. Pert indítottak, hogy visszaszerezzék és a 18. században zarándoklatokat és istentiszteletet tartottak Szent Jakab napján a Jakab-hegyen. A még mindig nem a pálosok tulajdonát képező területet Fonyó Sándor kanonok hozta rendbe, egy új, emeletes házat épített fel az eredeti romoknál 1745-ben. Nevét viseli a földvártól délkeletre található Fonyó-hát. A templomot is rendbe hozatta és ismét felszentelte Szent Jakab tiszteletére. Ettől 1782-ig, II. József rendeletéig, aki a remeteséget se tűrte meg, folyamatosan éltek remeték (általában egyszerre 8–10) a Jakab-hegyen. (20)

Az 1745-ben újjáépített kolostor egy 1846-os akvarellen

Kirándulók a kolostor romnál a 20. sz. elején. A ME képeslapja.

A kolostor napjainkban

A kolostor kútja

Vadászház az 1900-as évek elején

A kolostor végleges pusztulása 1818-ban kezdődött, amikor a káptalan leszedette a tetőket.

Időközben a pálos rend visszaszerezte a területet, és 1947-ben új kolostort kezdett el építeni a régi romoktól ötven méterre délre levő vadászház romjainak átalakításával, Keresztfalvi Artúr tervei alapján. Az 1950. június 11-re tervezett avatás megghiúsult, június 9-én internálták a pécsi kolostor 18 lakóját. (21) Az épületet 2020–2021-ben felújították, rendezett pihenő és szükség esetén fedett hálólhely (őrzés, víz, villany nélkül!) lett kialakítva. Az új romok környékén óvatosan közlekedjünk, tornyában darazsak élnek, ezért ide tilos is felmenni!

*A Szent Jakab-hegyi
új pálos templom és kolostor*

*Az új kolostor maradványai,
ma turistapihenő*

A pálosok már több évtizede minden évben a Jakab-nap közeli hétvégén zarándoklatot tartanak Szentkútról Jakab-hegyre, ott mise a régi templomromban, majd agapé. Mindenkit szeretettel várnak, én is csak ajánlani tudom mindenkinek ezt a testi, lelki felfrissülést adó eseményt.

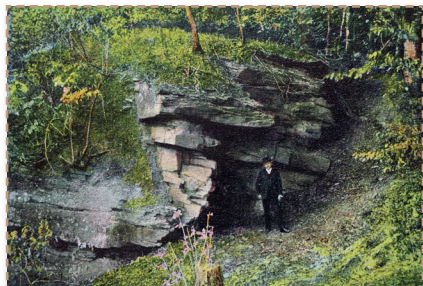
A Jakab-hegyen jelenleg csak azt eszünk, iszunk, amit magunkkal viszünk. Irigykedve olvasom eleink tollából, hogy „a Jakab-hegyen van kút; egy az őrház mellett, egy a kolostorromok között (ennek kulcsát az őről kell elkérni), mindkettőnek vize kitűnő.” (22)

1929-ig ételt is vehettek az arra járók a romok mellett épült vadászházban. Ez volt a dolce vita! A fennsíkon bókászva több építményromot is találunk, ezeket részben a kolostorhoz tartozó gazdasági épületek maradványainak tartanak. A legjelentősebb falmaradvány pár méterre a templomhajóval párhuzamosan, attól északra található, ez lehetett a Mecsek Egyesület évkönyveiben is említett vadászház, ahol ételt is lehetett kapni.

*A vadászház romjai
a kolostor északi oldalán*

Továbbhaladva a kék sáv jelzésén, először jobbra térhetünk ki a már említett István-kilátóhoz, majd balra a Remete-barlanghoz és a Zsongor-kőhöz. A Remete-barlang igazi ritkaság, mivel homokkőben ritkán alakul ki barlang, feltehetően itt is emberi jelenlét nagyobbította meg. Pár éve az eleje beomlott, így korábbi látványos bejárata is eltűnt.

A Remete-barlang a XX. század elején egy Mecsek Egyesület-i képeslapon

A Remete-barlang napjainkban

A Zsongor-kőhöz vezető lépcsőt és a vaskorlátot a Mecsek Egyesület alapításának második évében, 1892-ben készítette. A 130 éves műtárgy azóta is ott áll kitevé az időjárás viszontagságainak, védve a páratlan kilátást élvezőket. Ezt a maga nemében egyszerű, de páratlan alkotást érdemes közelebbről is megnéznünk. Több darabból rakták össze, az eresztések jól felismerhetők. Ha ezekre a részletekre eddig nem figyeltünk, nem meglepő, a kilátás valóban egyedi és csodálatos, ahogy azt már Kiss József is tapasztalta, több évvel a Mecsek Egyesület megalakulása előtt. (2) A keleti oldali oszlopon még jól látható az „1892” véset.

A Zsongor-kő korlátja

A Zsongor-kő korlátjának vésete

A Zsongor-kő egy korabeli Mecsek Egyesület képeslapon

A Zsongor-kő napjainkban

Ha kigyönyörködtük magunkat, visszatérünk a kék sáv jelzésre, és nyugat felé áthaladunk a földváron. Itt található a több ezer éves halomsírok, de előbb belebotlunk egy jóval korábban összetákolts kunyhóba.

A sánctól nyugatra fekvő halmok már a XIX. században felkeltették az érdeklődést.

Az első ásatásra 1948-ban került sor, amikor Török Gyula kilenc halomsírt tárt fel. Ekkor került elő egy vasból készült hegyű és bronznyelű tőr, ami alapján a halmokat kora vaskorinak tartották. (23) Jelentősebb kutatásra került sor 1976 és 1996 között. Ekkor Maráz Borbála végzett feltárásokat a halomsírok és a földvár területén. Ő az itt található halmok számát háromszázra becsülte, pontos felmérést azonban nem közölt a területről. Összesen 32 sírt tárt fel és több helyen átvágta a sánctól, illetve kutatta a belső részeket. Az általa feltárt mindegyik sír azonos szerkezetet mutatott: a halmok közepén egy mélyedésbe vagy kőpakolás alá temették a halott hamvait, mindezt egy kőkör keretezte, végül pedig földhalmot hordtak rá. A halmokat a Kr. e. 9–7. századra lehet datálni. (24)

A halomsíroktól a kék háromszög jelzésen tudunk Kővágószőlőshöz leereszkedni. Az ösvény kezdeti szakasza balesetveszélyes, esős, havas,

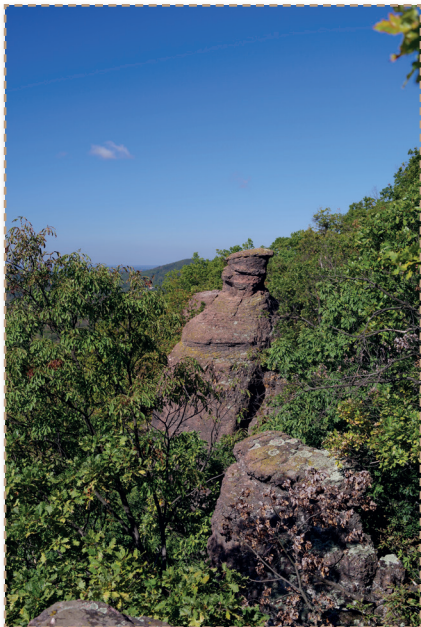
„Kunyhó” a földvártól nyugatra

Halomsír (tumulus) a földsánctól nyugatra

Kereszt a Sasfészeknél

Babás szerkövek

Jubileumi kereszt

jezes időben csak megfelelő tapasztalattal ajánlott. Először érintjük Sasfészek elhagyott, fákkal teljesen benőtt kőfejtőjét. A homokkőfalat vésett kereszt díszíti.

Továbbra is keskeny ösvényen, a babás szerkövek mentén haladva jutunk el a Jubileumi kereszthez. Az 1934-ben állított kereszt Popilla Mihály cserkúti kőfaragó munkája. Felirata: „Megváltásunk 1900 éves jubileuma emlékére”. (25) A kilátás innét is rendkívüli. Ez az a pont, ahonnan egyszerre látható a Jakab-hegy, a Zengő és a Villányi-hegység.

Kilátás a Jubileumi keresztől

Túránk befejezése előtt még vár ránk a nemrég újra felfedezett Marci-barlang. Ha a jelzett utat követjük Kővágószőlős felé, 180 méter után elágazáshoz érünk. Itt nem a falu felé megyünk, hanem tovább a piros háromszögön Petőcpuszta irányába. A jelzett úton az elágazástól 450 métert teszünk meg és keresztelünk egy jól látható széles ösvényt. Ezen jobbra, meredeken

felfelé haladunk északkeleti irányba. A szekérút hamar keskeny ösvénnyé szűkül, majd északnak fordul. A térképen nem jelölt látványos sziklák mellett egy katlanban végződő szurdokba érünk, ennek nyugati peremére felkapaszkodva megyünk tovább, és hamarosan az elágazástól kb. 400 méterre érünk el a barlanghoz. Ez az út se kezdőknek ajánlott. A barlangtúrát a geológusok omlásveszély miatt nem ajánlják. Újra felfedezéséről és az ott végzett ásatásról részletesen olvashatunk korábbi évkönyveinkben. A barlang húsz méternél rövidebb, érdemi régészeti leleteket nem találtak benne. A közelben még hét, ennél is kisebb barlang, kőfülke található. (26, 27)

A Marci-barlang

Visszafelé ugyanazon az úton haladunk a piros háromszög, piros kereszt elágazásig amelyiken jöttünk, majd állandóan lejtő szurdokvölgyben érünk le Kővágószőlőre.

Felhasznált és ajánlott irodalom:

- » 1. Pécsi figyelő 1891. augusztus 29., 20. évf. A „Mecsek-egyesület”
- » 2. *Visszaemlékezés... Látogatás Kiss Józsefnél, az egyesület 40 éves jubiláns főtikáránál.* Mecsek Egyesület évkönyve a XL. egyesületi évről. Pécs, 1930. 61–72
- » 3. Völgyi Sándor: *A pások öröksége. Csodák a Jakab-hegyen.* A Mecsek Egyesület évkönyve a 2007-es egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 2008. 55. oldal
- » 4. Ungár Tamás: *A Jakab-hegyi kőbálványok.* A Mecsek Egyesület évkönyve a 2006-os egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 2007. 89. oldal
- » 5. Völgyi Sándor: *A Horvát Adof Olivér-émlékkő avatása.* A Mecsek Egyesület évkönyve a 2007-es egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 2008. 253. oldal
- » 6. Borhidi A, Kevey B., Szabó László Gy.: *Dr. Horvát Adolf Oivér 90 éves.* A Mecsek Egyesület évkönyve az 1993–94–95–96–97. egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 1998. 64. oldal
- » 7. Dr. Kevey Balázs: *Dr. Horvát Adolf Olivér o.cist 95 éves.* A Mecsek Egyesület évkönyve a 2002-es egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 2002. 7. oldal

- » 8. Dr. Szabó László Gy.: *Horvát Adolf Olivér történelmi szerepe Pécs és a Mecsek természetvédelmében*. A Mecsek Egyesület évkönyve a 2018-as egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 2019. 37. oldal
- » 9. Baranyai Pál: *Száz éve szültett Baranyai Aurél*. A Mecsek Egyesület évkönyve a 2002-es egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 2002. 13. oldal
- » 10. *Emlékezés Csokonai Sándorra. Halálának 20. évfordulóján. (1898–1983)*. A Mecsek Egyesület évkönyve a 2003-as egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 2004. 141. oldal
- » 11. Tóth Klára: *Emlékköavatás a Vörös-hegyen 2003. szeptember 26.* A Mecsek Egyesület évkönyve a 2003-as egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 2004. 131. oldal
- » 12. Dr. Kevey Balázs: *Adatok a mecseki „Vörös-hegy” flórájához*. Millner ál. A Mecsek Egyesület évkönyve a 2005-ös egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 2006. 113. oldal
- » 13. <https://turistautak.openstreetmap.hu/mefo/forras-451041235>
- » 14. Császár Péter: *A Jakab-hegyi failak története*. A Mecsek Egyesület évkönyve a 2009-es egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 2009. 278. oldal
- » 15. Trebbin Ágost: *Gondolatok a jakab-hegyi István-kilátóról és annak megálmodójáról, Szeifricz István kormányzó-örkanonokról*. A Mecsek Egyesület évkönyve a 2009-es egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 2009. 233. oldal
- » 16. Dr. Lemann Antal: *A Jakab-hegy vörös sziklái*. A Mecsek Egyesület évkönyve a 2008-as egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 2008. 19. oldal
- » 17. F. Romhányi Beatrix: *Heremitae – monachi – fratres. Szempon-tok a pálos rend történetének újragondolásához. Pálosaink és Pécs*. Szerk.: Sarbak Gábor. Szent István társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest 2016
- » 18. Benkő Elek: *A Szent Kereszt remetéinek korai kolostorai a Pílisben. Pálosaink és Pécs*. Szerk.: Sarbak Gábor. Szent István társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest 2016. 27. oldal
- » 19. Török József, Legeza László, Szacs vay Péter: *Pálosok. Szerzetesrendek a Kárpát-medencében*. Mikes Kiadó, Budapest 1996. 10. oldal
- » 20. Horváth István: *A jakab-hegyi remeték élete a 18. században. Pálosaink és Pécs*. Szerk.: Sarbak Gábor. Szent István társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest 2016. 81-91. oldal
- » 21. Török József, Legeza László, Szacs vay Péter: *Pálosok. Szerzetesrendek a Kárpát-medencében*. Mikes Kiadó, Budapest 1996. 35. oldal

- » 22. Reuter Camillo: *Mecsek és a Turistaság*. A Mecsek Egyesület évkönyve a XL. egyesületi évről. Pécs, 1930. 52. oldal
- » 23. Török Gy.: *A Pécs — jakabhegyi földvár és tumulusok*. Archeológiai Értesítő 1950, 7. oldal
- » 24. Maráz Borbála: *Későbronzkori magaslati település Pécs-Jakab-hegyen*. (Előzetes közlemény az 1976–1983. évi ásatásokról). A Janus Pannoniusz Múzeum Évkönyve 1987. 30. oldal
- » 25. Baronek Jenő, dr. Polgárdy Géza: *Mecsek Egyesület lexikon*. Pécs, 2013. 32. oldal
- » 26. Gábor Olivér, Havasi Ildikó: *Régi-új barlang a Jakab-hegyen*. A Mecsek Egyesület évkönyve a 2014-es egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 2014. 73. oldal
- » 27. Gábor Olivér, Gombor László: *A Marci-barlang kutatása 2014-ben*. A Mecsek Egyesület évkönyve a 2015-ös egyesületi évről. Szerk.: Baronek Jenő. Pécs, 2016. 51. oldal

Fotók:

„Az eredeti Mihály remete”, „Az 1745-ben újjáépített kolostor egy 1846-os akvarellen”, és „A kolostor napjainkban” című képek, valamint a régi képeslapok Baronek Jenő gyűjteményéből származnak, a többi a szerzők felvételei.

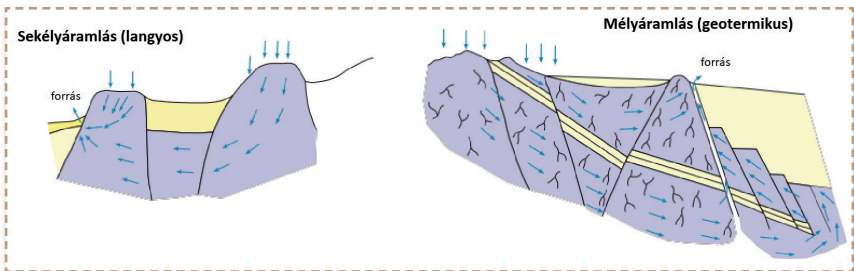
Baranyai meleg források

Kraft János

1. Előzményként

A természetes megmutatkozásokkal ismert források egyik sajátos megjelenési formája, hogy egyes helyeken az ottani éves átlagos hőmérsékletnél, valamint a környezetükben található más vízjelentkezésekhez viszonyítva határozottan melegebb vizet szolgáltatnak. Amennyiben a környezetüknél magasabb vízhőmérséklet az év minden szakaszában elkülönítő bélyeg marad a forrásnál, akkor a tartósan észlelt hőmérsékletek alapján – azok mértékéhez is közelítőleg igazodva – langyos vagy meleg víz, esetleg az oldott anyagok tartalmához is igazodva termálvíz természetes megjelenési helyének tekintettek. A különböző szempontú felosztásoknál eltérőek a hőmérsékleti határok, de abban mégis közel megegyezőek, hogy a 15 °C feletti vizek általában már langyosnak, a 20 °C felettiek már inkább melegnek, míg a 35 °C felettiek igen gyakran termálvízként is említettek. Érdekesség, hogy ezen források helyét – az aktuális hőmérsékleti értékektől függetlenül a helyiek – a történelmi időkben szinte kivétel nélkül „tapolcza” vagy „toplica” jelzővel, vagy elkülönítő bélyeggel is illették, amely egyértelműen a forrásszájnál kilépő és az ottani éves átlaghőmérsékletnél magasabb víz megjelenésére utalt. (Közép-Európában a szláv nyelv jelenlétéhez szorosan kötődve számos országban található „Toplicza” elnevezésű települések vagy területek, és azok többségénél az átlagosnál magasabb hőmérsékletű források is előfordulnak.) Nem lehet véletlen, hogy a jelentős vagy különlegesnek számító források még a települések nevében is rögzítésre kerültek, hiszen Baranya megyében is található olyan település, amelynek neve korábban egyszerűen csak „Tapolcza” volt. Valójában több baranyai településen is elkülönítettek lettek olyan helyszínek, ahol az átlagosnál melegebb természetes kifolyású forrásvíz megjelenését ismerték, és ha lehetőség adódott rá, akkor kihasználták, így érdemes azok közül néhányat részletesen is megemlíteni, hiszen az utóbbi évtizedek szárazabb évei, valamint az egyre nagyobb mérvű vízkiemelések következményeként egyre inkább csökken a természetes módon jelentkező meleg vizes források száma, valamint a napjainkban is megtalálhatóknál már látványosan lecsökkentek a hozamok.

Baranya megyében (a Mecsek és a Villányi-hegységek jelenlétéhez szorosan kötődve), több meleg vizes forrás vált ismertté, habár nem mind-egyikről készültek pontos leírások vagy elemzések. Közös jellemzőjük az alábbiakban említésre kerülőknek, hogy kivétel nélkül az említett hegységek nyílt vagy részben fedett karsztos területeihez kötődik jelenlétük. A Mecsek területén a megbízható leírások alapján 2 helyszínen (Bükkösd – Gorica és Orfű településeken) váltak ismertté átlagosnál magasabb hőmérsékletű természetes vízjelentkezések. A Villányi-hegységhez kötődve már 4 önálló helyszín említhető meg, amelyek kivétel nélkül a hegység déli előterében található (Harkány, Siklós-Mária-gyűd, Siklós, Kistapolca) és az utóbbiak egykori jelentőségét jól hangsúlyozza, hogy az országos 200 000-es földtani térképsorozat 1967-ben szerkesztett Mohács jelű lapján közülük 3 helyszín teljesen önállóan tekintve feltüntetésre került. A térképszelvényen kiemelésre került források – és a mecseki előfordulások is – kivétel nélkül a nagy mélységbe lejutó, majd ott eltérő mértékkel felmelegedett, majd végül napfényre kijutó karsztvizek természetes megjelenéseinek tekintettek. A földtörténeti középkorban keletkezett karbonátos tömegek Baranyában nemcsak a Mecsek és a Villányi-hegységek területén, hanem azok tágabb környezetében – többnyire fiatalabb üledékekkel lefedett helyzetben –, valamint az egyenlőtlen süllyedések eredményeként a hegységek közelében sasbérces tagoltsággal is megtalálhatók. A fedettséget és a tagoltságot eredményező többször érvényesült tektonikus hatások (vető- és törésvonalak, illetve zónák jelenléte) eredményeként és azok által is irányítottan megvalósulhatnak azon folyamatok, amelyek a mélybe jutott karsztvizek hőmérsékletének megváltoztatása mellett a terepszinten helyenként természetes megjelenésű, átlagosnál melegebb vizű források jelentkezését is eredményezik.

Karsztos áramlási rendszerek

(Alföldi L.: Budapest hévízei – VITUKI kiadvány, Budapest, 1968)

a Nyugati-Mecsek nagy (Jakab-hegy) antiklinálisának rendeződésében részt vett szerkezeti vonalak – hidrogéológiai viszonyokat is befolyásoló – jelenlétéhez köthető.

2.2. Orfű

Mecsekrákos és Bános településrészek közötti szűk völgyben található – jelenleg a Vízmű 2. sz. kútjaként ismert – azon vízjelentkezés, amelyet az egykori természetes vízhőmérsékletére egyértelműen utalva több évszázada Toplica-forrásként említ a helytörténet. Természetes állapotában nem jelentős hozammal, ám mégis tartós kifolyással ismerték. Hőmérsékletét 18-20 °C-osnak jelzik az archív híradások, sőt egyszerűen néha csak Meleg-forrásként említik. Nem igazán megbízható említések szerint egykoron több forrás is létezhetett a közvetlen környezetben, ám e kijelentés a későbbiekben nem került pontosításra. A több évszázada ismert forrás felszíni vízgyűjtőjének a Nyugati-Mecsek nyílt karsztja, pontosabban az innen délebbre található mészkőtömb, valamint a nem távoli Vízfő-forrás vízgyűjtője tekinthető, mivel a Toplica víztartó kőzettömege a Mecsek legnagyobb karsztforrásának gyűjtőterületével is közvetlenül érintkezik.

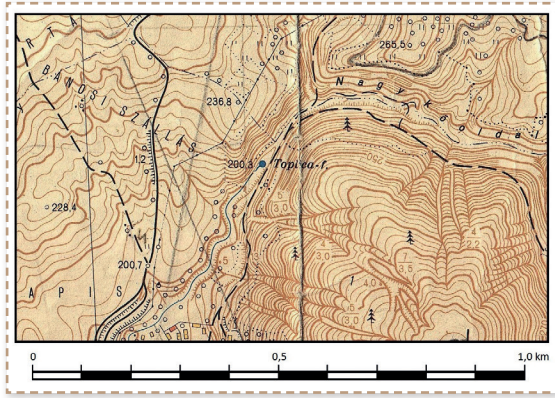
*Az orfűi Toplica-forrás 2022-ben
(keletről)*

*Az orfűi Toplica-forrás 2022-ben
(délről)*

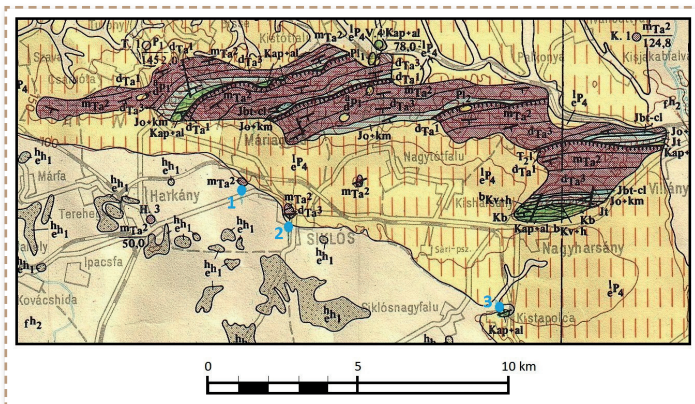
A triász időszakban keletkezett, majd törésekkel feldarabolódott és még gyűrődéseket is elszenvedő karbonátos tömeg a forrás környezetében északra tartóan tektonikus vonal jelenlétével is igazolva mélyre süllyed. Az itteni erős tektonizált állapot határozottan közreműködő abban, hogy a mélyből a már felmelegedett – korábban még hideg karsztvíz – nem igazán jelentős hozamú forrásként megmutatkozzon. A forrásnál a mélyben mozgó és a víztartó kőzettömeg helyzete miatt északra tartó meleg karsztvíznek csak töredéke jelent meg.

Napjainkban már nem tapasztalható a forrás zavartalan megmutatkozása, mivel 1975-ben lemélyítették itt azon mélyfúrást (50 m-es

*Az orfúi Toplica-forrás és tágabb környezete a XX. század közepén
(a helyi Vízmű kiépítése előtt)*

talpmélységgel), amely Orfű település jelenlegi vízellátásában is jelentős szerepet kap. A természetes kifolyással már nem rendelkező orfúi Toplica-forrásnak és karsztos területének jelentőségét jól példázza, hogy a település vízellátása napjainkban is szorosan kapcsolódik a karsztvízhez, hiszen 2003-ban lemélyítették (a Bánosi és a Béke utcák találkozásával közrefogott területen) azon 61 m-es talpmélységű – mészkőtömegbe tartó – fúrást, amelyet sokan jelenleg tévesen Toplica-forrásként ismernek.

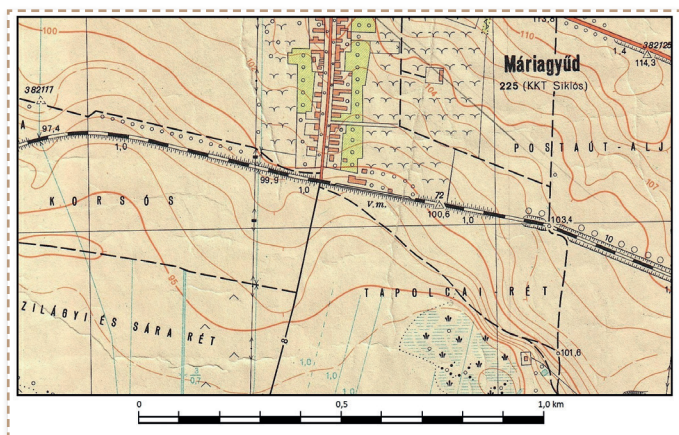
*A Villányi-hegység déli előterében természetes melegvíz-jelentkezések
Magyarország M=1 : 200 000-es földtani térképsorozatának
Mohács j. szelvényének részletén*

1. Máriagyűd Tapolcai-rét, 2. Siklósi vár alatti rög, 3. Kistapolca

3. Villányi-hegységi terület

3.1. Máriagyúd (Siklós)

A közelmúltban Siklóshoz csatolt település belterületétől délre természetes módon alakult ki azon tartósan vizenyős hely, amelyet a helyiek találóan Tapolcza-rétnek neveztek. A több helyen is megmutatkozó, egyenként nem jelentős hozamú vízjelentkezések tartósságának következményeként még a XX. század közepén felvett topográfiai térkép tartalma szerint is 4 ha-nál is nagyobb területű természetes mocsár alakult ki. Az itt napfényre kerülő, többnyire langyos, kénes víz alapján egyes leírások többször is egyszerűen csak „Bödöstapolca”-ként említik a vízkilépések környezetét. A falu lakossága a történelmi időkben kialakult hagyományokat folytatva hosszú időszakon keresztül mosóhelyként is használta a területet, hiszen a források tartósságuk és vizük hőmérséklete miatt télen sem fagytak be. A meleg víz itteni tartós megjelenése a Villányi-hegység déli előterében lévő laza üledékkel vékonyan fedett triász időszerű karbonátos roncs jelenlétének köszönhető, amelynek itteni helyzetére vonatkozóan a későbbi közeli fúrások is igazolást adtak. A természetes megjelenésű források hozama a XIX. század végére – feltehetőleg a harkányi mélyfúrások hatásaként – csökkent, majd a vízjelentkezések a XX. század közepére datálhatóan fokozatosan elapadtak, hiszen a közvetlen környezetben kerültek lemélyítésre azon mélyfúrások, amelyek a környék vízellátásában kaptak szerepet. Nem elfelejtendő sajátosságként jelentkezett a mélyfúrásoknál, hogy a triász időszerű mészkő anyagú rögbe érkezve akár 60 °C-ot is meghaladó vízhőmérsékleteket is észleltek.

A máriagyúdi Tapolcai-rét mint az egykori „Bödöstapolca”

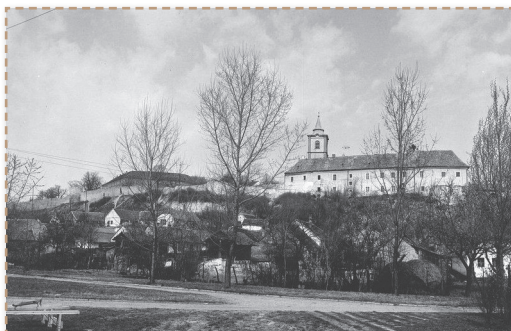

A máriagyúdi „Büdöstapolca” napjainkban

Érdeemes még megjegyezni, hogy a nem távoli harkányi kénes víz előfordulását – vízkémiai jellemzők és hidrogeológiai viszonyok alapján okkal – még a szakirodalomban is igen gyakran keverték a máriagyúdi langyos forrásokkal.

3.2. Siklós

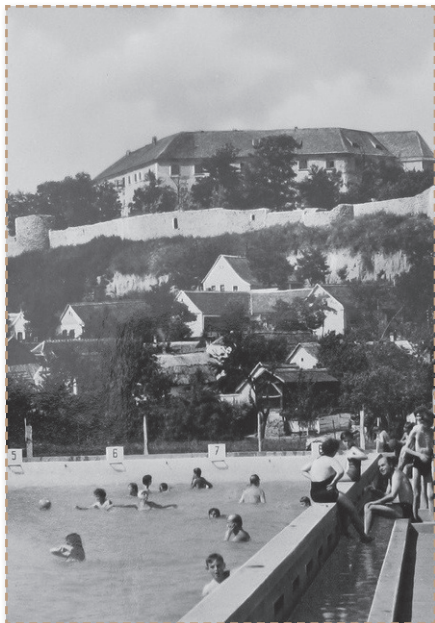
A siklói Várhegy lábvonulának déli, délnyugati részletében a természetes módon, vagyis felszálló forrás formájában megjelent meleg víz bizonyára elősegítette a település kialakulását. A vár helyzetét és területi kiterjedését is meghatározó középső triász időszerű (dolomit és mészkő kőzetekből álló) rög jelenlétéhez kötődően jelentkező – a helyiek által elnevezett – „Tapolca-forrás” a XX. század közepéig természetes kifolyással rendelkezett.

*A siklói rög látképe a strand közeléből –
1960-as évek*

A forrás természetes kilépésével sokáig a helyi strand vízigényének biztosításában is szerepet kapott. Később azonban – a közvetlen és a tágabb környezetben végzett különböző hőmérsékletű karsztvíz feltárását megcélzó mélyfúrásokkal megkezdett hasznosítás részbeni következményeként – megszűnt a strandot is tápláló természetes kifolyás. Az itteni meleg víz előfordulásához kötődve mindenképpen érdemes megemlíteni – hiszen többnyire csak kevesek számára ismert –, hogy a rögben és a Villányi-hegység, valamint a közeli Beremendi-rög területén különböző hőmérsékletű – elsősorban meleg – vizek oldó hatásának eredményeként barlangok és üregek is kialakultak. Így a strandhoz közeli Váralja utcai barlangoknál határozottan a meleg vizes formák az uralkodóak, míg a vár területén mélyített kút – egyesek szerint – részben már a hideg víz oldásának is tulajdonítható karsztosodás nyomait tárta fel.

További helyi hidrogeológiai érdekesség, hogy a vár udvarában lévő kútnál – a város vízellátása érdekében – egykoron végeztek olyan próbatermelést is, amelyek szerint ott tartósan 500 l/p-es hozammal 19 °C-os vizet emeltek ki. A kúttól nem távoli rögpere-men kialakult és napjainkban – a több évtizede folytatott vízkiemelések következményeként – már teljesen elapadtnak tekintett forrás hőmérsékletére vonatkozóan eltérőek az adatok, hiszen gyakran említik 28 vagy 35 °C-osnak is, sőt egyesek szerint nem zárható ki az sem, hogy egykoron akár a 60 °C-ot is elérte, ám a legtöbb információ szerint természetes működésének utolsó időszakában tartósan már csak kb. 26 °C körüli volt a vízhőmérséklet. Az elté-

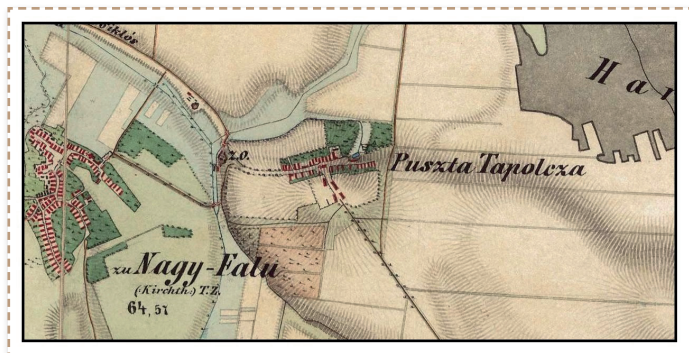

*Siklós város strandja
az 1960-as években*

résekhez kapcsolódó egyéb információk azonban abban szinte teljesen megegyezőek, hogy napjainkhoz közeledve egyre inkább alacsonyabbnak jelezték az aktuális hőmérsékleteket. A hőmérsékleti adatok csökkenése mindenképpen korrelálhatott azzal is, hogy a XX. század folyamán a Villányi-hegység területén és közvetlen környezetében – a témával foglalkozó hidrogeológusok szerint – kb. 3 m-rel csökkent a karsztvíz szintje (korábbi 98 m-es abszolút szintről a jelenlegi 95 m-re). Még a siklói forráshoz és annak jelenlétéhez kapcsolódva érdemes megemlíteni, hogy annak már a XIX. században észlelt határozott hozamcsökkenését a jelentkezési helytől nem távoli helyzetű első harkányi mélyfúrások létesítése következményének tartották.

3.3. Kistapolca

A jelenlegi állapotok alapján sem megerősíteni, sem megcáfolni nem lehet már, hogy állítólag a forrás közelében – pontosabban annak patakjában – forgatták az 1960-as években készített „Tenkes kapitánya” című tv-sorozat egyik híres (ún. fürdős) jelenetét. A hely elnevezése többször

*Kistapolca és forrásának ábrázolása a II. katonai felmérésben
(a felvételezés időszaka 1819–1869)*

is változott, de a természeti környezet „helyi előnye” és állandó kihasználása évszázadokon keresztül nyomon követhető a településnévben (Tapolcza, Tapolcza-puszta, Kistapolca). A jelenlegi belterület keleti határához igen közel, a településre bevezető út északi oldalán található meg azon nem igazán régen emelt mosóházra is emlékeztető forrásfoglalás, amely a település egyik nevezetessége vagy inkább turisztikai célpontja. A történelmi idők leírásai és a XX. század közepén végzett helyi kutatások alapján már korábban igazolódott, hogy a jelenlegi forrásfoglalás már egy – az eredetinel – jóval alacsonyabb helyzetű karsztvízszint-helyzethez kötődő, hiszen korábban délebbre és a jelenleginél magasabb szinten történt a meleg vizes forrás(ok) jelentkezése. A XIX. századi hirdások ráadásul több (3-5) forrást is jeleznek egymás közeli szomszédságában. Az utóbbi időszakban tartósan 24 °C-os vízhőmérsékletet is produkáló forrás szürke alapszínű – alsó-kréta időszakban keletkezett – fiatal üledékekkel szinte teljesen lefedett mészkőtömegeből származó karsztvízből nyer állandó utánpótlást.

*A kistapolcai Meleg-forrás
foglalásának felépítménye 2022-ben*

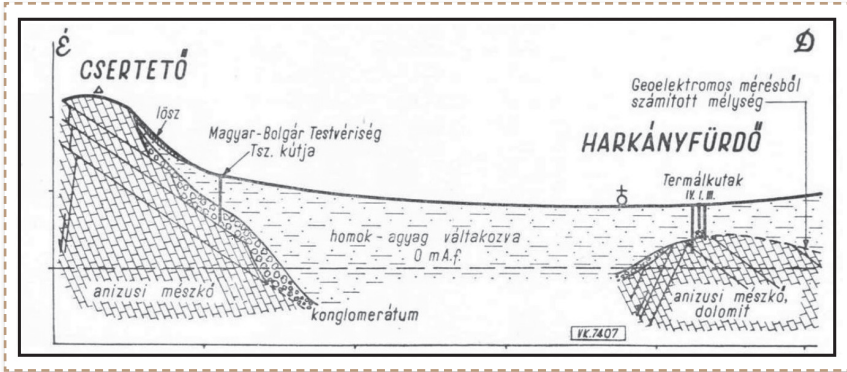
*A kistapolcai Meleg-forrás
2022. (augusztus) elapadt*

A környék nyílt karsztja (Villányi-hegység) jelenti a forrás elsődleges beszivárgási területét, majd a lesüllyedt helyzetű, szintén karsztosodott kőzettömegek jelenlétének eredményeként a kis foltban felszínre is kibukkanó rög jelentős mértékben segít a forrás megmutatkozásában. A harkányihoz hasonló hidrogeológiai helyzetben a XX. század végén mért hozam adatok szerint 500 l/p-nél is nagyobb hozamú kifolyások is jelentkeztek.

3.4. Harkány

Emberi tevékenység eredményeként megmutatkozó, és néhány évtizedig természetes kifolyású forrásnak említik. A hozzáférhető archív irodalmi adatok szerint 1823 októberében az akkori mocsaras terület lecsapolási munkálataihoz kötődve árokásás közben véletlenül aktivizálják azon vízfakadásokat, amelyeknek gyógyító hatását csak később fedezik fel. Hamarosan elterjed – a felszínre jutó kénes vizek alapján Büdöstapolcának is nevezett helyre vonatkozóan –, hogy a véletlenül megtalált meleg víz enyhíti (esetleg gyógyítja!?) a reumás fájdalmakat, így a következő években már nagy számban érkeztek fürdővendégek. A XIX. századi első híradások szerint több helyen tartós jelleggel már természetes források formájában észlelték a meleg víz (hőmérséklete és oldott anyagok alapján inkább a termásvíz) napfényre jutását. A továbbiakban a népszerűséget is kihasználva már 1824-ben kiépítik az első fürdőt, majd különböző célú épületeket is emeltek. Az egyszerű gödörszerű mélyítéssel fakasztott források hozama a víz által mozgott finom iszap miatt azonban fokozatosan csökkent, így kénytelenek újabb és újabb fabéleléssel foglalásokat készíteni, majd hamarosan mélyfúrásokkal történik a bővülő fürdő üzemeltetéséhez szükséges meleg víz biztosítása. Az első harkányi fúrásokat korának legelismertebb szakemberének tartott Zsigmondy Vilmos mélyíti és mindegyik fúrása pozitívnak mutatkozik, hiszen a lyukszájaknál tartós jelleggel kifolyásokat tapasztal. Zsigmondy a harkányi fúrások mélyítése során szerzett ismereteit külön is részletezi „Tapasztalataim az artézi szökőkutak fúrása körül” c. művében (Pest, Atheneum Nyomda, 1871.). Az 1866-tól indulóan létesült első (37,7 m mélységű) fúrást követően napjainkig már számos fúrást mélyítettek a településen, így a meleg vagy eredetileg 60 °C-nál is magasabb hőmérsékletű „harkányi” termásvíz szintje az eredeti állapotokhoz képest már számottevően lecsökkent. A harkányi földtani környezet szinte teljesen megegyező a máriagyúdi forrásoknál ismerttel, hiszen itt is fiatal üledékekkel lefedett triász időségi mészkőtömeg

Egyszerűsített földtani szelvény a Harkányban feltárt termálkarsztról
(Megjelent: Gálfi J. – Dr. Korim K.: Harkányfűrdő felszín alatti hidrológiai és termikus viszonyai – Vízrajzi Közlemények 1967. 49. évf. 505–529. p.)

– terepszinthez közeli – jelenlétéhez kötődik a Villányi-hegység területén elnyelődött, majd annak déli előterében a mélyszintre történő lejutása eredményeként felmelegedett karsztvíz megmutatkozása. Az első fúrások során helyi tapasztalatnak adódik, hogy a harkányi termálvíz utánpótlása igen jelentős mértékkel függhet a mindenkori csapadékoságtól is, hiszen a nagy esőket követően azok hatásaként szinte minden esetben alacsonyabbnak mutatkozik a fürdőhelyen megmutatkozott víz hőmérséklete.

Az előbbiekhöz szorosan csatlakozó érdekességként indokolt még megemlíteni, hogy a Villányi-hegység – nyílt karsztnak tekinthető – területén és annak peremén természetes (hideg vizes) források a karsztvíz utóbbi évszázadokban megkezdődött és jelenleg is tartó szintcsökkenése következményeként napjainkban már csak elvétve található. Ráadásul az utóbbi évek szárazsága eredményeként már a kistapolcai – felszálló jellegű – forrás is elapadt. Kérdéses, hogy az elkövetkező évek esetleges nagyobb csapadékosága eredményeként ismét találkozhatunk természetes túlfolyásként mutatózó – mecseki és villányi – meleg vízzel.

2019-ben már volt szerencsém foglalkozni a Mecsek Egyesület évkönyvébe írt dolgozatomban a Zsolnay családhoz szoros rokoni szálakkal kapcsolódó, lengyel eredetű Sikorski családdal. Nem gondoltam akkor, hogy e híres pécsi családnak további kapcsolódási pontja is van Lengyelországhoz, pontosabban a lengyel nemességhez, arisztokráciához.

2021. december 2-án a Művészetek Házában tartott előadást Zsolnay-Mattyasovszky Zsófia „Eozintól az AVH-ig – Dicsőségtől a meghurcolásig” címmel. Örömmel nyugtáztam, hogy Zsófia felettem járt két évvel az azóta megszűnt Egyetem Utcai Általános Iskolában, igaz, annak idején épp elkerültük egymást, ő épp végzett, én pedig akkor iratkoztam át a patinás iskolába.

Az előadáson derült ki, hogy Zsófia nagyanyja Sulkowsky Mária, Zsolnay-Mattyasovszky Péter felesége lengyel hercegnő, pontosabban a Bielitz birodalmi hercegi család leszármazottja volt.

A Zsolnay név, annak ellenére, hogy nemesi eredetűnek hiszik sokan a névvégi „y” miatt – ami valójában soha nem volt a nemesi nevek elengedhetetlen kelléke –, valójában nem az. Annak ellenére, hogy a család saját magának megalkotott családtörténetében a nemesi múltra történik utalás.¹ Az első Zsolnayt II. Lajos király seregében Mohácsnál harcoló csatlósokkal bíró nemesként említik, aki a vesztes csata után Pécssett, más feltételezések szerint előbb Szombathelyen, majd Pécs környékén telepedett le.

A Zsolnay család nemességével még a rendszerváltás évében a Dunántúli Napló² is foglalkozott, s e cikk nyomán én is szót ejtettem róla „Címerek Pécssett” kötetemben,³ elfogadva – sajnos, és így tévedve – a cikkíró családtól kapott információit. Az Angstertől Zsolnayig kötetben Mattyasovszky-Zsolnay Tamás⁴ ír a család őseiről, melyből ihletet merítve dr. Vargha Dezső főlevéltáros is megemlékezett a *Pécsi Hét*⁵ hasábjain

¹ Mattyasovszky-Zsolnay Mikósné Gosztonyi Erzsébet: Az elfeledett Zsolnayak (Pécs, 2002)

² Gálos O.: A Zsolnayak ősi címere. In.: Dunántúli Napló 1989. 05. 15. Pécs

³ Sey G: Címerek Pécssett. (Pécs, 1995) 64. old.

⁴ Mattyasovszky-Zsolnay T.: Adatok a pécsi Zsolnay család történetéhez In.: Angstertől Zsolnayig. Ipartörténeti tanulmányok (Pécs, 1999)

⁵ Dr. Vargha D.: A Zsolnay család eredete. In.: Pécsi Hét 2008. 03. 07.

Az állítólagos 1550. évi címertan
Forrás: Dn 1989. 05. 15.

a Zsolnay család felmenőiről, s bár az eredeti – a családhoz tartozó – adatközlő autentikusnak tűnik, mégis azt kell mondani, hogy az nem más, mint a család történetének fonalát a múltba visszavezető képzelet szülte mesés szál.

Mattyasovszky Zsolnay Tamás írásában a családi címerről egy 1150-es „Wappensamlungra” hivatkozva beszél, s adja meg annak leírását is. Ha ez valóban így lenne, igen érdekes adatnak számítana, mivel ebben az időszakban a címerviselet még kuriózum volt, ami önként felvett és ritkán állandósult, apáról fiúra szálló

jelkép volt. Az egyéni címerek kialakulását ugyanis a 11–12. sz.-ra teszi a szakirodalom, ami részben a páncélok kialakulásának is következménye volt. E korai – ha volt ilyen – címertan leírását nem ismerjük. Mattyasovszky-Zsolnay Tamás megemlékezik egy 1550. évi címerről is, melynek leírását is adja.⁶ Sajnos leírásának megfelelő, Gálos Orsolya által publikált címertan rajzolata eléggé elnagyolt, kivitelezése nem címertanra vall. Hitelességét azért is el kell vetni, mert rajzolata alapján inkább 17. századi, mint előbbi, a sisakon ábrázolt tekercs miatt inkább polgári, mint nemesi címertan.

Nem szabad elsiklani a felett, hogy ha valóban lett volna – és hozzáférhető volt – akkor azt Siebmacher⁷ munkájában ne tüntette volna fel, így nehezen képzelhető el, hogy egy 1550-ben adományozott címertan ebből a jeles munkából kimaradjon.

A pécsi Zsolnay család egykori nemesi státuszát mindenképpen cáfolni kell annak ellenére, hogy a további szakirodalmak⁸ három Zsolnai (Solnai) családöt is említenek, ám azok beillesztése, hozzákapcsolása a híres pécsi családhoz meglehetősen dús fantáziát igényel.

⁶ Csücsköstalpú vágott pajzs felső mezejének jobb szélén fogyó holdsarló, az alsó mező bal szélén hatágú csillag lebeg, mindkét mezőn átnyúló balharánt hegyével felfelé álló tollas nyílvevő. A pajzs feletti pántos sisak tekercsén jobbra álló, levágott, könyökben hajlított kar görbe szablyát markol. Takarók mindkét oldalt, Színjelölés nincs.

⁷ Johan Siebmacher: Grosses und allgemeines Wappenbuch. A legteljesebb címertan-űjtemény, mely szinte valamennyi német fejedelemség, osztrák–magyar tartomány stb. nemesi és polgári címertanait tartalmazza. Megjegyzem 1961-ig bővítésre került.

⁸ Kempelen B: Magyar nemes családok (Bp.; 1932.) és Nagy I.: Magyarország nemes családai (Pest; 1863)

Nagy-Magyarországon egyébként két Zsolna nevű helység is volt Trencsén, illetve Zólyom megyékben, az innen elszármazók közül pedig többen a család lakhelyéről vehették nevüket, mindenféle vérségi kapcsolat nélkül.

A *zsolnavári Zsolnay* család Borovszky⁹ szerint Tolna megyéből származik ahonnan Pest vármegyébe költözött, de a Dunántúl és Zemplén vármegyében is elterjedt, ahol birtokaik is voltak. Közülük Endre (+1883) gróf Andrassy Károlyné bonorum directora,¹⁰ Andor pedig közigazgatási tisztviselő volt, s az 1900-as évek elején versegi birtokos. Címerét egy Zsolnay nevezetű családnak ismerjük. (Címer: kékben, fészkében ülő és kisdedeit a saját vérevel tápláló pelikán. Sisakdísz: ugyanaz: Takarók: kék–arany, vörös–ezüst.) Borovszky sorozatában, Torontál vármegyében 1779-ben Zs. Zsigmondot, Temesben 1822–26 között Zs. Jánost, Zemplénben 1865-ben Zsolnay Endrét említi. Utóbbit *Matyasóvszky* (!) Kálmánnal együtt, mint a vármegye 1865. évi középponti választmányának tagjait, azzal a – mind a 46 fő választmányi tagra érvényes – megjegyzéssel, hogy „Egy sincs közöttük ú. n. 49-es republikánus, sőt »vult rebellis« is alig akad egy-kettő”.

Nagy Iván¹¹ egy *kis-sárosi Solnai*, másképp *Zsolnay* családot említi Erdélyben az 1700-as évek elejéről.

Kempelen¹² a fenti családon kívül a Győr vm-i nemesi összeírásban említi 1754–55-ben *Zsolnay István* özvegy feleségét, Szakáll Ilonát, egy Zólyom vm-ben élt kihalt családot,¹³ és *Wix Adolf*, cavallai osztrák-magyar konzult, aki nemességet 1906. január 26-án kapott Ferenc Józseftől és – nevét a legfelsőbb helyen engedélyeztetve – 1911. augusztus 11-én *zsolnai Zsolnayra* változtatta.

A név és a család lehetséges eredetét keresve három a 48/49-es szabadságharcban vitézkedő *Zsolnayra* találtam: *Ede* (Ödön) (*1821) szabómeszterre, Balassagyarmatról; *Ferenc* (*Szabadka, ?1787) ny. cs. kir. fhdgy [1850. 02. 15-én, Aradon golyó általi halálra ítélték, amit 5 év várfogságra módosítottak] és *Sámuelre* (*Bártfa, 1814. 12. 25.) h. fhdgy-ra, aki 1890-ben még élt.¹⁴

A felsoroltakkal a pécsi Zsolnay családnak kapcsolata nem mutatható ki, csakúgy, mint a korábban említett családtag tollából megjelent írásban szerepeltetett Zsolnayakkal.

⁹ Borovszky S.: Magyarország vármegyéi és városai Pest-Pilis-Kiskun vm. Pest vm. nemes családai

¹⁰ Jóságigazgató

¹¹ Nagy I.: Magyarország nemes családai (Pest, 1863)

¹² Kempelen B.: Magyar nemes családok (Bp., 1933)

¹³ Ld. még Nagy I.: Magyarország nemes családai

¹⁴ Bona G.: Hadnagyk és főhadnagyk 0z 1848/49. évi szabadságharcban (Bp., 199) 531. o.

Arról a fontos momentumról sem szabad elsiklanunk, hogy a Zsolnay név a szokásos nemesi összeírások alkalmával sem Vas, sem Baranya megyében nem szerepelt, pedig ez akkoron, mikor még éltek a nemesi jogok, az azokkal való élésnek feltétele volt.

Érdekesnek tartom, hogy bár a család egyes tagjai a régmúltban gyökerező nemességüket emlegették, egy lépést sem tettek azért, hogy új keletű nemességet és címert szerezzenek, annak ellenére, hogy Zsolnay Miklós gyáros, főrendiházi¹⁵ tag volt, s jól tudjuk, Ferenc József előszeretettel adott nemességet és címert a feltörekvő jómódú polgároknak, iparmágnásoknak, tudósoknak, hivatalnokoknak. (Pl.: *Entz Géza* egy. tanár – 1915; szárazajtai *Incze Kálmán* műsz. tanácsos – 1914; *Hazai Samu* altáb. honv. min. – 1912; *hatvani br. Deutsch Sándor* nagyiparos – 1910; *Aich Ferenc*, a Magyar Serfőzők Országos Egyesülete elnöke – 1909; *Törley József* pezsgőgyáros – 1896; *csepeli Weisz Manfred* gyáros és nagykereskedő – 1896; *belecskai Mechwart András* vezérigazgató – 1899; *győrszigeti Kankovszky Ferenc* – 1917.). Az igazsághoz ragaszkodva meg kell jegyezni, hogy Pécsről, Baranyából viszonylag kevés nemesítés történt Ferenc József által. Ezen kevesek közül talán *jánosi Engel Adolf* nagyvállalkozót (1886. április 6-án nemesség, 1887. május 5-én előnév-adományozás) és *kántorjánosi Mády Ignác* szentlőrinci birtokost (1896. október 10. nemességadományozás) említeném meg.

E család származásával, státuszával foglalkozó gondolatok lezárásaként engedtessek meg, hogy hangot adjak annak a véleményemnek, hogy a Zsolnay név patináját – ami a családtagok szívós, kitartó és hozzáértő munkájának eredménye – nem kell, és felesleges is nem létező címmel öregbíteni, hírnevüket tetteik, alkotásaik öregbítik!

Érdemes pillantást vetni a Zsolnayak házassági kapcsolataira, melyek között szép számmal akadnak nemesi származásúak is. Bár a nemesi előjogok jórészt 1848-ban megszűntek, és az idők folyamán egyre kisebb jelentőséggel bírt a nemesi származás, mégis jól mutatott – főleg hangzott – a családfán egy-egy patinás név a Monarchia megszűnése után is. Említhetem a *győrszigeti Kankowsky*, *kopaszynai*¹⁶ *Sikorsky*, az *alsó-*

¹⁵ A Főrendiház a magyar országgyűlés felsőháza volt, mely 1918-ig működött és jogilag 1926-ig állt fenn, 1927-től egyszerűen felsőháznak hívták.

¹⁶ A „kopaszynai” előnév használata egy sajnálatos tévedés eredménye, mint, ahogy arra rámutattam egyik írásomban (Egy családi legenda nyomában – A lengyel Sikorski családok és címereik), ugyanis a család által használt címer a Kopaszynai családé, aki ezt a Czastecki családdal együtt kapta. A Sikorski család címere, amit több más lengyel családdal közösen kapott, a pécsi Sikorskiak által címertől teljes egészében eltér.

mátyásfalvi Mattya-sovszky,¹⁷ a *kisjeszeni és megyefai* Jeszenszky,¹⁸ a *nádosi* Nádossy, a *vécsei és hajnácskeői gróf és báró* Vécsey, a gr. Pappenheim, a *krencsi és gosztonyi* Gosztonyi¹⁹ és a Sulkowsky neveket. Na persze fordítva is igaz, mivel bármely „címeres” családfán jól csengett a Zsolnay név, ami a 19–20. század fordulójára már nem csak Magyarországon volt jó hangzású, tekintélyt parancsoló név.

Valójában, amikor a *Sulkowski* (sic!) család történetének felderítésébe belefogunk, legelőbb a név helyes írásmódjára kellene rátalálnunk, tisztáznunk, melyet hol szimpla „v”-vel, hol duplával, hol „y”-nal, hol „i”-vel írnak a szakirodalmakban is. Talán a Zipernowsky név mintájára ez esetben is a Sulkowsky írásmód lenne a *helyes*, bár mint lengyel eredetű nevek, a régi iratokon egyszerűen csak „i”-vel kerültek rögzítésre. Megragadom az alkalmat, hogy megemlítsem, a magyar nyelvben is az „y”-ra végződő családnevek zöme sem a család, a személy egykori nemességére utaló perdöntő bizonyíték. A lengyelben még úgysem.

A lengyel nemesség és főnemesség soraiba tartozó családok eredetének kibogozása nem egyszerű feladat. Kezdve azzal, hogy ugyanúgy, mint Oroszországban, nagy számban történtek nemesítések és rangemlések – sokszor valós birtokadomány nélkül –, folytatva azzal, hogy a lengyel állam története is igen viszontagságosan alakult. Halkan jegyzem csak meg, hogy kezdeti erőszakos terjeszkedési politikája miatt (is).

¹⁷ A családtörténeti munkák ugyan két Mattyasovszky családot említenek, az *alsó- és felsőmátyásfalvi* Mattyasovszkyakat és *felsőmátyásóczi* Mattyasovszky családot. Erősen gyanítható – mondhatnám kétséget kizáróan – két egy töről fakadó családról van szó, mivel mindkét ág eredetét Liptó vármegyére teszik a szerzők, ahol állítólagos ősiük, Ábrahám, már 1282-ben feltűnt volna, mint, aki ekkor adományként kapja Alsó- és Felsőmátyásfalvát, ahonnan a későbbiek folyamán a családtagok elköltöznek, többek között Szepes vármegyébe. A családtagok által használt predikátummal ugyanaz a probléma, mint a családtörténeti munkákban írtakkal, tudniillik, hogy Liptó vármegyében Alsó- és Felsőmátyásóczi községek találhatóak, míg Mátyásfalva Szepesben, mindenféle előtag nélkül (ld.: Fényes E: Magyarország geographiai szótára). Így a helyes predikátum az „*alsó-, és felsőmátyásóczi*” illetve a „*mátyásfalvi*” lenne. [Mátyásóczi névvel még két falu él, az egyik Vas, a mások Zemplén megyében.] A nemzetség azonoságára utal a két családnak az általuk használt címerének nagyfokú hasonlatossága is. (Kék pajzsban zöld talapzaton álló, vagy koronába foglalt fekete medve mancsában hol három fehér liliomot, hol három fehér rózsát, hol meg három buzogányt tartva. A takarók hol kétszínűek (kék-ezüst), hol jobbról arany-kék, balról ezüst-vörös színt mutatnak.) A Zsolnay családra utaló *zsolnai* előnév használata nyilvánvalóan tévedésen alapul, mint ahogy az előzőekben írtam Wix Adolf, cavallai osztrák–magyar konzul nemesítésénél és névváltoztatásánál.

¹⁸ A család másik ága *nagyjeszeni* előnévvel nemes és báró.

¹⁹ Az előnév „*gosztonyi és krencsi*” formában *helyes*. A család másik ága *gosztonyi és köveszarvai* előnévvel él.

A Sulkowskyak felemelkedését vizsgálva szembetűnik, hogy egyértelműen nem mondható ki, hogy lengyel főnemesi család, csak az, hogy lengyel ősöktől származnak. Mégpedig a *Sulima* családból, akik valamikor megnemesítettek, s jó lengyel szokás szerint egyszerre, több más családdal azonos címet kapva, aminek pontos idejét nehéz meghatározni.²⁰ A család [Sulkowsky] rangemeléseiből is egyértelműen nyomon követhetjük az ország területeinek (és lakóinak) el-, és visszacsatolását a különböző felségterületekhez. A család rangemelései:²¹

Birodalmi gróf: Neustadt, 1733. 08. 22.

Cseh inkolatus (tartózkodás) 1733. 09. 20.²²

Cseh hercegi rang – (Primogenitura legidősebb ffi.-ág örökl. a rangot): Bécs, 1752. 03. 18.

Birodalmi hercegi rang (Primogenitura) 1752. 04. 17.

A hercegi rang kiterjesztése az egész családra: Bécs, 1754. 08. 05.

Cseh hercegi rang – Bielitz hercege: (Primogenitura) Bécs, 1754. 11. 02.

A hercegi rang lengyel elismerése: 1774.

Jól látható tehát, hogy a sorban a legutoljára történt meg a rang lengyel elismerése.

Ahhoz, hogy a miértre választ kapjunk, érdemes a lengyel állam történetét – ugyan nagyon röviden – áttekinteni, sőt nélkülözhetetlen, hogy ne villantsuk fel a nemzet történetének, s ebben a lengyel nemesség történetének egy-egy momentumát. Ebbe a történelmi háttérbe kell elhelyeznünk, a Sulkowsky család történetét, felemelkedését. Mielőtt a lengyel történelem mélységeiben elmerülnénk, meg kell említeni a rangemelésekkel kapcsolatban egy érdekességet. A német nyelvű szakirodalomban,²³ amit tanulmányoztam, sokkal jobban kitűnik a magyarban azonos fogalmakkal takart rangok mibenléte. A Freiherr – Baron, a Graf – Reichgraf, a Herculog, Reichherzog – Fürst²⁴ magyarban egyszerűen bárónak, grófnak és hercegnek fordítatik, a németben viszont jelentős státuszbeli különbséget is jelentenek ezek a megnevezések.

A lengyel államalapítás előzményeiről elég annyit megemlítenünk, hogy a 9. és 10. századra a területén élő népcsoportok közül kiemelkedő

²⁰ Ld. J. Siebmacher: Grosses und allgemeines Wappenbuch (Arcanum DVD IV.) Barzykowski, Borkowski, Broszniowski, Deyma, Drohomirecki, Gajewski, Grabowski, Eamiński, Popiel, Przyborowski, Przyłuski, Stanislawski, Sulkowski (gróf, majd herceg), Szawłowski, Zaleski, Zawisza

²¹ Gudenus J.J.: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája III. köt. (Budapest, 1998)

²² Siebmachernél 1723-as dátum szerepel!

²³ J. Siebmacher: Grosses und allgemeines Wappenbuch.

²⁴ Egyes esetekben fejedelemtént fordítandó.

viszlyá-nok²⁵ és a polánok,²⁶ valamint más népcsoportok egyesítésével I. Mieszko (960–992), a Piast-dinasztia megalapítója létrehozta birodalmát, aminek határai keleten az orosz területekig, délen és nyugaton pedig cseh és német határig nyúltak. Elsősorban a sorozatos német beavatkozások miatt Mieszko 966-ban felvette a kereszténységet. Halála után fia, Vitéz Bolesláv került hatalomra, aki több sikeres hadjáratot folytatott országa védelmében, ám terjeszkedett is, megszerezte Sziléziát, Morvaországot, Luzáciát, Danckát és a Balti-tenger partvidékét. Keleten egész Kijevig terjesztette ki hatalmát, és az akkor még távolról sem a ma köztudott lengyel–magyar barátság jegyében Magyarország északnyugati részét is elfoglalta. Igaz, e területekkel csak rövid ideig dicsekedhetett, mert Szt. István királyunk hamar kiverte Boleslav hadait az országból. A lengyel állam megalapítójának valójában Vitéz Boleslavot tartja a történelem, aki 1025-ben II. Szilveszter pápától koronát is kapott. Látjuk azonban, hogy korai vitézkedése magában hordozta a későbbi háborúk, és az országgal szemben felmerülő területi igények csíráját, s nyugodtan állíthatjuk, hogy Lengyelországnak igencsak viharos történelme volt, amit nemzeti széthúzás is tarkított.

A sorozatos területszerző és veszítő háborúk mellett pillantást kell vetnünk a sajátosan alakuló lengyel belpolitikára, s ebben a *nemesség szerepére, a nemesség tagozódására, az ország többszöri külső hatalmak általi szétdarabolására, s utóbbi következtében a nemesség egy részének a változó, új hatalomhoz való asszimilálódására* is.

1266-ban a Chełmno-vidékre betelepítésre került a *Német Lovagrend*, mely államának erősödése a Lengyel Királyságot és a Litván Nagyfejedelemséget egyaránt fenyegette, így a lengyel–litván szövetség kialakításához vezetett.

A sorozatos csatározások (csehek, oroszok, tatárok, Német Lovagrend) mellett a dinasztikus kapcsolatok révén a Lengyel Királyságból és a Litván Nagyfejedelemségből megalakult a kor legnagyobb európai állama, aminek legnagyobb sikere a Halicsi Oroszország bekebelezése (1387). Ugyanebben az évben I. Péter moldvai fejedelem is hűbéresküt tett Jagellónak, Moldvát ezzel 200 évre Lengyelország hűbéresévé téve.

²⁵ A fehér horvátok vagy viszlyánok vagy viszlánok a 6. századtól a 11. századig a Kárpátoktól közvetlenül északra, a mai Lengyelország déli részén élő szláv nép voltak. Egy részük a 7. században délre vándoroltak a Balkánra, mint a horvátok névadói és fő alkotóeleme. Az északon maradtak a 11. században beolvadtak a lengyelek közé.

²⁶ A polánok (lengyelül polanie) szláv törzs volt, amely a 8. században a Warta folyó környékét népesítette be. A 9. század végén sikerült alávetniük a legtöbb szláv törzset az Odera és a nyugati Bug folyók, a Kárpátok és a Balti-tenger között. A 10. századra uralmuk alatt egyesült Masovia, Kujawy és Nagy-Lengyelország.

Lengyelország és Litvánia megegyezés alapján (1413), létrehozta a különálló litván nagyfejedelemséget. *Az elkövetkezőkben a nagyfejedelmet a lengyel király nevezte ki a litván és lengyel nemesek tanácsa alapján. Létrejött a lengyel és litván nemesség közös közgyűlése a szejm, és megtörtént a litván nemességnek a lengyel nemesség szintjére emelése.*

A 15. századtól Lengyelország így nemesi parlamentáris monarchiává vált („nemesi köztársaság”).

Az eddigiek alapján könnyen belátható, hogy az agresszív lengyel terjeszkedés sorozatos kontraakciókat váltott ki. A hadviselésben fontos szerepet játszott a feudális lengyel államban a fegyverforgató nemesség, ám nem alakult ki a szenior-vazallus viszony, és nem terjedt el a feudum típusú hűbértulajdonok. A lengyel feudalizmus intézményei ezzel különböztek a nyugat-európaiaktól, ugyanakkor a 13–14. századtól több, a nyugati feudalizmussal rokon vonást (nemesi nagybirtok kialakulása, jobbágy-földesúri viszony általánossá válása, a privilegizált városok megjelenése) is hordozott.

A magán nagybirtok Lengyelországban a 13. században terjedt el. A nagybirtokosság a 14. század közepére már zárt, hadi jogon privilégiumokkal bíró katonáskodó rétegből állt, akik az uralkodóktól örökjogon kapták birtokaikat. A kiváltságossá tett birtokokra a katonai szolgálatkötelezettség azonban nem vált általánossá, sőt, a „hadi jogon” szerzett kiváltságok általánosan elterjedtek és „leszálltak” a kisebb birtokosokra is. A 14. század végétől az „egyenjogúság” eszménye alapján minden nemesi cím öröklődővé vált. Ezután nem a „hadi jogon” bírt föld, hanem a születés lett a nemesi kiváltságok forrása. Lengyelországban – ellentétben Nyugat-Európával – nem alakultak ki a nemességnek jogilag egymástól elkülöníthető rétegei, nem született nemesi hierarchia a kiváltságok alapján, mert a privilégiumok egyformákká váltak. Minden nemes közvetlenül az uralkodó alá tartozott. A 14. században a területi széttagoltság felszámolása után, eltűnt a király és a nemesség között álló réteg, a volt fejedelmek és közvetlen kiszolgálóik rétege. Nem született meg a többletjogokkal rendelkező arisztokrácia. Ezzel Lengyelországban jogilag egységes nemesség alakult ki.

Lengyelországban Nyugat-Európához képest csak későn jelentek meg és terjedtek el a címerek, a 14–15. századtól. E megkülönböztető jelképek általában nem egyetlen család kapta meg, viselte. Mint ahogy a *Sikorsky – Lis – Kopaszínay* családok esetében is láttuk – ahogy az előzőekben a *Sulima* családnál is utaltam rá – ugyanazt a címert tucatnyi család is használhatta. Lengyel vonatkozásban kevés volt az olyan címer, amelyet egyetlen közös őstől származó család birtokolt. Vérokonság

helyett a banderiális katonáskodás volt a közös jelkép használatának alapja, azaz a nagybirtokos címerét a bandériumában szolgáló szegény nemes is viselte, kifejezve ezzel hovatartozásán kívül egyben azonos jogállását is.

A 14. század végéig a lengyel nemesség soraiba viszonylag könnyű volt bejutni, az állam (az uralkodó)²⁷ alig ellenőrizte a kialakulás folyamatát. Miután ez a nagy létszámú, privilégiumokkal rendelkező réteg a politikai hatalmat is birtokába vette, leállt a nemesítés folyamata. Maga a nemesi réteg volt az, ami akadályokat gördített továbbiakban a nemessé válás útjába.²⁸

A Német Lovagrend, miután elvesztve a császár támogatását, Oroszországgal szövetségbe egy vesztes háborút (1519–25) követően feloszlott, és létrejött a Rendi Poroszország a Lengyel Királyság öröklött hűbéri földje (Porosz Hercegség – Hercegi Poroszország) név alatt a Hohenzollern-ház kezében maradt.

1569. július 1-jén Litvánia orosz fenyegetettsége miatt létrejött az ún. „lublini unió” a szejm határozata alapján, mely új állam születéséhez vezetett. Az új állam neve: *Két nemzet köztársasága*, közös uralkodóval, parlamenttel (szejmmel), pénzegységgel, kül- és védelmi politikával, de külön hadseregekkel és központi hivatalokkal, saját nyelvekkel. A létrejött lengyel–litván állam parlamentáris rendszerű, és uralkodója választható volt. A lengyel uralomtól féltő litván nemeseket Zsigmond Ágost a Litván Nagyfejedelemség déli részének (Poleszje, Volhinia, Kijev) Lengyel Királysághoz való csatolásával kényszerítette jobb belátásra. Az első királyválasztásra 1573. május 20-án került sor, míg a másodikra már egy év múlva, amikor Báthory István erdélyi fejedelmet (1575–86) ültették trónra. Persze közel sem volt közmegegyezés az ügyben, a

Lengyel nagybirtokos nemes 1573
Forrás: Sulák P: Az „Aranyszabadság” földje... <https://ujkor.hu/content/az-aranyszabadsag-foldje-a-lengyel-nemesi-koztarsasag> 2022. 01. 07. 12:12

²⁷ Az uralkodó személye és az államhatalom egységes.

²⁸ Michał Sczaniecki: Les origines et la formation de la Noblesse polonaise au Moyen âge. (A lengyel nemesség eredete és kialakulása a középkorban, in. Acta Poloniae Historica XXXVI. köt. 1977., 101–108. old. <http://www.c3.hu/~klio/klio921/klio042.htm> 2022.01.13. 19:26 Klio 1992/1. 1. évfolyam

litván, krakkói, porosz nemesség II. Miksa német-római császárt tartotta alkalmasabb uralkodónak. A belviszályt kihasználva Oroszország ismét bevonult Litvániába, amivel 1582-ig tartó háború tört ki.

A belső viszályok és a háborús konfliktusok közepette Lengyelország talán történelme csúcsára ért. 1587 júniusában Vasa Zsigmond svéd herceget választotta a szejm királynak (1587–1632), akinek uralkodása alatt Lengyelország 1618-ban elérte legnagyobb kiterjedését. Területe majdnem egymillió km² volt. Igaz, mindez sorozatos háborúskodás eredményeképp.

Kitört az első lengyel–svéd háború, majd 1605-ben Lengyelország Oroszországgal került konfliktusba.

A tündöklés után Lengyelország történelmének talán legrosszabb időszaka következett, ami János Kázmér (1648–1668) uralkodására esett. Fellázadtak a mai Ukrajna területén élő kozákok, Oroszország hadat üzent Lengyelországnak, svéd támadás érte az országot, Litvánia, felmondva a lublini uniót, svéd fennhatóság alá került. X. Károly Gusztáv svéd király kísérletet tett Lengyelország felosztására. Frigyes Vilmos, porosz-brandenburgi választófejedelem csak úgy sikerült a lengyeleknek „lekenyerezniük”, hogy a Porosz Hercegség fölötti hűbéri fennhatóságot átadták számára, mellyel Poroszország független, Brandenburggal perszonálunióban összekötött állammá lett. 1658-ban Oroszország ismét megtámadta Lengyelországot, melynek során a lengyelek elvesztették Szmolenszket és az egész bal parti Ukrajnát.

Belföldi katasztrófa volt a Lubomirski nemesi lázadás (1666), amelyben a nemesség egy része tiltakozott a király tervei ellen, melyben a lengyel koronát kívánta átadni.

A II. János Kázmér lemondása után a belháborút kihasználva Törökország délről megtámadta Lengyelországot, mely háború során a lengyelek elvesztették Podoliát és a jobb parti Ukrajna egy részét, évi hűbéradó fizetése mellett. A területek visszaszerzése 1676-ban történt meg.

Az időközben királlyá választott Sobieski (III.) János a Porosz Hercegség visszaszerzése érdekében sikertelenül próbált szövetséget kötni Franciaországgal, így a Habsburgokkal lépett egyezsége. Ennek keretében a törökök által ostromolt Bécs felmentésére személyesen vezetett hadseregével 1683. szeptember 12-én legyőzte a kahlenbergi csatában az oszmán sereget. III. János, hogy megszerezze az orosz támogatást a törökországi háborúhoz, végső békét kötött Moszkvában (1686), amely megerősítette az 1667. évi fegyverszünet határozatait, mely szerint Lengyelország hivatalosan lemondott Szmolenszkről, Kijevről és Kelet-Ukrajnáról. A szejm a túl „drága” békefeltételek miatt a fegyverszünetet egészen 1764-ig nem ratifikálta.

III. János halála után Wettin Frigyes Ágostot választották királlyá (1697–1704, 1709–1733). Az új király II. Ágost néven kötött szövetséget I. Péter orosz cárral Svédország ellen, amivel Lengyelországot a nagy északi háborúba sodorta (1700–1721).

A 18. század első évtizedében Lengyelországban egyre rosszabbá vált a helyzet. II. János Kázmér idején a szomszéd nem katolikus vallású államok ellen vezetett háborúk a nemességben felélesztették a vallási és az idegengyűlöletet(!) Ugyanakkor a nemesi demokrácia is zátonyra futott, amit a – kialakult a „*liberum veto*”²⁹ intézménye is erősített –, mely lehetővé tette egyetlen [nemes] résztvevő számára is, hogy a szejm döntését megghiúsítsa, az ott hozott határozatot érvénytelenítse. Lengyelországban nemcsak a hatalom, de a hadsereg is meggyengült. Az ország valójában olyan terület lett az északi háborúban, melyen a svéd és orosz hadseregek oda- és visszavonultak rabolva, kizsákmányolva azt. 1704 januárjában a svédek megszállták Lengyelország nagyobb részét, Ágostot száműzték, új királyt ültettek a trónra a poznaí Stanislaw Leszczyński vajda személyében. 1709 júliusában viszont az oroszok poltavai győzelme után II. Ágost visszatért a lengyel trónra, ám az ő halála után a lengyel örökösödési háború következtében a korábban száműzött Stanislaw Leszczyńskit választotta királlyá (1733 szeptembere) a nemesség. Uralma rövid ideig tartott, mivel a Varsót elfoglaló orosz csapatok rákényszerítették a nemeseket, hogy II. Ágost fiát, III. Ágostot válasszák fejedelemmé (1733–1763). Az örökösödési háború 1736-ban fejeződött be, amikor Leszczyński hivatalosan is lemondott a koronáról. Lengyelország fokozatosan egyre nagyobb mértékben vált függővé Oroszországtól. A lengyel hadsereg ez időben kisebb volt, mint némely főúri család magánhadserege.³⁰

1764-ben orosz-porosz nyomásra a szejm egy litván nemest, Stanislaw Poniantowskit választotta királlyá, Szaniszló Ágost néven (1764–1795). Az Oroszországtól való függőség ellen tiltakozó köznemesség felkelést szervezett (1768–1772), ami elbukott. Lengyelország szomszédai

²⁹ Liberum veto (lat.): Szabad ellentmondás, az ellentmondás joga.

³⁰ Michal Sczaniecki: Les origines et la formation de la Noblesse polonaise an Moyen âge. (A lengyel nemesség eredete és kialakulása a középkorban, in. Acta Poloniae Historica XXXVI. köt. 1977., 101–108. old. <http://www.c3.hu/~klio/klio921/klio042.htm> 2022.01.13. 19:26 Klio 1992/1. 1. évfolyam Az Acta Poloniae Historica, a Lengyel Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének 1956-ban alapított folyóirata. A tanulmányokat az 1975-ös lublini lengyel-francia nemességtörténeti konferencia előadói anyagából válogattuk. Jelentőségüket az adja, hogy feltárják a középkori Európa egyik legnagyobb nemesi társadalmának kialakulását, fejlődési sajátosságait és szerepét a lengyel „nemesi köztársaság” intézményeinek kialakításában.

azonban, kihasználva az alkalmat, Lengyelországtól területének jelentős részét elvették. (Lengyelország első felosztása – 1772. augusztus 5.). Ettől fogva Lengyelország gyakorlatilag orosz protektorátus lett, ahol a tényleges hatalom az orosz nagykövet kezében összpontosult.

II. Katalin orosz cárnő, híve abban, hogy az orosz befolyás Lengyelországban elég erős, 1787-ben hadseregét Lengyelországból kivonta. 1787-ben összeülhetett a szejm is, ahol a reformbarátok fölényben voltak. Döntésükkel megalkotta az első kartális alkotmányt Európában, bevezették az alkotmányos monarchiát, és szétválasztották a hatalmi ágakat (törvényhozó, végrehajtó, igazságszolgáltató hatalmak). A polgárság jogainak növelése mellett eltörölték a *liberum veto* intézményét is. A szejm e döntésének egyenes következménye volt a cári csapatok visszatérése az országba, és persze az alkotmány felfüggesztése. Ezzel megtörtént Lengyelország második felosztása (1793. január 23.).

Tadeusz Kościuszko vezetésével 1794-ben felkelés tört ki az orosz elnyomás ellen, amit az osztrák Habsburgok, Poroszország és Oroszország közös erővel számolt fel, így 1795. október 24-ével Lengyelország megszűnt létezni, az „első Lengyel Köztársaság” 123 évre eltűnt a térképről. A 16–18. századra a lengyel nemesség egységes jogállása alapos csorbát szenvedett, a gyakorlatban a nemesség szegényebb rétege és az újonnan nemesítettek köre már korántsem élvezte korábbi privilégiumait. A saját földjüket paraszt módjára művelő nemeseket a 16. századtól már adó terhelte, a 18. század végére a szejmben való közvetlen részvételi lehetőségükről is le kellett mondaniuk, az 1669-től megnesemesítettek leszármazói csak három generáció elteltével viselhetek köztisztviséget.³¹

*A birtoktalan vagy paraszti birtokon élő nemes amellett, hogy adóköteles lett, köztisztviséget sem viselhetett, ám nem kellett katonáskodnia. Jogvesztése azonban arra az időre terjedt ki, míg birtokot nem tudott szerezni magának. Ez esetben összes nemesi kiváltságát automatikusan visszanyerte.*³²

Egyes becslések szerint a 17. század közepén a nemesség már a népesség 8-10%-át tette ki, sőt Mazóviában, ahol az új főváros, Varsó feküdt,

³¹ Andrzej Wyczanski: La structure de la noblesse polonaise au XVI-XVII. riédes (Remarques methodiques) A lengyel nemesség szerkezete a XVI-XVIII. században. Methodikai megjegyzések, in. Acta PoUniae Historica XXXVI. köt. 1977., 109–117. old.) <http://www.c3.hu/~klio/klio921/klio042.htm> 2022.01.13. 19:26 Klio 1992/1. 1. évfolyam/1.

³² Stanisław Grodziski: Les devoirs et les droits politiques de la noblesse polonaise (A lengyel nemesség kötelességei és politikai jogai in Acta Poloniae Historica XXXVI. köt. 1977., 163–176. old.

Az Acta Polinae Historica, a Lengyel Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének 1956-ban alapított folyóirata. <http://www.c3.hu/~klio/klio921/klio042.htm> 2022.01.13. 19:26 Klio 1992/1. 1. évfolyam

a népesség 20%-át is elérte. Ez a magas arány egyedülálló volt Európában, s különös súlyt adott a nemességnek.³³

A nemesség közel 60%-át a legtöbbször birtok nélküli, vagy falutörödéssel rendelkező kisnemesség tette ki, míg a főnemesség aránya 10% körüli volt. A középnemesség birtokai a 17–18. században rohamos gyorsasággal aprózódtak fel. A leggazdagabb és legszegényebb nemesek közötti jövedelemkülönbség hétezerszeres volt, ami az elszegényedettek társadalmi függőségéhez is vezetett.³⁴

„A megközelítőleg azonos jogállásból adódóan a lengyel nemességen belül alig volt szokásban hercegi, márkai, grófi vagy bárói címet viselni. Helyette volt viszont bőven ún. címzetes területi tisztség, amely még a széttagolódás korából maradt fenn és burjánzott el.³⁵ Minden nemes törekedett valamilyen címzetes területi tisztséghez jutni és azt viselni. A nemesi címek hierarchiája helyett a tisztségviselői címek hierarchiája alakult ki. A főtisztségek (helytartó, comes stb.) csak a leggazdagabb nemesek számára voltak fenntartva.”³⁶

Pusztán presztízsből, a lengyel nemesség körében a család hírneve, „ősi múltja” sokat számított, így gyakorivá vált a gazdag családok körében, hogy római, görög vagy szarmata ősókat „kutattak” fel maguknak.³⁷

A Sulkowsky – később hercegi család – őseit egyes genealógusok egy Schlaube nemzetségből származó Hans v. Lestwitz nevű köznemesnek tartják, aki a „Sulkowski” nevet vette fel sulkowi ősi otthonáról. Állítólag e Leczycai vajdasági nemes család már 1550-ben előfordult volna. (Meglepő, hogy címerük pajzsalakja igen nagy hasonlatosságot mutat a Sikorsky család lengyel címerével.) E mára kihalt Lestwitz nevű lengyel család azonban teljesen más címerrel rendelkezett, mint a Sulkowskyak, így inkább ez csak családi múltnak egy mesés eleme.

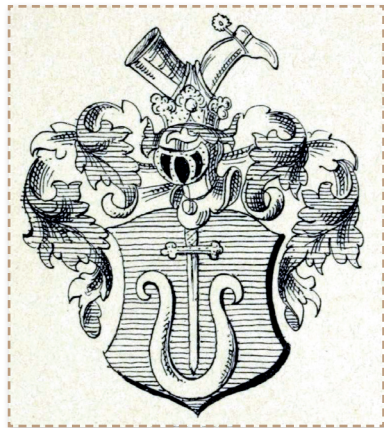
³³ Stanistaw Grodziski: Les devoirs et les droits politiques de la noblesse polonaise (A lengyel nemesség kötelességei és politikai jogai in Acta Poloniae Historica XXXVI. köt. 1977., 163–176. old. Az Acta Poloniae Historica, a Lengyel Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének 1955-ban alapított folyóirata. <http://www.c3.hu/~klio/klio921/klio042.htm> 2022. 01. 13. 19:26 Klio 1992/1. 1. évfolyam

³⁴ Andrzej Wyczanski: La structure de la noblesse polonaise au XVI–XVII. riédes (Remarques methodiques) A lengyel nemesség szerkezete a XVI–XVIII. században. Methodikai megjegyzések, in. Acta Poloniae Historica XXXVI. köt. 1977., 109–117. old.) <http://www.c3.hu/~klio/klio921/klio042.htm> 2022. 01. 13. 19:26 Klio 1992/1. 1. évfolyam

³⁵ Ezek a területek akár pár négyzetméteresek is lehettek. Id: Sulkovski család története.

³⁶ Andrzej Wyczanski: La structure de la noblesse polonaise au XVI–XVII. riédes (Remarques methodiques) A lengyel nemesség szerkezete a XVI–XVIII. században. Methodikai megjegyzések, in. Acta Poloniae Historica XXXVI. köt. 1977., 109–117. old.) <http://www.c3.hu/~klio/klio921/klio042.htm> 2022.01.13. 19:26 Klio 1992/1. 1. évfolyam

³⁷ Andrzej Wyczanski: La structure de la noblesse polonaise au XVI–XVII. riédes (Remarques methodiques) A lengyel nemesség szerkezete a XVI–XVIII. században. Methodikai megjegyzések, in. Acta Poloniae Historica XXXVI. köt. 1977., 109–117. old.) <http://www.c3.hu/~klio/klio921/klio042.htm> 2022. 01. 13. 19:26 Klio 1992/1. 1. évfolyam.

A Lestwitz címer
Forrás: J. Siebmacher

A valós ős feltehetőleg *Paul Sulima* lengyel nemes volt, akinek leszármazóin keresztül jutunk el az első Sulkowskynak nevezett ősig Ez a köznemesi Sulima családból kinőtt hercegi család felettebb jól tükrözi a „lengyel” történelmet. Tagjai osztrák, porosz, bajor, szász, lengyel, cseh, orosz címet, katonai rangokat, kitüntetések viseltek, sokan közülük egyszerre valamennyit, és egy korban élő családtagok – akár testvérek is – voltak más-más nemzeti hadsereg tisztjei.

A Sulkowskyak a Monarchián keresztül jutottak el Magyarországra, őseik közt egy-egy magyar beházasulóval,

így: bánóci Bánóczy, gr. Nyáry, Tagányi, gr. Majláth, br. landseei Dietrich von Pankota, szilasi és pilisi Szilassy, alsómátyásfalvi. zsolnai Mattyasovazky³⁸ családokkal.

A Sulkowsky család tudható (feltételezhető) őse az 1570 körül élt *Paul Sulima* volt, aki több más hasonszórú családdal kapott közös címet és nemességet. Felemelkedésük illusztrálására álljon itt néhány családtag címe, rangja, kitüntetése:

Johann Stanislawot 1697-ben már Sulkowsky néven emlegetik, mint krakói gróft, Krzeszowicei alispánt. A család több tagja viselt jelentős tisztségeket:

1700 körül *Stanislaw*, varsói kanonok;

1752 körül *Anton Sulkowsky*, főispán Osmolinban, szász választófejedelemi ezredes;

Kasimir, aki 1785-ben halt meg, lengyel királyi vezérőrnagy, az orosz Szt. Anna-rend és a pfalzi Oroszlán-rend tulajdonosa;

Ignác (1733–1796) a braclawi Vajdaság intézője, lengyel királyi vezérőrnagy, az Oroszlán-rend lovagja;

Theodor, 1760 táján császári és királyi ezredes, míg fia, *Anton*, lengyel királyi kapitány;

Alexander Josef Birodalmi gróf (1733. 08. 22. Neustadt). Az elsőszülött jogán herceg (1752. 03. 18. Bécs); birodalmi herceg, (1752. 04. 17. Bécs) (Primogenitura / elsőszülötti jogon), Reisen, Schmiegel, Kobylin, Zduny, Baschkow, Wijów, Górka, Loszakowice, Neschwitz, Holscha, Zescha,

³⁸ Itt szándékosan a család által használt predikátumot írtam.

Gabel, Krojanke u. Czlopa hercege. Az elsőszülött jogán (1752. 03. 19. és 1754. 11. 02. Bécs) Bielitz hercege, Sokolniki, Piaseczna, Nowodwór és Odolanów főispánja, lengyel királyi, és szász választófejedelmi állam- és kabinetminister, főkamara, generális ezredparancsnok, az orosz cár Szt. Anna-rendjének lovagja, az Alekszej Nyevszkij-rend tulajdonosa, a lengyel király „Fehér Sas”-rendjének és a szász választófejedelelem Szt. Henrik rendjének, valamint a pfalzi választófejedelelem Szt. Hubertus-rendjének birtokosa. 1733. 09. 20-tól a csehországi Halbthurn, 1749. 12. 09-től Porosz-Szilézia a tartózkodási helye. 1754. 08. 05-én korlátozás nélküli öröklési jogot kap (Primogenatus feloldása).

Anton Paul (*Lissa, 1785. 12. 31. + Reisen, 1836. 04. 13.) birodalmi herceg, a Máltai-rend nagymestere, a francia Becsületrend tisztí fokozatának birtokosa, a lengyel vitézségi kereszt, a bajor Szt. Hubertus-rend nagykeresztese, a sziléziai és porosz „Vörös Sas-rend” tulajdonosa, az orosz cár tábornagya és szárnysegéde, a porosz államtanács tagja. 1819 11. 04-én (hirdetve: Berlin, 12. 14-én) „fenséges” predikátumot, 1824. 03. 27-én pedig szavazati jogot kapott a Poznańi birtokai után.

August Anton Alexander Josef Sulkowski (*1820. 12. 13. + Reisen, 1882. 11. 20.) herceg, Lissa, Zduny és Kobylin, ura, porosz királyi hadnagy a Gárda őrezredénél, örökös tagja, szavazati joggal a poseni nagyhercegségben, mint választó, 1847. 02. 03. óta az államgyűlés alsóházában és 1854. 10. 12. óta a felsőházban. A Máltai-rend lovagja, a pápai Christus-rend nagykeresztese.

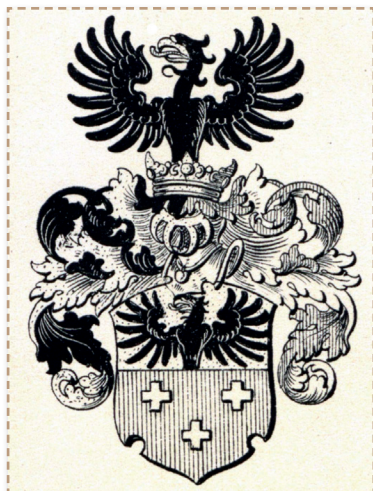
A család több ága is kihalt – a bőséges gyermekáldás ellenére, s nem csak leányágon –, s lépett sorban egymás örökébe.

A Magyarországra átszármazott ág elindítója *Luis Johann Nepomuk* herceg harmadik, legkisebb fia, *Viktor* huszárkapitány, aki kétszer nősült, első felesége *Braunberger Aurélia* (Szatmár, 1868. 08. 21. – Graz, 1912. 07. 07.), akivel házasságot a Nyitra megyei Bucsányban kötöttek, s akinek atyja, *Braunberger József Gotárd* őrnagy, feltehetőleg *Viktor* előjárója volt. Második házasságot 1915-ben kötött *szilási és pilisi Szilassy Paulával* (Bp.; 1888. 08. 02. – Pécs, 1975. 11. 03.). E második házasságból született leány, *Mária* (*Bp.; 1918. 01. 14.) aki a híres

A Sulima és a Sulkowsky család közös címere I.

Forrás: Siebmacher

Sulima-Sulkowsky II. címer
Forrás: Siebmacher

A Sulima család második címere
Forrás: Siebmacher

A vörös, fordított kalapformájú részben három (2, 1) négyzet alakú gyémántkő található, fehér kereszt alakú vésettél. A nyílt sisakok levélkoronáján a növekvő fekete sas ismétlődik arany fegyverzettel. Takarók: mindkét oldalt fekete-arany.

pécsi Zsolnay családból származó alsó-mátyásfalvi és zsolnai³⁹ Mattyasovszky-Zsolnay Péterrel (Pécs, 1913. – Pécs, 1994.), 1940. 07. 27-én Budapesten kötött házassága révén lett a „Zsolnay család hercegnője”.

A Sulima család két címet használt, melyek közül az egyik a Sulkowsky család nemesi címere is egyben, igaz, e címernek két variánsa is előfordul, melyek közt a jelentéktelen eltérés inkább rajzolójának műve.

Arannyal és vörössel vágott álló, doborpajzs; felső aranymezejében növekvő vörös fegyverzetű, jobbra tekintő, fekete sas; az alsó vörös mezőben három (2, 1) keresztezett négyzet alakú ezüst gyémántkő. A nyílt sisak levélkoronáján a pajzsalak ismétlődik, arany fegyverzettel. Takarók: jobbról fekete – arany, balról vörös – ezüst. A két család által közösen használt második címervariáns.

Álló csücskös talpú vágott katonai pajzs felső arany mezejében kitárt szárnyú, jobbra néző, vörös fegyverzetű, növekvő fekete sas, míg az alsó vörös mezőben, két sorban három ezüst kereszt (2-1) látható. A jobbra néző pántos sisak lombkoronáján a sas, arany fegyverzettel ismétlődik. Takarók: jobbról arany – fekete, balról ezüst – vörös. A Sulima család által önállóan használt második címer. Álló arany doborpajzs alsó felén széles, felfordított vörös vaskalap, amelyből kinövőn egy jobbra tekintő, vörös fegyverzetű, fekete sas emelkedik ki.

³⁹ Az előnévvel kapcsolatos anomáliáról már esett szó.

A Sulkowsky család címere rangemelési során bővítésre került.

Az 1732. évi grófi címerben a nemesi címer pajzsa ismétlődik, akként, hogy a sas mellén jobbharánt átvett arany korona díszleg. A pajzs felső élén kilencágú grófi korona, melyen, jobbra néző sisak, aminek levélkoronáján a címerállat ismétlődik. Takarók a sisak körül változatlanok jobbról: arany – fekete, balról: ezüst–kék. A pajzsot mindkét oldalról a pajzs középvonala felé ágaskodó egy-egy arany oroslán tartja első mancaival. A megjelenített oroslánok egyfarkúak, míg az eredeti címerleírásban határozottan kétfarkú oroslán szerepel.

Az 1732. évi grófi Sulikowsky címer
Forrás: Siebmacher

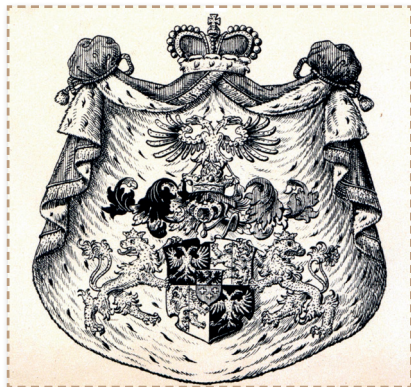
A címer megjelenítése nem következetes, a sas mellén haránt elhelyezett koronát hol jobb-, hol balharánt ábrázolják, a takarók színe pedig fekete–arany, illetve kék–ezüst színnel kerül ábrázolásra, azaz a lepel fonákja a fém, helyesen!!

E VI. Károly császártól Bécsújhelyen, 1733. augusztus 22-én kelt oklevélben, melyben az 1732. szeptember 2-án Drezdában kelt adományt erősíti meg, a grófi címert a következőképpen írták le:

A Sulikowsky grófi címer a Sulima családi címere, melynél a [fekete] sas mellkasát mind a pajzsban, mind a sisakon jobbról átlósan a gyémántokkal díszített szász grófi korona övezi. A pajzsot a jobbra néző (!) aranysisak (!) alatt jobbról ezüst–zöld, balról vörös–fehér takaró övezi. Pajzstartóként két kétfarkú arany oroslán szolgál. Érdekes a leírás, mivel a kilencágú grófi korona szóba sem kerül. Megtévésztő a takarók színe is, mivel a betűjelölés szerin (s.-g.) lehetne ezüst–arany is, ami viszont teljesen elfogadhatatlan lenne a heraldikában.

Az 1752. évi hercegi címer eleve kétféleképpen lett megjelenítve pajzstartókkal és anélkül. Eltérés mutatkozik a négyelt pajzs 2. és 3. mezejének színezésében is.

Álló csücsköstalpú négyelt pajzs, középpütt boglárpajzssal, ami a grófi címerpajzs rajzolatát adja: Arannyal és vörössel vágott álló pajzs; felső aranymezejében növekvő vörös fegyverzetű, jobbra tekintő fekete sas, mellén balharánt átvett arany koronával; az alsó vörös mezőben három (2, 1) ezüst kereszt. A négyelt öregpajzs 1-4., fekete mezejében arany kétfejű sas lebeg kitárt szárnyakkal. A

A hercegi címer pajzstartókkal
Forrás: Siebmacher

A hercegi címer pajzstartó nélkül
Forrás: Siebmacher

2-3. mező arannyal és ezüsttel hasított akként, hogy a pajzs középvonala felé essék az ezüst mező, bennük a pajzs középvonala felé ágaskodó kétfarkú oroszlánok, a mezők színeit váltoa. A pajzson jobbra néző aranypántos sisak, melynek levélkoronáján a pajzsbéli egész alakos kétfejű arany sas áll. Takarók: jobbról: fekete–arany, balról vörös–ezüst. Az öregpajzsot két koronás, kettős farkú, hátratekintő, ágaskodó arany oroszlán tartja. A pajzs mögött hermelinbélésű vörös palást, középuitt zárt vörös bélésű hercegi koronával, a palást két szélén egy-egy vörös, aranyzsinóros és bojtos hercegi sapkával.

A 3-4. mező durva heraldikai hibája a féltre fém alkalmazása!

A hercegi címer pajzstartók nélkül: Boglárpajzsként a keresztezett négyzet alakú ezüst gyémántköves grófi pajzsot alkalmazza, az első mezőben lévő sason jobbharánt átvett koronával. A négyelt öregpajzs 1-4. mezejében ezüst kétfejű, széttárt szárnyú sas, míg a 2-3. ezüsttel és vörössel hasított mezőben szint váltva vörös–ezüst, ágaskodó oroszlán lép a pajzs középvonala felé. A pajzs mögött fehér bélésű vörös sátorpalást, középuitt zárt vörös bélésű hercegi koronával. A palást jobb és bal felső széle aranyzsinórral átkötve.

A Sulkowsky család Magyarországon megjelent tagjai az ország politikai életében nem vettek részt, nagybirtokkal nem rendelkeztek. Egyetlen képviselőjük, Viktor – Mattyasovszky-Zsolnay Péter sógora –, aki ősei hagyományát folytatva katonatiszt lett. Magyar királyi huszárhadnagyként a második világháborúban, Bialystocknál, 1944. 07. 06-án eltűnt.

Érdekességként említem meg, hogy Ordas István: Simonyi Óbestert (Móra Kiadó, 1983 © Ordas I.) ifjúsági regényében a napóleoni háborúk kapcsán szerepelteti Sulkowsky huszártisztet is.

*Születésnapodra emlékezünk – dr. Horvát Adolf Olivér-emlékkönél,
2011. március 6.*

*(Girált, Sáros megye *1907. március 6.
† Zirc, Ciszterci Apátság 2006. augusztus 17.)*

Kedves túratársak! Fáradtan, a célnál megállva!...

Köszöntöm, és köszönjük, hogy a Mecsek Egyesület által meghirdetett emlékközhöz Horvát Adolf Olivér emlékezésére elzarándokoltak. Köszöntve, akik már voltak, és azokat is, akik most elsőként jöttek, hogy egy pillanatra halljanak felőle.

Ez a harmadik alkalom, [az első 2009. március 7-én volt, felkérésre Baronek Jenőtől], hogy tartsam meg tanár úrról az emlékezést egy túra keretében az emlékkönél.

¹ MÓCS Szaniszló dr. OCist. A Mecsek Egyesület tagja. Ciszterci tanárok *A Mecsek Egyesület tagjai / Temesi*

A Mecsek Egyesület jelentése az 1892-es egyesületi évről. Megjelent, 1893.

MÓCS Szaniszló, Gyula dr.**Kula*, Bácsmegeye, 1862. júl. 30. [+ Berlin, 1904. február 24.] (1886–1887., 1890–1903).

BITTER Illés dr. OCist. (1904): *Mócs Szaniszló 1862–1904.* * (élt 42 évet) r., rendes, kinevezett tanár.

»Két évvel ezelőtt betegeskedni kezdett. Az utóbbi időben annyira rosszabbodott állapota, hogy a most múlt év febr. 10-én vesebajának gyógyítása végett Berlinbe ment. Itt február 20-án veseoperációnak (nephrotomia) vetette magát alá, amely azonban közvetve halálát okozta. (Febr. 24.) Amiért soha sem tudott lelkesedni: német földön, Berlinben (Weissensee-Kirchhof E 25. sor, 36. sz. sírhely) van eltemetve«. Fotó: dr. Bokor Emil felvétele: Kiss József Mócs Szaniszló berlini sírjánál (másutt). [Ma ki látogatná meg a sírhelyét? Ciszterciek ...

A Ciszterci Rend pécsi róm. kath. főgimnáziumának értesítője az 1903–1904-ik iskolai évről. Közli Vass Bertalan dr. ig. Pécselt Taizs József Könyvnyomdája 1904. 1–3. o. Tanári kar gyászolja: 20–23. o

KISS József (1904): *Mócs Szaniszló dr. 1862–1904.* A Mecsek Egyesület évkönyve a XIV-ik egyesületi évről.

Összeállította Kiss József egyesületi titkár. Pécselt 1905. Wesseley és Horváth Könyvnyomdájában. Pécs Város Könyvtára 53343 sorszámmal felülbélyegzett. [67. o. + 3. o. melléklet] VI–X. lap. Fotó: Mócs Szaniszló közismert felvétel.

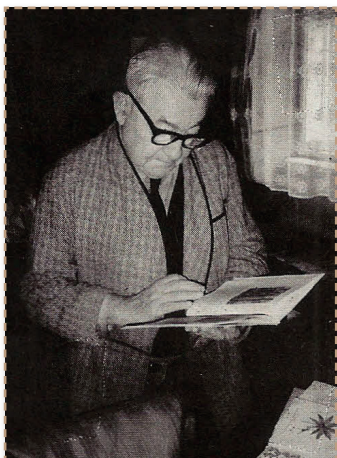
MÓCS Szaniszló dr. OCist: *Inczédy Dénes* OCist. (*1847 †1900) Mecsek-Egyesület jelentése az 1900-ik évről Összeállította Kiss József egyesületi titkár, 1900. Megjelent 1901. 9–13. o. Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai Rt.

TÓTH Klára: Emlékezzünk elődeinkre! *Szaniszló pihenője*, Mócs Szaniszló dr. OCist. A Mecsek Egyesület Évkönyve 2005. 9. szám (63.) 8–11. o.

Itt az emlékkőnél állva egy régi könyvben 1786-ból:

*„Ha kérded mi célja e kimetszett kőnek,
Az, hogy tanúja legyen az élőknek.
Hadd mondja el ez a néma márvány,
Hogy földi éltünk csak pára és szivárvány.”*

Talán kezdenék a fiatal 29 éves ciszterci tanár gimnáziumának évkönyvéből tőle vett szép idézettel: „Ezeknek a virágos aljnövényzetet alkotó fajoknak, de magának az erdőnek és cserjének a **kímélete és szeretete** egyik jele a finom és igazán művelt léleknek, **mely minden fűszálban és virágban csodákat lát, melyek tanítanak, felemelnek, nemesítenek, és a Teremtőhöz közelebb visznek.**”²

Horvát Adolf Olivér
Búvár c. lapban

A tudós tanár éltető lelke sok botanikust nevelt hazánknak, külföldnek.

Elkesítenyi, serkenteni tudta tanítványait, felébresztve bennük a természet szeretetét azzal, hogy élni a természetben, a természettel, azzal, hogy minden virág, fűszál, virágos rét, liget vagy zúgó erdőrengeteg, ez a sok szépség mind-mind a lélek nemesítője legyen.

A virágok lelkét tudta feltárni. Megértő szeretettel ébresztette fel a fogékony ifjú lelkekben a **virágok iránt való bensőséges vonzalmat**. Fontosnak tartotta, hogy a diákjai a természet életjelenségein keresztül megismerhessék, megszerethessék a természetet, tudjanak gyönyörködni szépségében, megbecsülnék kincseit.

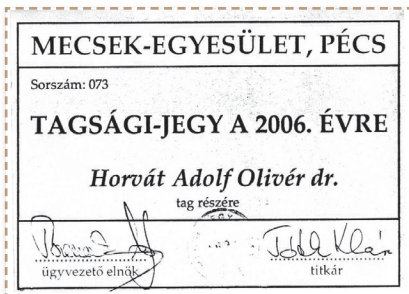
Sokszor idézte **Szent Bernát** ciszterci [*Dijon 1090~91 +Claircaux, 1150. aug. 20.] sorait: „Hidd el nekem, amit tapasztalás után mondok: több olvasnivaló van az erdőkben mint a könyvekben. A fák, a kövek dolgokra tanítanak téged, amiről a tanároknak sejtelmök is alig van.” – írta 106. levelében Murdach Henrikhez.³

² HORVÁTA. O. dr. OCst. :*A Mecsek és a Magyar középhegység közös virágkülönlegességei*. A Ciszterci Rend pécsi Nagy Lajos Gimnáziumának Értesítője az 1936/37 iskolai évről (13–29): 29. o.

³ PISZTER Imre dr. OCist. egyetemi tanár: *Szent Bernát élete és művei* Budapest, 1899. I. k. 599:56. o. II. k. 708. o.

Évtizedeken át tanította az ifjúságot a természet szeretetére, nemzedéket nyert meg kedvenc tantárgyának, a botanikának. Jól mondja Pascal, (1623–1662) a híres francia matematikus, fizikus, vallástörténész: „A természetben megnyilvánuló szépek lelki tartalomká kell válni, esztétikai élményekkel kell gazdagítani érzelmi világukat, hogy váljon a természet harmonikus lélekalakító erővé.” Kepler (1571–1630) matematikus, asztrológus, optikus: „A nagy kutatókat a természet tanulmányozása alázattossá tette és szívüket Istenhez vezette.”

Mecsek Egyesület tagsági jegy
Közlő Temesi

Iskoláink-Nevelőink c. folyóiratban a tanár úr megjeleníti az ökológia fontosságát, a növénygyűjtést stb. Pl.: „Helyi adottságok felhasználása a biológiai gyakorlatban” 1955. július–október (73–75.) „Tavaszi növénygyűjtés a Mecseken” 1956. április (14–16.) „Mecsek növényvilága” 1957. június (81–85.) „A növényvilág szerepe a baranyai táj kialakulásában” 1968. március (92–94.) „A villányi hegység növényvilága” 1968. december (127–130.) és sorolhatnánk. Örök élményt jelentettek akár biológiaóra keretén belül, akár kirándulások során a növénygyűjtés, növényhatározás, és a kedves, szeretetteljes hangulat. Többször is mondta ciszterci lelkiséggel: »Isten az igazságot a természetbe és a lélek világába rejtette el, ennek felkutatása és megismerése kell hogy legyen a nevelő-oktató munka elsődleges célja.«

Szociális érzékenységu lelke megnyilvánul a következő sorokban is: „A szegény nép a téli idő vége felé minél előbb igyekszik vadvirágszedéssel egy kis pénzhez jutni. Így azután ez az oka annak a leleményességnek, melynél fogva kinyomozzák a legelső tél végi virágok leő-helyét. Még a rendkívül kemény telu 1940. esztendőben is már március 1-én volt hóvirág a pécsi piacon. (Ma már védett!!) {...}. Kitúnik, hogy a virág és termés dísze egyúttal az ember gyönyörűségére és néhány szegény ember szerény keresetére, és nem kis részben leleményességének, és a természettől adott szépérzékének fejlesztésére is szolgál, → adatot nyújtva az ember és a növényvilág kapcsolatára itt a verőfényes Mecsekalján.”⁴

4 A pécsi piac vadvirágai Búvár, VI. évf. 6. sz. 1940. június 257–59. o.

Pécs 1942. Ciszterci Rend kiadása

gyümölcse. Távol egyetemi növénytani intézetektől és múzeumoktól, **elsősorban saját kutatásainak alapján**, de egyben az ide vonatkozó irodalom és herbárium anyag kritikai feldolgozásával, **a szerző teljes és megbízható képet nyújt a mecseki flóratérség virágos és harasztféle növényeiről**. Nemcsak a sokaktól kutatott Mecsekhegységet és a Harsányihegyet járja be, de lankadatlan buzgalommal tárja fel az eddig ismeretlen baranyai síkot és dombvidéket is. 260 kirándulás eredményét, **éveken át folytatott fárasztó könyvtári és herbáriumi munka gyümölcset nyújtja most nekünk**. Nemcsak a szaktudósok számára írt felsorolást ad [ez a rész, mint a szerkesztésben is megjelenő Magyar Flóraművek IV. kötete, szervesen illeszkedik az előzőkhöz], hanem élvezetes olvasmány is a nagyközönségnek a Mecsek és környéke növényvilágának kincseiről. A magyar botanikai tudomány valóban őszinte hálával és elismeréssel adózik **Endrédy Vendel zirci apátúr** áldozatkészségének, amely lehetővé tette Horvát Adolf, a rend érdemes és munkás tagja jeles könyvének megjelenését.⁵

RÉDL Jenő dr. kegyesrendi szerzetes: „Horvát Adolf nagy gondossággal állítja össze a fajokra vonatkozó irodalmi elterjedési adatokat, azokat a helyszínen szerzett közvetlen megfigyeléssel ellenőrzi, herbáriumokat lelkiismeretesen átnézi, a vidéken gyűjtött botanikusok jegyzeteinek újabb adataival bővíti.

⁵ Dr. báró berei SOÓ Rezső egyetemi ny. r. tanár. *A Mecsekhegység és környékének flórája*. ELŐSZÓ c. részben Kolozsvár. 1941. január 1.

2010. márc. 6.
HAO-empléktúra.

HAO-emplékkőnőnél, 2010. március 6.
Emlékezés, Temesi

Munkája azonban nemcsak ezeknek szintézise. 260 kirándulást tett a vidékre, hogy új adatokkal gyarapítsa, kibővítsa, s lehetőleg teljessé tegye, tiszta képet adjon a feldolgozott területeknek flórájáról. Ez minden tekintetben sikerült is neki. Hogy ez mit jelentett lelkiismeretes munkája mellett a szerzetes **paptanárnak**, azt jól tudjuk. **Áldozatos, idegeket nem kímélő munkájáért hálával tartozik Horvát Adolfnak a magyar kultúra [...].** Horvát Adolfnak flóraműve egyben fényes apológia [görög, valamilyen tan dicsőítése] marad a magyar szerzetes tanítórendnek kultúrmissziója mellett.”⁶

KÁRPÁTI Zoltán dr.: „**Ciszterci Rend adta ki magyarországi letelepedésének 800 éves évfordulója alkalmából. Áldozatkészségéért a magyar botanikai tudomány a legnagyobb hálával és elismeréssel adózik.** Azzal, hogy a magyar botanikai irodalom nagy nyereségeként elkönyvelt munka megjelenését a Rend lehetővé tette, ez évszázados kultúrmunkájának egyik legszebb tanújele és a kivételes jubileum méltó megünneplése.”⁷

JÁVORKA Sándor dr. [...] „Horvát Adolf ciszterci tanár: A Mecsekhegység és déli síkjának növényzete. Pécs, 1942. 104 + 160 oldal, négy térképpel, a műmel-léklettel és 14 táblával. A Ciszterci Rend kiadása. **Részletes tudományos munka a vadvirágos Mecsekről**, mégis úgy írta meg szerzője, hogy minden természetbarát, turista, cserkész és diák gyönyörködve okulhat belőle. Mert annyi színes és fekete illusztráció, fényképfelvétel és tájkép díszíti a 264 oldalas munkát, hogy minden laikus mindjárt tisztában van a Mecsek virágritkaságai-val, jellegzetes növényeivel. A szórakoztatva oktató, mégis komoly tudományos munkának szerencsés mintaképe Horvát Adolf tanár könyve. Szerzője hosszú

⁶ Dr. RÉDL Rezső kegyesrendi tanár, Veszprém. Dunántúli Szemle, 1941. 416. o. PTE. Központi Könyvtára. Ragj. sz.: R.199/A

⁷ Dr. KÁRPÁTI Zoltán, egyetemi magántanár, Bp., Botanikai Közlemények, 1942. évi XXXIX. k. 1–2. füzet.

évek óta saját szemével iparkodott meggyőződni a mecseki flóra minden adatáról. Bízvást elmondhatjuk róla, hogy rendszeresen bejárta Tolnát, Baranyát, de még Somogyot is, hogy a Dunántúl délkeleti szögletének növényvilágáról men-
nél teljesebb képet kapjon. Horvát Adolf könyve a Ciszterci Rend magyarországi letelepedésének 800-dik évfordulójára jelent meg, és minden dicséret és köszönet megilleti a Ciszterci Rendet, élén **Endrédy Vendel zirci apáturat**, amiért ezt a munkát oly megértéssel és nagy áldozatkészséggel, díszes külsőben, gyönyörű gazdag képanyaggal jelentette meg.”⁸

GÁRDONYI Géza: „**Én, az emberfajta**, e láthatatlan élőket érzem a virág illatában, a szellőben a fényben, a sötétben, a zenében, a tűz lángjában, a csön-
dességben. És a **gyöngyvirágot** csókolva őket csókolom.”⁹

TOMPA Mihály[*1817 †1868] *Éji Violák* szép versszakok részleteivel zár-
nám a megemlékező túránkat azzal, hogy türelmesen meghallgattak, és pihenésképpen egy kicsit emlékezhettünk tudós ciszterci tanár urunk-
ra néhány versidézettel is, akinek érdemeiért emléktáblát emelt e szép helyen a Mecsek Egyesület örökös tiszteletbeli elnökének, és évenként születése napján vagy a körül, túrával is őrzi emlékét.

És „folytatása következik” ahogy a tanár úr mondta, amikor is befejeztük a beszélgetést.

Tompa Mihály: Éji Violák
(Dalok. Ódák 1840–1865) között.

Tündéri szép az éj ...
Kis kertemben mélázva járok,
Azt várom szüntelen,
Hogy megszólítanak a virágok!

Alusznak a füvek, a virágok ...
Közöttük halkan énekelve, csak
Az éji őr szalad sietve,
Az éber éji őr, a kis patak.

S imé, a csendes éjben
Megnyílik száz virágkehely
Légben, halmon, mezőben,
Jó illatár terjedve el.

Lelkem virraszt, – miként az éji őr,
És messze jár a gyors gondolattal.
Köszöntve éjfél és korányt,
Harmatot, csendet, holdsugárt:

⁸ Dr. JÁVORKA Sándor, egyetemi ny. r. tanár Budapest, Katolikus Szemle, 55. évf. Szent István-Társulat, Budapest, 1941. október 10. sz. Szemlék, *Bírálatok Természettudomány c. alatt* 382. o.

⁹ GÁRDONYI Géza: *Mai csodák c. Gyöngyvirág* cím alatt. Gárdonyi G. művei Kossuth, 2013. 12. k. 144–146.

*Horvát Adolf Olivér Zirci- sírkert
2007. március*

*HAO- emléktúra.
2010. márc. 6.*

Illatos hunyor, Helleborus odorus. Fotó: Temesi

A Hamerli-dinasztia

Komlós Attila

Pécs gazdaságtörténetének meghatározó szereplője a Hamerli-dinasztia. Nevéhez fűződik a világhírű pécsi kesztyű, a Király utcában hosszú évtizedeken át működő vaskereskedés, valamint a Pannónia Nagyszálló. Mindemellett a Hamerlik jelentős mértékben hozzájárultak a Mecsek turistaútjainak fejlesztéséhez; a Flóra- és a Sári-pihenő megépítése szintén a család tagjaihoz kötődik. Jelen írás betekintést ad a család néhány jeles tagjának munkásságába és a három nagy üzletág történetébe.

Hamerli János és a kesztyű üzletág

Hamerli János 1894-ben

A pécsi Hamerli-dinasztia első ismert őse az 1780-ban született Hammerl Mihály, aki Svájcból vándorolt be Nyugat-Magyarországra. Felesége Hörm Barbara volt; két fiuk egyike a „dinasztiaalapító” Ferenc (1803–1883), aki püspöki huszár (hajdú) volt. Mészáros Annát vette feleségül, öt gyermekük született, negyediként János 1840-ben.

János kesztyű- és sérvkötő szakmát tanult, 17 évesen vándorútra indult a Monarchiában. Négy év után, 1861-ben visszatért Pécsre, ekkor kért és kapott engedélyt kesztyű és sérvkötő vállalkozás létrehozására. Szülei Kis Flórián utcai házában nyitotta meg bőrfestő műhelyét.

1863-ban feleségül vette Szalai Flórát – érdekesség, hogy a Mecseken, a Dömörkapu közelében található Flóra-pihenő róla kapta nevét. 1863-ban a Fő utca (ma Király utca) 5. szám alá költözött családjával és műhellyel. Az épület földszintjén voltak a bőrfestő és bőrkikészítő műhelyek, illetve az üzlet, az emeleten pedig a kesztyűszabászat és a varroda kapott elhelyezést. A család lakása szintén az emeleten volt.

1865-ben Bécsben nyitott üzletet, ezt 1874-ig tartotta fenn. Magas minőségű termékeit a Monarchia területén is ismerték, keresték. A város kérésére 1877-ben a Király utcai házban megszüntette tevékenységét, ezt követően az Alsó Puturla utcában (ma Vince utca) folytatta a termelést. Korszerű gépeket szerzett be, a korabeli adatok szerint 50 varrógép működött üzemében. A „pécsi kesztyű” fogalomra vált, több világkiállításról is díjakat hozott el. A gyár folyamatosan bővült, modernizálódott.

A Király u. 5. szám alatti régi épület
Weber Tarlós Károly festményén

A kesztyűgyár

**Prima nappa bélelt kesztyűket
alkalmi olcsó árban kiárusítok.**

Hamerli Károly
kesztyűgyáros
(Pannónia-udvar)

Női 7-50 pengő, férfi 8 pengő
árban már **kapható.**

1927 utáni hirdetés
Hamerli Károly időszakából

Jánosnak és Flórának 11 gyermeke közül öt érte meg a felnőttkort: Izabella, Imre, István, József és Károly. Imre, István és Károly fontos szereplője lesz a kesztyűgyár további fejlődésének. Izabella és József nem kevésbé izgalmas történetével a későbbiekben fogunk megismerkedni.

1894-ben Hamerli János bevonta két fiát, Imrét és Istvánt a kesztyűüzletbe. János egy évvel később elhunyt, fiai továbbfejlesztették a kesztyűüzemet, amely a századfordulóra világhírű lett. 1903-ban elhunyt István, Imre ekkor öccsét, Károlyt vette maga mellé az üzembe.

Az 1910-es évek is mozgalmasan teltek, sok változással. 1911-ben meghalt Szalai Flóra, majd ezt követően 1912–1913-ban lebontották a Király u. 5. szám alatti régi épületet, és új vállalkozásba kezdtek. Két év alatt felépült a régi ház helyén a Pannónia Nagyszálló, a mai Palatinus Grand Hotel – ennek

*A Hamerli Kesztyűgyár
emblémája*

történetével a későbbiekben foglalkozunk majd részletesebben. 1918-ban a családtagok felosztották egymás között a vagyont, a kesztyű üzletág Károlyé, a szálloda Imréné lett. A két világháború közötti időszakban tovább bővült a termelés, 1940-ben már négyszáz alkalmazottja volt a gyárnak. A második világháború, majd az 1948-ban bekövetkezett államosítás fordulóponthoz jelentett, ezt követően már nem a család működtette a gyárat. Neve Pécsi Kesztyűgyár, majd 1982-től Hunor Kesztyűgyár lett, a termelés magas színvonalon folytatódott, de nem érte el a háború előtti minőségi szintet. A rendszerváltást követően a nagy gyár megszűnt, azóta több kis vállalkozás viszi tovább a mesterséget. A Hamerli név újjáéledt, ismét a prémium kategóriát képviselik a márkanév termékei. A Pécsen készülő kesztyűk a divat fővárosában, Párizsban is elérhetőek: a képviselő a Camps-Elysées-n álló Louis Vuitton Buildingben található. Érdemes megnézni a www.hamerli.com címen elérhető honlapot.

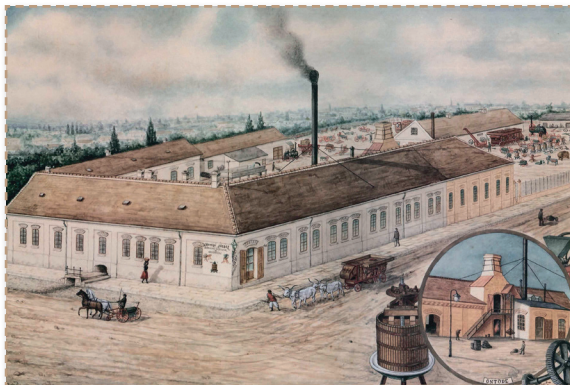
Hamerli József és a vasas üzletág

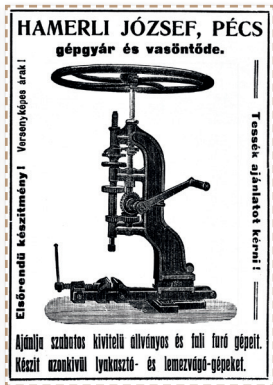
Hamerli Izabella

A cikk előbbi részében már említésre került Hamerli Izabella (1865–1942) és Hamerli József (1878–1957) neve. A vasas üzletág kezdete Izabella nevével fonódik össze. Első férje Matros János (1850–1893) vaskereskedő volt, aki a Király utca 9. szám alatt működtette üzletét. Férje korai halálát követően Izabella megörökölte a vaskereskedést, amit második férjével, Auber Gyulával (1861–1907) vitt tovább. Izabella üzlettársként maga mellé vette öccsét, Józsefet, aki Auber halála után saját nevében vitte tovább az üzletet.

Hamerli József Grazban végezte tanulmányait. Miután visszatért Pécsre, 1903-ban megvásárolta az 1899-ben csődbe ment Haberényi-féle gépgyárat az Alsómalom és a Czinderi utca sarkán. A gyárat

A Hamerli Vasöntöde és Gépgyár
(Weber Tarlós Károly festménye, 1906.)

A Hamerli gépgyár és
vasöntöde hirdetése

fokozatosan fejlesztette, vasöntödét is épített. A gyár 1908-ban kapta a Sopiana nevet. A Király utcai kereskedésben a vasipar minden terméke beszerezhető volt.

A vaskereskedés az utcafronti épületrész földszintjén működött, az emeleten a család lakása volt megtalálható. Az épület udvari része a vaskereskedés „hátszágaként” funkcionált. A kapualjon áthaladva mind a mai napig látható a keleti oldalon az a négyszintes nyerstégla-épület, ami a vaskereskedés raktáraként funkcionált, közvetlen belső összeköttetésben állva az üzlettel. Az udvar nyugati oldalán található épületben a vaskereskedés irodái működtek.

A vaskereskedés
a Király u. 9. szám alatt

Hoffmann Sarolta és
Hamerli József

HAMERLI JÓZSEF
VASNAGYKERESKEDESE
PÉCS, KIRÁLY-UTCA 9. SZÁM
TELEFON AZT: 28-88, 20-01, 15-96

Folytonégő kályhák
Iekete, szománcsozott és nikkelezett kivitelben

Kályhaelleniék
Szántartók
Szélapátok
Kályhaelőtétek

Asztal-tűzhelyek
szománcsozott és iekete kivitelben

Céklá-tűzhelyek
Fűtőcsövek

*Korabeli hirdetés:
kályhák és tűzhelyek*

HAMERLI JÓZSEF R.F.T.
VASNAGYKERESKEDESE

PÉCS
Király-utca 9. és Rákóczi-út 50.

Turista-felszerelések.
Hátizsákok, főző-edények, kulacsok, poharak.
Alumínium dobozok, vaj- és paprika-tartók.
Termos palackok.

Sítalpák, kötések és felszerelések: Ródlók és korecsolyák nagy választékban.

Rádió- és villamos-cikkek.

*Korabeli hirdetés:
turista felszerelések*

Az üzlet hatalmas sikerre tett szert, a szakértelemnek, a minőségnek és az emberi hozzáállásnak köszönhetően. Mindezekben túl a vásárlókkal való bánásmód is elismerésre méltó. Amikor nagy ritkán előfordult, hogy épp készlethiány volt abból a termékből, amit valaki keresett, akkor a kereskedő elküldte az inast a konkurenciához – például a százötven méterrel távolabb található Vasváryhoz –, ahol

megvásárolta a keresett árucikket, visszavitte a Hamerlibe, ott átcsomagolta saját papírba, és átadta a vevőnek. A kereskedés alkalmazottai a család ebédlőjében fogyaszthatták el ebédjüket, külön szakácsnőt vettek fel az ebéd megfőzéséhez, hiszen a dolgozóknak nem lett volna elég idejük az akkori közlekedési lehetőségek mellett ebédelni menni. Hamerli József volt az, aki Pécssett elsőként biztosított alkalmazottainak „13. havi fizetést”, melynek átadására szintén az ebédlőben került sor.

A Király utcai épületkomplexumot 1910-re kinőtték, szükségessé vált a bővítés. Fontos mérföldkő volt a vaskereskedés történetében 1910, amikor Hamerli József megvásárolta a Rákóczi úti épületet (a mai Bajcsy-Zsilinszky út és a Rákóczi út sarkán) addigi tulajdonosától, az Engel József és Fiai cégtől. A kereskedés Király utcai részlege megmaradt, ott a hagyományos termékeket forgalmazták tovább, az új épületben pedig a

Hamerli József
vasnagykereskedése Pécs.

Vasúti: Király-utca 9. szám. Gépjárat: Rákóczi-út 50. szám.
Telefon: 2003, 1598, 2888. Telefon: 17-61.

Állandó nagy raktár az összes gazdasági gépekben és eszközökben.

Veitőgépek, ekék, boronák, ekelejek, ekealkatrészek.

Permetezőzők, hénporozók, Chisotta-szerű és tapermetezőző anyagok.

Építkezési cikkek:
Vasgerenda, U vas, betonvas, cement, gipsz, falszigetelőanyagok, vasablakok. Kertész sodronyfonatok.

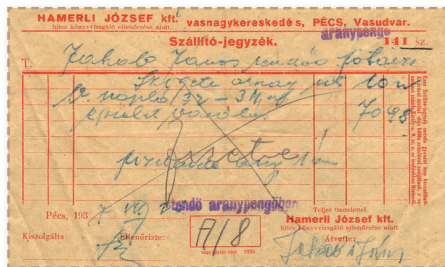
Korabeli hirdetés: gazdasági gépek és eszközök, építkezési cikkek

kor szellemének megfelelő újdonságok, mint rádiók, csillárok, hanglemezek, valamint személygépkocsik (!) voltak kaphatók.

Fontos megemlíteni Hamerli József közéleti tevékenységét is. Többek között a Pécsi Kereskedők Testületének elnöke, kereskedelmi tanácsos, a Mecsek Egyesület alelnöke, a Pécsi Rotary Club tagja volt. Az üzlet bevételeiből közcélokra is áldoztak. A családtagok sokszor és

szívesen kirándultak a Mecseken, így nem véletlen, hogy támogatásukkal épülhetett meg több mecseki turistaút, pihenő és kilátó, és a Széchenyi téren álló meteorológiai házikó is. Az 1928-ban épült Sári-pihenő Hamerli József felesége, Hoffmann Sarolta után kapta elnevezését.

A vaskereskedés szállítójegyzéke
1937-ből

Hoffmann Sarolta (1883–1934) Hoffmann Lajos bútorgyáros és bútorkereskedő lánya volt. Házasságukból 6 gyermek született, Mária, Stefánia, József, Ferenc, Teréz és Antal. A családi-rokoni kapcsolatok révén létrejött helytörténeti-gazdaságtörténeti érdekességek terén eddig sem volt hiány, de ezután a sort nagy lendülettel folytathatjuk tovább. Stefánia férje dr. Sík Lajos volt, aljegyző, majd főjegyző, Pécs Szabad Királyi Város Idegenforgalmi Irodájának vezetője, nevéhez fűződik számos figyelemre méltó városi esemény és kiadvány létrejötte. Teréz férje Geiger Kálmán, a pécsi Arany Sas-patika gyógyszerésze volt, ő alkotta meg a népszerű Mecseki Itóka receptjét. Történetét Trebbin Ágost dolgozta fel a Mecsek Egyesület 2010-es évéről kiadott évkönyvében megjelent írásában (7–23. oldal). Antal a vaskereskedést a korszellemhez igazodó szemléletével virágoztatta fel, világlátott embernek számított, Hamburgban és Berlinben végzett kereskedelmi főiskolát. Hobbija volt a fényképezés és a filmezés, ő készítette az Egy nap Pécsen c. filmet, amelyről a Mecsek Egyesület 2017-es évéről szóló évkönyvében lehet bővebben olvasni (126–136. oldal). Antal a soproni származású Schwarz Irmát vette feleségül, kinek apja Schwarz György, a pécsi Vasváry Házban üzemelt Meinel csemegeüzlet vezetője volt. Irma öccse Schwarz Kamill bélyegkereskedő volt, a mai középkorúak és az idősebbek még emlékezhetnek rá. Antal a második világháborúban előbb amerikai, majd szovjet hadifogságba került, három és fél év után került vissza Pécsre.

Az államosítás során a vaskereskedést a család elveszítette, teljesen új alapokon kellett elindulniuk. Hamerli József számára nagyon nehéz időszak következett, 1957-ben bekövetkezett haláláig egy Közép-Gyűlésben található prészházban teltek napjai... A Király utcai vaskereskedés állami fenntartású üzletként tovább működött, egészen a rendszerváltásig nagy népszerűségnek örvendett. Az egykori lakás, az irodák és a raktár a Pécsi Városi Könyvtár otthona lett. Jelenleg a lakás közművelődési közösségi térként funkcionál, az irodák helyén a Csorba Győző Könyvtár Belvárosi

Fiókkönyvtára működik, a raktár a könyvtár úgynevezett tápraktára, az egyik udvari helyiségben a Pécsi Animáció Története Kiállítás fogadja a látogatókat, egy másik helyiség vendégszobaként funkcionál. Az udvar évente tavasztól ősziig a Retro Könyvvásár és szabadtéri kulturális programok helyszíne. A vaskereskedés helyén napjainkban drogéria működik.

Hamerli Imre és a Pannónia Nagyszálló

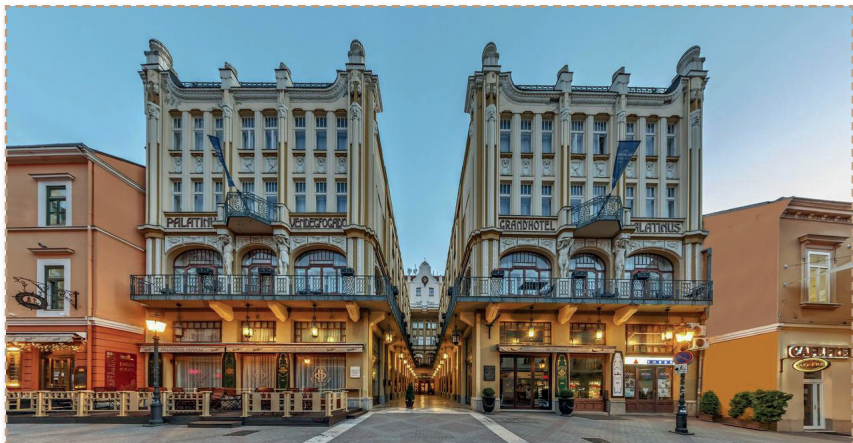

Hamerli Imre

A város egyik nagy múlttal rendelkező szállodája, régi nevén Pannónia Nagyszálló, ma Palatinus Grand Hotel megépítése is a Hamerli család érdeme. Az épület helyén, a Király u. 5. szám alatt állt egykor az a szerény, egyemeletes ház, melyben elindult a Hamerli kesztyű máig tartó diadalútja. 1911-ben, Hamerli Jánosné halálát követően az üzletet és a vagyont gyermekei felosztották egymás között. Hamerli Imre, az egyik örökös, a kesztyű üzletág bevételeiből és bankhitel felhasználásával ekkor egy új üzletág alapjait rakta le: elhatározta, hogy szállodát épít.

A régi kesztyűgyár és -üzlet épületét 1912–1913-ban lebontották, majd két év alatt felépítették – az első világháború éveiben – a szecessziós stílusú, elegáns szállodát. Az épület tervezője Pilch Andor, a korszak neves építésze

volt. Hamerli Imre a szálloda építésének idején nagy fantáziát látott benne, de sajnos azt nem tudhatta előre, hogy az 1910-es, 1920-as évek fordulóján mekkora történelmi változások fognak bekövetkezni, a gazdasági válság következtében milyen hatalmas nehézségekkel kell szembenéznie majd. Így a vállalkozás a húszas években egyre reménytelenebbül működött, mígnem 1924-től a Dunántúli Bank Rt. tulajdonába került. Hamerli Imrének részvényesként volt lehetősége valamilyen szinten beleszólni a szálloda működésébe, azonban a három évvel később, 1927-ben bekövetkezett halálát követően a szálloda ügyeire többé már nem volt a családnak ráhatása.

A Palatinus Grand Hotel napjainkban

A Király utcai szálloda az elmúlt bő száz év alatt a pécsi kulturális élet egyik központjaként funkcionált, termeiben komolyzenei koncerteket és színielőadásokat tartottak – eleinte jóval gyakrabban, mint napjainkban. Népszerűségét az is bizonyítja, hogy 1923. október 30-án Bartók Béla is hangversenyt adott a szálloda nagytermében.

Természetesen a komolyság és az elegancia mellett a szálloda a könnyed szórakozás, az iszogatás és a néhanapján kisebb-nagyobb anyagi károkkal és sérülésekkel végződő dorbézolások színhelye is volt. Sok, mára már legendává nemesült történet játszódott le falai között.

1975-ben kapta a Hotel Palatinus nevet. 1976-tól 13 éven keresztül renoválták Baliga Kornél és Uherkovich Ágnes belsőépítész tervezők közreműködésével. 1988 óta felújított formában, a „Belle Époque” hangulatával várja a Pécsre érkező vendégeket, akik között olyan neves személyiségek is voltak az elmúlt évtizedekben, mint José Carreras, Plácido Domingo operaénekesek, vagy a Habsburg dinasztia több tagja.

A hotel nagyterme, amely ma Bartók Béla nevét viseli

A hotel elegáns étterme

A szálloda évtizedekig a Danubius Hotels csoport tagjaként üzemelt Hotel Palatinus City Center néven, majd 2020-ban újra pécsi tulajdonoshoz került, neve azóta Palatinus Grand Hotel.

A tanulmány elkészítéséhez felhasznált irodalom és a képek forrása:

A Pécsi Kesztyűgyár története
(Pécsi Kesztyűgyár, Pécs, 1977)

Trebbin Ágost: *Pécsi színek és hangulatok III.*
(Házmester '98 Kiadó, Pécs, 2012)

A Mecsek Egyesület évkönyvei

Sík Péter: *Hamerli család*
(<https://hamerli.blogspot.com>)

Hamerli Antal-interjú, készítette Potos Bernadett
(https://te.hu/media/pdf/interjuk05-hamerli_antal.pdf)

A Palatinus Grand Hotel honlapja
(<https://palatinusgrandhotel.hu/>)

Hamerli kesztyű
(www.hamerli.com)

Wikipédia

Makár János ezredes

Sey Gábor Lajos

A „Makár” név a pécsieknek ismerősen hangzik. A fiatalabb korosztálynak inkább a Makár-tanya Sport- és Wellnessközpont ugrik be, míg az idősebb generációnak inkább a Pécs környéki földrajzi nevek, a Makár-hegy, az Alsó-, Közép- és Felső-Makár, Makár-tető cseng ismerősen. Utóbbi nevekkal jelölt helyeken a Makár család bírhatott nagyobb területeket, s válhattak így ezek névadójává.¹ Az én generációm még arra is emlékszik, hogy az Alkotmány utca valaha Makár utca névre hallgatott.² A város helytörténetét ismerők pedig a név hallatán azonnal rávágják, hogy a város török alóli felszabadításának egyik hőse volt Makár ezredes. Aztán itt meg is áll a tudomány.

Nézzük hát, mit is érdemes, mit is illenék tudni az egykor jelentős pécsi területeket és ingatlanokat bíró Makár családról és annak egykori fejről, Makár János ezredesről.

Legelőbb talán a Makár névről ejtsünk szót, amiről ma már kevesen tudják, hogy már az Árpád-korban is előforduló férfi személynév volt, ami a családnevek állandósulása után keresztnévként is fennmaradt. Eredete³ a görög Makriosz,⁴ illetve a latin Macarius férfinévekre vezethető vissza, melyek rövidüléséből alakult ki. Jelentése: boldog.⁵ A névnapok⁶ január 2., január 15. és január 24-re esnek. Az egyre szórványosabban megjelenő keresztnévek mára már nem szerepelnek a 100 leggyakoribb férfinévek között. A név női változatáról nem tudunk.

Mint megannyi későbbiekben keresztnévként (személynévként) használt név családnévként is fennmaradt.

A törökverő Makár János életéről és tevékenységéről eleddig a legteljesebb summázatát egy 19. századi pécsi politikai és vegyes tartalmú lapban olvastam.⁷

¹ Pesti J.: Pécs földrajzi neveinek eredete (Pécs, 2004) 43–44. old.

² Pesti J.: Pécs utcanevei 1554-2004. (Pécs, 2013) 125. o.

³ <https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/Mak%C3%A1r> 2021. 12. 19. 10:47; [https://hu.wikipedia.org/wiki/Mak%C3%A1r_\(kereszt%C3%A9v\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Mak%C3%A1r_(kereszt%C3%A9v)) 2021. 12. 19. 10:48; Forrás:1. ELKH Nyelvtudományi Kutatóközpont Utónéportál adatbázisa; 2. Fercsik Erzsébet - Raátz Judit 2017. Örök névnapár

⁴ Μακάριος

⁵ Forrás:ELKH Nyelvtudományi Kutatóközpont Utónéportál adatbázisa;

⁶ Fercsik Erzsébet – Raátz Judit 2017. Örök névnapár

⁷ B. Makár János ezredes. — Töredék Pécs város múltjaitól In.: Pécs (politikai és vegyes tartalmú lap) 1883. január 13. II. évf. 4. sz. Forrás: http://epa.niif.hu/03900/03935/00016/pdf/EPA03935_pecs_1883_004.pdf 2021. 11. 23. 17:28

A cikk szerzője így foglalja össze – a korra jellemző terjengős összetett mondatokba sűrítve – az illendő ismereteket a már általam is ismertetett területek névadójáról, báró Makár János császári ezredesről:

„Báró Makár János de Makarszka születéséről és származása egyéb viszonyairól semmi határozott adat sem áll rendelkezésre; csakis annyit tudunk róla, hogy rác származású, görög nem egyesült vallású katona volt, ki a 1685-ik évben a Duna és Dráva közötti vidéknek katonai parancsnoka, a kapronczai vár és egyéb alárendelt jelentőségű határerősségek kapitánya, katonai rangja szerint pedig császári alezredes, 1683-ik évben pedig egy horvát ezrednek ezredes-parancsnoka volt, s hogy a töröknek Pécs és vidékéről való elűzésében, de különösen a városnak bevételénél sikeresen közreműködve, személyes bátorsága és vitézsége által kitűnt; nevezetesen: Az 1685-ik évben, midőn még kapronczai várparancsnok volt, – július havában a várórség egy részével és egyéb horvát, fegyveresekkel az akkor még török hatóság alatt volt földre berontott és Pécsig előre nyomult, hol a város falain kívüli részeket, az úgynevezett külvárosokat felgyújtva, hatszáznál több keresztényt szabadított meg a török rabszolgaságból és ezen kívül 700 drb. szarvas marhából álló zsákmányt ejtett, anélkül, hogy katonái közül csak egyet is elvesztett volna, s csupán három embere sebesült meg, de többi harcosaival ezeket is győzelmesen vissza vezette a kapronczai várba.

Második vitéz tettét pedig 1686. évi július hóban vitte véghez, midőn gr. Dünewaldt tábornok parancsára 4000 főnyi, gr. Erdődy Miklós horvátországi bán vezénylete alatt levő, katonával a város falai ellen rohamot intézve, azokon, valamint a sáncokon és palánk erődítményeken keresztül nyomult, a falakon belül levő török őrséget elkeseredett harc után a várba nyomva, száznál több bilincsekbe vert keresztény foglyot, köztük bizonyos Horváth György nevű jezsuita atyát, a foglyok lelkészét, megszabadított és ezen felül gazdag zsákmányt is ejtett. Ezen küzdelemben 100-nál több török esett el, ő maga pedig 30 embert vesztett; a várat azonban nem volt képes hatalmába ejteni. Vitézsége és személyes bátorsága legfőnyesebb jelét azonban 1686. évi szeptember hóban adta, midőn Badeni Lajos főherceg főparancsnoksága alatt, katonáinak élén, a várost az éjszaki (északi) oldalon (a székesegyház táján) megrohmozva, a sáncokon és falakon keresztül rontva, elsőnek nyomult a városba, hol elkeseredett harc után, melyben maga is megsebesült, a török őrséget megszalasztva, a kapukat szétbontá és az egész ostromló császári seregnek akadálytalan bevonulására utat nyitott. A sereg nyomban be is vonult és a várat haladék nélkül ostrom alá is vette, de ismeretes dolog, hogy kellő ostromeszközök hiánya miatt, a várba szorult török őrség hosszabb ideig nem volt a vár feladására kényszeríthető, míg végre több heti megszállás után, a mindinkább nyomasztóbbá lett vízhiány miatt, az őrség közt támadt zendülés következtében, városi levéltár adatai nyomán a vár parancsnoka kénytelen volt – az őrség fegyver nélküli szabad elvonulhatásának feltétele mellett

– a várat is feladni. Hogy Makár ezredes a város és vár bevétele után hol forgatta vitéz fegyvereit, hogy az 1887. évi augusztus hó 12-én vívott, úgynevezett második mohácsi ütközetben, hol a török hatalma véglegesen megtörtetett és melynek folytán a hódoltságnak a Száváig terjedő része a magyar Szt. Koronához végleg visszacsatoltatott, – részt vett-e? nem tudjuk; csak annyit tudunk róla. hogy az 1890-ik évben a pécsi polgárjogot a maga és utódai részére megszerezte és **Vincenz Keresztély akkori császári praefektustól, a császári feltség szolgálatában tanúsított hűség, a város visszafoglalása alkalmával véghezvitt fényes harci tettek, és egyéb kitűnő szolgálatai által szerzett érdemek elismeréséül adományt nyert.**⁸ Az adomány pedig állott:

1-ör. Egy a városban fekvő, 212 számmal jelzett házból, — mely azelőtt bizonyos **Deli-basa** nevű török tulajdona volt; a házon kívül ezen a telken állott egy udvari épület, mely előbbi tulajdonosa női háznépének szolgált lakhelyül; továbbá volt mellette magtár és istálló. A ház határosai voltak: egyfelől egy házhely, melyen azelőtt a 211 számú ház állott, akkor azonban csakis romjai voltak láthatók; más felől 213 sz. a. **Keskeny János** özvegye, és harmadik részről **Mossner Gergely**, Karinithiából származott német szabó. Ezen lakóházon kívül kapott:

2-or. Húsz kaszásra való rétet a budai kapun kívül, az úgynevezett **basa malom** közelében, mely azelőtt **Hassan-Bey** nevű török tulajdona volt: továbbá:

3-or. Ismét. 20 kaszásra való rétet a siklósi kapun kívül, mely azelőtt **Kassagits** nevű töröké volt.

4- er. Egy majorságot a szigeti kapun kívül, mely a szigetvári országút és a szőlőhegyekbe vezető út között, a begyekből folyó patak mellett fekvő és azelőtt **Alai-bég** nevű török tulajdona volt; továbbá:

5- ör. A szigeti kapu előtt, az úgynevezett **Kirkilián** dűlőben, egy 15 kapásra terjedő szőlőt, mely azelőtt **Derwis-bey** nevű töröké volt, és ezenkívül ugyancsak a szigeti kapu előtt, az Arany-hegy nevű dűlőben, egy 30 kapásra való szőlőt, a hozzá tartozó kopár dombbal együtt, mely azelőtt **Tsató Hagy Mustafa** nevű török tulajdona volt.

6-szor. A budai kapu előtt, az úgynevezett **Hasa malom** közelében levő dombon, 40 hold szántóföldet, a domb tövében levő 10 kaszásra menő réttel együtt. — Ezen földterület határos volt egyfelől a Mohácsra vezető úttal, másfelől a város tulajdonát képezett rétekkal és végül **Ratasich** nevű pécsi polgár szántóföldjeivel; — továbbá:

7- er. A budai kapun kívül folyó patakon egy malmot.

8- or. Ezen kívül nyert a szigeti kapun kívül, a Szigetvárra vezető út mentén, 45 hold szántóföldet; ezen terület határos volt egyfelől a szigetvári országúttal, másfelől a városi közlegelővel és végül a .Jezsuiták földjeivel.

⁸ Az adománylevél másolata a városi levéltárban

Tehát adományoztatok neki összesen: Egy lakóház melléképületekkel, egy patak malom, egy major, 50 hold rét, 8 hold szőlő, és 85 hold szántóföld, mely birtok után tartozott az adomány levél értelmében összesen – három frtot **in reognitionem**⁹ a császári pénztárba fizetni; de már az adományozó császári praefectus kilátásba helyezte, hogy ő Felsege, tekintettel Makár ezredes érdemeire és a török hódoltság visszafoglalása körül véghezvitt számos vitéz cselekményeire, ezen díj fizetése alól is fel fogja menteni. B. Makár János ezredes ezen adományt tényleg birtokba is vette és a harci zajnak e vidéken történt elnémlta után ő is a fegyvert szegre akasztva, mint egyszerű polgár, visszavonultan élt családjá körében. A ház, melyet kapott és a melyben lakott, a **mai Anna-utczában, a Wagner-féle ház** táján állott; e házat holta után végrendeletileg a horvát iskolának hagyományozta, mely sok évig ugyancsak ezen házban fenn is állott.¹⁰ A major a mai Makár-utca nyugati végén, a mostani püspöki major táján volt és a mai Makár-utca a majorság tulajdonosáról lett elnevezve, úgy szintén a szőlőhegy, mely a török időben és azután is **Kirkilián** nevezettel bírt, 1737 óta a jeles nevű tulajdonosról Makár-hegynék nevezetett és végül a szigeti országút melletti **Makár-lukó** nevű dűlő kétségen kívül az új tulajdonosról nyerte ma is fennlevő elnevezését.

B. Makár János ezredes az 1697-ik évben halt meg Pécsen. Az itt eltöltött 7 évi idő alatt csak azon említésre méltó dolog történt, hogy a **városi tanácscsal viszálykodásba** keveredett, a mennyiben a részére adományozott ház és földbirtok után a városnak elég súlyos közterheihez járulni nem akart, hanem támaszkodva nemesi állapotára, de aképen az adománylevélben biztosított adómentességi kiváltságra, az adófizetést megtagadta, úgy, hogy az 1697-ik évben bekövetkezett haláláig a 250 frtra felszaporodott hátralék biztosítására összes vagyonát lezárolni és zálog címén birtokba venni volt kénytelen a város. Ezen tartozásra nézve azonban **néhai B. Makár János ezredes fia**, — ki szintén **János** nevet viselt — és a város között 1721-ik évi június hó 1-én egyezés jött létre, mely szerint a város által követelt 250 frt. az ifjú **b. Makár János által lefizettetvén**, az összes vagyon a családnak visszaadatott. A város évkönyveiben a Makár-családról tovább nem tétetik említés és így valószínű, hogy a család, melynek neve városunk viszontagságteljes múltjával szorosan összefűzve volt, kihalt és elpusztult Elődeink tehát csakis kegyeleten tényrt vitték véghez, midőn e nevet a fenti módon megörökítve, az utókor számára is fenntartották.”

⁹ Lat: felülvizsgálatban

¹⁰ Madas: Pécs belváros telkei és házai szerint ez 1721-ben következett be, jóval Makár halála után.

Bár a cirkalmas körmondatok sok adatot tartalmaznak Makár ezredesről, azért ezeket is ki lehet még egészíteni egy-egy innen-onnan összedett morzsányi adalékkal.

Legelőbb nézzük a Makár családra vonatkozó adatokat. Mint bevezetőmben említettem, valaha az Árpád-korban már élő személynév volt magyar vonatkozásban is a Makár, pontosabban Macharias. Az apatini járásban, Zombor alatt, Apatintól¹¹ délkeletre kerül említésre Szond (Szonta), a régi Bács vármegye felső végében.¹²

Legrégibb e területtel kapcsolatos okmányunk egy határjárás III. Béla király idejéből, 1173–1196-ból, melyet azonban csak egy 1394. évi átiratból ismerünk, a régi Szontához tartozó területet Zundnak, Souchának nevezi, melyben több helyiség is volt, amik *Macharias comes*¹³ birtokához tartoztak. A terület legnagyobb része Machariásé, délkeleti vége pedig egy bizonyos Urosé volt. 1206-ban II. Endre király e Soucha (vagy helyesebben Sountha) nevű földet *Machariás* fiának, Tamás vitéznek, és általa utódainak adományozza hűséges ragaszkodásáért. 1237-ben Tamás bán fiai, Gergely és Tamás, az apjuk után rájuk maradt birtokokban megosztottak. 1247-ben ez utóbb említett ifjú már **Makár** Tamásnak nevezetik. 1270-ben a császmái káptalan előtt **Makár** utódai, kik ismét e néven neveztetnek, megosztottak a birtokokon.¹⁴

Hogy Makár János az ő leszármazottuk lehet-e, nem tudjuk, de tény, hogy mivel e nemzetség is horvátországi származású, lehet velük kapcsolata. Az internet Makár nemzetiségét magyarnak jelöli, születését 1640-re teszi, és helyéül Kaproncát jelöli meg. Halála helye és idejeként Kuzminec (Apajkeresztúr)¹⁵ szerepel, ahol 70 évesen, 1710. május 21-én hunyt volna el.¹⁶ Ugyanitt szolgálati idejét 1663–1700 között jelölik, ami már egymagában is kétséget hagy maga után, hiszen tudjuk, hogy visszavonulva katonai pályájáról, Pécssett telepedett le, sőt mint láttuk, hazai források szerint 1697-ben itt Pécssett hunyt el.

¹¹ Abbázia (horvátul *Opatija*, olaszul és németül *Abbazia*) város és járás Horvátországban, Tengermellék-hegyvidék megyében. Fiumétól 8 km-re nyugatra, az Isztriai-félsziget északkeleti részén, a Kvaner partján, az Učka hegység lábánál. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Abb%C3%A1zia> 2021.12.19. 20:02

¹² Iványi István kiegészítette Vinter Ferenc Bács-Bodrog vm. községei: Szond In: Borovszky S.: Magyarország vármegyéi és városai Bács-Bodrog vármegye

¹³ Comes = lat.: ispán

¹⁴ Iványi István kiegészítette Vinter Ferenc BácsBodrog v,m községei: Szond In: Borovszky S.: Magyarország vármegyéi és városai Bács- Bodrog vármegye

¹⁵ Apajkeresztúr (más néven *Raszinyakeresztúr*, horvátul *Rasinja*) falu Horvátországban Kapronca-Körös megyében, kaproncától 10 km-re nyugat-északnyugatra. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Apajkereszt%C3%BAr> 2021.12.19. 10:41

¹⁶ Makár János katonatiszt [https://hu.wikipedia.org/wiki/Mak%C3%A1r_J%C3%A1nos_\(katonatiszt\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Mak%C3%A1r_J%C3%A1nos_(katonatiszt)) 2021.11.23. 16:56

Tisztázandó és feloldandó az ellentmondásokat:

Makár horvát származású volt, horvátországi vár kapitányaként zömében horvát zsoldosai vezetőjeként vett részt a török elleni háborúban. Halálának időpontját az általam korábbiakban idézett pécsi újság,¹⁷ 1697-re, míg más források 1710-re teszik. Tény, hogy pécsi ingatlanai kapcsán neve 1695-ben, majd később, 1721-ben tűnik csak fel, ám ekkor már csak fiáról lehet szó. Hogy a köztes években nevét nem említik, annak oka a városból való távozása lehetett, így akár Apajkeresztúrra¹⁸ is telepedhetett, s élt ott 1710-ig. Tény – mint a későbbiekben látni fogjuk –, hogy 1695. május 5-én kegyelmi ügye került rögzítésre a királyi könyvekben,¹⁹ igaz, Makár András néven.

Az internetes hírforrás amellett, hogy Makárt iskolaalapítóként tünteti fel, katonai cselekményeit is kissé eltúlozza.

A horvát iskola ügye.

Az iskola alapítása, ami már „békeidőre” esik, valójában egyik házának horvát iskola céljára történő felajánlásban merült ki – lásd 1883. január 13-i újságcikk –, ami önmagában is dicséretes és említésre méltó cselekedet. Bár meg kell jegyezni, hogy az épület, melyet állítólag végrendeletileg a pécsi hős hagyott hátra horvát iskola céljaira, csak 1721. július 21-én került a horvát közösség tulajdonába. Az adományozó pedig *Makár János Lipót* báró néven szerepel, tehát valószínűleg Makár ezredes fia az, aki a házat a horvát közösségnek adományozta,²⁰ de legalábbis a város felé való adótartozás ez évben történő rendezésével lehetővé tette az épület átadását. Az épület helyreállítása, egyébként közadakozásból, a jezsuiták irányításával 1722-ben fejeződött be.²¹

Az ezredes katonai ténykedését a különböző portálok csúrik-csavarják. Katonai beosztását – ami valójában kaproncai, illetve néhány kisebb jelentőségű vár várkapitányi, illetve alkapitányi tisztének betöltése volt a kezdetekben –, hol *huszárezredesként*, egy horvát lovas *hadtest* parancsnokaként említik, hol *tüzérezredesnek* titulálják.²² Ez utóbbi címét Pécs ostroma utáni ténykedésekor Velika²³ vár ostrománál említik. Ezek szerint lóról szállt tüzérre vedlett volna Makár, ami nehezen hihető.

¹⁷ Pécs (politikai és vegyes tartalmú lap) 1883. január 13. II. évf. 4. sz.

¹⁸ Kuzminec város Horvátországban.

¹⁹ Libri regii 23. kötet 525–526. old.

²⁰ Madas J: Pécs Belváros telkei és házai

²¹ Uo.

²² Papuk várkör 2. rész 2010/12/12 22:19:27 Küldte: pavluxek <http://www.turatars.com/blog/view/id/1005/title/1005/2021.11.23.18:25>

²³ Turski grad, Stari grad

Tény, hogy Pécs alá tartva „Makár János, a ki szept. havában 3000 főből álló hadával Kapronczáról Pécs felé vonult, útközben Szigetvárnál összeütközött egy tatár csapattal, melyet szétvert s legnagyobbbrészt levágott. A szorongatott tatárok segítségére a szigetvári bég is kitört Szigetvárból, de Makár szétszórta a török hadat is és zászlaját összetörte.”²⁴ Ugyanitt olvashatjuk, hogy „Pécs bevétele után Lajos bádeni örgróf arról értesült, hogy a tatár kán, nagyobb török-tatár csapattal Szigetvár és Kanizsa védelmére indul. A kán hadainak feltartóztatása céljából Thüringen, 1686 dec. 19-én, 500 gyalogossal és 200 lovassal Szigetvár alá vonult és a várost éjjel meglepte.” A Makárt hadtestparancsnoknak titulálni s lovasságának létszámát 3000 főre tenni túlzásnak ítélem, a Szigetvár alá vonuló 700 fővel szemben. Tény, hogy Makár vitéz horvát-német-magyar zsoldosainak élén betört a pécsi városfalon és kapun, így a város bevételéhez csapatának hősiessége nagyban hozzájárult, de ne feledkezzünk meg a vár feladásának ama döntő körülményéről, hogy a védők vízvételének lehetőségét a Tettye-patak vizének elzárásával megszüntették.

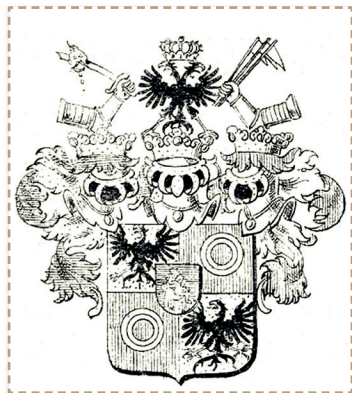
Nézzük Pécs ostromát

„1686 szeptember 23-án a Erdődy Miklós horvát bán horvát gyalogsága megrohamozta és elfoglalta a Siklósi-kaput. A török őrség súlyos veszteségek árán vonult vissza a várba. **Erdődy** 150 török fogollyal visszavonult. A keresztény seregek október 16-án érték el Pécsset. Arszlán pasa a sérült városfalakat meg sem próbálta megvédeni, a várba vonult vissza. Október 18-án megkezdték a vár déli falának ágyúzását. A keresztények felrobbantották a vár vízvezetékét is, így vízhiány alakult ki a várban. A pasa szabad elvonulás mellett akarta feladni a várat, de **Badeni Lajos** ragaszkodott a feltétel nélküli megadáshoz. A kb. 1200 fős török őrséget Grazba kísérték, míg a polgári lakosokat Eszéken keresztül Törökországba engedték. Az elfoglalt Pécsen a császáriak **Thüringen vezérőrnagy** alatt jelentős véderőt hagytak. A vár kapitány a horvát **Makár János ezredes** lett.”²⁵

Két dolog megjegyzését tartom fontosnak, pusztán azért, hogy helyükre kerüljenek. Az egyik, hogy e korban a vezérőrnagyi titulus ismeretlen fogalom volt.

²⁴ Reiszig E: I. Somogy vm. története a mohácsi vésztől a kiegyezésig – 1. A vármegye története az ország három részre szakadásának, a szabadság- és vallásharcok korában. A felszabadító háború

²⁵ Források: Gerő László: Magyarországi várépítéset; Kiss Gábor: Várak, várkastélyok, várhelyek Magyarországon; Veress D. Csaba: Várak Baranyában; G. Sándor Mária: A pécsi püspökvár (a középkori egyetem), az Aranyos Mária-kápolna és Vilmos püspök síremléke régészeti feltárásának és kutatásának eredményei; Buzás-Kovács: Középkori várak; G. Sándor Mária: A pécsi püspökvár a korai és a késői középkorban; <https://varlexikon.hu/pecs-puspokvar> 2021. 11. 23. 18:13

Makár János bárói címere

A másik, ha *Thüringen* vezérlete alatt maradt a vár „jelentős védereje”, akkor ez eleve kizárja Makár várkapitányságát, amit a „várlexikon.hu” portál oldala is tudni vél. Utóbbi megtoldja még azzal is, hogy honnan-honnan sem „verőcei” előnevet adnak az ezredesnek,²⁶ akiről később, Velika vára visszavételénél, tízérezredesként emlékeznek meg.²⁷ Sőt ennél továbbmegy az oldal szerkesztője, aki Pécs bevételét egyedül Makár csapataihoz köti.²⁸ Önmagában is érdekes a „verőcei” előnév, ami minden alapot nélkülöz, hiszen I. Lipót²⁹ német-római császártól

és magyar királytól kapott bárói rangra emelése egyértelműen előnevét „makarskai”-nak írja. Lipót adományaként említik a kuzmineci³⁰ uradalmat is a hozzá tartozó kilenc faluval, s tévesen ehhez az okmányhoz kötik Kapronca kapitányának történő kinevezését is.

Várkapitányi tiszte Pécssett az ostrom után nem volt, Kaproncán viszont már Pécs ostroma előtt betöltötte e tiszte, vagy legalábbis az alkaptányit. Kuzmicze község történetében nem esik szó arról, hogy valaha is Makár lett volna földesuruk, sőt, a tulajdonosok 1558-tól *Erdődy Tamás* horvát bán, majd házasság révén 1624-ben az *Auesperger*, és később szintén házasság révén a *Gaisruck* család, végül 1746-tól 1945-ig az *Inkey* család.³¹ Ennek ellenére a családnak Horvátországban is voltak jelentős birtokadományai, amire adományozott előnevük „de makarska” is utal.³²

²⁶ <https://varlexikon.hu/pecs-puspokvar> 2021. 11. 23. 18:13

²⁷ Papuk *várkör* 2. rész 2010. 12. 12 22:19:27 Küldte: pavluxek <http://www.turatars.com/blog/view/id/1005/title/1005/2021.12.19.21:22>

²⁸ <https://aranyosfodorka.blogspot.com/2019/09/kis-kepes-mese-makar-hegyrol-es-hegy.html> 2021.11.23. 18:09

²⁹ I. Lipót, Habsburg-házból származó osztrák uralkodó főherceg és német-római császár 1658-tól, valamint német, magyar és cseh király 1657-től 1705-ben bekövetkezett haláláig.

³⁰ Apajkeresztúri uradalom.

³¹ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Apajkereszt%C3%BAr> 2021.12.19. 10:41

³² Primorje terület a Cettinjétől Narentáig terjedő tenger melléki terület már a középkor elején zsupánságot képezett. E terület egyik városa Makarska, mely város a terület egykori címerét a vörös mezőben könyökénél meghajlott s kezében aranymarkolatú kivont szablyát tartó ezüst páncélos kart, a pajzson lévő hétágú koronával használta. Magyarország címertára – Szabad királyi városok címerei – Makarska, Makarska fennhatósága: 1646-ban a horvát nemesség önként ismerte el a velencei fennhatóságot, és 1681-ig velencei uralom alá került a város. 1797-ben a Campoformi egyezmény értelmében Ausztriához, majd 1805-ben Franciaországhoz csatolják a várost.

Makár hősiessége nem maradt elismerés nélkül, bárói rangot nyert 1687. április 24-én gyermekeivel, *Miklóssal*³³ és *Annával*, feleségéről nem esik szó.³⁴ Az adománylevél érdekessége, hogy birodalmi bárói címet ad (Freiherr), amit a pajzs feletti három sisak is tükröz, de az adományt a magyarországi *Királyi könyvek* is rögzítik (Baron), valamint, hogy (tudható) köznemesi előzmény nélkül történt a rangemelés, úgy, hogy a fő címerszerzőn kívül „csak” gyermekei neve került említésre, felesége említése nélkül.

Bárói címer

Arannyal és vörössel négyelt csücsköstalpú pajzs, középpütt kék szív-pajzzsal, melyben egy Madonna képe szerepel a gyerek Jézussal; Az 1. és 4. arany negyedben látszó egyfejű, jobbra tekintő fekete sas; a 2. és 3, vörös mezőben két, egymásba illesztett fehér körgyűrű, küllők nélkül. A pajzs feletti három sisak közül az 1. jobb oldalin levélkoronán könyökben hajlított, a pajzs középvonala felé forduló páncélos kar ökle egy görbe szablyát markol, amelynek pengéje egy török főt üt át. – A 2. középső sisakon a levélkorona két szélső ágát lábaival markoló fekete kétfejű sas, melynek fejét császári korona fogja össze. – A 3. bal oldali levélkoronán, könyökben hajlított, a pajzs középvonala felé forduló páncélos kar öklében három fehér zászlóval.

Takarók: arany–kék; ezüst–vörös.

Birodalmi nemességet I. Lipót császár adományozta Bécsben 1687. április 24. Johann Makarnak és gyermekeinek, Nikolausnak és Annának, a „*de Makarszka*” cím [előnév] odaítélésével együtt.³⁵

Siebmacher egy érdekes megjegyzése Makár címeradományához: „Johann Makar kitüntette magát a szláv [!] felszabadító háborúban, és több birtoka is volt Szlavóniában, köztük Horvátországban (Kreuzer megyében).

Kihalt család.³⁶

Végezetül. A *Királyi könyvek*ben Makár címeradományozásán kívül (1687. 04. 24.) még két meglehetősen érdekes bejegyzést találtam a családra vonatkozóan, melyek közül az egyikre már utaltam.

³³ Emlékezzünk, hogy Pécs városával szembeni adótartozását a feljegyzések szerint szintén János nevű fia rendezte! Hogy hol történt névelírás, nem tudjuk, de az is lehet, hogy a későbbiekben még született gyermeke. Feleségéről nem esik szó az adománylevélben.

³⁴ Kempelen: Magyar nemes családok 7. kötet. Makár (makarszakai), báró. A. (LR. XVIII/524.) – Kihalt. – Vö. Siebm. horv. 108.; Siebmacher: Makar v. Makarszka.

³⁵ Lib. Reg. XVIII. 524. Megjelent: d. Horvát. Diéta 1688-ban.

³⁶ J. Siebmacher kiadványának fordítása, magyarítása (Sey)

A bárói cím adományozása után 1695. 05. 06-án Laxenburgban kelt irat,³⁷ melyben I. Lipót kegyelemben részesíti Makár *András* (!) ezredest. Hogy pontosan mi történhetett, nem tudjuk, de azt sem lehet kétséget kizáróan megállapítani, hogy valóban a pécsi hős kapott-e kegyelmet valamilyen főben járó bűnért. Bárói oklevelén egyértelműen *János* névvel illetik az ezredest, s fia *Miklós* néven szerepel, ám – talán e második oklevelen szereplő név miatt – a címerszerzőt gyakran e kettős néven, „*János András*”-ként emlegetik. Fiát a pécsi források egyértelműen *János*nak nevezik, *Miklós* helyett, sőt 1721-ben *János Lipótnak*.³⁸ Erre magyarázat lehetne, hogy a bárói rang adományozása után még a család gyarapodott. A nevek kuszaságában mérvadó irány lehet az oklevelén szereplő gyermekek neve, hisz ez volt a garancia a bárói cím és vagyon örökölhetőségének. 1687-ben Miklós már élt és apja korából fakadóan legalább 8-10 éves lehetett, ha ezt összevetjük az adósság kiegyenlítésének időpontjával, 1721-ben Miklós már jócskán túl lehetett 40. életévén. Ekkor pedig nem kizárt, hogy a vagyon megmentőjeként az ő fia, János Lipót lépett fel, ki nevét nagyatyja és a császár iránti tiszteletből kapta.

A harmadik királyi könyvekben lévő okirat³⁹ 1684. 09. 30-án kelt oltalomlevél, ami *Makár Katalin*, özvegy *Gotthál Gáspár* neje és gyermekei *Zsuzsanna* és *Terézia* nevére lett kiállítva. Mivel *Zrini Ádám Zala és Somogy megye főispánja* is érintett az ügyben a fent nevezett úrhölgy neve és ügye régiókhöz kapcsolódhat, ám hogy nevezetteknek Makár ezredeshez van-e kötődésük, az nem tudható. Ami biztos, hogy az oltalomlevél jóval Makár hőstette előtt lett kiállítva, így pusztán a névazonosság a kapcsolatot nem valószínűsíti.

Napjainkban az egyre népszerűbbé váló családkutatások folyamánként megjelentek az interneten a Makár ezredes személyéhez kapcsolatot keresők. Nos, mint már írtam, több egymástól független Makár család élt már a régmúltban és virul napjainkban is, viselve ezt a személynévből kialakult családnevet. Makár ezredes halála évének akár az 1697-es, akár az 1710-es évet fogadjuk el, az vehető csak biztosra, hogy leszármazója 1721-ben rendezte Pécssett a vagyoni helyzetét, s ez az év, melyben Makár örökös hallat magáról. Ebben az időben még komoly jelentősége volt egy bárói rangnak, amit nem valószínű, hogy a kései leszármazók ne tartottak volna evidenciában.

³⁷ Libri regii – 23. kötet – 525–526. oldal

³⁸ Ld.: Madas.

³⁹ Libri regii – 18. kötet – 109. oldal

1891 2824

et hanc...
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600

2825

et hanc...
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700

1891 2826

et hanc...
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800

2827

et hanc...
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900

Közgyűlés a Mandulásban.
2022. március 3.

Sey Gábor Lajos fotói

A pécsi egyházmegye 84. és 85. püspökének címerei

Sey Gábor Lajos

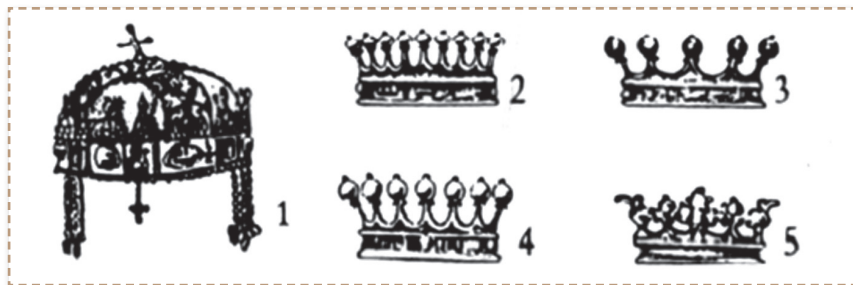
A heraldika tudománya, ami a rendszerváltás előtti években Csapke-Rózsika-álmát aludta, hála egy-egy nagy tudású szakembernek –, hogy csak néhányat említsek: Bertényi Iván, Nyulásziné Staub Éva – mégsem merült a feledés teljes homályába. A múlt emlékeinek kutatása, értelmezése, elemzése mellett ma két olyan – mondhatom nyugodtan, grafikusművészi – terület is van, ahol a heraldikai szabályok ismerete elengedhetetlen (lenne). Ez a két terület pedig nem más, mint a közösségi – települések, református egyházkerületek, katolikus egyházmegyek – címerek megalkotásának területe, illetve a ma is – szokásjog alapján – élő gyakorlat, hogy a katolikus egyházi méltóságok az egyházi hierarchiában betöltött szerepüket is jelző egyéni, megkülönböztető és állandósult jelképeket, címereket választanak maguknak. (A református egyházban csak az egyházkerületek bírnak közösségi címerrel.)

Mindkét területen a címerek alkotóira nagy felelősség hárul, hiszen a címerek viselői – legyenek azok közösségek vagy személyek – címerrük által a külső szemlélő által azonnal minősítettnek is. (Persze a címer alkotóját is.) Ezért is szükséges a címerek olyan grafikusokkal történő terveztetése, akik a címertan szabályait is jól ismerik. A közösségi címereknél ezzel kizárható (lenne) a torzók megjelenése. Új egyéni – világi – címerek készítése és viselése pedig egyszerűen elítélendő, úrhatnám, parvenü dolog.

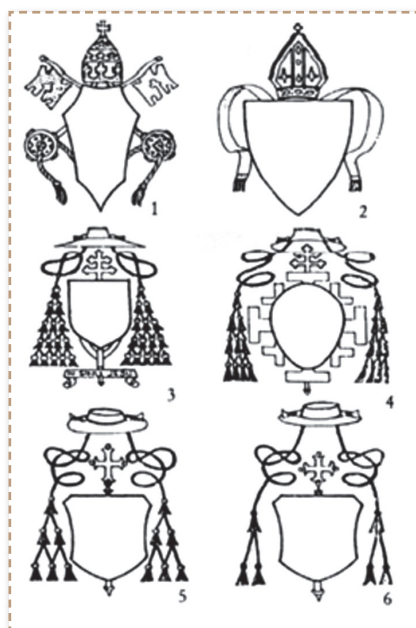
2004 óta megyénkben két egyházi, püspöki címer készült, melyek ismertetésére vállalkoztam, amik Udvardy György – későbbi veszprémi érsek – és Felföldi László, 84. és 85. pécsi püspökök címerei.

Mielőtt a címerek ismertetéséhez kezdenék, néhány szó az egyházi címerek megalkotásának heraldikai rendjéről.

A címerviselő egykori rangját, státuszát, ellentétben a külföldön élő szokással, nálunk nem a sisakok számával, hanem a pajzsra helyezett (!) különböző ágú (5-7-9-11, nemesi, bárói, grófi, hercegi) korona ágaival jelezték. Ezek a koronák semmiképp sem tévesztendőek össze a sisakra helyezett levél-, lombkoronával! A rangkorona közvetlenül a címerpajzs felett kerül alkalmazásra, így ezzel együtt a sisak használata heraldikai szabályba ütközik! Megjegyzendő, hogy a fentiek ellenére nálunk is „hódított” a több sisak és a koronára helyezett sisakok alkalmazása, fittyet hányva a heraldikai szabályoknak, jó ízlésnek, teret engedve a kivagyiságnak.

Koronák 1. magyar királyi, 2. grófi, 3. nemesi, 4. bárói, 5. lombkorona

Egyházi címerek:

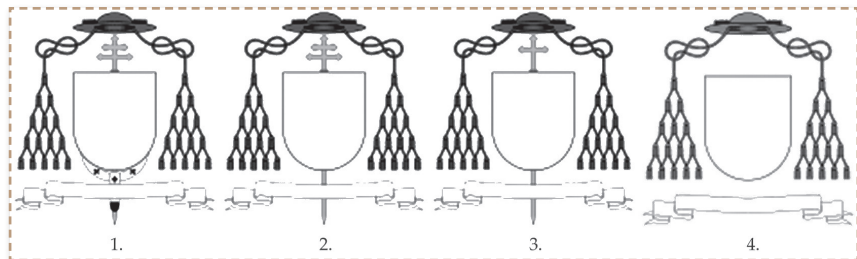
1. pápai; 2. és 5. püspöki; 3. bíboros;
4. érseki; 6. perjeli címer

A katolikus egyházi személyek méltóságát a pásztorbot, a püspök-süveg, a kalap és a lecsüngő bojtok színe és utóbbiak száma jelzi. A pápa címerpajzsa mögött tollával felfelé álló keresztberakott arany és ezüst kulcs, a pajzs felett pedig a pápai tiara¹ kerül elhelyezésre. A bíborosok címere egyben jelzi a bíbornokok közt elfoglalt státuszukat is. Bíbor színű kalap kétoldalt 15-15 bojtjal a bíborosokat illeti meg, zöld kalap és 10-10 bojt, illetve 6-6 bojt az érseket és a püspököket, fekete kalap és 3-3 bojt a perjeleket, protonotáriusokat és az apátokat. A bíbornokok a pajzs mögött általában egyenesen álló körmeneti keresztet² használnak, csakúgy, mint az érsekek, kivéve, ha primások is, vagy pátriárkák bíborosi rang nélkül, ez esetben ugyanis kettős kereszt illette meg őket.

¹ Pápai korona.

² Körmeneti kereszt (lat. *crux processionalis* v. *stationalis*): a körmenetek élén, hosszú száron vitt feszület. A plébániatemplom. liturgiai felszereléséhez kezdetől fogva hozzátartozott, a sekrestyében őrizték. Általában fanyéltre tűzték bele a fémből készült feszületet. Gyakran az álló kereszt feladatát is betöltötte. Meg kell különböztetni a temetések alkalmával vitt, korpusz nélküli keresztől.

<http://lexikon.katolikus.hu/K/k%C3%B6rmeneti%20kereszt.html> 2022.03.03. 10:24

1. Bíborossá avatott egyházmegyés érsek címere (palliummal)
2. Bíborossá avatott nem egyházmegyés érsek címere (pallium nélkül)
3. Bíborossá avatott püspök címere
4. Bíborossá kinevezett személy címere, akit nem szenteltek püspökké.

A pásztorbotot az érsekek, a püspökök, az apátok a pajzs mögött egyenes vagy haránt helyzetben alkalmazzák. A püspökök címere mögött a pásztorbot kifelé, míg az apátok címere mögött befelé – a pajzs középvonala felé – fordul. A püspöki címereken a mitra³, a csúcsos püspöksüveg is szerepelhet, valamint az egy- vagy kétágú kereszt. A püspöki címereken nemegyszer megjelent – a takarót helyettesítendő – a stóla. A perjelek és protonotáriusok címere mögött zarándokbot, az apátnók rutapajzsa (sarkára állított négyzet) körül rózsafüzér, s mögötte pásztorbot állhat.

Azok a papi személyek – így a pécsi püspökök is –, akik családi címerrel is bírtak, rendszerint címerpajzsuk megtartásával alakították ki egyházi címereiket [többek között Hampó I. Zsigmond (1473–1505), Dudith András (1563–1567), Berényi II. Zsigmond (1740–1748), Zichy Gyula (1905–1926)], akiknek pedig nem volt saját címerük, azok önként felvett motívumokat helyeztek címerpajzsukba [lásd pl.: Girk X. György (1853–1868), Virág III. Ferenc (1926–1958), Mayer Mihály (1989–2011)].

Az utóbbi kategóriába tartozik Udvardy György (2011–2019) és Felföldi László (2020–) püspök is, annak ellenére, hogy Udvardy esetében nagy valószínűséggel lehetett volna családi címet is fellelni.

A püspöki címer – melyet az **újonnan kinevezett katolikus püspök** választ magának – **összetett jelkép: útmutató az egyházmegye fejének vallásos lelkületéhez**, és összegzője felvállalt iránymutatásainak⁴ – fogalmazza meg a címerválasztás mai okát a *Magyar Kurír* katolikus hírportál írásában. Természetesen ennél jóval prózaibb oka volt a

³ Mitra, vagy infula – Katolikus püspökök süvege.

⁴ <https://www.magyarkurir.hu/hirek/mirol-mesel-felfoldi-laszlo-pecsi-megyepuspok-cimere> Magyar Kurír katolikus hírportál 2021. január 24. Miről mesél Felföldi László pécsi megyés püspök címere? Letöltve: 2022. 02. 17. 18:07

múltban a címer használatának, ami nem volt más, mint a hitelesítés – pecsétként való alkalmazása – a személy és kíséretének jelölése harcban és békében egyaránt. Ne feledjük, hogy annak idején harcos egyházfőink voltak, gondoljunk csak Bakócz Tamásra vagy Tomori Pálra.

XVI. Benedek pápa 2011. április 25-én, húsvéthétfőn Udvardy György,⁵ mara-zanae-i címzetes esztergom–budapesti segédpüspököt nevezte ki 84. pécsi megyés püspökké. Udvardy 1960. május 14-én született Balasgyarmaton, 1985. június 14-én szentelték pappá, Érsekvadkertben káplán (1985–1988), Csitáron (1988–1990) és Budapesten Erzsébetvárosban (2003–2004) plébános volt. Tanulmányait Rómában (1990–1993) végezte, 1998 és 2004 között a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karán, a levelező tagozaton tanított (1997–2004), 1998–2004 között docense, 2000-től az Esztergomi Hittudományi Főiskola tanára is. 1999-ben kapta meg a pápai káplán címet. Hitoktatási felügyelő 1993–2003 között, az Országos Hitoktatási Bizottság elnöke (2004), érseki általános helynök 2003-tól, Társadalmi, Oktatási, Kulturális Szakterület püspöki helynöke 1998–2004, vagyonekezelő (2003). 2015-től a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnökhelyettese.

2019. július 12-én Ferenc pápa a Veszprémi Főegyházmegye érsekévé nevezte ki, Márfi Gyula érsek nyugalomba vonulásakor.

Érseki hivatalába a veszprémi Szent Mihály-bazilikában 2019. augusztus 31-én iktatták be, utóda, Felföldi László beiktatásáig a pécsi egyházmegyét is vezette apostoli kormányzóként.⁶

Papi jelmondata: *Jesus Christus est Dominus / Jézus Krisztus az Úr.*

Az új püspök részére nem volt ismeretlen Baranya, 2005 májusában misét mutatott be Máriagyúdon, 2009-ben a Hittudományi Főiskolán tartott előadást, s az egyházmegyei millennium idején Janus Pannonius evangéliumos könyvének megjelenésekor Pécsen méltatta a kötet egyedülálló értékeit.

Udvardy György püspöki címeréből alkotta (alkottatta) meg érseki címérét, helyesen.

Püspöki címere: álló, ívelt oldalú, csücsköstalpú, hasított kék társcsapajzs, jobb mezejében a pajzsderék felett vágva, a hasítás és vágás vonala vékony aranykerettel kiemelve. A jobb felső 1. mezőben vörös borítású nyitott könyv lebeg, melynek fehér lapjain vörös színnel az A (alfa) és Ω (ómega) betűk láthatók. A 2. mezőben álló helyzetű, arany horgony

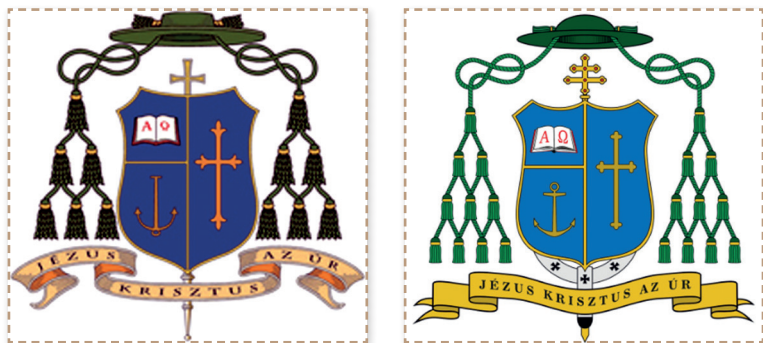
⁵ https://hu.wikipedia.org/wiki/Udvardy_Gy%C3%B6rgy 2022.02.24. 10:07;

<https://www.veszpremiersekseg.hu/ersekunk-dr-udvardy-gyorgy/> 2022.02.28. 19:25

⁶ Újítsuk meg Krisztushoz való ragaszkodásunkat! – Beiktatták Udvardy György veszprémi érseket katolikus.hu

látható az alján jól látható gyűrűvel. A bal oldali 3. mezőben arany, liliomvégű kereszt lebeg, míg a pajzs mögött középütt álló arany körmeneti kereszt, a címer felett zöld, lapos, papi kalap lebeg, melyről zöld zsinóron, mindkét oldalra 6-6 (1-2-3) zöld bojt csüng alá. A címer alatt a kereszt szára előtt lebegő, íves, vörös fonákú arany szalag lebeg, rajta a püspök fekete, nyomtatott nagybetűkkel írt jelmondatával: „JÉZUS KRISZTUS AZ ÚR”. A címer hibája a lebegőn elhelyezett címerképek és az arany szín több árnyalatának alkalmazása.

Udvardy György püspöki és érseki címere

Az érseki címer némi kiegészítéssel és jelentéktelen eltérésekkel a püspöki címer képét mutatja. A 2. mező horgonyán a gyűrű a felső száraára került. A 3. mező keresztje lóherevégűvé változott. A pajzs mögötti körmeneti kereszt kettőskereszt lett, keresztszárain rubintokkal ékítve, alsó, a pajzs alatt megjelenik a pallium⁷, melyen 3 fekete kereszt látható. A címer felett domború, zöld papi kalap, melyről kétoldalt 10-10 (1-2-3-4) ugyancsak zöld bojt csüng alá. A változatlan jelmondatot hordozó szalag redős, egyszerűsödött, és mindkét oldalán aranszínű.

A pajzs kék színe világoskékre változott, ami nem vált a címer előnyére, de az arany csak egy színárnyalata jelenített meg, ami viszont örvendetes változtatás.

Felföldi László egyházmegyénk 85. püspöke.⁸ Középkolai tanulmányait (1975–1979) a kecskeméti piarista gimnáziumban végezte, majd elektroműszerész (1979–1981) végzettséget szerzett. Filozófiai és teológiai

⁷ Főpapi jelvény, kb. 3 ujjnyi széles, fehér gyapjúszalag, melyet a vállra helyezve viselnek. Átlósan elhelyezve 4 fekete kereszt van beszőve. Elöl és hátul a körszalaghoz rövidebb szalagrészt illesztnek, melyet szintén 1-1 kereszt díszít. <https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%ADboros> 2022. 03. 03. 9:33

⁸ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Felf%C3%B6ldi_L%C3%A1szl%C3%B3_\(p%C3%BCsp%C3%B6k\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Felf%C3%B6ldi_L%C3%A1szl%C3%B3_(p%C3%BCsp%C3%B6k)) 2022.03.01. 10:53

tanulmányait az egri szemináriumban végezte (1981–1986). 1986. június 21-én szentelték pappá. Segédlelkész volt Újfehértón (1986–1988), Egerben (1988–1990) és Nyíregyházán (1990–1996).

Püspöki titkár (1996–1998), irodaigazgató-helyettes (1998–2009), plébános Debrecenben (2003–2017), pasztorális helynök (2003–2015), a debreceni esperesi kerület esperese (2007–2017). 2000-ben pápai káplán, 2011-ben címzetes prépost. 2015-től a debrecen–nyíregyházi egyházmegye általános helynöke. 2017-től az Egyházmegyei Lelkipásztori Intézet vezetője, a hitoktatás feladatának és az akolitusok⁹ csoportjának koordinátora és a nyíregyházi Magyarok Nagyszombatja-társzékesegyház plébánosa.

Felföldi László
püspöki címere

Ferenc pápa 2020. november 18-án pécsi püspökké nevezte ki. Püspökké szentelésére és beiktatására 2021. január 6-án a Pécsi Székesegyházban került sor. A főszentelő Erdő Péter bíboros, prímás, esztergom–budapesti érsek, a társszentelő Udvardy György veszprémi érsek, valamint Bosák Nándor nyugalmazott debrecen–nyíregyházi megyés püspök volt.

2013-ban Debrecen városától „Pro Urbe”, 2015-ben Csáky Imre-díjban részesült. 2016-ban szülőfalujának, Gesztrédnek díszpolgárává választották.

Választott címerét a Magyar Kurír közli és írja le.¹⁰ Álló, hasított, arannyal keretezett, pajzstalpban késsel vágott csücsköstalpú tárcsapajzs, 1. zöld mezéjében kék szőlőfürt lebeg, amit két aranyló kalászos búzaszál fog közre; a 2. ezüst mezőben a piaristák címerében szereplő Mária-monogram látható feketében. A kék pajzstalpban jobbra úszó ezüst hal látható. A pajzs mögött, annak középvonalában, arany körmeneti kereszt, felette lapos, zöld papi kalap, melynek arany zsinórjairól mindkét oldalt 6-6 (1-2-3) zöld bojt lóg alá. A pajzs alatt dongás arany szalag lebeg, rajta fekete, nyomtatott nagybetűkkel, a püspök jelmondatával: „MEGISMERTŰK A SZERETETET”.

⁹ Lat.: Az akolitus az oltár körül teljesít szolgálatot. Az „akolüthosz” szó szerint nyomon követőt jelent, a papot és a diakonust követi, és segíti a liturgiában. Segítik a lelkipásztorok munkáját. A helyi szükségleteknek megfelelően áldoztatnak, szentségimádást, imacsoportot vagy bibliaórát vezethetnek, megbízással további lelkipásztori teendőket láthatnak el.

¹⁰ <https://www.magyarkurir.hu/hirek/mirol-mesel-felfoldi-laszlo-pecsi-megyespuspok-cimere> Miről mesél Felföldi László pécsi megyés püspök címere? HAZAI – 2021. január 24., vasárnap | 17:21 Letöltve: 2022. 02. 17. 18:07.

„A címer alján futó szalagon Felföldi László 1986-os, újmisési papi jelmondata olvasható: „Megismertük a szeretetet” (1Jn 4,16). Választását ő maga ekképpen indokolta: „A szívemhez nagyon közel áll ennek a jelmondatnak az üzenete, amely a papi, keresztény életnek a titka. A keresztény élet első lépése az Isten szeretetével való találkozás. Ahogyan a katekizmus első kérdése is erre vonatkozik, nekem is ebben kell jelen lennem, ezt kell szolgálnom, magammal vinnem, hogy amit megtapasztaltam, megéltem, azt hitelesen, éltetően, segítően átadjam. Ez a mondat számomra a teljességet jelenti, folyamatosan érlelődik bennem.”¹¹

Az interneten talált leírás szerint pajzsot az élő természet domináns színei, a világoszöld, a kék, valamint az arany- és az ezüstszín uralják. Felföldi László főpásztori címerében szülőföldje és a befogadó egyházmegyéje szimbólumainak szoros összefonódása fedezhető fel a leírás szerint. „Szülőfaluját, a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Geszterédet az annak címerében fellelhető hal és kalász képviseli, egyházmegyéje központját, a szőlőműveléséről híres Pécs városát pedig egy szőlőfürt allegóriája. Eme jelképek a múltra épülő jelen mellett az Eucharisztia és a kereszténység szimbólumaként vetítik elő az újonnan kinevezett pécsi főpásztor számára a legfontosabb értékeket. A zöld és a kék is a szülőhely történelmi jelképének központi színeire reflektál. A címerpajzs jobb oldali mezejében a máriás lelkületre utaló Mária-monogram jelenik meg, amely egyúttal a piaristák címerének központi motívuma. Ez egyértelmű utalás a Kecskeméti Piarista Gimnáziumban eltöltött évekre: az ott tapasztalt szellemiségre és a meggyökerezett hivatástudatra.”

Mielőtt Gesztréd címerének – amiből Felföldi László címeréhez ihletet merített – bemutatására, elemzésére térnék, pár gondolat a püspöki címerről:

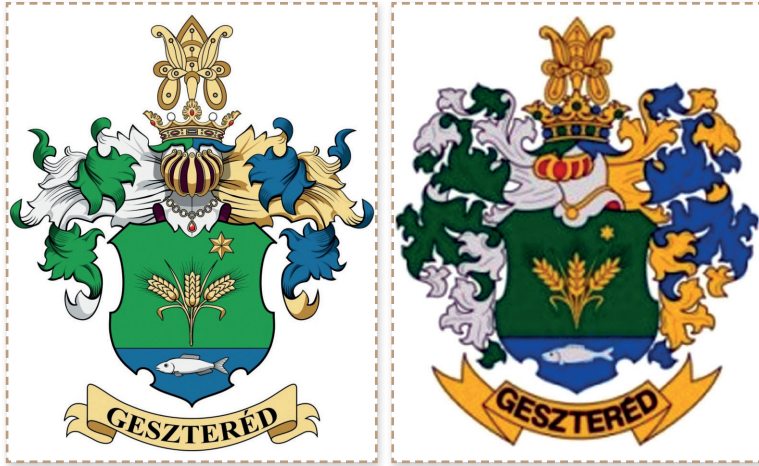
Színei túl élénkek, eltérnek a heraldikában megkívánt alapszínek alkalmazásától – akárcsak az Udvardy érseki címer esetében – az 1. zöld mezőben a lebegő címerábrák és a kék szőlőfürt színe sérti a heraldikai szabályokat. A kalapról lelógó zsinór színe ugyan nem hiba, de hivalkodó arany helyett az egyszerűbb zöld szín is megállta volna a helyét.

Gesztréd címere¹²

A község címerének az interneten megadott leírása kissé túlbonyolított, leírásában és címerszimbolikájában is nehezen értelmezhető. A község nagycímeréről, halfarkú pajzsáról szóló leírás, valamint a hatágú csillag „cölöp helyére” illesztése, az ötágú korona említése a közösségi

¹¹ Uo.

¹² <http://www.gesztered.hu/> 2022. 03. 01. 11:24;
https://hu.wikipedia.org/wiki/Geszter%C3%A9d#/media/F%C3%A1jl:Coa_Hungary_Town_Geszter%C3%A9d_big.svg 2022. 02. 17. 18:15

Gesztréd címere

címereken nem kívánatos sisakon, a számomra bizarr megfogalmazás. Így a leírást a felleltek mellőzésével teszem meg, míg a címér szimbolikáját alkotója leírása szerint közlöm.

A község címere álló, ívelt oldalú, csücsköstalpú zöld tárcsapajzs, talpában késsel vágva. A pajzs középvonalában, a kék talapzatra illesztett, egy töről fakadó arany színű, három kalászos búzató felett a pajzs bal felső sarkában hatágú aranycsillag lebeg. A kék talapzatban jobbra tartó ezüst hal úszik (A hal ábrázolása eltér a Felföldi-címér halábrázolásától!). A pajzs felett aranypántos, szembenéző bíbor bélésű nyílt sisak (olykor jobbra fordult, és vörös bélésű), nyakában láncon függő medállal. (Ennek közlése nem szokásos, itt annyiban érdekes, hogy rajta a függő hol drágakő, hol medál.) A sisak levélkoronáján „honfoglalás kori aranypalmetta-dísz”, amely a Gesztréd-Nyíri tanya lelőhelyen 1828-ban előkerült fejedelmi sírban fellelt szablya aranymarkolatának díszítését idézi.

Takarók: jobbról: ezüst-zöld, balról: arany-kék.

A pajzs alatt lebegő arany szalag, rajta fekete, nyomtatott nagybetűkkel „GESZTRÉD” felirattal.

A meglehetősen nyakatekert címerszimbolika, a mű készítője szerint – lelke rajta:

„A kék mező a határ egykori vizenyős jellegére utal, ma az Ér-patak főfolyása halad itt a Csűrű-réti víztározóba. A hajdani halban való gazdagságot szimbolizálja az ezüsthál. A hal Krisztus jelképe is, utal a település katolikus és református lakosainak hitbuzgalmára, arra, hogy Geszteréd már 1332-ben egyházas

település volt, papja, Pál tizedet fizetett a pápai adószedőknek. A zöld a homokos vidék egy-egy zöldellő akácósára, nyárfaerdejére és a mezőgazdasági termelésre mutat. Az arany gabonakalászok jelzik, hogy a település lakosai elsősorban a földből éltek, gabonatermeléssel foglalkoztak, az aranylő termés szorgalmuk, munkájuk gyümölcse. Az aranyos ragyogású hatágú csillag felhívja a figyelmet az egykor itt élők kemény küzdelmére (1514-ben Máté pap a keresztesei egy részét innen toborozta; 1848/49-ben 18 honvéd lépett a szabadságért küzdő seregbe; a holokausztnak 12 helyi zsidó család is áldozatul esett). ... A sisak is a település hőseit és áldozatait állítja a figyelem középpontjába: az I. világháborúnak 39 hősi halottja indult innen a harcmezőre, a II. világháború idején pedig maga a község is két hétig (1944. október 20. – november 3.) hadszíntér volt, az elesett katonák száma bizonytalan, de csupán polgári áldozatból kb. 60 vált a harcok áldozatává. ... A korona az önkormányzatiság megjelenítője. Geszteréd a XIV. században már templomos település volt. A koronából növekvő arany palmetta bizonyossága annak, hogy már a honfoglaló magyarok is megültek a vidéken."

Az interneten fellelt ábrázolásai a címernek, az aranyszín két árnyalatának alkalmazása, a sisak állásának, bélésszínének és a rajta lévő medál kétféle megjelenítése elhanyagolható eltérés, akárcsak a takarók kialakításának különbözősége.

Kalandozások Dél-Szerbia hegyei között

Montskó Péter

Sokadik délvidéki túránk során most Szerbia déli hegyeit, természeti és kulturális nevezetességeit vettük célba. Ez a leírás három túra eredményeit foglalja össze.

Az Uvac-kanyon és vidéke

Pillanatnyilag a legkurrensebb túracélpont Szerbiában. Néhány évvel ezelőtt került az érdeklődés középpontjába. Nem véletlenül. Az Uvac valójában egy kis hegyi patak, mely egy délebbre fekvő karsztvidéki fennsík szélén ered, majd először északra, ezt követően nyugati irányba tart. Egy folyamatosan egyre mélyülő sziklaszurdokban kanyarog. Végül egy gáttal lezárt folyóba, illetve tóba torkollik. Ez a Sjenicko jezero. Ez duzzasztja vissza a kicsiny Uvac-patakot. Ezáltal válik ez a vízfolyás egy széles folyóvá. Nem hétköznapi látvány.

A kanyon peremén, az északi oldalon végig jelzett gyalogút halad. Az itteni turistajel a dupla sárga sáv. Az út egy 1200 m magasra vezető kilátóponthoz tart. Mivel kb. 900-ról indulunk, a szintemelkedés nem jelentős, de számolni kell azzal, hogy a domborzat miatt az útvonal hullámzik. A gyalogútról számtalan alkalommal letekinthetünk a kanyonra. Ahogy haladunk, a látvány minden alkalommal más és más. Szavakkal szinte

Az Uvac-kanyon látképe

leírhatatlan. Mintha egy gigantikus kígyó kanyarogna lenn. A sziklafalak szinte függőlegesek. Fent pedig alpesi jellegű rétek, legelésző tehencsordákkal és birkanyájakkal. A leglátványosabb pont természetesen a kiépített kilátóterasz. Innen a legnagyobb folyókanyarulatok láthatók be. Néha az érkező és távozó folyószakasz oly közel van egymáshoz, hogy a köztük levő földterület vagy inkább sziklanyelv szinte szigetté válik. A kilátóponttól tovább már nem vezet út, de látható, hogy a vadabb, erdősebb déli oldal is tartalmaz kilátással kecsegtető sziklaormokat. De ezek nem érhetők el olyan könnyen.

(Majd egy másik túra során.)

A környék infrastruktúrája jellegzetesen balkáni. Szolgáltatás alig, vizont belépődíjat már szednek. Nos, 150 Ft-nak megfelelő összeg. Az Uvac-kanyont még addig kell felkeresni, amíg nem lesz jobban kiépített. Ennek a csodálatos természeti látnivalónak az értékét még fokozza az itt élő fakőkeselyű-populáció. A helybeli természetvédők nagyon büszkék erre. Tudatosan etetik őket, hogy az állomány fennmaradjon. Folyamatosan cirkálnak, aki erre jár, biztosan láthatja őket. Akinek ideje van és tartósan figyel, a fészkelőhelyeket is megtalálhatja. Lehet a keselyűket utálni, lehet szeretni, de ahogy felettünk vagy szemmagasságban elvitorláznak, és ahogy látjuk, mennyire urai a levegőnek és az égnek, nos, ez a látvány imponáló.

A Cemerno (Csemerno) tömbje

A főgerinc kelet-nyugat irányú. Legnagyobb magassága 1400 m. A hegyet összefüggő erdőség borítja, mely javarészt bükkös, helyenként telepített fenyő.

Kilátás a Cemerno gerincére nyáron

Csak a gerincen található gyeppavas. Keskeny sávban viszont igen hosszan. Megfelelő magasságot elérve tehát a kilátás biztosított. A hegy dél felől jelzett, észak felől jelzetlen erdei kövesúton érhető el. Ha észak felől érkezünk, lelki kitartás kell, mert az összefüggő erdőben semmi nem utal arra, hogy milyen panorámában lesz részünk. Túratársaim annak idején közel álltak hozzá, hogy

visszaforduljanak. Dél felől az út hosszabb, de sokkal változatosabb. A táj ligetes, kisebb falvak, tanyák tarkítják. Ezek környezetében legelők, kaszálók találhatóak. A táj tehát pillanatról pillanatra változik. Újabb és újabb csábító irányok nyílnak meg. Az itt lakók egyébként a déli oldalon elsősorban méhészkedésből, az északi oldalon szénégetésből élnek. Utóbbi tekintetében a technika más, mint a Bükkben vagy Erdélyben gyakorolt. Itt fix, téglából épített kemencéket használnak, melyeket meg-
raknak, majd ürítenek.

A déli oldal felől van még egy nevezetesség. Egy a sziklafalhoz szinte fecskefészekszerűen odaragasztott pirinyó kápolna és szerzetesi lak. Szent Száva vonult el ide idős korában a Studenicei kolostorból, mert már a szerzetesi életet is túlságosan hivalkodónak ítélte. (Szent Száva az ortodox vallástörténetben olyan fontos szereppel bír, mint pl. a római katolikus vallásban Szent Ágoston).

A csúcsra akár dél, akár észak felől érkezünk, a tetőről 360 fokos panorámában van részünk. Délkeletre Montenegró felé hullámnzó hegygerincek. Délnyugatra a Kopaonik hegység és Koszovó határa a Pancsityev hegyen látható.

Nyugatra, relatíve közel a különleges két csúcsú Zeljin (Zseljin) hegy hívogat. A Cemerno hegygerinc legmagasabb része egy szerb sorstragédiát hordoz. Az első világháború idején a délről, Montenegró felől támadó osztrák erők itt ütköztek meg a stratégiai fontosságú hegygerincet védő 4. szerb gyalogezreddel. Az ütközet az I. világháború más helyszíneihez hasonlóan véres állóháborúvá vált. Végül az említett gyalogezred teljes személyi állománya megsemmisült. Az elesett k.u.k. katonákat elvitték és eltemették, de a szerb katonák temetetlenül maradtak a hegyen. Erre utal a csúcs neve is. A szomorú eseményre egy felújított kereszt emlékeztet.

Kilátás a gerincről télen

Az első világháborús emlékkereszt

A Zeljin (Zseljin) tömbje

Az ikercsúccsal rendelkező hegy mindig elbűvöli a turistát. A Zeljin-hegy rendelkezik ezzel a különlegességgel. Az első gondolata mindenkinek az, hogy vulkáni eredetű hegy lehet. Első megtekintésre tényleg úgy tűnik, de figyelmesen szemlélve itt a kőzetanyag mészkő. A hegy 1700 m magas. Mivel magányosan emelkedik ki a környezetéből, messziről feltűnik, bármilyen irányból közelítünk felé.

A hegy szoknyáján, ahonnan indulunk, ameddig a szem ellát, mindenhol málnát termesztenek. Még hozzá profi módon. A csapadék esetleges hiányát öntözőrendszerrel oldják meg. Minden gazdának van saját csőrendszere. A málna ezt a klímát és ezt a gondoskodást láthatóan meghálálja. A megművelt területek szintjéből bükkerdők közé érünk. A fák óriásiak.

A kora őszi virága a fecsketárnics

A délszláv hegyekre jellemzően csak bükkös, és fenyő alig. Nincs törpefenyő vagy borókás szint, az erdő végével azonnal a gyeptavas szintjét érzük el. Szeptember lévén mindenhol virágzott a fecsketárnics. A csodálatos kékeslila virágú, lágyszárú az egyetlen olyan növény, ami nem egy madár érkezéséről, hanem távozásáról kapta nevét. Az áfonya még mindig termett. A kissé „aszúsodó” szemek rendkívül zamatosak voltak.

A kettős csúcsról csodálatos panoráma tárul szemünk elé.

A Zeljin-hegy kettős csúcsa

Visszatekintés a csúcsra

Hogy meglegyen a 360 fok, mindkét pontra fel kell mászni, mert mind a déli, mind az északi csúcsocska kissé kitakar. A kettő közötti táv kb. 300 m. De létezik még egy kilátópont a hegy déli oldalában is. Innen vissza tekinthetünk a csúcsra.

Ide csak jelzetlen erdészeti út vezet. Erről a pontról a Zeljin déli, keleti tövében megbúvó völgyekre és falvakra lehet rálátni. Ezt sem szabad kihagyni.

Végül egy esőnap kitérő: Novi Pazar, az alkoholmentes város

Esősre fordult az idő, és egy napra elhagytuk a hegyeket. A kb. 30 km-re fekvő koszovói határ menti várost, Novi Pazart céloztuk meg. A völgybe kellett leereszkednünk. Bátran állíthatom, hogy Pazar pazarnak bizonyult, jó választás volt. Rengeteg látnivaló egy helyen. Folyópart, egy kisebb erődítmény a parkban, és a bazár, ahol mindent lehet kapni. A palántától kezdve a szabadidőruhán keresztül a milliós ékszerekig tényleg mindent. Ha hozzátesszük a város peremén levő kolostorokat is, Novi Pazar kitűnő esőnap programnak bizonyult.

Amiről írni szeretnék, az, amit az alcímben már jeleztem. Kora délután a város főutcáján felkerestünk több vendéglátóegységet. A társaság nagyobb része kávézni kívánt, a sofőrök üdítőitalt kértek. Akinek pedig aznap nem volt volán a kezében, sört szeretett volna inni. Csak szeretett volna. Az ugyanis egyetlen kávézóban vagy cukrászdában sem volt. Délután, mivel egy rövid időtartamra az eső mégis elért ide, az ebédelés mellett döntöttünk, és egy éttermet céloztunk meg. Nagy befogadóképességgel rendelkező, parkkal bíró elegáns éttermet. Az egyik különteremben még lakodalom is volt aznap este.

Rendeltünk, mindenféle finomságokat ettünk, és az ebédhez útitársaink ismét sört kértek. A pincérek elmondták, hogy semmilyen alkoholos ital nem tartanak, maximum alkoholmentes sör rendelhető. A második nekifutás is sikertelen volt tehát. Ezek után a nap vége felé hazaindultunk, és a másnapi bevásárlás céljából felkerestünk Novi Pazarban egy hosszú ideig nyitva tartó kisboltot. Ez volt a harmadik próbálkozás arra, hogy a „sörösök” hozzájussanak ahhoz, amit egész nap nélkülöztek. Nos, itt sem volt kapható egyetlen alkoholtartalmú ital sem. Megállapíthattuk tehát, hogy létezik Szerbiában egy olyan város, ahol nincs kereslet a piára. Mi lehet a magyarázat. A vallás. Magam sem gondoltam volna, hogy a déli szomszédunknál ilyen egy tömbben élő muzulmán közösség él.

Sejthető volt a nagyszámú mecsetről, az egykori török fürdő romos épületéről, a sok szakállas férfiről és muszlim viseletben levő nőkről, hogy a világ valamilyen különleges szegmensébe érkeztünk.

A török fennhatóság itt 1912-ben! ért véget, és Novi Pazar az utolsó pillanattig az innen délre fekvő szandzsák központja volt. Ezért él itt még ma is mindössze 110 év után a török–muzulmán szokásrendszer és kultúra. Sajátos módon hosszan tartó uralom őrizte meg Szerbia legrégebbi templomát. Annyira régi, hogy megépülésének idején még nem létezett szerb egyház. A bolgár ortodox egyházhoz tartozott. A város külső szélén egy már elnéptelenedett területen, a dombtetőn helyezkedik el.

Táblával egyébként jól jelzett. Építészetileg, alaprajzát tekintve rokon a még korábbi időkben épült grúz templomokkal. És hogy mit tettek a templom érdekében a törökök? Lőszerraktárnak használták a lakott helytől távol eső épületet. Nem bontották le, nem építették át. Fegyveresen őrizték, és gondosan figyelték az állagmegóvásra. Így őrizték meg Szerbia első keresztény templomát az igazhitűek a manak.

Szerbia első keresztény temploma különleges kőkeresztekkel

Az előnevek csapdájában, avagy miről mesélnek a praedicatumok

Sey Gábor Lajos

A temetőkápolna altemploma egyik sírján találtam rá egy eddig általam még fel nem fedezett címerre. A bronzból öntött címer *alsó-lelőczi jezerniczei és kis-martoni* Tarnóczy Tivadar (1870–1940) nyugállományú vezérhadbiztos¹ és neje, Dobszay Mária (1869–1957) sírját takaró márványtáblán, nevük felett lett elhelyezve.

Az eddig ismeretlen címer felderítését, úgy a családnév, mint az előnév alapján párhuzamosan kezdtem meg. Kutakodásom eredménye némi képp meglepő eredményt hozott számomra. Ugyanis több Tarnóczy családra akadtam, és ezen családok előnevük alapján is jól elkülöníthetőek a mai napig.

Nézzük először is, hogy mit takar az előnév, pontosabban a nemesi előnév, a praedicatum.

A nemesi előnév (*praedicatum*) Magyarországon a nemesi származásra utalt, legalábbis a 16–17. századtól. Ezt megelőzően a név végi „i” vagy a személynév elé biggyesztett „de” szócska pusztán a származási helyre utalt, s így csak településnévből eredő nevekhez volt kapcsolható. A nemességnek pedig se kelléke, se jelzője nem volt.² Tehát királyi adománnyal sem volt összefüggésbe hozható.

A későbbiek során (16–17. sz.) az egyes család ágainak elkülönítésére második előnévként a lakóhelyet is jelölhette, utalhatott az adományozott birtokra. A hanyatló heraldika korában, a földbirtok adományozása nélküli nemesítések alkalmával, az armalisták, „kutyabőrükön” kaphatták – akár kitalált – praedicatumukat, mint „nemességük ékét”.

¹ Hadbiztos: Az a kormány által kinevezett, legalább századosi rangban lévő személy, aki a katonaság élelmezéséről gondoskodott, aki a katonaság ruházására, élelmezésére felügyelt. Az a vármegyei tisztviselő, aki az azon megyében elszállásolt katonaság élelmezéséről, ellátásáról gondoskodott. A hadsereg hatóságainál és parancsnokságainál, valamint a hadrakelt seregnél az élelmezés, ruházási és elhelyezési ügyekre vonatkozó teendőket végezte és ellenőrizte. A hadbiztosság élén a cs. kir. közös hadügyminisztérium gazdasági ügyosztályának főnöke állt. Minden hadtestparancsnokságnál egy hadtesthadbiztosság, és minden gyaloghadosztálynál hadosztályi hadbiztosság működött. Hadrakelt seregnél a hadbiztossági ügyeket a hadsereg vezérigazgatósági hadbiztosság intézte.

² Bárczay O.: A heraldika kézikönyve, műszótárral (Bp.; 1897) 419. old.

A családok elméletileg több előnevet is használhattak, ez azonban a 18–19. sz.-ban már királyi (kancelláriai) jóváhagyáshoz volt kötve. E szigorú rendelkezés hátterében az állt, hogy a nemességet egészen 1848-ig, sőt bizonyos tekintetben (főrendiházi tagság) ezt követően is, kiváltságok illették meg. Több előnév használata esetén az „és” vagy a latin „et”³ szócska – szolgált összekötésükre (pl.: *alsó- és felső-Mattyasócy* vagy *Rákóczi de Rákócz et Felsővadász*). A nemesi előnév csak apai ágon volt továbbvihető. 1848-után a nemesi előjogok ugyan megszűntek, de a címek, előnevek használata nem. Sőt a nemesítések 1916-ig folyamatosan történtek, melyek során előnevek továbbra is adományozásra kerültek. Sőt! Aki előnévének 1848 előtti használatát bármely okmányon bizonyítani tudta, az élhetett is vele.

Az egy vagy több előnevet Magyarországon a nemes vezetékneve előtt, folyó szövegben kisbetűvel kezdve, mai helyesírással kell írni, ha az nem helységnév, amit a „de” szócskával kötünk a névhez (lásd *Koromla, Rákócz*). A főrangúak (bárok, grófok, hercegek) nemesi előnevüket a címük előtt vagy után használták (például: *koromlai báró, de báró von Koromla*). Az előnevek használatát, a rangok, nevek sorrendjét 1940-ben a 280.932/1940. számú belügyminiszteri rendelet szabályozta.

Az előnév Európa sok országában általánossá vált. Német nyelvterületen a *von*, Németalföldön a *van*, az újlatin nyelveket használók a *da, de* szócskát használták, de ugyanígy megtalálható hasonló, például a cseheknél és a lengyeleknél is. Valójában azok használhatták [volna], akik számára feudális uralkodójuk azt az adományozással együtt engedélyezte.

Erdélyben az előnevek jellemzően nem nemesi előnevek, hanem a lakóhelyet jelölik. Különböző előnevűek lehetnek mind ugyanannak a családnak a leszármazottai (pl. *kisbaconi, középajtai, nagysolymosi, bessenyői Benkő*). Magyarországon az 1947. évi IV. törvény a nemesi előnevek, a nemesi rangok, címek használatát megtiltotta. Ezt a törvényt a rendszerváltást követően több bírálóat érte, egészének vagy egyes részeinek semmissé tétele érdekében több alkalommal fordultak az Alkotmánybírósághoz is, de az sem részeiben, sem egészében nem találta az alaptörvénnyel ellentétesnek. Az Országgyűlés ugyancsak fenntartotta a törvényt, amikor az 1989-ig született jogszabályok jelentős részét hatályon kívül helyezte egy deregulációs⁴ csomagban. Az Alkotmánybíróság 2009-ben született határozatában ugyanakkor megállapította azt is, hogy *a tilalomhoz nem fűződik szankció, így a magánérintkezésben nem kényszeríthető ki. „Az állam*

³ Latin: et – és.

⁴ A dereguláció általánosságban a megkötések megszüntetését jelenti. A dereguláció jogi értelemben a jogi (túl)szabályozottság mértékének csökkentését jelenti. Két válfaja van: a technikai és az érdemi dereguláció.

*A temetőkápolna
altemplomában lévő címer*

meghatározhatja, hogy az anyakönyvbe milyen adatok kerülhetnek bejegyzésre, a magánérintkezésben történő névhasználat azonban a privát-autonómia része.”

Nos, azért tartottam mindezt előrebocsátani, tisztázni, mert igen gyakran előfordul, hogy azonos nevű családok más hasonló nevű családok címerével, illetve előnévvel (vissza)élnek. Az ok egyszerű tudatlanság, felületesség, a családi múlt hiányos ismerete, vagy egyszerűen csak kivagyiság. Az esetek közül a kisebb vétséggel bíró, amikor az előnév és címer használata közül csak az egyik nyugszik téves alapon.

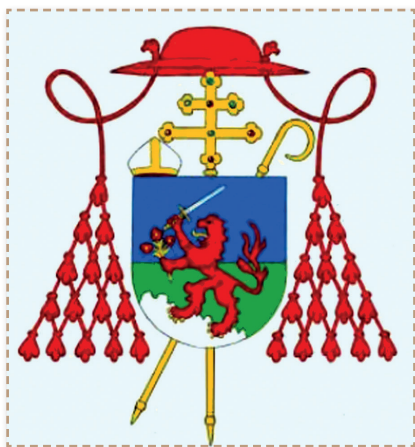
Ilyen, az utóbbi esetre példa a köztemető kápolnájának altemplomában fellelt sír címere és névfelirata.

Tarnóczy Tivadar (1870–1940) nyugállományú vezérhadbiztos *alsó-lelóczi jezerniczei és kis-martoni* előnevet tüntetett fel sírhelyén, címere mellett.

A fellelt címer íves csücsköstalpú kékkel és zölddel vágott tárcsapajzsának jobb oldalán mindkét mezőben magasodó (ezüst) sziklára lépő mellső jobbában kardot villogtató, baljában három, egy töről fakadó rózsát tartó (arany) oroszlán. A pajzs feletti jobbra néző nyílt sisak levélkoronáján a címerállat ismétlődik kinövőn, baljában virág helyez repülésre kész, csőrében zöld ágat tartó galambot tartva. Takarók mindkét oldalt.

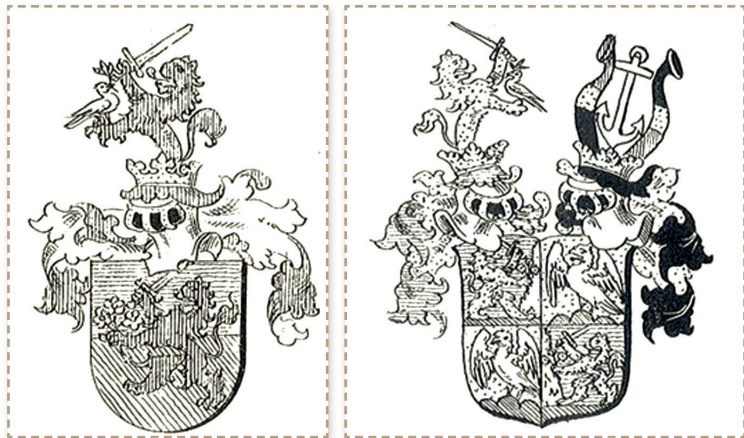
A címert és nemességet⁵ Tarnóczy János kapta maga és fiai, György és Márton részére 1635. április 23-án II. Ferdinánd királytól. A család

Pozsony vármegyéből származott át Vas vármegyébe, majd innen az ausztriai örökös tartományokba is. A család a Nógrád megyei *Tarnócról* viselte előnevét, s szó sem volt ilyen hosszú összetett praedicatumról.

*Tarnóczy József Maximilián
salzburgi érsek címere*

⁵ Nagy I: Magyarország családai (Bp.; 1863); Kempelen B.: Magyar nemes családok (Bp.; 1932)

Tarnóczy címer a Siebenmacherben,
a Ferenc József császár által 1880-ban adományozott négyelt címer

Bizonyosság, hogy e családról van szó Tarnóczy Maximilián József (1806–1876) salzburgi bíboros érsek (érsek: 1851–1876; bíboros: 1873) egyházi címere is: késsel és zölddel vágott doborpajzsban ezüst sziklára lépő vörös oroszlán jobbában pallossal, baljában három szál vörös rózsával. A pajzs mögött álló körmeneti kettőskereszt rubintokkal ékesítve és balharánt elhelyezett kifelé forduló pásztorbot. A pajzs jobb felső sarkán arannyal díszített, ezüst püspöksüveg. A pajzs felett bíbor papi kalap lebeg, melynek zsinórján mindkét oldalt 15-15 (1-2-3-4-5) bíborszínű bojt csüng alá.

Siebmacher⁶ a család két címerét is közli, előnevét, második címeréhez kapcsolódóan „*sprinzenbergnek*” írva.

A család e lovagi címerének adományozási idejét nem közli a szakirodalom. Ám nagyban hasonlít az 1635-ös címerre. Mindkét címer osztrák eredetű (Magyarországon igen ritka adomány volt a pajzson elhelyezett két sisak, míg osztrák területen az egy sisak lovagi, míg a kettő sisakos címer nemesi adomány volt.) Az első lovagi címer késsel és zölddel vágott doborpajzsban jobbra lépő vörös oroszlán jobbában egyenes, ezüst pallost, míg baljában három szál fehér rózsát tart. A pajzs feletti jobbra tekintő nyílt, aranyrostélyú sisak levélkoronáján a címerállat kinövön, de baljában virág helyett csőrében zöld ágat tartó ezüst galambot markol. Takarók mindkét oldalt: ezüst-vörös. A heraldikai jó ízlés ellen vét a színre színnek történő alkalmazása.

⁶ J. Siebmacher: Grosses und allgemeines Wappenbuch (Nürnberg)

Az osztrák nemesi címer adományozásával, ami címerbővítés is egyben, I. Ferenc József császár 1880. május 13-án Tarnóczy Károly (*1811) pénzügyi államigazgatót az osztrák Lipóttrend lovagját tüntette ki.

A késsel és arannyal négyelt csücsköstalpú pajzsának 1. kék mezejének zöld talapzatán, a pajzs középvonala felé eső ezüst szikla felé lépő arany oroslán, jobbában három szál virággal, baljában karddal; a 2. arany mező zöld hármashalmán kiterjesztett szárnyú ezüst sas; a 3. kék mező zöld talapzatán az első mező oroslánja ismétlődik, ugyancsak a pajzs középvonala felé eső ezüst szikla felé lépve akként, hogy a kard jobbában, míg a rózsza baljában van; a 4. arany mező zöld hármashalmán repülni készülő ezüst galamb látható. A pajzs jobb felső sarkán, befelé forduló aranypántos sisak levélkoronáján a pajzsba foglalt arany oroslán jobbán, csőrében zöld ágat tartó fehér galambbal, baljában egyenes kardot villogtat. Takaró: kék–arany. A jobb oldali balra néző aranydíszítésű nyílt sisak levélkoronájából két elefántormány – jobbról: vörös–arany–fekete; balról: fekete–arany–vörös – között ezüst horgony látható. Takaró: fekete–arany.

Nagy Iván pótkötetében emlékezik meg az „alsó-lelóczi, jezericzei” (sic!) máshol „alsó-lelóczi, jezerniczei”, ismét máshol, átiratban a Tarnóczy családról, akik nevüket eredetileg Tarnovskynak írták.

„A család legrégebb törzs-őseit Orosz-lengyelországból eredezteti. Ezen származtatás szerint a családnak magyarországi ismert őse a honfoglaló Árpád hadával beköltözött és Moson megyében Oroszvárrott (Karlburg) telepedett rutheneknek főnöke (Wladikja) volt” – írja Nagy Iván, ami természetesen a család által a múltba vetített eredetmonda átvétele lehet. Mindenesetre a címerek rajzolata jóval későbbi adományt sejt.

Az „alsó-lelóczi és jezerniczei” prédikátumot jogosan használó család címerei

A család által használt első címer, a csücsköstalpú pajzs (zöld) talapzatán jobbra ugró nyúl, nyakán nyílvezzővel átlőve. A pajzs feletti jobbra néző sisak levélkoronáján a címeralak ismétlődik kinövön. Takaró jobbról és balról.

A második címer: csücsköstalpú kékkel és vörössel vágott, felső mezejében jobbra ló, négy lábán álló, arany griff felett jobbról hatágú aranycsillag, hátul ezüst, növény hold lebeg. Az alsó vörös mezőben, jobbra futó ezüst nyúl, nyakán nyílvezzővel átlőve. A pajzs feletti nyílt sisak arany, levélkoronájából arany griff kinövön, jobbában háromvirágú, ezüst lilomszálat tart. Takarók: jobbról arany-kék, balról ezüst-vörös.

A második címerben a hold és csillag jelvényeket a család, a Lengyel Leliva gróf Tarnovszkyakkal való rokonság jeléül viseli, a futó s nyíllal sebzett nyúl pedig a Fridrik herczeg által IV. Béla király személyében megsértett vendégjogra vonatkozó emléket idézné – írja Nagy Iván. Ebből is látható, hogy nem véletlen, hogy a címer kiadásának idejét és adományozójának nevét nem ismerjük, mivel e címerek a családi legenda alapján kerülhettek önkényesen felvételre. De ez vonatkozik a harmadik címerre is, ami nem más, mint az előzőekben bemutatott címer, jelmonddal kiegészített és megváltoztatott takarószínekkel való megismétlése:

Csücsköstalpú, ívelt oldalú kékkel és vörössel vágott pajzs felső mezejében ezüst griff, jobb karma felett a pajzs jobb sarkában lebegő, ezüst, (!) hatágú csillag, míg a pajzs bal felső sarkában növekvő ezüst holdsarló. A pajzs alsó vörös mezejében ezüst, futó nyúl, nyakán ezüst nyíllal átütve. A pajzs felett jobbra tekintő fekete bélésű sisak levélkoronájából jobbra tekintőn a pajzs griffje, kinövön, jobbában három, egy töről fakadó ezüst lilomot markol.

Takarók: kék–arany – (fekete) – vörös–arany – (fekete).

A pajzs alatt középvonaltól középvonalig lebegő ezüst szalag OPRESSUM DEFENDO⁷ felirattal.

Létezett még több Tarnóczy nevezetű család is, akik egyrészt kihaltak, másrészt erdélyi eredetű lévén esetükben előnevük független volt nemesi státuszuktól, lakóhelyükre utalt.

Feltételezem a meglévő és a család által is jól ismert címer mellé a más hasonló nevű család előnévének használatában jelentős szerepet játszhatott ez utóbbi család honfoglaláskorig visszanyúló eredetmondája. Megjegyzem, a családi eredetmondák közül a honfoglalásig visszanyúlók még a rövidebbek közé tartoznak, a dúsabb fantáziájú leszármazók meséiket akár a római avagy a görög időkig is képesek továbbszőni.

⁷ Lat.: Védem az elnyomottakat

A Mecsek Egyesület Munka Osztály 2022. évi beszámolója

Baumann József

A Mecsek Egyesület, ezen belül a Munka Osztály immár 22 éve segíti, szervezi, és részben végzi a Mecsek hegységben a turista létesítmények, emlékhelyek, források karbantartását, építését. Ez évben is folytatódott a segítőkész kapcsolat a Mecsekerdő Zrt. dolgozóival, a BIOKOM Nonprofit Kft. munkatársaival és a DDNP igazgatásával. Jelezzük feljükk a balesetveszélyessé vált, meghibásodott építményeket, valamint a szükséges felújításokat. Munkánkat a Baranya Megyei Természetbarát Szövetséggel közösen koordináltan végezzük.

Természetvédő munkánkkal a természeti értékek védelmével segítjük a DDNPI munkáját. Ez évben is folytattuk a források karbantartását, hogy az időjárás viszontagságai ne rontsák tovább állapotukat. A Mecsek Erdő Zrt. ez évben is segítette a munkánkat. 2022-ben ismét szép eredményeket értünk el a Mecsek hegység és a Balokányliget értékeinek megőrzésében. Árpádtetőn hamarosan elkészül a Mecsek Discovery Center. A tartalom összeállításában segítettünk a Mecsek forrásairól készült fotókkal és tanácsadással.

Tájékoztattuk és segítettük a hírközlő szervezet munkáinkról. Az internet segítségével még szélesebb körben adtunk hírt végzett munkáinkról a Mecsek hegységben.

A 2022. évi munkáinkról a következő fejezetekben számolok be részletebben.

Idén kevés hó esett az Ordas tanyánál

Pipás-forrás tisztítása

Az Ordas tanya közelében lévő madáretetőkből a téli időszakban napraforgómagokat, cinegegolyókat és sertéshajat helyeztünk ki. Gondoskodtunk a madarakról a Balokányligetben és a városban, lakókörnyezetünkben is.

Ez évben is folytattuk a források, emlékhelyek, turistautak karbantartását, tisztítását túráink során. Sajnos a Széchenyi téri időjárásjelző házikó felújítása továbbra sem történt meg, ami nagyon időszerű lenne. (Elrozdásodtak a pavilon belső vasszerkezetei, összeroskad hamarosan a műszereket tartó szerkezet, pereg a belső oldalfalokról a védőfesték.) Az állagmegőrzésben, amit lehetett, megtettünk. A városnak és egyesületünknek minél előbbi összefogással meg kellene oldani a felújítást. Mielőbbi megoldásra lenne szükség, mert ez az állapot rossz fényt vet egyesületünkre és a városunkra. Már a napi újság is foglalkozott rossz állapotával. Havi rendszerességgel takarítjuk a Petőcpusztai Mária-kápolnát és a harangláb környékét, hetente ellenőrizzük a piros túra bélyegzőjének állapotát, mivel rongálás miatt cserélni kellett a gumipárnát. A régi temetőben az egyetlen még álló síremlék környezetét és a hozzá vezető utat tisztítjuk alkalmanként. Negyedik alkalommal került megrendezésre a volt település lakóinak találkozója a Petőcpusztai mise és búcsú

Petőcpusztai kápolna ellenőrzése

a kápolnánál. Ez évben is zarándokmenet hozta fel Kővágótöttöstől a Szűz Mária kegyszobrot a kápolnához. A kápolnában ennek a szobornak a fényképes másolatát helyeztük el ebben az évben. Ez alkalommal is közel száz résztvevő volt a misén és az azt követő búcsún. Köszönet a rendezőknek, hogy ápolják ezt a hagyományt és a volt település emlékeit. A Magyarok kunyhója emlékhelyet negyedévente ellenőrizzük és takarítjuk a lehullott ágaktól, levelektől. Sajnos időnként a tűzrakóba dobált sörösdobozokat és műanyag palackokat is el kell vinni. Szükség szerint az emlékoszlopra új nemzeti színű szalagot kötünk. A Darázs csipte katonai emlékhelyet negyedévente takarítjuk, gyomtalanítjuk. A Gubacsos-kulcsosház közelében lévő kutyasír emlékhelyet kétszer tisztítjuk évente a benőtt ágaktól, bozóttól. A két oszlop és emléktábla felújítását 2023-ban végezzük el szükség szerint. A Tripammer fa közelében lévő Madárodú emlékhelynél a bokrok ágait szükség szerint levágjuk. Az emlékoszlopot és környezetét negyedévente ellenőrizzük és tisztítjuk. A Balog-fája emlékoszlopot és környezetét a lehullott ágaktól szükség szerint megtisztítjuk. A Püspökszentlászló Mária-kápolnánál lévő Mária-képoszlopon állagmegőrzési munkát végeztünk. Egy fotón láttuk, hogy a Mária-képoszlopot több helyen kikezdte az időjárás. A képkeret alsó fele elkorhadva lógott, és a festés több helyen lepergett. A hibák feltárása során több helyen korhadások kerültek elő, így a képkeret két oldalánál is. A képoszlopon a szükséges állapotmegőrzést elvégeztük. Tavasszal a képoszlop teljes felújítását kell elvégezni. Hazafelé jövet a Csegő-lak házikót felkerestük. Régen a természetjárók gondozták, napjainkban már nem gondozott, elhagyatott lett, és hamarosan összedől. Állapotáról évente fotókat készítek, és felidézem szebb napjait, amikor még tiszta porta volt, előtte kis virágoskert ontotta illatait. Ismét fotókat készítettem róla, és haladtunk tovább az erdei országúton. Baumann József, Jancsi Attila

Az Ordas tanyát heti rendszerességgel ellenőrizzük és a környezetét szükség szerint tisztítjuk. A háznál elhelyezett két

Mária-képoszlop állagmegőrzés

Csengő-lak

Büdöskútnál

lódarázscsapdát kéthetente ürítjük, és friss folyadékkal látjuk el. Ebben az évben a Mecsekben több súlyos darázscsípés történt. A környék forrásait kéthetente ellenőrizzük és takarítjuk. Sajnos ebben az évben a mecseki források több mint fele elapadt, így volt ez a közeli Csokonay-kúttal és túlfolyójával, a Csepegővel, a Lenke-forrással és a Kiss Lajos-forrással is. Rendszeresen takarítjuk a forrásvédnökökkel a közel 250 kiépített mecseki forrást. A vépméni szerb kápolnánál a forrás betűinek újrafestését javítottuk. A Természetjárók Panteonját takarítjuk, és sajnos egyre gyakrabban építjük be elhunyt túratársaink fekete gránittábláit. Betelt a nagy sziklafal az elhunyt túratársaink neveivel, ezért a mellette lévő sziklatömbön helyezük el a további elhunyt túratársaink emléktábláit. Az új sziklafalba szükséges volt elhelyeznünk egy „nagy méretű” táblát, melynek felirata jelzi, hogy a természetjárók panteonja és az emlékhelye is. Sajnos már két engedély nélkül beépített táblát kellett felszólítás után levonnunk az emlékhelynél. A „Keresztény vonatkozású emlékhelyeket” túráink során megtisztítjuk az olvasóra rakódott szennyeződéstől, a nap által fölpenderedett, megsérült műanyag fóliát megjavítjuk ragasztással, és ha szükséges, újra cseréljük. Sajnos az erős napsugárzás a nyílt helyeken lévőket károsítja, ezért cseréjük 2023-ban megtörténik a Mecsekerdő Zrt. támogatásával. A Mecsek Egyesület a Lapisi fakeresztet és az Erdei keresztet negyedévente ellenőrzi és

Időjárást jelző házikó állapotfelmérése

környezetét megtisztítja. Gyakran ellátogatunk a Balokányligetbe, hogy megnézzük a szép környezetet, és a kisebb hibákat a tanösvénytáblákon kijavítjuk, fotókat készítünk. A megkopott tanösvénytáblákon a feliratos fóliákat újra cseréljük. Az Aranyeső-forrás falazatánál a téli jázminsövényt tavasszal mindig visszavágjuk. Az Aranyeső-forrás három tábláját évente újrifestjük a vízkő lerakódása miatt. Elkészült a tószínpad, ami színvonalas rendezvények megtartására ad újabb lehetőséget. A Balokányligetről negyedévente fotó-összeállítást készítünk, és a népszerűsítés céljából feltesszük az internetre. Munkánkkal segítjük a Balokányliget színvonalas rendezvényeit. A Balokányligetben teljes felújítást végzett a város. A sétautakat megújította, új burkolattal látta el, és egy kerekesszékes új lejáratot alakítottak ki a régi strand felől a parkban. A tó körül virágágyásokat alakítottak ki és virágokkal ültették tele. Sok facsemetét ültettek a foghíjas területekre és az elkorhadt, beteg fák helyére. A régi strand öreg épületét vászonnal borították be, amit környezetbe illő festménnyel színesítettek. A vasút felőli oldalon elkészült egy szép gyermek játszótér. A park területén ízléses, tájba illő padokat és asztalgarnitúrákat helyeztek el a pihenésre vágyók részére. Megnyílt a Pepitában egy kis büfé, ami komfortosabbá teszi a ligetet.

Források építése, karbantartásuk és takarításuk

A Lóri-forrás vízvezetékének évi tisztítását elvégeztük a vas-oxidlerakódástól. A csővezetékét feltöltöttük és átmostuk. A kőfalazatot a következő évben már javítani kell. A Kincskereső-forrás környékét kitisztítottuk és a forrás tábláján a betűket újrifestettük, a vízvezeték csővét feltöltéssel átmostuk.

Forrásvédnökök tevékenysége

A tíz éve meghirdetett Mecseki forrásvédnök mozgalom tovább folytatja tevékenységét. A Mecseken 250 kiépített forrás van, és ezekből 156 forrást vettünk védnökség alá, de a többi forrást is takarítjuk túráink során. 2022. évben 380 fotót küldtek a forrásvédnökök az elvégzett munkájukról. A forrásvédnökök közt minden korosztály megtalálható tízévestől a közel nyolcvanévesig. A forrásvédnökök közt van lemorzsolódás, de új jelentkezők is támogatják munkánkat.

A Baranya Megyei SZC Zsolnay Vilmos Technikum és Szakképző Iskola tanárai és diákjai ebben az évben is részt vettek a vállalt forrásaiknak alapos megtisztításában. Rigó-kút, Bokor-forrás, Zsolnay-kút.

A Baranya Megyei
SZC Zsolnay Vilmos Technikum és Szakképző
Iskola diákjai

A 10. P.Á.R.
„gróf Széchenyi István”
cserkészcsapat tagjai

A Cserkészmozgalomból két őrς jelezte, hogy védnökség alá vesznek mecseki forrásokat. Várdai Levente cst. (10) kerületi elnök, VI. Dél-Dunántúli Cserkészkerület. A 10. P.Á.R. „gróf Széchenyi István” cserkészcsapat, munkájukat támogatjuk. Cserkész-forrás, Mecsek-forrás. A cserkészek minkét forrás megtisztítását elvégezték.

A pécsi Jókai Mór Általános Iskola tanulóinak versenyre való felkészítésében ismét segítettünk. A tanulók 7. helyezést értek el a Curie Környezetvédelmi Verseny Országos Döntőjén. Kérésre az iskolásoknak megmutattuk a Lelovics-kertet, beszéltünk a forrásról és növényekről, melyek a régi szép parkban láthatóak. Az ismertetés után a parkban a szemét összeszedését végeztük el a Föld napja alkalmából. Részlet a köszönőlevélből:

A pécsi Jókai Mór Általános Iskola
tanulói

A jókais iskolások
a Lelovics-kertet tisztítják

A pécsi Jókai Mór Általános Iskola 7. a osztálya a mecsekszabolcsi Szent Mihály (Csertetői)-forrást látogatta meg a Föld napja alkalmából. Itt megvizsgáltuk a forrásvíz minőségét, ittunk is belőle. A Lelovics-kert környékét megtisztítottuk a szennyeződésektől. Munkánkat segítette Baumann József, a Mecsek Egyesület Munka Osztályának elnöke, forrásvédő és forrásépítő. Minden jót kívánok: Oroszné Kovács Krisztina, Jókai.

Visszajelzések a Fekete-Tisza-forrásról: Az internetre feltett képek és írások alapján tudjuk, hogy a Fekete-Tisza-forrást és környezetét civil összefogással időnként megtisztítják. Bízunk benne, hogy a háborús körülmények nem érintik a forrás környezetét. A háború miatt sokkal kevesebb a forrást felkeresők létszáma és az onnan érkező információ.

A Fekete-Tisza-forrás napjainkban

Természet- és környezetvédelem

Takarítjuk a források és a közelükben lévő szeméttárolókat, valamint a túráink során a Mecsek turistaútjait. A téli időszakban etetjük a madarakat a városban és az erdőben egyaránt. Figyeljük a kihelyezett odúk állapotát, és szükség szerint takarítjuk, javítjuk őket. Ez évben is folytattuk a források karbantartását, hogy az időjárás viszontagságai ne rontsák tovább állapotukat. A Mecsek Erdő Zrt. ez évben is segítette a munkánkat.

Bánati bazsarózsa

2022-ben ismét szép eredményeket értünk el a Mecsek-hegység és a Balokányliget értékeinek megőrzésében. Árpádtetőn hamarosan elkészül a Mecsek Discovery Center. A tartalom összeállításában segítettünk a Mecsek forrásairól készült fotókkal, és tanácsadással. Túravezetéseink során felhívjuk a túratársaink figyelmét a természet szépségeire, azok védelmére, a kulturált viselkedésre. A védett virágok környezetét gyakrabban látogatjuk nyílásuk idején, és

védjük a terület épségét az egyre jobban elterjedt amatőr természetfotósoktól, akik óhatatlanul is kárt tehetnek a védett virágokban és környezetükben. Takarítjuk a forrásokat és a közelükben lévő szeméttárolókat, valamint túráink során a Mecsek turistautújtait.

Együttműködés a hírközlő szervezetekkel

Tájékoztattuk és segítettük a hírközlő szervezet természetvédő munkáinról. Az internet segítségével még szélesebb körben adtunk hírt végzett munkáinkról a Mecsek hegységben. Az ATV munkatársának, Szalai Péternek riportot adtunk a Mecseken található „kőemberekről”, és fotókat küldtünk róluk.

Kőemberek, kőépítmények, riport az ATV munkatársának

A Mecsek kövekben gazdag tájait járva „építményekre” lettem figyelmes a 2005-ös évektől kezdődően. A magas hegyeken ezek az építmények nem ritkák a kitett veszélyes sziklaszirtek környékén. Kövekből összeállított kis tornyocskák, alakzatok. Azért építik őket a magas hegyekben túrázók, hogy nagy ködben, viharban lássák a veszélyes utak, szakadékok szélét. Az emberi kéz által épített kőemberek feltűnnek a sziklafalak mentén haladó hegymászóknak. Mindig a veszélyes oldalon helyezik el őket, és ezenkívül lépni ködben már veszélyes, felelőtlenység. A Mecseken látva őket csak fura érdekesség. Egyes „szobrok” összerakása sok ügyességet és leleményességet árul el alkotójukról. Sajnos napjainkban egyre többet lehet látni a Jakab-hegy déli oldalában, ami nem ide illő. Tilos ilyen építmények megépítése, mert a talaj erózióját felgyorsítja, és több élőlény szaporodását, életfeltételét károsítja. Baumann József

Jakab-hegy, kőemberek

Ordas tanya

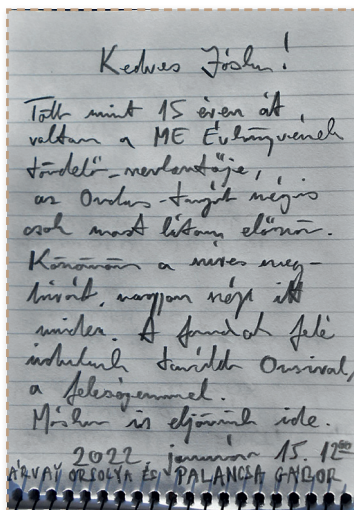
Erdeifenyő-gerendákból készült faház, amely ebben az évben 132 éves. Folyamatos karbantartást igényel, melyet ez évben is elvégeztünk és mindent lejegyeztünk az Ordas tanya naplójába. A ház karbantartását és értékeinek megóvását immár 26 éve Baumann József és felesége, Ági látja el. Tisztán tartjuk a ház környezetét és a közeli forrásokat. Új madárodúkat helyeztünk ki, és a régi madárodúkat és etetőket kijavítottuk,

szükség esetén kicseréltük. Negyedévente tisztítjuk az esőcsatornát a behullott levelektől, kisebb ágaktól. Figyeljük az élővilág változásait, az erdészeti tevékenységet, és mindent lejegyzünk az Ordas tanya naplójába. Óvjuk a ház körül a védett virágokat. Az Ordas tanyát és a Petőcpusztai kápolnát hetente ellenőrizzük, és szükség szerint takarítjuk. A környék forrásait kéthetente ellenőrizzük, és szükség szerint takarítjuk. A régi temető egyetlen álló sírkő környékét és a hozzá vezető utat a bozóttól kitisztítottuk. Megmutatjuk az Ordas tanyát és annak „kincseit” az erre túrázóknak, gombázóknak, akik a házra lelnek. Elmondjuk a ház évszázados történetét, megmutatjuk az Ordas-naplók és a Mecsek Egyesület évkönyveinek gyűjteményét, melyek immár huszonkilenc éve rendszeresen megjelennek nyomtatásban, fotókkal színesítve tartalmát.

Bejegyzések az Ordas tanya ajtaján lévő üzenőfüzetbe:

2022. január 15., szombat. Üzenőben: Kedves Jóska! Több mint tizenöt éven át voltam a Mecsek Egyesület évkönyveinek tördelőszerkesztője, az Ordas tanyát mégis csak most látom először. Köszönöm a szíves meghívást, nagyon szép itt minden. A források felé indulunk Orsival, a feleségemmel. Máskor is eljövünk ide. Árvay Orsolya, Palanca Gábor

2022. március 20., vasárnap. Üzenőben: Itt jártam egymagam, a Bodáról indult nyílt túráról váltam le és Orfűre megyek. 12 óra 15 perckor ebédtem és mentem tovább. Bóday Miklós

Bejegyzés az üzenőfüzetben

2022. április 17. Üzenőben: Petőc felől érkeztünk, így a forrásokat még nem láttuk. Kis pihenő után folytattuk utunkat. Áldott húsvétot. Orsi és Gábor.

2022. április 23. Üzenőben: Kedves József, nagyon kellemes a környék, a kilátás és az erdei „mézeskalács” házikó. Minden jól. Peti és Adri Bajáról

2022. április 29., péntek. Szia, Józsi! Újra itt a zergevirágok rengetegében, csend, nyugalom, madárdal, szóval ezekért jövök ide néha. Remélem, hogy jól vagytok. Üdv. Keke Erzsike

2022. augusztus 31. Üzenőben: Köszönöm a pihenési lehetőséget! Piros hátú gomba az ajándékom! Hangosak a favágók! Mindent köszönök! Hirth I.

Együttműködés

Munkánk eredményességét az teszi lehetővé, hogy jó a kapcsolatunk a Mecsekerdő Zrt.-vel, a BMTSZ tagjaival, a DDNPI munkatársaival és a BLOKOM munkatársaival. Minden együttműködő partnerünknek, ezúton is köszönjük a segítséget, támogatást.

A Mecsekerdő Zrt.-vel az együttműködés az elmúlt évben is eredményes volt. Észrevételeinket rendszeresen jelezzük az erdészet felé, hogy a bal- esetveszélyt mielőbb el tudják hártani, pl.: turistautakra dőlt fák, hidak javítása, keresztény emlékhelyek állapota, szemét elszállítása az erdőből, forrásépítés stb.

A Mecsekerdő Zrt. ez évben egy szép erdei pihenőt épített a leégett Betyár-tanya helyén. Szép tájba illő építmény padokkal és asztallal segíti az arra túrázók kényelmét.

Észrevételeink a Mecsekerdő területén

1. A Keresztény emlékhelyek tábláit végig kellene ellenőrizni és szükség szerint cserélni a matricákat, mivel több helyen olvashatatlanok vagy gondozatlanok, pl.: a Kereszt-kunyhónál a Rábai-kereszt tábla, Lapi-s-kereszt. A Rábai-keresztnél javaslom a tábla áthelyezését egy árnyékosabb helyre.
2. A Kisújbányai ferde vízésznél a patakot átívelő híd felújításra érdemes lenne, mert igen nagy arra a turistaforgalom, és most nem vet jó fényt a kezelőjére a lepusztult állapot. Hiányos faburkolat stb. A közelben lévő Bodzás-forrás feletti bokros részt sajnos WC-nek használják, ami nem igazán jó látvány, és a forrásvíz ihatóságának sem tesz jót. Az új erdei pihenő, „bivakhely” is indokolná egy WC kialakítását a közelben. Javasoljuk a Bodzás-forrással szemközti oldalon egy kis méretű forrás kiépítését, amely könnyebben megközelíthető, és régen is volt itt forrás.
3. Szükségesnek tartanánk egy nagyobb kövekből tájba illően hézagosan kirakott átkelési lehetőséget a patakmedernél való átkeléshez a pihenőházhoz, mivel nincs átkelési lehetőség a két part között ezen a területen.
4. A Dr. Péceli Endre-keresztnél az emlékkőtől felfelé két lépcsőfok kialakítása lenne szükséges a biztonságos feljutás érdekében az olvasóhoz.

*Betyár pihenő**Híd a ferde vízésésnél*

A Zselicben forrásmezők felkeresése forrásépítés céljából. Sajgó Ferenc erdészeti igazgató nyugdíjba vonulásának emlékéül egy forrás foglaltat tervezte a Szigetvári Erdészet. Sas-réthez közel, a Nagy-ördög lik területén megtaláltuk a megfelelő forrásmezőt. Baumann József, Lázár Tamás.

Sajgó Ferenc erdészeti igazgató a róla elnevezett forrásnál

A forrás megépítéséhez megkaptuk a szükséges engedélyeket, és elkezdődhetett az építés. Az időjárás is kedvező volt, így a forrás megépítése határidőre elkészült. Köszönet mindazoknak, akik ebben a szép munkában részt vettek.

Feri-forrás átadása

Baranya Megyei Természetbarát Szövetség:

A szövetség vezetőségével rendszeresen tartjuk a kapcsolatot, és segítjük egymás munkáját. Segítünk a túravezetésekben, teljesítménytúrák lebonyolításában, és a turista útjelzések karbantartásában, új útszakasz festésében, turistaház karbantartásában. A természetjárók panteonját negyedévente takarítjuk, és bevessük elhunyt túravezetőink emléktábláit.

XI. Desztinációs túra.

Szép napos, télies időben gyülekeztünk a Remete-réten a túrára. Tarka ruhákba öltözött kirándulók töltötték meg a fából készült esőbeállót és környékét. Ismertettem a túraútvonalat, és felhívtam a figyelmet az erdőben való tartózkodás szabályaira. A túra útvonala: Remete-rét – Büdös-kút – Erdei kereszt – Száraz-tó – Szakadás – Vízfő-forrás – Vízfő tanösvény – Orfú, Medvehagyma ház (táv: 12 km, szintemelkedés: 150 m). A Remete-rét történetének ismertetése után elindult a 71 főt számláló népes kirándulócsapat a kék sáv jelzésen a Büdös-kút irányába. A Büdös-kúti kulcsosháznál megnéztük a forrásokat és a Baranyai Természetbarátok Panteonját. A fiatalabb túratársainknak ismertettem a Büdös-kút sárkányos legendáját. Elindultunk felfelé a kék sáv jelzésen az erdei keresztig, amit az erdészet állított. Itt elmondtam a kereszt történetét: Unferdorben József favágó itt szenvedett balesetet munkavégzés közben. Innen a sárga sáv jelzésen haladtunk a Vágotpusztára vezető kövesúton. A Száraz-tóhoz érve ennek történetét mondtam el, mivel sok kérdés vetődött fel ennek kapcsán. Folytattuk utunkat a sárga négyzetel jelzett úton. Szép szálerdőben haladtunk, és csodáltuk a hatalmas famatuzsálemeket és az alattuk nyújtózkodó facsemetéket. Egyre több víznyelő került a szemünk elé, melyek a csapadékvizeket a föld mélyébe vezetik. Kiértünk a Lóri vadászházhoz vezető kövesútra, majd a közeli zöld sáv jelzésen elindultunk lefelé Orfú irányába. A fagyott erdészeti úton biztonságosan ereszkedtünk egyre lejjebb, és csodáltuk az erdő változatos világát. Megálltunk egy kicsit, és fotóztam a mögöttem tömött sorban felém haladó kirándulókat. A Barlangkutatók, vagy mai nevén Mecsek házánál csend van, innen a pécsi barlangkutatók forrása mellett elhaladva a Vízfő-forráshoz értünk. A csodás,

Haladás Orfú felé

*Vendégségben Orfűn
a Medvehagyma házbán
Füziné Kajdy Zita polgármester*

magasba nyúló védett építészeti emlékhely tövében ismertettem a forrásbarlang feltárásának és a vízműnek a történetét. Innen a Vízfő tanösvényen értünk az orfúi malmokhoz. Itt már sok kirándulóval találkoztunk, és gépkocsik is lassították haladásunkat az Orfűi-tó felé. A tó gátján haladtunk át, és kis gyaloglás után elértük a Pécsi-tó felső végét. A sekély víz itt megfagyott, és sokan a tiltás ellenére kocsolyáztak rajta. Csodálatosan szép volt a jégtükör a rákarcolt fehér csí-

kokkal. A Medvehagyma házbán kedvesen, sok finomsággal fogadtak bennünket. Folyamatosan érkeztek a túrázók és fogadták el az ízlésesen elkészített ételt és italt a pulton lévő kínálatból. Köszönjük az Orfűi Turisztikai Egyesületnek a vendéglátást! A kellemes időben 71 fő vett részt a túrán. Remete-rét – Büdös-kút – Lóri elágazás – Orfű. Vendéglátás a Medvehagyma házbán. Baumann József túravezető

XXXVII. Csokonay Sándor-emléktúra „Források és virágok” a BMTSZ közös szervezésével.

Útvonal: Boda – Húsvét-forrás – Petőcpusztá – Kővágószőlős

Táv: 11 km. Szintemelkedés: 300 méter.

Túravezető: Nagy Balázs, BMTSZ

Kellemes tavaszi időben teljesítettük a kiírt útvonalat, és elhárítottuk a Húsvét-forrásnál a vízvezetékcső dugulását.

Húsvét-forrás

A túra résztvevői

Gyűszűvirág

DDNPI munkatársaival tartjuk a kapcsolatot, és a természetvédelmi őreikkel megbeszéljük közös dolgainkat. A DDNPI munkatársaival megtárgyaltuk a forrásfelújításokkal, építésekkel kapcsolatos feladatokat, véleményük, javaslatuk alapján adjuk be az engedélyt a Zöldhatósághoz. A természetet járva jelezzük feléjük észrevételeinket, jelentjük a természetkárosításokat. A Mecseket járva jelezzük az illegális személerakásokat, engedély nélkül épített építményeket, valamint a pihenők környékén a megtelt szemetesedényeket.

Balokányligetért Egyesület

Munkánkkal, javaslatainkkal és fotódokumentációkkal segítjük és népszerűsítjük „Pécs zöld szívét”, a Balokányligetet. Egyre szebb a liget, és reméljük, hogy sok színvonalas rendezvényt tartanak majd itt. Működik a büfé, ami még komfortosabbá teszi a ligetet.

Játékos tanulás

Pihenést segítő bútorok a ligetben

Munkáinkat segítették:

Baumann József, Baumann Józsefné, Balotay Gergely, Balog Ágota, a Baranya Megyei SZC Zsolnay Vilmos Technikum és Szakképző Iskola, Füziné Kajdy Zita, Golubics István, Hirth István, Hohn Miklós, Jancsi Attila, Jónás István, Kassai József, Kámi Róbert, Keresztes-Nagy József, Kincses Miklós, Kiss Milán, Láng Ferenc és Zita, Mohácsi Attila, Müller János, Nagy Balázs, Oroszné Kovács Krisztina, Lázár Tamás, a pécsi Jókai Mór Általános Iskola, Ripszám István, Schober József, Strasser Péter, Temmert Csaba, Temmert Csabáné Ibolya, Temmert Korina, Temmert Marietta, Tóth Klára, Szilasi Tamás, Ujfalusi Máté, az SZC Zsolnay Vilmos Technikum, Tóth Péter, Ujfalusi Máté, Vass Tibor, Várnainé Meng Hajnalka, Várdai Levente, Völgyi Sándor.

Köszönet a forrásvédnőknek, akik ez évben is hozzájárultak szorgalmas munkájukkal a mecseki források megtisztításához.

Köszönöm tagtársainknak és segítőinknek az elvégzett munkát, mellyel hozzájárultak a Mecsek hegység és környezetének megóvásában, szépítésében. Segítségük nélkül nem lehetett volna ilyen eredményes és szép munkát végezni.

Köszönjük a szorgos munkát azoknak a „névtelen” segítőinknek is, akik 2022-ben kirándulásaik alkalmával kitisztították a források előterét, összeszedték a szemetet, és óvták környezetünk tisztaságát.

Köszönettel: Baumann József, a Munka Osztály elnöke

Síugrás a Mecsekben - Pécs lett volna a magyar síélet egyik központja

*Megjelent a Mecsek Híradó 2022. decemberi (304.) számában.
Szerkesztette: Strasser Péter*

Kevesen tudják, hogy a második világháború után komoly tervek voltak arra, hogy a Mecseket az ország egyik legnagyobb síparadicsomává fejlesszék. Már csak a sípálya van, de volt egyszer egy síugrósánc is, ennek nyomai még mindig láthatók a Kiszréten.

A Misina tető alatt, a Dömörkapu és a Kiszrét közé tervezték anno a mecseki síközponot. Még zajlott a II. világháború, amikor 1944-ben megkezdődtek a fejlesztések. A korabeli sajtó rendszeresen beszámolt a sípályák építéséről és a mecseki síversenyekről. A sípályától nem messze, a Kis-rét közelében épült 1948-ban a síugrósánc, ezt 1957-ben kibővítették és felújították, azonban állapota már az 1960-as évek közepére leromlott, így ennek ma már csak a romjai láthatóak.

A síugrósánc története

1944

„A közeljövőben megkezdik a mecseki síugrósánc építését. Az építés vezetője a menedékházban fog lakni. Esztergár Lajosnak, a város polgármesterének megértő támogatása tette lehetővé az építést s így az egyesület síszakosztálya nagy fejlődésnek néz elébe, amely egyúttal kitűnő idegenforgalmi jelentőséggel is bír. Természetesen az Országos Síszövetség, az Országos Sportközponttal tetemes anyagi áldozatot hoz.”

1947

„A nagy havazás lehetővé tette, hogy a befejezetlenül maradt kiszréti síugrósáncot hóval kiépítve ma délután 3 órai kezdettel megrendezhessék az évad első pécsi síugró versenyét.”

1948

„A pécsi Természetbarátok Turista Egyesülete (TTE) a Magyar Síszövetséggel és a honvédséggel karöltve Pécs városát a magyar síélet egyik centrumává szándékozik kiépíteni. Ennek érdekében óhajtja a szakosztály a lesiklopálya további meghosszabbítását, amivel elérjük azt, hogy az ország leghosszabb lesikló

sípályáját (3 km) bocsájthatjuk sísportunk rendelkezésére. Még november hó utolsó hetében kezdi meg Pécs város sportszerető vezetősége a síugrósánc építését a kiseréti nyiladéokban. Ugyanekkor a honvédség a Dömör-kapu közvetlen környékén műlesikló pálya és gyakorlóterep rendezését valósítja meg. A kiépített sípályákon több országos síversenyt óhajtunk lebonyolítani az ország minden egyes vidékét bekapcsolva, és ezzel azt akarjuk elérni, hogy városunk minden rétegével megkedveltessük a sísportot." A mecseki síugrósánc és lesikló-pálya 16 ezer forintos költséggel épült meg, ez mai áron csaknem 4 millió forintot jelent. A síugrósáncot hét év után kellett felújítani.

1955

„Több ezer forintos költséggel és a pécsi sportolók társadalmi munkája segítségével rendbe hozták a mecseki síugrósáncot. A műlesiklopályán pedig bevezetik a villanyvilágítást.”

1958

„A Budapesten nemrég avatott és jól bevált új műanyag ugrósánc után még két hasonlót tervez a Magyar Síszövetség létrehozni Sopronban és Pécsen. Az anyagi szükségletek, ha megteremtődnek, akkor a sízők paradicsomúvá varázsolódik a Kiserét. Az ott építendő műanyag sáncot egész éven át látogatnák a pécsi fiatalok. Soha nem látott fejlődés indulhatna meg ebben az érdekes, nagy bátorságot és ügyességet igénylő sportágban is.”

Azóta több mint hatvan év telt el, a síugrósáncot nem építették újjá. Alapjai máig látszanak az erdőben, a betontömbök a burjánzó növényzet között állnak.

(Forrás: pecsaktual.hu)

Írás a Dunántúli Napló 1968. november 30-i számából:

Hozzuk rendbe a pécsi sísáncot!

Legutóbb kiadós sétát tettem a Mecseken. 15 évig távol éltem Pécsről, már eléggé régóta nem jártam a Mecsek északi lejtőjén. Gyönyörködtem az őszi erdő szépségében. A Kiserét fölé érve, a síugrósánc teljes elhanyagoltsága azonban megdöbbentett. Tulajdonképpen már nem is beszélhetünk síugrósáncról, hiszen a nekifutópálya faszervezete részben elkorhadt, részben vandál kezek pusztításának áldozata lett, az ugrás légterét és a kifutás területét pedig erősen benőtték, összeszűkítették a fák. Alapos javításra volna szükség – esetleg társadalmi munkában –, hogy ez az értékes sportlétesítmény megint használhatóvá váljék.

Sétám során fejemben forgattam ezeket a gondolatokat, amikor kezembe került a lapjuk „Téli sportok Baranyában” című cikke, benne sok érdekes, találó és helyes megállapítással. Mégis, vitába szeretnék szállni a nyilatkozó Bali Lászlóval, aki szerint Baranyában a sísportnak „különösebb jövője nincs, és ez több szempontból is érthető”. – Való igaz, hogy megyénkben nincsenek olyan kedvező hóviszonyok, mint a Kárpátokban, az Alpokban vagy akár a tőlünk jóval délebbre fekvő Boszniában. Mégis – a negyvenes években én is sokat síteltem – az a tapasztalatom, hogy a Misina-Tubes vonulat északi lejtőjén évenként átlag nyolc-tíz havas héttel lehet számolni. Ez szerintem elég arra, hogy Pécs sísportját az eddiginél nagyobb mértékben fellendítsük. A sportegyesületeknek, társadalmi szervezeteknek, sőt az egész sportkedvelő közvéleménynek szép feladata volna ez!

*Síugrósánc, Kistrét
Svinger László fotója*

Az első, amit tennünk kellene: a kistréti ugrósánc rendbe hozása! Talán még most sem késő; azonban az 1969–70-es síszezonra használható állapotba kellene hozni a sáncot, és gondoskodni arról, hogy ez a bátorságot és ügyességet követelő, ugyanakkor pedig látványos és érdekes sport megint meghonosodjék Baranyában. Nagyobb távlatban pedig gondolni kellene bizonyos terepmunkák elvégzésére a lesiklópályán is: jelenlegi állapotában nagyon egyenetlen, és csak magas hó esetén biztosít veszélytelen lesiklást. – Tegyük tehát minél előbb valamit és minél többet a „fehér sport” érdekében Pécsen és Baranyában!

Dr. Angyal Endre

(Forrás: library.hungaricana.hu/hu/view/DunantuliNaplo_1968_11)

A szerkesztő megjegyzése:

Síugrósánc (Közép-Mecsek): a sítelés elősegítése érdekében 1935-ben kiszélesítették a Misina tetőről a Kistrétre vezető erdei vágást (léniát). Később síugró-sáncot is építettek ide fából, mely mára már tönkrement. A tartópillérek betonmaradványai ma is láthatók.

Rövid mesék

Baronek Jenő

Egyszer volt, hol nem volt, ...

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy barátom, talán Gézá-nak hívják. Együtt csináltuk a Mecsek Egyesület Lexikont, meg sok minden mást az egyesülettel kapcsolatban. A Múzeumban édesapjának önálló vitrint rendeztünk be közösen, a „tárgyakat”, emlékeket ő hozta az örökségéből. Szívesen emlékszem vissza a Meteorológiai pavilonnál „sapkában” elmondott megemlékezésére, a közgyűlési felszólalásaira. Segített rendbe tenni a pécsi temetőben – másokkal együtt – a balesetet szenvedett fiatal hegymászó sírját.

Wachter Jenő 1887. július 1-jén született Pécsen. Wachter Ede pénzügyi tanácsos és Pajnády Jozefa egyetlen gyermeke volt, tanulmányait a Pécsi Ciszter Főgimnáziumban kezdte, majd Felsőlövőn végezte az utolsó három évet. 1905-ben beiratkozott a pécsi Püspöki Jogakadémiára, 1906 januárjától már Budapesten, a Királyi Magyar Tudományegyetem hallgatója volt. 1907. augusztus 8-án a Magas-Tátrában a Simon-toronyról zuhant le. A hegymászó apja a Mecsek Egyesület tagjaként hozott létre alapítványt fia emlékére.

Barátom több folyóiratban publikált, publikál rendszeresen, megemlékezései, leírásai, más történetei, komoly kutatási munkát igényeltek, és nagyon sok fontos információt tartalmaznak.

Elődeink sírjánál mondott beszédei tényeken alapuló visszaemlékezések voltak. Sokat kutatta és kereste nevezetes tagjaink sírját a pécsi temetőben, amelyet mindig dokumentált is. Személyes jelenlétével gyakran megtisztelte az egyesület rendezvényeit, annak ellenére, hogy a fővárosban lakik. Az utóbbi években ritkábbak lettek pécsi utazásai, az egyesületi programokon a részvétele, amely talán mozgásszervi problémái miatt alakulhatott így. Közös pécsi „vacsoráink” emlékezetesek maradnak számomra. Antikváriumi járásai mindig előhoztak valami megbeszélnivalót. A Nevelők Házának, vagy a ciszterek szállásán töltötte általában a pécsi éjszakákat.

Sok mindentről kellene még írnom, de talán a fentiek is elég emléket idéznek fel, két öregember barátságából.

Talán valaki magára ismer, ha elolvassa a megidézett emlékeket.

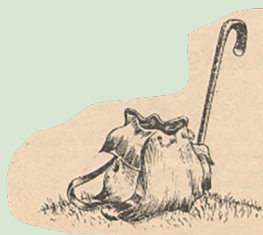

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy ember, szakála nem volt, de a kendert szövögette, mert a barátom katonaorvos volt aktív korszakában, de most is dolgozik, de jó lenne, ha inkább természetet járna. Valamikor réges-régen egy középiskolába jártunk, ami egy pécsi templom szomszédságában volt, van, közel a Mecsek Egyesület múzeumához a Király utcában. Ebben az iskolában tanított valamikor Kiss József, aki 37 évig volt a Mecsek Egyesület főtitkára és Horvát Adolf Olivér Széchenyi-díjas természettudós. Olivér tanár úr mindkettőnket tanított, ő mutatta meg nekünk a Mecsek nevezetes virágait, más növényeit. Egyszer a barátom úgy döntött, hogy természetjáró lesz, sokat kirándult az öreg Misivel, aki fenéken rúgta azt az embert, aki a túravezető elé merészkedett a túrákon.

Mint katonaember, hadtörténeti kutatásokat végzett a francia katonák pécsi csatájával, eltemetésével kapcsolatban, amiért dicséretet is kapott a francia nagykövettől.

Nagyon jó ember, mindenkinek segít, ha kéri, még kollégái is annak tartják, és minden kérését teljesítik. Ellátogatott a múzeumba is, dicsérte a gyűjteményt és annak közkincsé tételét.

Kedves barátom, nagyon kár, hogy elmúlt felettünk az idő, megöregedtünk. Tagadni, magyarázni lehet, de nincs értelme, bele kell nyugodni.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy épített turistapihenője a Mecseknek a Dömörkapu közelében. Talán Flóra-pihenő a neve.

<https://www.termeszettjaro.hu/mobile/hu/poi/kilato/flora-piheno-pecs-/23483537/#dmlb=1>
Sokan, sokszor járnak ide a pécsiek, meg mi is a feleségemmel, különösen a járvány idején, friss levegőt szívni. Ha lehetett, tüzet raktunk és szalonnát sütöttünk, esetleg teát főztünk. Tiszta időben gyönyörködtünk a panorámában. Elláttunk a Zengőig, láttuk Komló házait, Istvánaknát, Árpád-tetőt, Fehérkutat, a Keleti városrészt, Pécsbányatelepet, no meg a rekultiváció alatt lévő külszíni fejtést. Sokan jöttek a kilátóra felmászni, hintázni, sétálni, mert közel van a buszmegálló.

Sokan nem tudják, de ezen a domborzati kitéremkedésen, „orron” nyílik már januárban a leánykőkörcsin. Gyönyörű védett virág.

A pihenő tűzrakó helye melletti padon töltött sok-sok óra után áttettük székhelyünket Remeterétre, mert sokan átléptek rajtunk, azt hitték, nem zavarnak, de zavartak, csak azzal, hogy nem kerültek ki bennünket. Ez a hely a hatalmas tisztáson tágasabb, mindenkinek jut

bőven hely és levegő is. Mivel egy kirándulási csomópontba tettük át „székhelyünket”, sok ismerős barát üdvözölt bennünket kirándulása közben. Ezen a helyen találjuk Medovarszki László tanár úr emlékkönyvét is. Januárban, februárban, márciusban és áprilisban, frissen szedett medvehagymát ettünk és szedtünk.

Folytatni lehetne még sok-sok történéssel, de most nem teszem.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy barátom, talán van is, akinek nagy fekete bajsza és két nem mindennapi elálló füle van. A két fontos jellemzője nagyon meghatározta megjelenését, karakterét, sőt egész személyiségét. Ezek azért fontosak, mert egy Kisasszony életének meghatározó szereplője lett a barátom. Lett azért, mert ilyen különös, egyedi kinézetű, minden más fontos és sajátos jellemzővel, ésszel, fizikai erővel megáldott „daliás” ifjút csak ebben a személyben tudta megtalálni. Már ifjú korukban egymásra találtak, megismerték, megszerették egymást. A szerelemből házasság lett, amelynek az íratlan szabályait a barátom talán sohasem szegte meg, mert az egyszer volt nagyon szép Kisasszony ma is örökifjú szépasszony, kitartott mellette. A házasság eredményét a mindkettőjük karakterét öröklő egy fiúutódban „alkották” meg, aki más városban éli életét, eleik meghatározó gondoskodásával.

A barátomról még annyit tudni kell, hogy nagyon aktív titkára volt „réges-régen” egy patinás civil szervezetnek, amely sokat fejlődött az ő munkájának köszönhetően.

Sokat köszönhetnek neki az ország és a megye természetjárói, túraversenyzői. Az általa rendezett túraversenyek – barátom szakmai tudásának köszönhetően – örökké emlékezetesek maradnak azok számára, akik – mindezek tudatában – a mecseki erdőkben versenyezhetek régebben.

Az idő múlásával a nagyvárosból egy tó melletti, nagyon szép és élhető településre költöztek, hogy életüket még kellemesebbé, szebbé tegyék, hogy csak egymásnak éljenek napjainkban és az örökkévalóságban. Talán egyszer azt a világra szóló munkát, amit elvégzett barátom, megírja, hogy mindenki számára hozzáférhetővé váljék az élete, munkája. Ennyi volt, amit minderről, róluk leírni gondoltam, fontosnak tartottam. Talán valaki, valakik magukra ismernek, akkor igaz volt, amit leírtam, ha nem történik ez meg, akkor rosszul emlékeztem vissza erre a fontos történése, életeseményre.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egy barátom, talán Lacinak hívták. Terepjárójával felmentünk a Jakab-hegyre. A kolostorromoknál kiszálltunk az autóból, hogy körülnézzünk a fennsíkon, és lemenjünk a babás szerkövekhez, elmenjünk a Jubileumi keresztig. Először részletesen bemutattam a romokat, bemutattam a múltját, elmondtam a történetét a kolostornak. Elmeséltem a Lacinak, hogy középkorban a kolostor kútjából alagút vezetett ki a vadászházhoz, amelyen sokszor ki-be jártunk. Lacinak is lehetősége lett volna erre, mert egykorúak voltunk. Megmutattam É-ra a romok mögött található volt vadászház romjait. A vadászházat – fénykorában – a Mecsek Egyesület működtette. Majd megnéztük – innen nem messze – a tőle északra (is) található földsáncot, amelyet a hallstatti kultúra népe „épített”. Még ma is komoly „építménynek” számít, hatalmas, magas lehetett valamikor. A földsáncon mentünk nyugati irányba, majd a délnyugatra kanyarodó földsáncon elértünk az István-kilátó romjait.

A kilátó építéséhez, Szeifritz István kormányzó kanonok (ő a névadó) adta a pénzt, hogy a Mecsek Egyesület felépíthesse 1892-ben. A romos kilátó az én ifjúkoromban még használható volt, és szép kilátás nyílt a Dráva mentére is. Az építmény „belsejében” emléktábla volt látható, amelyet a fennsíkon egy ünneplő csoport helyezett el réges-régen, ezt a Mecsek Egyesület valamelyik évkönyvében olvastam, a tábla már régen eltűnt. A kilátó eredeti felirata, táblája a Mecsek Egyesület múzeumában van. A Halomsyrok (tumulosok) történetét elmesélve megmutattam, amelyeket a kutatások során feltártak. A Halomsírok a hallstatti kultúra népének temetkezési módja volt, ahova lovával együtt temették el a harcosokat.

A Zsongorkőn építette ezt a kilátópontot (korlátot) a Mecsek Egyesület (1891) alakulásának első évében. A kilátás csodálatos. Sok helyen járt emberként állítom, hogy Európa legszebb természetes kilátópontja ez a hely a Mecsekünkben. Zsongor vitéz legendája igaz lehetett a vörös homokkő sziklaképződmények okán, aki a legendaként kedvesével a „mélységbe” ugratott a lován.

Tovább sétálva lefelé a Mecsek legkövesebb, morzsalékos útján, a babás szerkövek felől, elérjük a Sasfészek nevű helyet, amely szikláival, „formájával” valóban egy nagy madár „fészkelőhelye” is lehetne. Elérkezünk a babás szerkövek első – vörös homokkő – érdekes formájú sziklaalakzatához. A lakodalmas menet kővé vált menetét, annak történetét elmesélve megyünk tovább, megcsodáljuk mindegyiket, és közben gyönyörködünk a panorámában is.

Az utolsó nyugati sziklán álló Jubileumi kereszthez érkeve találkoztunk a Kovács család legfiatalabb tagjával, Bernadettel, aki apáca lett. (Ez a hely neki a szent helye, vele én évekig együtt tájfutottam.) Ő válogatott versenyző volt, sok-sok szép eredménnyel. Köszöntünk egymásnak, majd mindenki ment az útjára. Laci és én megpihentük, nézelődtünk, meséltem neki a kereszt történetéről. Közben egy fiatal férfi érkezett Kővágószőlős felől, a vállán kerékpárral. Megpillantotta Lacit, majd azt kérdezte tőle, hogy „Főnököm, maga itt, hogyan került ide”? Kiderült, hogy az erőműnél dolgozik, és felismerte a vezérigazgatót.

Visszasétálva a Jakab-hegy fennsíkjára, azt mondta nekem Laci: „Tudod, Jenő, bejártam a világot, sok különleges és szép helyen jártam már, de a mi hegyünk, a Mecsek az csodálatos.” Ez nekem nagyon tetszett, és örültem, hogy ma is szép helyen jártunk azzal az emberrel, aki nem volt híres arról, hogy megmondja, mit érez belül a lelkében, de most megmondta.

Hazaértünk! Ő is hazament. Különleges nap volt ez a mai, nekem biztos, talán neki is.

Ez egy igaz mese volt, Lacira szerettem volna „vele” emlékezni.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy csapat, akik Montskó Péterrel a horvátországi Papuk-hegységben jártunk, valamikor réges-régen. Busszal mentünk Pécsről, a Tolna és a Somogy megyei természetjáró barátainkkal együtt. Közben megnéztük az utunk során „érintett” érdekességeket, majd megérkeztünk a turistaházba, ahol több napot tartózkodtunk, és enni is kaptunk.

Egyik kellemes napsütéses napon hosszú túrára indultunk. Péter – változatos, szokatlan úton, „hosszú libasorban” mentünk – vezette a társaságot, megmutatva minden érdekességet a túra útvonalán. Egyszer csak egy – a turistaút közelében lévő – bivakházhoz (fából készült ház) érkeztünk. Szokatlan volt nekünk, hogy az ajtaja nem volt bezárva, ételt, italt, hasogatott fát, kályhát is találtunk, volt fűrészbak, fűrész, balta, ágyak, asztal, és meglepő tisztaság. Szokatlan volt a hely, mert nálunk, Magyarországon nincs ilyen nyitott, mindenki által használható ház felszerelve minden szükséges eszközzel, élelmiszerral. Hogy miért nincs, érdemes lenne ezen elgondolkodni. Talán

mások az emberek, vagy csak egyszerően másképp gondolkodnak, viselkednek, vagy esetleg más az oka? Mindent lehet használni és fogyasztani, csak illik mindent pótolni. A ház mögött hatalmas szikla-képződmény, ezen napozni is lehet, de a panoráma is lenyűgöző volt. Mindenkinék nagyon tetszett a hely és a házikó is. Köszöntük Péternek, hogy elvezetett ide bennünket és láthattuk mindezt.

Folytattuk a túrát, szép erdőben kirándultunk, érdekes természeti képződményeket láttunk, hatalmas vízesés mellett haladtunk el, majd visszaérkeztünk a szállásunkhoz. Este jót beszélgettünk, ismerkedtünk – bár ismertük egymást többségében –, mivel három megyéből jött össze a csapat, majd vacsora, lefekvés, pihenés, és felkészülés a következő napra.

Ez egy igaz mese volt, talán olyanok is elolvassák majd, akik tagjai voltak a csapatnak.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy baráti társaság. Nyáron elutaztak Erdélybe, úgy 55-56 éve történt mindez. Vonattal mentünk Kolozsvárig, a campingben laktunk kis faházakban.

Első nap meglátogattunk egy erdélyi barátot, lefüggönyözött szobában beszélgettünk, mert akkor olyan volt a politikai helyzet náluk. Másnap indulás tovább autóbusszal, hosszú volt az út, ezért egyik településen (?), hosszabb pihenő volt, elmehettünk WC-re is. Mi a feleségemmel egy szuzterájba kopogtunk be, kérve a pisilés lehetőségét. Nagy meglepetés ért minket, amikor beléptünk, az ott tartózkodó emberek mind felállva üdvözöltek bennünket. Elvégeztük dolgunkat. Amikor a kis helyiségből kiléptünk, lavorban vizet és törölközőt tartottak elénk. Ilyen fogadtatásra nem számítva, azt kérdezték tőlünk, hogy honnan jöttünk. Mondtuk, Magyarországról. Ők azt mondták nekünk, hogy ők is magyarok. Melyik településről, kérdezték. Mondtuk, hogy Pécsről. Sok mindenről beszélgettünk, kikísértek az autóbushoz, majd megöleltek. Így búcsúztunk. Akkor ez így volt, mert... Sokára megérkeztünk a Gyilkos-tóhoz. Hatalmas élmény volt pihenni a faházakban ennél a nem mindennapi természeti csodánál. A Gyilkos-tó környékét bejártuk, megnéztük az Oltárkő-sziklát a szorosban. Román Békásban egy „garniszállóban” laktunk. A WC angol volt, de volt mellette egy fémkosár, amibe a már használt papírt kellett dobni. Szokatlan volt, de...

Másnap a Békás-tavon hajóztunk. Áthajóztunk a tó másik partjára, majd gyalogosan nagy túrát tettünk a Csalhón. Felmentünk a csúcs

közelében lévő menedékházba, ott volt a szállásunk. Egy szobában laktunk mindannyian. Amo szappanokat vittünk ajándékba, aminek nagyon örültek.

Másnap nagy túrát tettünk a környéken. Túra közben nagyon sok havasi gyopárt láttunk, sok csokorral szedhettük volna. Azóta sem láttam magashegyi túráinkon ilyen sok havasi gyopárt. Másnap hosszú túrával a vonatpályaudvarról indultunk haza, itt kipróbálhattuk a „gyorstüzelő WC-t, két kapaszkodó meg egy lyuk, amibe bele kell találni, szokatlan volt.

Emlékezetes, érdekes volt, amit átéltünk, láttunk, tapasztaltunk Tiborral, Magdival, Lacival, a feleséggel és másokkal.

Ez egy igaz mese volt, talán még mások is emlékeznek erre az erdélyi túránkra.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy csapat, akik kirándultak Szlovákiában. Szervezéskor egy igazi jó csapat összeállítása volt a cél. No lássuk! Egyik Laci nevű barátommal megbeszéltük, hogy többnapos kirándulást szervezek a magas hegyek közé, mert még a barátok közül sokan nem jártak ilyen helyen gyalogtúrázni. Hívtam lányokat, fiúkat, de olyanokat is, akiknek a gyalogtúrázó „gyakorlatát”, erőnlétét nem ismertem.

Este elmentünk a Lomnici Grand Hotel mellett lévő Betyár csárdába. Ezt a programot hetekkel előre megbeszéltem, mert olyan nagy az érdeklődés. A csárda közepén hatalmas tűz, elszívóval. Villanyvilágítás nem volt, csak a tűz, a parázs fénye „világította” be a csárdát. Hozták a parázson sült ételeket, faedényben juhtúrót, meg minden más finomságot. Többféle italt, fapoharakból ittuk azokat, fatáliból ettük a finomságokat, a betyárok, akik kiszolgáltak bennünket, füstös kezükkel és faszéndarabokkal kenték össze az arcunkat. Megérkeztek Gasz Zoliék, akik valahol külföldön jártak, azért csak később csatlakoztak hozzánk. Ők tovább „színesítették” jókedvükkel az estét.

A csoport programjainak leírása nem abban a sorrendben történt, mint a valóságban. Jártunk a Lomnici-csúcson lanovkával, lefelé, hazafelé, a Kópataki-tótól gyalog a Tarajkáig, onnan fogaskerekűvel Ótátrafüredig, majd villamossal Tátralomnicra, onnan a szállodába. Jártunk Zakopanében a piacon, a város közepén lévő temetőben híres emberek sírjánál, énekeltünk a temetőkápolnában. Konflissal mentünk Kuznyicba, lanovkával a Kasprovi Vejkre utaztunk, majd visszatérve

Kuznyicba, gyalog a Kalatuvky-hegyi szállóhoz. Zakopánéból hazafelé, visszafelé a határtól lovas kocsival Morszkie Okóig, ott séta a felső tóhoz, az alsó tavat körbejárva a háznál ettünk, ittunk, majd lovas kocsival a parkolóig, az autókig. A parkoló melletti bazárban Zoli barátom kérte a segítségemet egy szép fokok kiválasztásában, amit megvásárolt, este kiderült, hogy nekem vették ajándékba. Jártunk a Szepes-várba, nagyon látványos a vár elhelyezkedése. Bejártuk a várat, mindenki úgy érezte, hogy várlakó volt örökké. Megnéztük a vár közelében Síva Brádát, a Szőke Szakáll gejzirt a kis kápolnánál, majd a csárdában ettünk sztrapacskát, meg mindenki, amit akart. Jártunk a Dunajecnél tutajozni, a csapat nagy örömére.

Letettük az autókat a parkolóban, addig összeszerelték nekünk a tutajt. Mindenkinek megmutatták a helyét, amelyet nagy izgalommal el is foglalt. Én nem szálltam fel a tutajra, mert már sokszor tutajoztam, hanem az autóban ültem és az érkezés helyszínére mentem, ahol vártam a csapat tagjait. A tutaj megérkezett, mindenki rajta volt, senki nem esett a vízbe, hangos kiabálással kikötöttek. A megérkezésig én titokban, hintókkal érkeztem a kikötőbe, a csoport nagy örömére. Hintókkal hajtottunk az autóig, majd elmentünk a többi autóért, beült mindenki a kocsijába, majd Tátralomnicra mentünk. Este szokás szerint értékeltük a napot. Jártunk a Szlovák Paradicsomban is. Különleges élmény volt ez a nap. A „medvetalpak”, az óriási vaslét-rák, az alatta lezúduló vízesés, csodálatos természeti képződmények, gótek, csúszómászók, no meg az izgalom, hogy felérünk-e egyszer az ebéd színhelyére. Felértünk Klástoriskóra! Megebédeltünk (knédlit), majd lesétáltunk a hegyről, megtaláltuk az autóinkat. Visszatértünk szállásunkra Tátralomnicra, a Hotel Uránba, ahol értékeltük a nap eseményeit.

Fontos megjegyezni, hogy volt egy barátunk, aki csak a színlelt sántítása miatt mentővel volt hajlandó lejönni a hegyről, Őt talán Pistának hívták, szerencsére semmi komoly baja nem történt, csak kényelmes ember lévén ezt a megoldást választotta.

Elkövetkezett a várva vár legnagyobb próbatétel, a gyalogtúra a Csorba-tótól a Poprádi-tó, Békás-tó, Rysy-ház, Rysy-csúcs (Tengerszemcsúcs) útvonalon. Mindenkinek új volt bakancsban a nagy köveken járni. Jenci fiam gondos figyelemmel vezette a csapatot, mert ő volt az egyedüli a csapatban, aki már kisgyerekkora óta többször járt ezen az útvonalon egészen a Rysy-csúcsig és vissza. Zoli csengővel és whiskysüveggel felszerelt sétabotja meglepetést okozott sokaknak.

A „mindennel” felszerelt botot túra közben „használta” is. A Békás-tó utáni láncos szakasz érdekes meglepetés volt mindenkinek. A sok-sok épített sziklalépcsőn feljutva elérkezett a csapat a Magas-Tátra legmagasabb helyén épített menedékházba, a Rysy-házba. Teázás és rövid pihenő után indulás a csúcsra. Ez a legerősebb, legérdekesebb szakasz – a „csúcstámadás” –, mert közel van a „2500” méter magasság, a nemzetközi találkozás helyszíne, csodás panoráma, mert tiszta idő volt. A csúcs a szlovák és a lengyel határon van, ami egykor az Osztrák–Magyar Monarchia határa volt. A lengyel oldalról a Morskie Okotól is érkeznek túrázók nehéz mászóútvonalon. Fényképezés, egy kis pihenés, evés-ivás, és indulás lefelé. Feleségem a Rysy-házban várta a csoportot, én meg a Békás-tó „alatt”. Mindenki megelégedve, talán kicsit elfáradva, de óriási élménnyel nyugtázta a napot. A szállásra visszaérkezve értékeltük a túrát, és megállapítottuk, hogy a túra fizikailag „leggyengébbnek” tartott tagja, Zoli barátom az mondta, úgy érezte magát a mai napon, mintha a Mecsekben túrázott volna. Semmi fizikai problémája nem volt, szerencsére.

Talán lesznek olyanok, akik magukra ismernek, ha nem, akkor csak kitaláltam az egész történetet, és nem igaz mese volt.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egy talán igaz történet, amely életem fontos eseményének számít.

Életemben a természetjárás nemcsak kedvenc időtöltés, hanem egy életforma. Az ifjúkorom óta fontosnak tartottam a szükséges természetjáró eszközök, tárgyak beszerzését, gyűjtését. A hosszú életem alatt – talán lesz még hosszabb is – sok mindent összegyűjtöttem.

Úgy gondoltam, hogy az összegyűjtött relikviákat közkinccsé teszem, ezért úgy döntöttem, hogy mindezt az egyesületemnek, a Mecsek Egyesületnek adományozom.

Lehetőség adódott, hogy Pécsen a Király utca 40.-ben a gyűjteményt kiállíthattuk. A megoldást nagyban segítette a Mecseki Erdészeti Rt., Keszi László vezérigazgató és Ripszám István vezérigazgató-helyettes. Csináltattak a pécsváradi asztalossal, Hauk Nándival vitrineket, szekrényeket, bemutatófalat a turistabotoknak. Cégért is csinált a múzeumnak. A villanszerelő új világítótesteket szerelt fel a helyiségekben.

Az első tárgyat, két darab majdnem százéves sítalpat Faltisz Róbert hozta, majd mások is adományoztak tárgyakat. Mindegyiken fel van tüntetve az adományozók neve. Találunk a kiállított tárgyak között fémvázás és nem fémvázás hátizsákokat, jelvényeket, bézárd és lap-tájolókat, bakancsokat, hátizsákokat, turistabotokat, katonai sátrat, az István-kilátó tábláját, régi turista folyóiratokat, késeket, térképeket, régi évkönyvek teljes sorozatát (hiányzik 1896, 1902), az újjáalakulás óta megjelent évkönyveket, egy négyszemélyes kajakot (dr. Bátai István ajándéka). Önálló vitrine van Kiss Lajosnak (Betyár-tanya eredeti felirata). id. Polgárdy Gézőnak, dr. Oppe Sándornak, a Cinke-tanya eredeti felirata, a Négy Barát fényképei, használati tárgyai, Kiss József-kilátó makettje, TTE zászló, szűrt működő forrás, (építette Baumann József), Éva lányom és Jenci fiam gyermekkori bricsesze, pólója, fokosa, hátizsákja. Az én jelvényes kalapjaim, bricseszem, rajta jelvények, kedvenc turistabotom, távcsövem, hegymászó-igazolványom, a magyarországi cserkésztalálkozó (1933. augusztus 2–15., Gödöllő) két fokosa, eredeti könyvek az egyesület könyvtárából, sok-sok turistajelvény, kitűzők. Régi turista útjelző táblákat, sérült forrástáblákat, lemezes fényképezőgépet, ivókürtöket, lapos turista poharakat, serlegeket, az egyesület kitüntetéseit, bányászlámpát és képeket. Egy tájfutó falat tájolóval, bójával, régivel is (tállával, dobozzal), zászlókkal, hullajtott szarvasagancsokat, avar alatt talált őzfejagancsot, késeket, útfestő eszközöket, plaketteket, rajzokat a turista létesítményekről, TTE plakátot az Istenkúti turistaházról, fényképalbumot régi, eredeti fényképekkel, és még sok minden mást.

A tárgyak elrendezését, a múzeum kialakítását nagyban segítette Vargáné Csilla, aki később még bábukat is hozott Budapestről. Sok vitrin, sok szekrény, sok hely kellett a tárgyak elhelyezéséhez.

A helyiséget először a várostól kaptuk, majd bérleti díjat kellett fizetni érte.

2014. október 2-án dr. Páva Zsolt, Pécs polgármestere nyitotta meg a múzeumot, sokan eljöttek erre az eseményre. A megnyitását követően mindennap nyitva volt a látogatók előtt, majd egyre ritkábban, később csak akkor, ha egy-egy csoport bejelentkezett.

2022-ben oda jutottunk, hogy valamikor költözködünk Árpád-tetőre. Ott is jó helye lesz a tárgyaknak, csak azt szeretném, ha a gyűjtemény egyben maradna.

Ez a mese még folytatódik, valamikor.

Nagyon régen volt, de mégis ifjúkori életem talán egyik legszebb emlékének számít a következő mese, vagy inkább mesés történet. 53-54 éve történhetett, nyáron, az első magashegyi túrámon.

Feleséggel és öcsémmel együtt olyan mesés helyzetbe kerültünk, hogy természetjáró barátaink meghívására a lengyel Tátrába utazhattunk túrázni. Az utazás szervezője Dretzky Kati volt.

A csoport tagjai: Dretzky Kati, dr. Angyal Tibor, dr. Angyal Tiborné (Magdi), dr. Tihanyi László, Baronek Jenőné (Éva), Baronek Béla (öcsém) és én, Baronek Jenő.

Vonattal utaztunk Pécsről Budapestre, majd Budapestről (közvetlen járatral) Tátra Poprádra. Tátra Poprádról busszal Zakopánéba.

Néhányan akkor láttunk először ilyen magas hegységet. Az autóbussz tetején lévő szellőzőablakokon is láttuk a hegység csúcsait. Csodálatos látvány volt. Már a buszozás is nagy élmény volt. Megérkeztünk Zakopánéba, másik buszra szálltunk, majd rövid utazás után gyalog mentünk a Koscielicka völgyben lévő Hála Ornak menedékházba (1108 m). Gerendaház volt, ahol már vártak bennünket, megkaptuk a szobáink kulcsait, lepakoltunk, elhelyezkedtünk, majd megvacsoráztunk.

Vacsora után Tibor rábeszélte, hogy menjünk kettesben sétálni, mert mutat nekem valamit. Könnyű volt a rábeszélés, elindultunk. Rövid, felfelé úton elérkeztünk egy nekem érdekes helyre. Határköveket mutatott Tibor. Tudod, hogy hol járunk, vagyunk, kérdezte tőlem. Nem (!) válaszoltam. Ezek a határkövek a mai szlovák-lengyel határnál vannak, ami egykor a magyar-lengyel határ volt. Meglepetést, nagy élményt szerzett nekem ezzel a rövid esti túrával. Sokat mesélt nekem, még a János vitéz is szóba került.

Visszatérve a házba, nyugovóra tértünk. Másnap korán, 5 órakor indulunk – mondta – tovább, a következő házhoz, a Kuznic közelében lévő Kalatuvki menedékházhoz.

Induláskor a csapat minden tagja izgalommal várta az első igazi gyalogtúrát. Kati vezette a csapatot, én voltam az utolsó személy a „libasorban”. Egy óra múlva már egyre „magasabbra”, 1500 méter „főle” jutottunk. Egyre látványosabb helyeken jártunk. Furcsa érzés kerített hatalmába, szédültem, amikor lefelé néztem. Muszáj volt a lábam elé nézni. Az ösvény keskeny volt, WC-papírt tettem a kalapom alá, ami lefelé lógatva szemellenzőként szolgált, de ez sem volt a problémáimra megoldás. Kértem a csapatot, hogy álljanak meg. Elmondtam bajomat, elköszöntem tőlük, nekik jó utat kívántam, megígérve, hogy a célállomáson találkozunk, majd egyedül visszamentem a Hála Ornakhoz, ahonnan indultunk.

Térképet már akkor jól olvastam, másik útvonalat kerestem. Találtam is, csak furcsa volt, hogy egyedül maradtam, nem akartam senkinek sem gondot okozni azzal, hogy jön velem. Megérkeztem egy házhoz, előtte forrásból csordogált a víz. Világos volt a házban, füstölt a kémény, benéztem az ablakon, valaki teát főzött. Bementem, köszöntöttek lengyelül, jó napot, én is visszaköszöntem, figyelve, hogyan mondta, mit mondott. Megkínált az úr teával, nagyon jólesett, amikor megittam. Kellemes idő volt a házban, kint esett az eső, lábamon magasszárú tornacipő, mert bakancsom akkor még nem volt, de indulnom kellett, mert múlt az idő, a házigazda kikísért, elköszöntünk barátsággal. Rövid idő múlva felfelé kőből „épített” lépcsőkön vezetett az út. 132-ig számoltam, ekkor jött velem szembe egy család, nekik már én köszöntem előre lengyelül, boldog voltam. Eddig az úton – a házigazdán kívül – senkivel sem találkoztam. Mentem, mentem, mendegéltem, megláttam a menedékházat, ahova mennem kellett. Egyszer csak egy hatalmas vízesés mosta el az utat, egy pallón át lehetett volna továbbmenni. Váratlan akadály volt ez nekem, sokat gondolkodtam, hogyan tovább. Nézelődtem, hogy ki tudom-e kerülni, nem találtam megoldást. Nagy elhatározás után, sok lelkierővel, sikerült átmenni a pallón, ma sem tudom, hogyan, de sikerült. Megérkeztem a hegyi szállóba, a többiek már ott voltak, aggódtak értem – mondtam nekik, hogy rossz pénz nem vész el. A padláson laktunk, a legolcsóbb helyen, saját hálózsákban, egymás mellett, de volt zuhanyozási lehetőség. Pihenés, felkészülés a további túrára.

Gerinctúra, Tihanyi Lacival karonfogva. A következő (Murovanec) menedékháznál Magdival, visszasétáltunk a Zakopáni autóbussz-pályaudvarra, hogy busszal menjünk Morszkie Okóhoz. Akkor még felment a busz a ház előtti parkolóig. Vártuk a többiek érkezését. Azért nem mentünk a többiekkel, mert az út a Sasok útján vezetett, ami a lengyel Tátra leglátványosabb és legnehezebb útja, de nekünk nem volt hozzá „kedvünk”, no meg erőnk a szédülés miatt. A többiek is megérkeztek, fantasztikus élményekkel, emlékekkel. Tisztálkodás, evés, pihenés a legolcsóbb szálláson saját hálózsákban, megint, de mindenki jól tudott pihenni.

Reggel 5 órakor indulás gyalog a műúton a határállomásra, majd busszal Poprádra, a vasútállomásra. Vonattal Budapestre, onnan Pécsre. A vonaton volt miről beszélgetni, megállapodtunk, hogy Erdélybe is közösen utazunk túrázni.

Úgy is történt, de az egy másik történet.

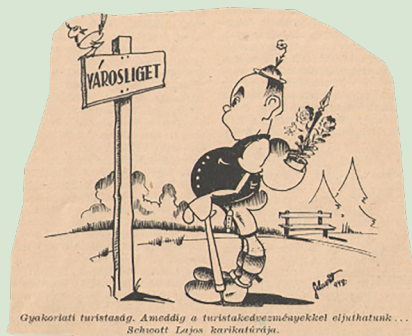
Az élők még emlékeznek, mi meg az elhunytakat megidézzük, hogy ismét együtt lehessünk.

Egyszer volt, hol nem volt, volt két barát. Az egyik egy elkényeztetett – erdőben soha sem járt – zenész volt, a másik egy öreg természetjáró. A természetjáró kénytelen volt egy terepjáró autót kölcsönkérni, hogy az erdőben néhány emlékhelyet megmutasson barátjának. Az erdőben soha sem járt barát pécsi kastélyához kanyarodva besegítettem az autóba, hogy felvigyem a Mecsekre, bevigyem az erdőbe.

Feljutottunk a Remeterétre. Irány a Horvát Adolf Olivér-emlékkő, emléktábla, ahova az autóból kiszállva rövid sétával jutottunk el. Barátomnak a lefelé lejtős séta nem okozott gondot szerencsére – de visszamenet az autóhoz – már lógott a valamije, mint a fáradt... Autóba ülve elmentünk a Cinke-tanya emlékkőhöz. Elmeséltem a barátomnak, hogy ezen a helyen állt a „Négy barát” által épített és évekig használt kis házikó. Barátságos építmény volt, kellemes hely. A négy barát: Baranyai Aurél, Csokonay Sándor és a két Millner testvér. A mese után táskámból kivettem egy... László névre gravírozott – kirándulási ajándéknak szánt zsebkést, és átadtam – a természet szépsége miatt – ámulatba esett, kedves embernek. Mondta, hogy svájci bicskája van, de... Ültünk, nézelődtünk, beszélgettünk, és szívtuk magunkba a kellemes hőmérsékletű, friss levegőt.

Ez a nyári nap mindkettőnknek örök emlék maradt, majd autóba ülve hazavittem megszokott hajlékába.

A barát, ha magára ismer, a mese igaz volt, ha nem, akkor csak kitáltam.

Gyilkorlati turistastég. Ameddig a turistaközelvényekkel eljuthatunk...
Schmitt Lajos karikatúrája.

Egyszer volt, hol nem volt, volt néhány barát, egy operaénekes, egy „világhírű” zongorista, annak felesége, no meg egy öreg természetjáró.

Feljutottak valahogy réges-régen a Keleti-Mecsekben a Cigány-hegyi kilátóhoz. Gyönyörködtek a csodálatos körpanorámában, majd elindultak gyalogosan Kisújbányára. A kis falu templomát megcsodálták, majd a Béke-forrás vizéből ittak, amelytől új erőre kaptak. Elindultak lefelé az óbányai völgyön. Meglátták a Bodzás-forrást, a Péczeli Endre-emléket, a keresztet, majd elértek a ferde vízéséshez, átsétáltak a felette átívelő hídon. Itt az öreg természetjáró zsebéből előkerült egy... Kolos nevére gravírozott zsebkés, mint kirándulási emlék, amelyet megkapott az, aki erre a névre hallgatott, talán az operaénekes, aki azt jó szívvel elfogadta. Együtt megcsodálták a ferde vízésést, a csepegő sziklákat, majd tovább sétáltak a csodálatos völgyben. Elhaladtak a Pataki József turistaház mellett, majd elértek a pizstrángos tavakhoz. Séta közben a „világhírű” zongoristát, akit talán Lacinak hívtak, felesége segítette, hogy könnyen átkeljen a völgyben kanyargó köves, vizes sétaúton, aki erre rá is szorult, igényelte is, mint botlodozó, gyakorlatlan erdőjáró. Majd a kis csoport elérkezett a csodálatos kis hegyi (völgyi) faluba, Óbányára. Ezt a szép vidéket, szász Svájcnak is hívják.

A falun végigsétálva elértek a faluházhoz, ahol hideg ebéddel várta őket a falu polgármestere és a csoportot vendégül látó erdészeti igazgató. Az ebéd után mindenki a saját autójába ült és hazaautózott. Ez a mese lehetett egy igaz történet, de az is lehet, hogy csak kitalálta az, aki lejegyezte.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy bácsi, talán Jánosnak hívják, hívták akkor is.

Rendszeresen járt a Mecsekben a (Nagy) Tubes csúcson lévő vízügyes házhoz, felügyelte a cég rádiós rendszerét. Gyalogolva látogatta meg a házikót, és a benne lévő rádiós berendezést. Sétálgatás közben – a ház közelében – látott egy hatalmas kőkupacot, ez volt a régi Jánoskilátó romja, amelyet a katonaság felrobbantott. Akkor történt, amikor a katonai tornyot építették. János bácsi elgondolkodott és nagy elhatározásra jutott. Azt mondogatta magában, itt kilátó állott, most kőhalom. Legyen itt megint kilátó.

Sok-sok munkával, utánajárással, megtervezte az új kilátót. A látványtervek elkészülte után, véleményt lehetett mondani a tervekről.

Ezután nem kis feladat várt János bácsira, megszervezni az építkezést, pénzt, majd vállalkozót keresni, aki felépíti a kilátót. Mindezt egyszerű leírni, de sok munka volt, amíg a „gyümölcs megérett”. Emlékszem, amikor az alapja az építménynek elkészült, majd a villanyvezeték a föld alá került (trafóállomás) az új építménybe. Figyeltük naponta, hetente, havonta az építés menetét, eredményét. Egyre látványosabban alakult az „épület”, akkor már látszott, hogy tényleg lesz egy új kilátónk.

Elérkezett a felavatás időpontja. Egy ember hatalmas munkájának meglett az eredménye. A természetjárók szemében meg nagy „ember” lett János bácsi, aki ezért a „munkáért” a Tubes János nevet „kapta”, az az ember, aki olyat tett (alkotott), ami egy ember életében – szerintem – csak egyszer történhet meg.

Tisztelet a János bácsinak!

Ebben a mesében igaz történetet írtam le – nagyon röviden – talán van, aki, akik ezt meg tudják, meg akarják erősíteni.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer, talán van is egy tagtársunk, aki a Pécs városra teljes panorámát nyújtó kastélyából letekintve élvezi azt a szépséget, amit a látvány nyújt. Az egyesület már történelmi múltjában is szerepet játszott – úgy emlékszem –, talán volt egyesületi titkár is. Nyomdász barátja az ő kérésére, matt papírra nyomtatta az évkönyvet, ami nem volt talán rossz, de szokatlanok mondták a tagtársak, akik olvasták a megjelent írásokat. A bejárt útvonalak szépségeit, érdekességeit nehezen, lassan, mindig késvé, de megírta az évkönyvbe(n), így teszi élményeit közkinccsé. A kirándulásokon bátyja mutatja neki az utat, és vigyáz rá az erdőben, nehogy elveszzen a család, „legértékesebb” tagja. Azt mondják a barátok, hogy a feleség biztosítja neki a lehetőséget az élet szépségeinek élvezetében. Ő azt mondja, hogy mindig dolgozik, mert mindenhez ért, így keres sok pénzt. A rendszeres kártyázás barátaival fontos esemény, mert ez kapcsolja ki legjobban a mindennapi sok munkából. Figyeli – ha a bátyja engedi, vagy felhívja figyelmét – az erdőben történt változásokat. Nem szereti az útjelzések formájának a már megszokott útvonalak változtatását, az igazolóládák helyének módosítását. Különösen zavarják a forrásfelújítások esetében történt átalakítások. Ő nagyon tiszteli az elődeink által létrehozottakat, a források

formai, kivitelezési sokszínűségét a Mecsekben. Nevéhez fűződik a Mecsek legújabb turistapihenőjének megvalósítása.

Egy emberről ennyit tudni nem is lehet igazán, csak egy mesében, ezért a mese véget ért, gondolják át mi lehet igaz a leírtakból.

Talán minden(?), vagy semmi(?).

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy fehér szakállas bácsi. Amikor megismertem, réges-régen, talán még szakálla sem volt, nem hogy fehér. Nagy sportember volt „valamikor”, olyan sportot űzött mesterien, amelyhez szőnyeg kellett, hogy tompítsa az esés utáni földre érkezést. Erről a sportról még szakkönyvet is írt, sokak öröme, mert tanulhatnak belőle. A könyv olyan sikeres volt, hogy egy autót is tudott venni a befolyt sok-sok pénzből. Azzal is bizonyította sokoldalúságát, hogy a címerek szakértője is, ezt a számtalan elemzés bizonyítja. Talán – ha jól emlékszem – pedagógusként is foglalkozott a fiatalokkal, még a fiamnak is volt osztályfőnöke egy neves pécsi középiskolában. A saját gyerekeire nagyon büszke, mint minden apa, de ő egyenként dicséri, meséli gyerekeinek életét. Egyik tanzékvezető, a másiknak görög a férje, ő külföldön él, lehetne folytatni a családi berendezkedést, a feleség meghatározó szerepét a családban, mindig meséli, beszél róla. A legfontosabb „munkája” pedig, hogy az egyik turistabotomra fém véget szerelt, hogy segítse terepi sétáimat. Ezt a hatalmas és nehéz feladatot saját (távfütéses) műhelyében végezte. Egy olyan házban (kastélyban) található a műhely, amelyet a hétvégeken, esetleg egész nyáron használ a családja, egy Pécshez közeli őserdő kellős közepében, ahol még az erdő mélyén egy buddhista szentély is megbújik.

Ennyi volt az általam kitalált, vagy talán igaz történet. Valakiről szól talán a történet, akkor igaz is lehet.

Egyszer volt, hol nem volt, valamikor réges-régen volt egy barát, aki természetjáró barátom volt. A most már feleségével – akkor még nem volt az – járták együtt a Mecseket, sokat voltak – ott tanultak – Fehérkúton, szerették a társaságot. Azóta sok idő elmúlt, elvégezték az orvosi egyetemet, a barátom talán aneszteziológus lett, a feleség tanít az orvosin, gyerekeik, már unokáik is vannak, ezért is nagyon elfoglaltak. A természetszeretetük – úgy látom – egy életre megmaradt. A BARÁTOM réges-régen elkezdett foglalkozni az

egyesületünk múltjával. Ebben a témában több cikket, dolgozatot írt az évkönyvünkbe(n). Nagy Tubes-védő volt, radarellenes, tiltakozott annak minden formájával. Hivatkozott a sugárzás káros hatására, a városi lakókra, az egyetemistákra. Kikutatta, leírta, hogy egyik (Roboz) turistapihenőn a mecseki parkerdőben helytelen a felirat, írt már az állatkert melletti „képes” pihenőről is, annak múltjáról is. Most talán az évkönyvben ő írta a Jakab-hegy és környékéről szóló útleírást, egy másik dolgozatában bemutatta Zobákpusztától Mecsek-nádasdig a Kéktúra ezen mecseki szakaszának érdekességeit, és a már nem létező, régi objektumokat (régí fényképek alapján).

Aktív, de nagyon elfoglalt ember lévén a „lassan” elkészült dolgozatai, útleírásai, olvasmányosak, érdekesek, sok új információt adnak az olvasónak. A szakmájában is lépést tart a kihívásokkal, már PROFESZSZOR lett. A nyugdíjhoz közeledve készíti a „terepet”, hogy több idő jusson az élet minden területére.

Kívánom neki, hogy még több öröme legyen a nyugdíjas éveiben, úgy a családban, mint az élet más területein.

Lehet, hogy igaz volt, amit az előzőekben leírtam, de az is lehet, hogy csak kitaláltam az egészet.

Ha valaki esetleg magára ismer a történet alapján, az esetleg véletlen is lehet.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy öreg ember, akinek az a megtiszteltetés jutott, hogy nagyra becsült egyesületének az évkönyveit szerkeszthette. A könyv szerkesztése nagy feladat, szép feladat, eldönteni, hogy miről szóló írás kerüljön a könyvbe, mekkora terjedelemben, ki, illetve kik legyenek a szerzők, meghatározni az anyagok sorrendjét, a könyv borítóját. Nagyon fontos munka a tördelés nyomdai munkája, amely nagyban meghatározza a könyv kinézetét, szépségét. A legnagyobb feladat talán a szerzők felkérése, az írások elkészültének ideje, dátuma, határideje. Az évkönyvnél nagyon fontos a megjelenés időpontja, nálunk ez az időpont a következő közgyűlés időpontjához kötődik, ami fontos dátum, minden év február közepe. Mivel a mi szerzőink, általában a tagtársak, akik nem pénzért írogatnak, hanem azért, hogy emléküik legyen arról, amit tettek (kirándultak) év közben, vagy a múltat idézik, érdekességeket gyűjtenek össze szűkebb „hazánkról”, Pécsről és a Mecsekről. Úgy gondolom, megtiszteltetés, ha valakinek az írása bekerül az évkönyvbe, ami már örökre megmarad. Ezt látjuk elődeink által készített évkönyvekből is.

Ezek az írárok emlékek, kordokumentumok, ezért örök értéket képviselnek.

Fontos kérdés az évkönyvek kiadásának anyagi fedezetének előteremtése. Szerencsés egyesület vagyunk, mert ennek biztosítását támogatónk, a Pannonpower Rt. első számú vezetője, Somosi László, Péterffy Attila és Rudolf Péter eddigi biztosították.

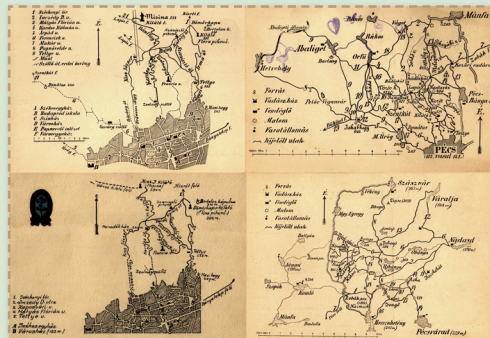
Írhatnék még a szerzők hozzáállásáról, gyorsaságáról, de ez csak néhány esetben okoz gondot, ez is csak azért, mert minden szerzőnek van egy kenyérkereső foglalkozása, „nem profi” írók.

Az évkönyvet minden tagtárs a tagdíja ellenében megkapja, ez jó dolog.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy Betyár-tanya, majd újabb, kicsit „odébb”. A ház „alapján” egy Betyár-pihenő, asztalokkal, padokkal, felettük az eső ellen védő tetővel. A házakban nagyon régóta „betyárok” laktak, akik sokat betyárkodtak, járták a környéket, betyárosan, az utakat jelzésekkel látták el, hogy a betyár kirándulók is járhassanak arra. Az első házhoz „Betyár-forrás” is tartozott, az újabb ház közelében egy rángató kút biztosította a vizet.

A házak működtetése Kiss Lajos öregbetyárhoz fűződik. Lajos betyár sokakat segített életre szóló élményhez, emlékhez jutni. A Betyár tanyákból, Betyár pihenő lett, de az emlék minden betyárban megmaradt. A betyárok jó emberek, különösen az erdőben, hegyekben járó természetjáró betyárok. A várostól távoli helyeken „betyárkodó” jó emberek emléke örökké él és megmarad, így volt ez régen, talán így van ez ma is! Az egész világon vannak ilyen betyárok, de hozzánk a mecseki betyárok állnak közel, akiket jól ismerünk, mert mi is közéjük tartozunk.

Sok ilyen betyárra van szükség, mert a mi szép Mecsekünk sok szépséget, érdekességet „rejteget”, számukra. A Betyár tanyák már eltűntek – vagy talán máshol is vannak –, lebontották, leégett, de az emlékü megmarad bennünk, öreg betyároknak.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy nagy múltú civil szervezet, egyesület, annak volt egy öttagú elnöksége. Az elnök, ügyvezető elnök, titkár, és még két fontos tagja, akik a munka gyakorlati részét végezték. Így volt ez nagyon régen, mesélték a „régiek”.

A működés így a választott vezetők munkájának volt köszönhető, no meg persze a nagyszerű támogatóknak, mesélték a „régiek”.

A vezetők akarata, tudása, tapasztalata, igyekezete, hozzáállása és tenni akarása határozta meg az egyesület működését régen is. A vezetők közül az ügyvezető elnök, aki talán..., az ő rossz hozzáállása, hozzá nem értése, semmi gyakorlata, semmi egyesületi tudása, semmi civil tapasztalata, lustasága, formálta, alakította ki a jogszerűtlen, rossz és hibás, sokszor szabálytalan működést, munkát, furcsa stílust az elnökségben és az egyesületben, mesélték a „régiek”.

A kényszerből elvállalt funkció csak ezt az eredményt hozhatta, ez törvényszerű következmény, amelyen jó szándékkal, akarattal, igyekezettel változtatni lehetett volna, mesélték a „régiek”.

Volt egy tapasztalt, jó szándékú vénember, aki segíteni akart, tanácsot akart adni, de hiába próbálkozott, mert nem volt rá fogadókészség a „lusta ember” részéről, sőt zaklatásnak vette a segítséget, mesélték a „régiek”.

A munka ellenőrzése az elnökség többi tagjára, az Ellenőrző Bizottságra hárult volna elsősorban. Ez azért történhetett meg, mert a TAGSÁGOT érdeklik legkevésbé a belső működési hibák, szabálytalanságok, ami pedig nagy hiba volt régen is, mesélték a „régiek”.

Az Ellenőrző Bizottság működése, nem volt gyakorlatias, „elnéző” volt, nem vette észre akarattal, esetleg figyelmetlen volt, vagy más okokból a hibákat. Hogy ennek mi volt az oka, (?) arról érdemes lett volna elgondolkozni, esetleg felrázni, figyelmeztetni azt, aki hibázott, hanyag volt stb. Az Alapszabály betartása, elvi kérdés kellett volna, hogy legyen mindenkinek, mesélték a „régiek”.

Az öreg mesélő meséjének van-e köze a valósághoz, azt nem lehet tudni, de az is lehet, hogy mégis egy igaz történet, talán mese volt.

Hit történetek (Hit stories) — 1. Baleset történt. 2. Munkahelyi erőszak. 3. A munkahelyi erőszak. 4. A munkahelyi erőszak. 5. A munkahelyi erőszak. 6. A munkahelyi erőszak. 7. A munkahelyi erőszak.

Fiatalok voltak egyszer...

(Egy jóbarát emlékei)

Egyszer volt, hol nem volt, volt valamikor néhány jó barát, akik a szombatot (akkor még tanítás volt szombaton) és a vasárnapot a természetben a Keleti-Mecsekben, a Réka-kunyhónál töltötték.

Minden hét minden péntek délutánján, az iskola után irány a pályaudvar. Felszálltak a Pécsváradra induló vonatra, amivel lassan, de biztosan megérkeztek a pécsváradra. Leszálltak a vonatról, hátukra vették a hátizsákjukat, és elindultak a településen keresztül a vár felé. A katolikus templom mellett elhaladva bementek a boltba, ha kellett még vásárolni valamit, vagy a kocsmába meginni egy málnát. A következő templom (református) mellett elhaladva felértek a lőtérhez (ha lövészet volt, akkor a lőttértől nyugatra eső völgyben mentek a Komlós-kanyar felé, ahol megcsodálták a kis meseházat, vagy előtte lementek a lőtér északi végén lévő Büdöskút-forráshoz (a Mecsekben lévő három Büdöskút egyikéhez). A kellemes séta után megérkeztek az Etelka-forrás melletti fenyőkhöz és a rácsos ablakú Réka-kunyhóhoz.

Szerencséjükre volt egy Bitti néni, ő volt az igazgató, aki mindezt lehetővé tette. (Acház Imrénének hívták, a Széchenyi István Gimnáziumban dolgozott.)

Sokszor elfutottak a Zengőre (a Mecsek legmagasabb csúcsára, 682 m), a Halász-patak völgyében Mecseknádasdra, átsétáltak Kisújbanyára, Óbánnyára, Püspökszentlászlóra, bejárták a környéket, közülük néhányan tájfutottak is. Volt, aki hozta a gitárját, volt, aki tankönyvet hozott, de ennivalót azt mindenki hozott magával, minden alkalommal. Este tábortűzet gyújtottak, szalonnát sütöttek, forrásvizet kortyolgattak.

Amikor mindez történt, fiatalok voltak.

Azóta sok év, évtized eltelt. Közülük mindenki megtalálta az életben a helyét, volt, aki tv-műszerész, volt, aki rendőr, volt, aki taxisofőr lett. Volt olyan is köztük, aki egész eddigi életében a természetet járta. Ők azok, akikről szól ez a rövid kis írás: Németh Lajos, Kovács László, Dobi János, Baronek Jenő. Van, aki örökifjú maradt, ketten már nincsenek köztünk, és van, aki már nagyon öreg.

Talán igaz volt, (mese volt) (minden), (?) de az is lehet, hogy csak egy nagyon öreg csapattárs, jóbarát, vagy valaki más kitalálta az egészet.

Egy jóbarát emlékei (2)

Van egy csapat, csupa öreg bácsi, elmúltak, elmúltunk már mindannyian 70 évesek. Néhány éve úgy döntöttek, döntöttünk, hogy – a korukra való tekintettel – minden év júliusában találkozunk, találkozunk a Mecseken, a Remeteréten.

Valamikor réges-régen, egy középiskolai osztályba jártak, jártunk. Ennivaló mindig akadt beszélgetés közben, ha más nem is, de a Tamási Karsci főzött vagy hozott ennivalót. Volt, aki csak kovászos uborkát hozott, ami nagyon finom volt. Ő volt a „Süket”, „világhírű” zongorista, a Kutas Laci. Kossuth-díjas operaénekes társunk, a Kováts Kolos minden évben eljön Budapestről, elhozza emlékeit, meg egy kis rágivalót, amit a boltba lehet kapni. Finom sütit hoz a Módos Laci, aki a legnagyobb csajozó volt a középiskolában, mostanában nem nőtt (magassága) semmit, inkább összement. Csodás virágairól mesél mindig a Pap Feri, csak a térde fáj. Mostanában vásárolt, összerakásra váró „csodaautója” megvásárlását tárta elénk, mesélte Hamvas Feri. Jövőre már azzal jön a találkozóra. Róna Géza a palántaültetési és kapálási rekordjaival büszkélkedik, amihez felesége segíti hozzá. Unokája nagy túrázó, az Országos Kéktúrára hívja a nagyapját. Tamási Karsci a falu ...ja, és mezőgazdasági nagytermelője, és a csapat főszakácsa. Németh Lajos a vagyonszétosztás és a kitagadás szakértője, ifjú feleségével dicsekszik, Harkányba költözött, a Béke utcába, saját „kastélyba”, sokat gitározik (?) Erős Gyula új házat és tengerjáró hajót vásárolt, a Szilovics Imre szerint. Szilovics Imre a Balaton-part „Lovagja” nyaralókastélyt vásárolt, és azzal dicsekszik, hogy egész életében csak (nem dolgozott) játszott. Losonci Lala Harkányba költözött a Nefelejcs utcai „kastélyba”, egész nap a strandon áztatja „ifjú” alkatrészeit. Orosz Gyula térde fáj, sokszor az unokákra meg a szomszédasszonyra „vigyáz”, ezért ritkán látjuk. Aki 55 éves korban az Egyenlítőn „körbejárta” a földet, most meg levegőzni a Remeteretre jár, hogy kevesebben lássák, hogy most meg sánta ez a Baronek Jenő.

Ez egy öreg csapat, de összetartó.

Mindig kevesebben leszünk, de minden júliusban találkozunk, addig, amíg ketten maradunk.

Évkönyvek

A Mecsek Egyesület újjáalakulásakor olyan gondolatom támadt, hogy folytatni kellene az évkönyvek megjelentetését.

Az első összevont szám megjelenése után sikerült ezt a nemes szokását az Egyesületnek megvalósítani.

Az első néhány évfolyam kezdetleges füzetecskéi után igazi KÖNYVEK, ÉVKÖNYVEK kerültek kiadásra.

Tartalma, terjedelme, sokszínűsége sokat változott, fejlődött.

A tagság megkedvelte.

Próbáltam az első megjelenéstől követni a „régii” évkönyvekhez hasonló változatos, de tartalmában sokszínű anyagokat, sok színes képpel megjelentetni.

A cikkek írói, a fényképek készítői a tagság soraiból kerültek ki.

A változatos tartalmak a Mecsek, Pécs múltjáról és jelenéről, és egyre több természeti érdekességről szólnak.

Sok a múltat megörökítő, „híres” tagtársat bemutató írás is megjelent, egy-egy külföldi túra leírása is színesítette a könyveket.

Az élet úgy adta, hogy gyászjelentéseket is kellett megjelentetni.

Az Évkönyvek megjelenése rendszeres volt a fő támogatóinknak köszönhetően. Köszönet a **Pannonpowernek**, személy szerint: Somosi Lászlónak, Péterffy Attilának és Rudolf Péternek. A **Mecsekerdőnek**, személy szerint Ripszám Istvánnak, Keszi Lászlónak, valamint a **Biokomnak**, személy szerint Kiss Tibornak.

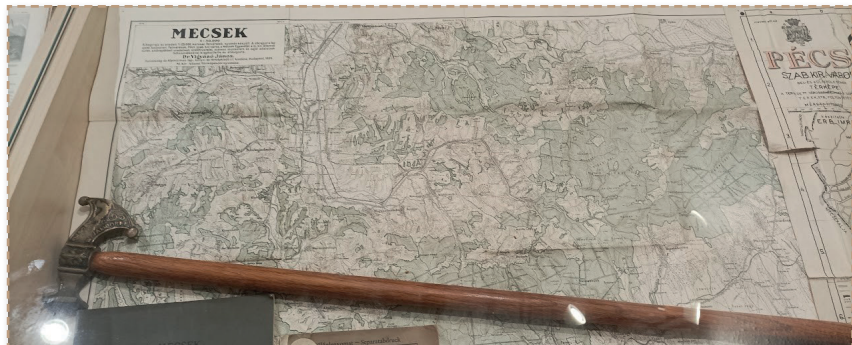

Látogatás a Mecsek Egyesületnél

Pécsi Első Lions Club

A fényképeket készítették a Lions Club tagjai

Titkári jelentés a Mecsek Egyesület 2022. évről

Tőzsér-Márkus Emília

Az idei év első túrája január 15-én **Baumann József** túravezető kíséretében kezdődött, Orfúróll a Petőci vadászház, Abaliget és a Balázshegy érintésével.

A február **Müller Nándor** téli fotós túrájával indult, majd **Horváth Péter Brúnó** Kiskó-hegyi túrájával folytatódott, és egy Ötörái beszélgetéssel, **Szilasi Tamás** „Madárvédelem egy kis baranyai faluban” című, rendkívül részletes, telt házas előadásával zárult.

A covid-járvány miatt ebben az évben is kültéren, a Mandulás Játsszótéren tartottuk a rendes közgyűlést, március 3-án, ahova 52 tagtárs érkezett. A jelenlévőknek **Lovescher István** elnökségi tag bográcsban főzött teájával kedveskedtünk.

Márciusban Baumann József vezetett túrát Bodáról Kővágószőlőre, valamint **Scheitler Adrienn**, a Mecsekerdő Zrt. erdei iskola vezetője tartott érdekes, élménydús Ötórai beszélgetést „A 2022-es év élőlényeiről”.

Áprilisban két túra és egy Ötórai beszélgetés gazdagított bennünket.

Földesiné Kövi Ildikó az óvodás-korú gyerekeknek szervezett egy rövidebb túrát, a Misina-tetőről indulva a Mecsek-kapuiig, valamint Őri Zsuzsanna vezetett túrát Zobákpusztáról indulva a Hidasi-völgyön át a Méré csárdáig. Zsuzsanna április utolsó szerdáján tartott különleges előadást „Természet a költészetben” címmel.

Április 29-én, a Mecsek Egyesület 131 éves évfordulóján felkerestük az Egyesület életében fontos szerepet játszó jeles elődök nyughelyeit a Pécsi Köztemetőben. A megemlékezés koszorúit ez évben dr. Varga Tamás ügyvezető elnök úr, Pappné Halász Andrea, az Ifjúsági Osztály elnöke, dr. Jelenszkyne dr. Fábíán Ildikó, valamint Baumann József, a Munka Osztály elnöke helyezték el.

Müller Nándor tavasi fotós túrájával és **Kazal Márton** Éger-völgyből induló, 16 km hosszú túrájával folytatódott az év. Május utolsó szerdáján Szilasi Tamás előadását hallhattuk „Növények kommunikációja az erdőben” címmel.

Nyári túráink során Müller Nándor júniusban vitt túrát az Éger-völgytől

indulva a Szuadó-völgyön és a Jakab-hegyen át. A túra során gyönyörű képek készültek.

Július és augusztus hónapban 3 túravezetés volt: Őri Zsuzsanna „Árpád-kori Sárlos Boldogasszony templom”, 13 km hosszú, és „Tavaktól... tavakhoz” elnevezésű túráin vehettünk részt, valamint **Bóday Miklós** hagyományos Molnár István-emléktúráján.

Szeptemberben szintén Őri Zsuzsanna vezetésével tehattünk sétát Komlóról Magyarereggyre, 12 km-es távon, októberben pedig Földesiné Kövi Ildikóval sétálhattak a gyerekek a Misina-tetőről a Mandulásig. Novemberben **Szily Attila** vezetésével indult túra Hosszúhetényből a Zengőre, az idei év utolsó túráját pedig **Molnár Dénes** vezette decemberben a Mára-vári elágazástól „Varak, szekerek és legendák nyomában” elnevezéssel.

A december 7-re tervezett Karácsonyvárot idén sem tudtuk megtartani, egymás egészségének védelme érdekében.

Külön szeretném kiemelni **dr. Hochmann Andrásné, Kati** lelkes túra-vezetőnket, aki az idősebb korosztályt célozza meg, így túráik lassúbb tempójúak.

„A 2022-es évre ötven túrát terveztünk, de mivel olyan nagy az érdeklődés a rövid és lassú túrák iránt, hogy idén a mai napig, november 29-ig, már 71 túrát csináltunk, és várhatóan még lesz legalább négy túránk. Összesen eddig 424 km-t mentünk, és 3208-an vettek részt a túrákon.

A legtöbb túrát én vezettem, de voltak segítőim is, Dani Tamás és Kollárné Kéri Ella is vezetett néhány túrát. Általában a Közép-Mecsekben túrázunk, de Varga Anikó túratársunk jóvoltából vidéki kirándulásokat is szervezünk. Voltunk Sellyén megcsodálni a kastélyparkot, voltunk Pellérdén a sajtóműhelyben, hajókáztunk Mohácson, Bólyban megnéztük a mezőgazdasági múzeumot és a mauzóleumot, Siklóson a várat,

Dombóváron néhány múzeumot, Komáromban a Csillagerődöt, Budapesten a Retro Múzeumot, Bonyhádon a Perczel kastélyt stb. Voltunk Kaposváron is, ahol mentes süteményeket kóstolhattunk, és sétálhattunk a városban. Orfűn sárkányhajózáson is részt vettünk, aminek igen nagy sikere volt. Anikó Pécssett is szervez a csoportnak üzemlátogatásokat, pl. voltunk egy táskagyárban és a hőerőműben is.

Idén is voltak madárbarát túráink, amiket Vincze Etelka szervezett nekünk, aki a Madártani Egyesületnek is a tagja. Voltunk Sumonyban madárgyűrést nézni, bagolylesen a Kertvárosban, Szaporcán a látogatóközpontban, Márfán, ahol gyöngybagolyfióka gyűrézését nézhettük meg, és Wágner László nagyon érdekes előadást tartott nekünk ezekről a madarokról.”

A Mecsek Egyesület osztályelnökeinek szeretnék külön köszönetet mondani, amiért szívvel-lélekkel segítik önkéntes, lelkiismeretes munkájukkal a tevékenységeinket, célkitűzéseinket! **Baumann József**, a Munka Osztály elnökének, **Földesiné Kövi Ildikó**, a Bakancsos gyerekek vezetőjének, **dr. Hochmann Andrásné**, a keddi túracsoport vezetőjének, **Kazal Márton**, a Természetjáró Osztály elnökének, **Müller Nándor**, a Fotó Osztály elnökének, **Pappné Halász Andrea**, az Ifjúsági Osztály elnökének, valamint **Schaller Károly**, a Bányász Munka Osztály elnökének!

Ezenkívül hálás köszönetet kell mondani túravezetőinknek is, akik önkéntes alapon vezetik túráinkat!

A tagság összetétele, változások

Az idei évben 18 fő kérte felvételét a Mecsek Egyesületbe. A teljes létszámunk így most 329 fő. Köztük 17 fő Örökös Tiszteletbeli Tag van. Közülük 3-an rendelkeznek szavazati joggal, 14-en nem, mégis fontos tagjai közösségünknek.

A tagsági viszony megszüntetését 3 fő kezdeményezte idén.

(Figyelembe véve a több száz fős taglétszámot, bizonyára előfordul olyan haláleset is, melyről nem értesülünk időben, így számot adni sem tudunk róla, ezért megértésüket kérem.)

Bevételeink, pénzügyi hátterünk

Tagdíjak: A tagdíjak befizetése ez évben közel 60%-os volt (2022. december elején). Mértéke továbbra is 3000 Ft/év a 18 év felettiak számára, és 1500 Ft/év a 18 éven aluliak részére. A tagdíj kiegyenlítésére a jövő évben is több lehetőséget biztosítunk majd az éves közgyűlésen, pénztári órákban a Mecsekerdő Zrt. székházában, illetve átutalás formájában.

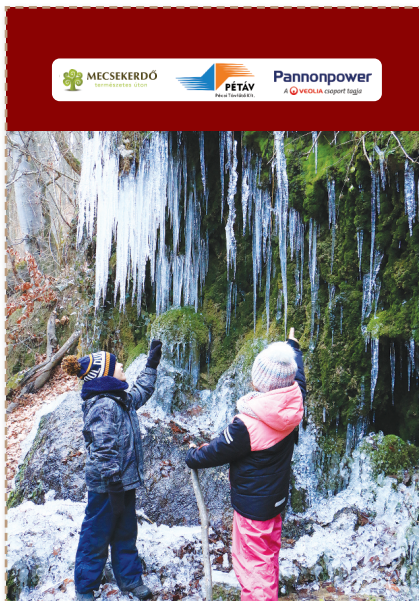

Adó 1%: A Mecsek Egyesület számlájára az idei évben az adó 1% felajánlásokból összesen 297 787 Ft érkezett be, melyet ezúton is köszönünk minden felajánlónak!

Pályázatok: A Bányászati Munka Osztály 3.000.000 Ft támogatást kapott a Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzatától, az alábbi célok megvalósítására: Mecseki Bányászati Emléfal István-aknán történő megalkotása költségeire, az emlékhely létrehozásának, megtervezésének, kivitelezésének költségeire, és az ünnepélyes átadás programköltségeire. A pályázat megvalósítása folyamatban van.

Szponzoráció: Szponzori felajánlást idén a Pannon Biomassza Kft. és a Mecsekerdő Zrt. biztosított számunkra. Ezúton is köszönjük nekik a nagylelkű felajánlást!

A támogatások között köszönetet kell mondanunk a PÉTÁV Pécsi Távfűtő Kft.-nek, amelynek segítségével a Mecsek Egyesület 2023. évi naptára és programfüzete nem jöhetett volna létre.

Kardoss Kálmán Örökös Díszelnök (1906. március 22.)

Kiss József Örökös Tiszteletbeli Elnök (1933. május 21.)

Dr. Nendtvich Andor Örökös Tiszteletbeli Elnök (1946. február 24.)

Horvát Adolf Olivér Örökös Tiszteletbeli Elnök (1995. május 15.)

Baronek Jenő Örökös Tiszteletbeli Elnök (2012. szeptember 26.)

Dr. Páva Zsolt Örökös Tiszteletbeli Elnök (2016. február 24.)

Elnökök:

Kardoss Kálmán Baranya vármegye és Pécs főispánja (1891–1905)

Balog Károly bíró (1906–1919)

Dr. Igaz Béla alelnök látta el az elnöki teendőket (1920–1922)

Dr. Nendtvich Andor Pécs polgármestere (1922–1946)

Dr. Entz Béla egyetemi tanár (1946–1948)

Somogyvári Imre tiszteletbeli osztrák konzul (1993–2000)

Somosi László vezérigazgató (2001–2007) (elhunyt)

Káldy József vezérigazgató (2009–2013)

Dr. Páva Zsolt polgármester (2013–2016)

Dr. Kiss Tibor ügyvezető igazgató (2016–2020)

Rudolf Péter vezérigazgató (2020–)

Ügyvezető elnökök:

Baronek Jenő (2003–2012)

Ripszám István (2012–2020)

Dr. Varga Tamás (2020–)

Alelnökök:

- Bánffay Simon** közjegyző (1891–1901)
Zsolnay Vilmos gyáros (1891–1900)
Balog Károly bíró (1901–1905)
Walter Antal kanonok (1901–1913)
Zsolnay Miklós gyáros (1906–1921)
Dr. Igaz Béla nagyprépost (1914–1935)
Rauch János mérnök (1921–1934)
Dr. Reuter Camilló egyetemi tanár (1935–1948)
Visnya Ernő bankár (1936–1941)
Hamerli József kereskedő (1943–1946)
Dr. Ódor Imre főlevéltáros (1993–2000)
Tarnai Tamás barlangász (2002–2004. szeptember 30.)
Káldy József vezérigazgató (2005–2008)
Dr. Iványi Ildikó igazgató (2009–2011)

Titkárok, főtitkárok:

- Kiss József** tanár (1891–1933)
Fesztl Nándor bíró (1907–1923)
Dr. Böbel Miklós jogász (1924–1926)
Kaltneker Pál cégvezető (1927–1938) (1933-tól főtitkár)
Dr. Szabó Pál Zoltán egyetemi tanár (1938–1939)
Páldy Géza MÁV-főintéző (1939–1943)
Szécheý (Szécsey) Béla tanár (1943–1948) ügyvezető főtitkár
Kovács Szabó János híradástechnikus (1993–2000)
Bóday Miklós (2001–2002. novemberig)
Benczes Gábor (2003–2004)
Tóth Klára (2005–2008)
Börcsök György (2009–2012. február 8.)
Biki Endre (2012. február 8. – 2012. július 1.)
Berek Zoltán (2013–2016)
Kiss Milán (2016–2020)
Tózsér-Márkus Emília (2020–)

Igazgatók:

- Vaszary Gyula** városi rendőrkapitány (1892–1902)
Reeh György városi tanácsnok (1903–1921)
Graef János drogista (1922–1925)
Gianone Virgil bányatanácsos (1923–1928)
Rábay (Raáb) Gyula városi erdőmester (1929–1945)
Angster Imre orgonagyáros (1946–1948)

Mérnökök:

- Rauch János** városi mérnök (1892–1896)
Klein István városi mérnök (1897–?)
Szmik Antal városi mérnök (1899–1902)
Károlyi Sándor kultúrmérnök (1903–1909)
Rauch János városi főmérnök (1910–1921)
Hoffmann László építész (1926–1940)
Dulánszky Jenő műszaki tanácsos (1941–1948)

Elnök:

Rudolf Péter

Pannon Hőerőmű Zrt., vezérigazgató

Ügyvezető elnök:

Dr. Varga Tamás

Mecsekerdő Zrt., Erdőművelési és természetvédelmi osztályvezető

Titkár:

Tózsér-Márkus Emília

Mecsekerdő Zrt., személyi asszisztens

Az elnökség tagjai:

Rudolf Péter elnök

Dr. Varga Tamás ügyvezető elnök

Tózsér-Márkus Emília titkár

Kulcsár Péter elnökségi tag

Lovescher István elnökségi tag

A Felügyelőbizottság tagjai:

Henczné Szabó Éva, a Felügyelőbizottság elnöke

Szénási Miklós, a Felügyelőbizottság tagja

Dománszky Zoltán, a Felügyelőbizottság tagja

Osztályok:

Bányász Munka Osztály

elnök: **Schaller Károly**

Fotó Osztály

elnök: **Müller Nándor**

Ifjúsági Osztály

elnök: **Pappné Halász Andrea**

Munka Osztály

elnök: **Baumann József**

Természetjáró Osztály

elnök: **Kazal Márton**

Örökös tagok:

Kardoss Kálmán

*Baranya vármegye és Pécs főispánja, országgyűlési képviselő,
a Mecsek Egyesület első elnöke*

Kiss József

a Mecsek Egyesület titkára

Dr. Nendtvich Andor

Pécs város polgármestere, a Mecsek Egyesület elnöke

Kovács Szabó János

*Aranybakancs-díjas természetjáró,
az újjáalakult Mecsek Egyesület első titkára (1993–2000)*

Somogyvári Imre

*tiszteletbeli osztrák konzul,
az újjáalakult Mecsek Egyesület első elnöke (1993–2000)*

Baronek Jenő

- I. osztályú tájékoztatói versenybíró (tájfutás, tájékoztatói túraverseny)
Aranyjelvényes túravezető,
Czárán Gyula Emlékérem (MTSZ) (1992)
Esterházy Miksa Emlékérem (Belügyminisztérium) (1996)
Dr. Thirring Gusztáv Emlékérem (MTSZ) (1998)
a Mecsek Egyesület ügyvezető elnöke (2003–2012)
Természetjárás fejlesztéséért Arany fokozat (MTSZ) (2004)
Mecseki Erdőkért Díj (Mecsekerdő Zrt.) (2008)
Baranya Megyei Természetbarát Szövetség Tiszteletbeli Örökös Elnöke (2009)
Baranya Megyei Sportszövetségek Szövetsége Tiszteletbeli Elnöke (2009)
A Magyar Természetbarát Szövetség örökös tagja (2009)
Aranybakancs-díjas természetjáró (BMTSZ) (2009)
a Mecsek Egyesület Örökös Tiszteletbeli Elnöke (2014)
A Mecsek Egyesület örökös tagja (2014)
Emléklap a Mecsek Egyesület 125. éves évfordulója alkalmából (2016)*

Baumann József

- a Mecsek Egyesület Munka Osztályának elnöke*
Aranybakancs-díjas természetjáró (BMTSZ). (2003)
Mecseki Erdőkért Díj (Mecsekerdő Zrt.) (2003)
Czárán Gyula Emlékérem (MTSZ) (2004)
Balokányligetért Díj (Balokányligetért Egyesület) (2012)
Természetjárás fejlesztéséért Bronz fokozat (MTSZ) (2012)
A Mecsek Egyesület örökös tagja (2014)
Emléklap a Mecsek Egyesület 125. éves évfordulója alkalmából (2016)
Természetjárás fejlesztéséért Ezüst fokozat (MTSZ) (2018)
Aranyjelvényes Túravezető (MTSZ) (2019)

„Az Örök Mecsekért” Díj kitüntetettjei:

- 2004 – Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
2005 – Mecseki Erdészeti Zrt.
2006 – PÉTÁV Pécsi Távfűtő Kft.
2007 – PANNONPOWER Holding Zrt.
2008 – Baranya Megyei Mezőgazdasági Szakszolgáltatási
Hivatal Erdészeti Igazgatósága
2009 – Dél-Dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi
és Vízügyi Főfelügyelet

Somosi László

- a Mecsek Egyesület lovagja (2004. szeptember 29.).

Tiszteletbeli tagok:

Bánffay Simon	1900
Hettyey Sámuel	1902
Báró Fehérváry Imre	1902
Vaszary Gyula	1902
Majorossy Imre	1906
Dr. Zichy Gyula gróf	1910
Dr. Nendtvich Andor	1910
Kiss József	1915
Dr. Thirring Gusztáv	1919
Dr. Vigyázó János	1919
Károlyi Emil	1922
Kiss Ernő	1928
Virág Ferenc	1931
Dr. Zsembery Gyula	1931
Dr. Karaffiáth Jenő	1931
Visnya Ernő	1931
Dr. Schmidt Antal	1931
Hamerli József	1931
Fischer Béla	1931
Dr. Igaz Béla	1931
Rauch János	1931
Reeh György	1931
Fesztl Nándor	1931
Róna Jenő	1931
Dr. Vadász Elemér	1931
Várady Ferenc	1931
Myskowszky Emil	1931
Holfeld Henrik	1932
Kenessey Aladár	1932
Kaltnecker Pál	1938
Dr. Reuter Camilló	1941
Rábay Gyula	1941
Páldi Géza	1943

Kováts Kolos

Kossuth-díjas operaénekes, a Magyar Állami Operaház örökös tagja (2006)

Nagy Bandó András

író, humorista (2007)

Dr. Sárközi Ferenc

rendőr dandártábornok, Baranya megyei rendőrfőkapitány (2007)

Dr. Szili Katalin

a Magyar Köztársaság Országgyűlésének elnöke (2007)

Somosi László

*a PANNONPOWER Holding Zrt. elnök-vezérigazgatója,
a Mecsek Egyesület elnöke (2007)*

Tasnádi Péter

Pécs M. J. Város polgármestere (2007)

Gasz Zoltán

a PÉTÁV Pécsi Távfűtő Kft. ügyvezető igazgatója (2008)

Dr. Iványi Ildikó

a Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatósága nyugalmazott igazgatója (2008)

Káldy József

a Mecseki Erdészeti Zrt. vezérigazgatója (2008)

Dr. Varga Tamás

*a Baranya Megyei Mezőgazdasági Szakszolgáltatási Hivatal
Erdészeti Igazgatósága igazgatója (2008)*

Závoczký Szabolcs

a Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatósága igazgatója (2008)

Szabó Imre

*Környezetvédelmi és Vízügyi miniszter,
a Magyar Természetbarát Szövetség elnöke (2008)*

Dr. Páva Zsolt

Pécs M. J. Város polgármestere (2009)

Csóka Péter János

*pálos szerzetes, a pécsi pálos kolostor házfőnöke
és a Lyceum-templom templomigazgatója (2009)*

Debreczeni József

publicista, közíró (2009)

Jeszták Lajos

*a Dél-Dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi
és Vízügyi Főfelügyelet igazgatója (2009)*

Keszi László

a Mecsekerdő Zrt. vezérigazgatója (2010)

Péterffy Attila

a Pannon Hőerőmű Zrt. elnök-vezérigazgatója (2010)

Dr. Ujváry Jenő

nyugalmazott alpolgármester (2010)

Vida János

a PÉTÁV Pécsi Távfűtő Kft. ügyvezető igazgatója (2011)

Habsburg György

*Magyarország európai uniós rendkívüli és meghatalmazott
nagykövete (2012)*

TAGNÉVSOR

1. Ámán Erika
2. Arnold Ferencné
3. Auth Ferenc
4. B. Horváth Csilla
5. Bajzáth Ilona
6. Balassa Mihályné
7. Ballai Krisztina
8. Balotay Gergely Kálmán
9. Bárány Györgyné
10. Baronek Igor Alexander
11. Baronek Éva
12. Ifj. Baronek Jenő
13. Baronek Jenő József
14. Baronek Jenőné
15. Dr. Bártai István
16. Dr. Bártai Istvánné dr. Kerényi Mónika
17. Baumann József
18. Bayer Richárd
19. Dr. Békefi Irén
20. Békés Lajos Jakab
21. Bélik Andrásné
22. Benczes Gábor
23. Benkó Gábor
24. Bérdi Katalin
25. Berek Zoltán
26. Berencsi Eszter Barbara
27. Bertram Tünde
28. Bikali Józsefné
29. Bircsák Istvánné
30. Bíró Gábor
31. Bóday Barnabás
32. Ifj. Bóday Miklós
33. Id. Bóday Miklós
34. Bóday Zoltán
35. Bodnár Katalin
36. Dr. Bodor András
37. Bodor Lili
38. Borbás Erzsébet
39. Bornemissza István József
40. Bötkös Árpádné
41. Bötkös Lászlóné
42. Brachmann Józsefné
43. Budai Jánosné
44. Chlebovics Miklós
45. Csahóczi Ferenc
46. Csóka Péter János
47. Csór Gyuláné
48. Dani Tamás
49. Dávid Árpádné
50. Debreczeni József
51. Dénes Magdolna
52. Dobosy Zsuzsanna Anna
53. Dolgos Sándor
54. Dománszky Zoltán
55. Dudók Piroska
56. Dusa Árpádné
57. Erdősi-Bindig Katalin
58. Eszenyi Jánosné
59. Farkas Lászlóné
60. Farkasné Krémer Teréz
61. Farkasné Seregélyes Ildikó
62. Fazekas Béla
63. Fehér Lajosné
64. Dr. Fekete Bálint
65. Fekete László
66. Feketéné Móró Erzsébet
67. Fodor Zsuzsanna
68. Földesi Zoltán
69. Földesiné Kövi Ildikó
70. Földiné Macsó Rózsa
71. Futó Ottilia
72. Füziné Kajdy Zita
73. Gál György
74. Gál Györgyné
75. Gál Péter
76. Garai Gézáné
77. Gargya Lajos
78. Gasz Zoltán
79. Gayer Éva

80. Id. Gergely Tibor
81. Ifj. Gergely Tibor
82. Dr. Görcsös Judit
83. Gregorics Tímea
84. Dr. Gundrum Károly
85. Gyimesiné Erdei Éva
86. Györegy Iván
87. Győri Istvánné
88. Gyurcsák Ferencné
89. Dr. Gyugyi Ilona
90. Habsburg György
91. Halász Annamária
92. Halász Gábor
93. Halász Klára
94. Halászné Györki Anna Mária
95. Halász Marcell
96. Hangyáné Szilvás Éva
97. Haraszi Gyula
98. Harasztiné Habon Mária
99. Dr. Hardicsay Sándor
100. Dr. Harmat Béla
101. Harmatha István
102. Havasi Ildikó Erzsébet
103. Hegedűs Rózsa
104. Hegyi József László
105. Hegyi Ferencné
106. Heibl Gábor
107. Hencz Réka
108. Henczné Szabó Éva
109. Dr. Hochmann Andrásné
110. Hock László
111. Hodorics Ferencné
112. Horváth Béláné
113. Horváth Ferencné
114. Horváth Kornélia
115. Horváth Vilma Éva
116. Horváth Vincéné Ágnes
117. Ijjász István
118. Illés Magdolna
119. Illés Tibor
120. Dr. Iványi Ildikó
121. Jakab Albert
122. Jakab Éva
123. Jakabosné Molnár Zsuzsanna
124. Jakabos Péter
125. Dr. Jelenszkyne dr. Fábíán Ildikó
126. Jeszták Lajos
127. Jónás István
128. Jónás Rudolf
129. Rauschné Jovics Ibolya
130. Jurányi Péterné
131. Kádár Malvin Judit
132. Káldy József
133. Kanyar Józsefné Zsuzsa
134. Kapitány László
135. Karádi Károlyné
136. Kazal Márton
137. Kehl Zsolt
138. Kelemen Sándor
139. Keresztes Éva
140. Keresztes Gáborné
141. Kertész Kornélia
142. Keszi László
143. Király Jánosné
144. Dr. Kiss Anikó Magdolna
145. Kiss Milán
146. Dr. Kiss Tibor
147. Kobylskiné Radnai Éva
148. Dr. Kóczán Zsuzsanna
149. Kocsis Józsefné
150. Kocsis Magdaléna
151. Kiss Tiborné
152. Dr. Kói Csilla Mária
153. Kollár Tamás
154. Komlós Attila
155. Dr. Koncz Eszter
156. Kopjárné Győri Erika
157. Kormos Károly
158. Kovács Árpád
159. Kovács Erzsébet
160. Kovács János

161. Kovács Jánosné
162. Kovács Judit
163. Kovács Klaudia
164. Kovács Péterné Klára
165. Kovács Szabó János
166. Kovácsné Fehér Rózsa
167. Kovács Kolos
168. Krancz Ödönné
169. Krekó László
170. Kriston Ádám
171. Id. Kriston Barnabás
172. Ifj. Kriston Barnabás
173. Kristonné Kenderik Magdolna
174. Kulcsár Péter
175. Kuttor Eszter Tímea
176. Laufer Éva
177. Lengyel Zoltánné
178. Lovescher István
179. Márfiné Angyal Edit
180. Markworth-Drozgyik Éva
181. Marton József
182. Matisa Angelina
183. Máthé Péter
184. Mayer Tiborné
185. Meizer György
186. Dr. Mestyánné Szentmiklósi Zsuzsanna
187. Mészáros Józsefné
188. Mészáros Szilvia
189. Miklós István
190. Milassin Erika
191. Milotta Lászlóné
192. Molnár Lajosné
193. Dr. Molnár Margit
194. Moró Alfonz
195. Moró Alfonzné
196. Muszty László
197. Müller Ildikó
198. Müller Nándor
199. Nagy Bandó András
200. Nagy Bernadett
201. Dr. Nagy Gábor
202. Nagy Imre
203. Nagy István
204. Dr. Németh Gézáné
205. Németh Júlia
206. Németh Szilárdné
207. Nilovecz Viktória
208. Notaisz Jánosné
209. Novacsek Péter Jánosné
210. Nyáry Attiláné
211. Dr. Nyékiné Kincses Márta
212. Ottó Gábor
213. Óváriné Kirizs Éva
214. Óvári Zoltánné
215. Óri Zsuzsanna
216. Dr. Palkó Zsolt
217. Pali Sándor
218. Dr. Papp Tivadar
219. Paróczi Anita
220. Paróczi Zsolt
221. Papp Kálmán
222. Pappné Halász Andrea
223. Dr. Páva Zsolt
224. Penczel Ella
225. Péterffy Attila
Pécs Megyei Jogú Város PH
226. Plántek István
227. Polgár Flórián
228. Polgár Julianna
229. Polgár Piroska
230. Polgár Tamás
231. Dr. Polgárdy Géza
232. Pusztafalvi Gábor
233. Rábay Ottó
234. Rácz Linda
235. Radnai Erzsébet
236. Dr. Rákóczy István
237. Ralovich Kristóf
238. Reiger Magdolna
239. Rézsó Margit
240. Ripszám István

241. Rózsa Beáta
242. Rudolf Péter
243. Rüll József János
244. Sallay Árpád
245. Dr. Sárközi Ferenc
246. Schaller Károly
247. Schaller Károlyné
248. Scheffer Ferencné
249. Schmelczer Józsefné
250. Schönwiesner Csilla
251. Sey Gábor Lajos
252. Simon Dezső
253. Simonné Horváth Gizella
254. Sivák Istvánné
255. Somogyváriné Németh Mária
256. Somosi Lászlóné
257. Sólyom Emma
258. Solti István
259. Stálenberger Tibor
260. Stefánovits Istvánné
261. Strasser Péter
262. Sturmneé Olasz Magdolna
263. Szabó Éva Mária
264. Szabó Imre
265. Sváb László
266. Dr. Szabó Márton Olivér
267. Dr. Szabó László
268. Szabó-Dalecker Ibolya
269. Szabó Tiborné
270. Dr. Szederkényi Éva
271. Szekeres Gyuláné
272. Szénási Miklós
273. Szerémy Péter
274. Szilasi Tamás
275. Dr. Szili Katalin
276. Szirtes Antal
277. Szirtes Béla
278. Szívós László
279. Szuper Józsefné
280. Szvath Imréné
281. Tamás Katalin
282. Dr. Tegzes Ferencné
283. Temesi Endre Miklós
284. Temesvári Gabriella
285. Temmert Csaba
286. Temmert Csabáné
287. Temmert Karina
288. Temmert Marietta
289. Dipl.-Ing. Thomas Jobst
290. Dr. Tihanyi László
291. Dr. Tóth Aladár
292. Dr. Tóth Ákos
293. Tóth Klára
294. Tóth Róbert
295. Törteli Ildikó
296. Tózsér-Márkus Emília
297. Tresz Adrián
298. Tresz Anett
299. Tresz Gábor
300. Uzsoki Csaba
301. Uzsokiné Hochrein Anna
302. Vámos Eszter
303. Varga Aranka
304. Varga Jenőné
305. Dr. Varga Tamás
306. Dr. Varga Tamásné Haraszti
Krisztina
307. Várhalmi Zsolt
308. Várnai Erika
309. Vasvári Lászlóné
310. Veber Ivánné
311. Vercse Ágnes
312. Vida János
313. Vincze Etelka
314. Vogronics Renáta Mária
315. Vollár Andrea
316. Vollár Zoltán
317. Vollarneé Keszei Mária
318. Wágner László
319. Weichné Csikós Éva
320. Werner Anna